

Daróczy Gergely

**Megszámlálhatatlan hajléktalan Magyarországon az
ezredfordulón**

Szociológia Doktori Iskola

Témavezető:

Bozsonyi Károly, PhD

Tanszékvezető egyetemi docens

Budapesti Corvinus Egyetem

Szociológia Doktori Iskola

**Megszámlálhatatlan hajléktalan Magyarországon
az ezredfordulón**

Doktori értekezés

Daróczi Gergely

Budapest, 2016.

Tartalomjegyzék

tezis-final	
Ábrák jegyzéke	6
Köszönetnyilvánítás	9
1. Bevezetés.....	10
2. A hajléktalanok számának alakulása Magyarországon	12
2.1. A hazai hajléktalanellátás rövid története.....	13
2.2. Hivatalos népszámlálási adatok Magyarországon.....	20
2.3. Az ellátórendszer kapacitása és kihasználtsági adatai.....	24
2.4. Szakértői becslés.....	44
2.5. Hajléktalan-népszámlálás.....	49
3. Definíciós kérdések és hajléktalantipológiák	53
4. A felhasznált adatok.....	62
4.1. A mintavételi keret	63
4.2. A minták nagysága	66
4.3. Vizsgált változók	67
4.4. Az adatok transzformációja.....	70
4.5. Az adatok szűrése.....	75
4.6. A minták homogenitása.....	77
5. A hajléktalanok számának meghatározása capture-recapture módszerrel ..	85
5.1. A visszafogásos módszer az ökológiában	87
5.2. A visszafogásos módszer a társadalomtudományokban.....	90
5.3. A módszerek alkalmazása	92
6. A hazai hajléktalanlét jellemzői.....	104
6.1. Hajléktalanok vidéken és Budapesten.....	105
6.2. Hajléktalan nők és férfiak	107
6.3. Családi állapot.....	109
6.4. Társas kapcsolatok.....	111
6.5. Idősek és fiatalok	114
6.6. Iskolai végzettség	116
6.7. Egészségügyi állapot.....	118
6.8. A hajléktalanság oka(i)	120
6.9. Mióta hajléktalan?.....	122
6.10. Hol aludt korábban?	124
6.11. Jövedelem és kiadások	126
7. Empirikus adatokon modellezett hajléktalantipológia.....	129
7.1. Módszertan	130
7.2. Korábbi eredmények.....	132
7.3. LCA eredmények.....	135
8. Összefoglalás.....	151
Bibliográfia	154
Azonos tárgykörbe tartozó publikációk jegyzéke	158
Melléletek	159

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Lakók száma egyéb lakóegységekben	22
2. ábra: Lakók szükség- és egyéb lakásokban.....	23
3. ábra: A hajléktalan személyek tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézményeiben a működő férőhelyek és az ellátottak száma, 2006	26
4. ábra: A Kürt utcai nappali melegedő forgalma 2007-ben.....	27
5. ábra: A Kürt utcai Ügyfélszolgálati Iroda forgalma.....	28
6. ábra: Hajléktalanok otthonában, szálláson, éjjeli menedékhelyen ellátottak száma 1993 és 2013 között	29
7. ábra: A nappali melegedők napi kapacitásának alakulása 1992 és 2013 között30	
8. ábra: Az éjjeli menedékhelyek napi kapacitásának alakulása 1992 és 2013 között.....	31
9. ábra: Az átmeneti szállók napi kapacitásának alakulása 1992 és 2013 között..	32
10. ábra: Az utcai szolgálatok számának alakulása 1992 és 2013 között.....	33
11. ábra: Napi igénybevételek alakulása 2012. júliusában.....	35
12. ábra: A nappali ellátások napi kapacitásának és átlagos forgalmának alakulása 2004 és 2013 között	37
13. ábra: A népkonyhák napi kapacitásának és átlagos forgalmának alakulása 2004 és 2013 között.....	38
14. ábra: Az átmeneti szállók napi kapacitásának és átlagos forgalmának alakulása 2004 és 2013 között	39
15. ábra: A nappali melegedőket igénybe vevők számának alakulása havi bontásban 2013-ban.....	40
16. ábra: Az éjjeli menedékhelyeket igénybe vevők számának alakulása havi bontásban 2013-ban.....	40
17. ábra: Az átmeneti szállókat igénybe vevők számának alakulása havi bontásban 2013-ban.....	41
18. ábra: Az éjjeli menedékhelyeket igénybe vevők számának alakulása 2012 és 2015 között	42
19. ábra: Az átmeneti szállókat igénybe vevők számának alakulása 2012 és 2015 között.....	43
20. ábra: A szociális munkások által megszámlált fedél nélküliek száma Budapesten a 2005-ös regisztráció során	51
21. ábra: Bényei-Gurály-Győri-Mezei tipológiája	57
22. ábra: Válaszadók száma 1999-2011 között.....	66
23. ábra: Egyedi válaszadók száma 1999-2011 közötti F3-adatfelvételek során ...	68
24. ábra: A szimulált random és 2007-es megfigyelt válaszokból képzett "inkonzisztencia-index" eloszlásai.....	75
25. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a visszatérő kérdések között.....	78
26. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a budapesti F3-kutatás visszatérő kérdései között	80
27. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a budapesti átmeneti szállókon készült F3-kutatás visszatérő kérdései között.....	81
28. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a budapesti éjjeli menedékhelyeken készült F3-kutatás visszatérő kérdései között	82

29. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a budapesti közterületeken készült F3-kutatás visszatérő kérdései között.....	84
30. ábra: A capture-recapture és loglineáris modellek évenkénti esetszámai	93
31. ábra: 1999 és 2001 között az F3-kutatás során regisztrált hajléktalan személyek száma Budapesten	94
32. ábra: Becslés 3 évenkénti "closed population" loglineáris modellek alapján .	95
33. ábra: Becslés 2 évenkénti "closed population" loglineáris modellek alapján .	97
34. ábra: Becslés 3 évenkénti "open population" loglineáris modellek alapján....	98
35. ábra: Becslés "open population" loglineáris modellek alapján	99
36. ábra: Pearson-féle reziduálisok	101
37. ábra: Becslés szűrt "open population" loglineáris modellek alapján.....	102
38. ábra: Az adatfelvétel helye	104
39. ábra: A fővárosi és vidéki hajléktalanok aránya.....	105
40. ábra: Az adatfelvétel helyszíne szerint csoportosított válaszok Budapesten és vidéken.....	106
41. ábra: A nemek aránya a hajléktalanok körében.....	107
41. ábra: A nemek aránya az európai hajléktalanok körében.....	107
42. ábra: A családi állapot a hajléktalanok körében.....	109
43. ábra: A családi állapot a nem és a lekérdezés helyének függvényében.....	110
44. ábra: Kivel él együtt?.....	111
45. ábra: Társas kapcsolatok a nem és a lekérdezés helyének függvényében	113
46. ábra: A hajléktalanok életkora	114
47. ábra: Az életkori kategóriák a nem és a lekérdezés helyének függvényében	115
48. ábra: Az iskolai végzettség a hajléktalanok körében	116
49. ábra: Az iskolai végzettség a nem és a lekérdezés helyének függvényében.	117
50. ábra: Akadályozza-e valami abban, hogy munkát végezzen?.....	118
51. ábra: Egészségügyi állapot a nem és a lekérdezés helyének függvényében.	119
52. ábra: Mi az oka annak, hogy hajléktalanná vált?.....	120
53. ábra: A hajléktalanság oka a nem és a lekérdezés helyének függvényében.	121
54. ábra: A hajléktalanság oka a nem és a lekérdezés helyének függvényében.	122
55. ábra: "Mióta hajléktalan?" a nem és a lekérdezés helyének függvényében..	123
56. ábra: Hol aludt (lakott) tegnap éjszaka?.....	124
57. ábra: Hol aludt (lakott) tavaly ilyenkor?.....	125
58. ábra: Honnan volt pénze januárban? (említések aránya)	126
59. ábra: Mennyi pénze volt januárban?.....	127
60. ábra: Mennyi pénzt költött ma?.....	128
61. ábra: LCA minden változóval 4 csoportra.....	135
62. ábra: Az adathiány aránya változónként	139
63. ábra: Az F3-adatok változóinak adathiánya páronként.....	140
64. ábra: LCA szűrt változókkal 4 csoportra.....	141
65. ábra: LCA továbbszűrt változókkal 4 csoportra.....	142
66. ábra: LCA modellek (AIC és BIC) jósága változó klaszterszám mellett.....	143
67. ábra: LCA modellek (X és Λ) jósága változó klaszterszám mellett	144
68. ábra: LCA szűrt változókkal 5 csoportra.....	145
69. ábra: LCA továbbszűrt változókkal 4 csoportra.....	146
70. ábra: Az LCA csoportok időbeli stabilitása	147
71. ábra: Az LCA csoportok időbeli stabilitása szűrt adatokon.....	149
72. ábra: Az LCA csoportok eloszlása a demográfiai változók mentén.....	150

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A meglévő hajléktalanokat ellátó intézmények kapacitása	34
2. táblázat: Férőhelyek száma és kihasználtsági adatok intézménytípusonként..	36
3. táblázat: ETHOS-típológia.....	59
4. táblázat: ETHOS Light-típológia.....	60
5. táblázat: Szállón egy este regisztrált lakók száma	64
6. táblázat: Esetszámok településenként.....	71
7. táblázat: Az ismételt megfigyelések esélyére és az új bekerülések számára adott becslések az “open population” modell alapján	100

Köszönetnyilvánítás

1. Nagy hálával tartozom a Twist Olivér és Léthatáron Alapítvány munkatársainak és klienseinek, ahol 2005 és 2007 között szociális munkásként dolgozva első kézből tapasztalhattam meg a hajléktalanok körében megélt problémákat, és ahonnan szakmai motivációmot meríthettem.
2. Továbbá nagyon köszönöm témavezetőm, Bozsonyi Károly, érdekesítő módszertani előadásait a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, majd későbbi mentorálását tanulmányaim és jónéhány kutatási projekt során – Ő keltette fel (és sokszor tartotta életben) érdeklődésem a kvantitatív társadalomkutatás iránt.
3. A dolgozat nem jöhetett volna létre a Február Harmadika Munkacsoport kutatásai, továbbá Győri Péter és Gurály Zoltán személyes segítségével nélkül – köszönöm, hogy lehetővé tették nem csak a jelen munka, de 2008-as szakdolgozatom megírását is.
4. Nagy szeretettel és hálával tartozom családomnak, különösen feleségemnek és két kisgyermekemnek, akik a disszertáció előkészítése és megírása közben nem csak megértően nélkülöztek a hétfégi programok során, de aktív támaszt jelentettek doktori kutatásom minden szakaszában.

---

1. Bevezetés

*“Minden egyes statisztikai adat mögött emberek vannak.
Egy adat – egy ember. Egy-egy emberi sors.” (Győri Péter:
Fedél nélküli emberek. Fedél nélkül. 402.)*

A dolgozat címének aktualitását a Los Angeles-i Curbed magazin 2015. augusztus 25-i “Nearly 1 Million People Were Homeless in Los Angeles Between 2002 and 2010” cikke adja, amely hivatkozási alapjául szolgáló, az Economic Roundtable (2015a) kutatása szerint havonta átlagosan, egyre növekvő számban, 13 ezer hajléktalant regisztráltak az évezred küszöbén az amerikai nagyvárosban.

Ez az agglomerációval együtt értelmezett ottani 10 milliós lakossághoz képest is elképesztően magas szám – még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy a regisztrált hajléktalanok esetében általában – a hazai viszonyokkal ellentétben valóban – ideiglenes státuszról van szó, és kevésbé jellemző a hosszú távú fedél nélküliség: egy kapcsolódó 100 ezer fős kutatás (Economic Roundtable 2015b: 8) eredményei alapján a kaliforniai hajléktalanok mintegy kétharmada egy éven belül re-integrálódott a többségi társadalomba.

Bár a '90-es évek második felétől hazánkban is történtek és a mai napig is folynak hasonlóan kiterjedt és módszertani szempontból is jól megalapozott keresztmetszeti kutatások, azonban tudomásom szerint a hajléktalanok számával kapcsolatos becslések egyrészt nagyon nagy szórást mutatnak, másfelől a korábbi kutatások eredményeit szintetizáló kutatások (Bényei, Gurály, Győri és Mezei 2000; Gurály 2012; Győri 2014 és további országjelentések) csak ritkán készültek, továbbá Busch-Geertsema és szerzőtársai (2014: 56) szerint a rendelkezésre álló adatok és statisztikák megbízhatósága nem teszi lehetővé a magyarországi hajléktalanság helyzetének alakulásának vizsgálatát.

Ezek alapján jelen doktori disszertációmban arra törekszem, hogy egyrészt áttekintést adjak ezekről a különböző korábbi kutatási eredményekről, másrészt azok eredményeire, illetve nyers adataira építve, egy longitudinális

---

vizsgálatot készítek a hazai hajléktalanok számával és élethelyzetével kapcsolatban.

Kutatásom egyedi megközelítését az adja, hogy a hajléktalanok számán túl elsősorban nem a trendeket, hanem az elmúlt 15 év hajléktalankutatási eredményeinek átjárhatóságát, az azok közötti hasonlóságot, állandó struktúrákat és homogén csoportokat keresek.

Ehhez természetesen elengedhetetlen volt a történeti háttér feltárása, a definíciós kérdések tisztázása, majd a Február Harmadika Munkacsoport által rendelkezésemre bocsájtott 13 évnnyi, majd 62 ezer kérdőív adatait magába foglaló adatbázisok tisztítása, összefűzése, majd kurrens statisztikai és adatbányászati módszerekkel történő elemzése.

Kutatásom eredményeképpen egy empirikus, nagymintás kérdőíves adatokon nyugvó, preconcepciókat nélkülöző, és minden reményem szerint a gyakorlati szociális munka során is hasznosítható alternatív hajléktalantipológia felállítására teszek kísérletet.

---

2. A hajléktalanok számának alakulása Magyarországon

“Minden korban és mindenütt a világon voltak, vannak hajléktalanok. Feltehetően lesznek is.” (Breitner, Gurály, Győri 2002: 5)

A hajléktalanság nem új keletű jelenség Magyarországon, bár a kifejezés jelentése az elmúlt kétszáz évben is sok változáson ment keresztül, amely részleteivel kapcsolatban lásd a következő, “Definíciós kérdések és hajléktalan tipológiák” fejezetet.

A következő oldalakon először a hajléktalansággal kapcsolatos legfontosabb szociálpolitikai döntéseket és történéseket veszem sorra az ipari forradalom óta, valamint az azokhoz kapcsolódóan megismerhető főbb számadatokat. Ezeket követően a népszámlálási adatokból készült válogatás segítségével próbálom érzékeltetni a Magyarországon élő hajléktalanok számát, majd a hajléktalanellátó rendszer kapacitása és kihasználtsági alapján egy jóval árnyaltabb kép felvázolására teszek kísérletet. A fejezetet végül a vonatkozó adatokra épülő szakértői becslések és a hazai hajléktalanok számlálását, ún. “regisztrációját” mutatom be.

2.1. A hazai hajléktalanellátás rövid története

Magyarországon hajléktalanságról mint látható társadalmi problémáról, a 19. századtól beszélhetünk, amikor az iparosodásnak köszönhetően számos egyedülálló munkás érkezett a fővárosba. 1860 és 1900 között több mint 500 ezer fővel gyarapodott Budapest népessége (Győri 1998: 22). Megfelelő lakhatás híján ekkor sokan ideiglenesen vagy akár hosszabb távon is tömeges szállókon vagy ágyrajárókként, nagyon szerény körülmények között, zsúfolt és egészségügyi szempontból aggályos környezetben töltötték estéiket. A hirtelen fellépő lakáshiányt tetézte az egyre inkább emelkedő lakbér, így az általánosan csökkenő reálbérek alakulása is. Ennek megfelelően kezdetben elsődlegesen szegényügyi problémaként (Oross 2011: 106) realizálódott a hajléktalanság.

Ezen elesett rétegeknek a központi segélyezés és szabályozás, tehát intézményesült ellátórendszer hiányában az egyház és a civil társadalom egyes intézményei nyújtottak segítséget. Ezek alapján nem beszélhetünk jogokról, hiszen az ellátás egyedi elbírálás alapján működött, amely intézményenként változott – bár általában az erőforrásokhoz mérten alacsony szinten mozgott, és a mai modern utcai hajléktalanellátó szolgálathoz hasonlóan a minimális szükségletek és a létfenntartás biztosítására törekedett.

Ilyen kezdeményezés volt az 1876-ban alakult Hajléktalanok Menhelye Egylet is, amelynek elsődleges feladata menhelyek alapítása és fenntartása volt (Fehér 2008: 403). A magánadományokból felállított egyesület már rögtön az alapítás utáni hetekben egy 23 ágyas menhelyet nyitott egy belvárosi lakásban, amelyet számos további, egyre nagyobb létszámú szálló követett egészen az első világháborúig (Győri 1998).

Az egyház, a család, a helyi közösségek, majd a kiegyezést követően megjelenő jótékonyági alapítványok aktív, de a rendkívül gyors urbanizáció következtében láthatóan nem elegendő szerepvállalása után a szegénygondozás központi irányítása is elkezdődhetett: a fővárosban 1881-ben alakult a tanács IX. ügyosztály (Oross 2011: 108), amelynek feladatai közé tartozott az árvaházak, menhelyek és népkonyhák kialakítása és üzemeltetése is.

A gyors iparosodás és az urbanizáció korában tömegesen megjelenő általánosabb társadalmi problémák kezelésével kapcsolatban érdemes röviden megemlíteni a kapcsolódó szociálpolitikai és társadalombiztosítással összefüggő fejleményeket is. A klasszikus németországi példa Bismarck nevéhez fűződik; a teljes ipari munkásságra érvényes kötelező betegebiztosítás 1883-as bevezetésétől számítják a német és a modern társadalombiztosítás kezdetét.

Azonban hasonló törekvések már Magyarországon is mutatkoztak ebben az időben: többek között az 1875. évi III. törvény, amely a munkáltatót arra kötelezte, hogy 30 napon keresztül térítse meg a betegséggel, sőt szüléssel kapcsolatos költségeket – amennyiben ezt a munkás önerejéből nem tudja megtenni (Tomka 2003). 1891-ben Németországhoz hasonlóan itthon is kötelezővé vált a betegségbiztosítás az ipari munkásság részére, majd 1907-től az általános balesetbiztosítás, és “sor került az ipari munkások öregségi (továbbá a rokkantság, özvegység, árvaság esetére szóló) kötelező biztosításának bevezetésére” (Győri 1998) is.

Összességében a századfordulón már több mint 1000 ágy állt a rászorulóknak ideiglenes rendelkezésére, amely szám lassan tovább növekedett, és az első világháború előtt már három nagy menhely is működött a fővárosban 1240 férőhellyel (Oross 2011: 110).

Az állandó épületeken túl az 1890-es évek kiugróan magas népességnövekedésével együtt járó növekvő lakáshiány, továbbá az 1886-os és 1892-es kolerajárványok hatására ideiglenes, könnyűszerkezetes (fa) szükségbarakkok épült több ezer férőhellyel (Győri 1998).

Ekkoriban (1910–11) épült meg Bárczy István polgármestersége alatt a mai Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei (továbbiakban BMSZKI) székhelyén az első magyarországi Rowton-rendszerben működő népszálló. A szálló működése ma is példamutató értékű lenne: a tervek és külföldi példák alapján külső anyagi támogatás nélkül, önellátó módon, sőt hasznot termelő gazdasági vállalkozásként nyújtott olcsó szállást higiénikus és relatíve kényelmes körülmények között. Sajnálatos tény, hogy az eredeti tervek szerinti 5 szálló közül végül csak egy épülhetett meg, amely részben bizonyára

---

annak volt köszönhető, hogy a szálló végül mégsem vált rentábilissé – köszönhetően az ésszerűtlenül magas bekerülési költségeknek: példamutató szándékkal festmények, díszes falikutak, könyvtár és a külföldi példáknál is tágasabb hálófülkék várták az ott lakókat, amit a korabeli sajtó túlságosan előkelőnek titulált. A több mint 400 hálófülke és további 42 nagyobb mosdókagylókkal is felszerelt helység az első világháború idején hadikórházként, de a két világháború között újra népszállóként – teljes kihasználtsággal működött.

Ez annak volt köszönhető, hogy a lakáshiány az első világháború után is tovább erősödött, előbb az elcsatolt területekről történő visszavándorlás, majd a gazdasági válság hatására. Az 1930-as évek közepére már “tizenegy menhely működött mintegy 3.200 férőhellyel” (Fehér 2008), amelyek meghatározó részét a főváros és a Magyar Vöröskereszt üzemeltette.

A Népszállóhoz hasonlóan ismert épület a Lordok Háza is, amely az Üdvhadsereg gondozásában 1936-ban nyílt meg a Dobozi utcában. A magasztos név ellenére az épület éjjeli menedékhelyként működött, a Népszállóhoz képest jóval kisebb létszámmal és szerényebb körülményeket biztosítva.

A kor hasonlóan jól ismert eredménye az Illatos úti szükséglakás-telep, a Dzsumbuj. A korábbi nyomortelepek felszámolása céljából épült újabb telep komfort nélküli lakásokat kínált a korábban kiköltöztetett többgyermekes családoknak.

Az új szállók építésén túl fontos újdonság volt, hogy 1936-ban átszervezték a szociális ellátások rendszerét, és többek között a “főváros területén tartózkodó hajléktalan emberek egységes nyilvántartására [...] külön szervezetként létrehozták a Hajléktalanok Központi Irodáját” (Oross 2011: 109), ahonnan a segélyezést, a beutalókat és a közmunkaszolgálatot is szervezték.

1945 után a Lordok Házát államosították, és többek között a Népszálló is munkásszállóként üzemelt tovább – ez utóbbi például a relatíve magas komfortfokozatnak köszönhetően a Fővárosi Tanács dolgozóinak nyújtott szállást. Ezzel egy időben a korabeli hivatalos statisztikák szerint a

---

hajléktalanellátó intézményekkel együtt megszűnt a hajléktalanság is Magyarországon.

A kommunista hatalomátvétel és államszocializmus a második világháború lezárását követően alapjaiban változtatta meg a korábbi trendeket a jóléti intézmények fejlődését illetően, és a szociálpolitika hamar elvesztette önállóságát. Ez egyrészt a korábbi önkormányzati hatáskörök központosítását jelentette, de a szociális civil és nonprofit szektor leépítését is – amely, mint fentebb láttuk, többek között a legszegényebb rétegek, így a hajléktalanoknak is első számú segítője volt.

A “teljes foglalkoztatás” korában a szociális juttatások természetesen a munkabérhez kapcsolódtak. Ekkor hajléktalanságról hivatalosan nem beszélhetünk, hiszen a közveszélyes munkakerülők szűk rétegén kívül mindenki számára biztosított volt a megélhetés – e szűk kriminalizált közeg ellátásáról pedig a “rendőri felügyelet” alatt és büntetés-végrehajtási intézetekben gondoskodtak.

A felszín alatt sajnos árnyaltabb volt a kép, és a '80-as évektől kezdve egyre inkább általánosan ismertté vált a rejtett munkanélküliség valósága, amelyről hivatalos adatok továbbra sem voltak elérhetőek. Bár a szegénység és a munkanélküliség már a '80-as évek második felétől elfogadott szakkifejezések voltak, a hajléktalanság hivatalos elismerése 1989-ig váratott magára (Oross 1995: 81) – habár a probléma már régebb óta látható volt.

Ilyen látványos tünet volt a korszak nyelvén “csöves-kérdésként” emlegetett, hazánkban a '70-es években induló, kezdetben pusztán kulturális indíttatásúnak tűnő, de a sajtóban is komoly visszhangot keltő és a társadalmi problémákra rávilágító jelenség. Egy korabeli felmérés (Oross 1995: 113) eredményei szerint a '80-as évek elején már világosan látszódott, hogy a kulturális háttér mellett a csövesek körében a szociális háttér is erősen érezte hatását; például kiderült, hogy a fiatalok között magas az állami gondozottak aránya, és mintegy egyharmaduknak nincsen otthona.

A témával részletesebben foglalkozott Utasi Ágnes (1987), aki a “csöves rétegek” életvitele és életstílusa alapján a hajléktalanok különböző csoportjait

---

úgy írta le, mint jogtalan ingatlanhasználók, munkásszállók lakóit, szívességi lakáshasználókat és lakhatásra alkalmatlan épületekben élőket. Továbbá fontos megállapítása volt az, hogy “az urbanizáció idejében mindig vannak, lesznek olyan nagyvárosba települők, akik a társadalmilag megszokott módon nem tudnak megfelelő szintű lakhatáshoz jutni, és emiatt vagy ideiglenesen, vagy egy idő után tudatos döntés eredményeképp (a teljesíthetetlen norma elutasítása) vállalják a hajléktalan létet” (Fehér 2008). Írása az ENSZ által a nemzetközi “hajléktalanok évének” nyilvánított 1987-ben jelent meg, amelyet követően egyéb médiumokban is egyre gyakrabban kerültek elő a hajléktalansággal kapcsolatos kérdések.

A rendszerváltást követően felgyorsultak az események, Vecsei Miklós szavaival élve “[a] rendszerváltás éveiben, a piacgazdaság megszületésével szoros összefüggésben azonnal és tömegesen jelentek meg hajléktalan emberek 1989-90 telén Budapest és a magyarországi nagyvárosok utcáin, pályaudvarain, aluljáróiban” (Győri és Maróthy 2008: 2).

Ehhez nagymértékben járult hozzá, hogy a “munkásszállók férőhelykapacitása 1980 és 1990 között 92 ezerről 56 ezerre csökkent (tíz év alatt 35 ezer ilyen lakhatási lehetőség szűnt meg), s e folyamat egyáltalán nem lassult ezt követően sem” (Győri 2008b:88).

Hamarosan az egyetlen működő, 1989-ben felújított (Dobozi utcai) éjjeli menedékhelyet számos további szálló megnyitása követte a hirtelen felszínre kerülő hajléktalanprobléma és a kapcsolódó demonstrációk enyhítése céljából. Még az év (1989) elején megalakult a Hajléktalanokért Társadalmi Bizottság, mely a tájékoztatáson túl javaslatokat is tett, továbbá társadalmi összefogást szorgalmazott a rendszerváltással hirtelen felszínre tört hajléktalanprobléma kezelésével kapcsolatban.

Később megalakult a Szociális és Egészségügyi Minisztérium Szakmai Műhelye is, amely “a hajléktalanokkal foglalkozó legkülönbözőbb állami, tanácsi szervezetek, civil kezdeményezések képviselőinek operatív döntéseket egyeztető testülete” (Győri 2003) lett, majd 1991-ben a Főpolgármesteri Hivatalon belül megalakították a Szociálpolitikai Ügyosztályt is.

A Hajléktalanokért Társadalmi Bizottsággal szinte egy időben alakul meg az Oltalom Karitatív Egyesület is, amely a következő években éjjeli menedékhelyet, nappali melegedőt, népkonyhát és orvosi rendelőt (Oltalom 2008: 9) nyitott – 1997-ig többnyire az FSZKI/BMSZKI-val (1993) együttműködve.

1990 elején “a Blaha Lujza téren zajló hajléktalاندemonstráció hatására” kis kitérő után megalakult a Menhely Alapítvány (2007: 3) a Vajdahunyad utcában a Fővárosi Önkormányzat és négy civil szervezet (többek között a korábban már említett Oltalom Karitatív Egyesület és a Hajléktalanokért Társadalmi Bizottság) támogatásával, és nem sokkal később, ugyanezen év tavaszán megnyílt a Hajléktalanok Gondozási Központja és Ügyfélszolgálati Irodája is. Az első hajléktalanokat segítő ambuláns orvosi rendelő a következő évben nyitotta meg kapuit a Dózsa György úton, amelyet nem sokkal később a Szociális Szolgáltató Iroda követett azzal a céllal, hogy a Menhely Alapítvány (2007: 22) a “bonyolultabb ügyintézéseket [pl jogosítvány, utazási támogatás] egy erre specializálódott intézmény keretein” belül tudja biztosítani.

Az év (1990) végén a Fővárosi Közgyűlés elfogadta Győri Péter (2003) “Javaslat a hajléktalanok helyzetének időleges rendezése tárgyában” című előterjesztését, amelyben a hajléktalanellátó intézmények számára biztosítandó ingatlanok használati jogának rendezését és a szociális eljárások kidolgozásának szükségességét szorgalmazta.

További három év telt el, mire hatályba lépett a Szociális Törvény (1993), melyben az ellátási formák immáron hivatalos megnevezése (nappali melegedő, hajléktalanok éjjeli menedékhelye és átmeneti szállása), a kapcsolódó szolgáltatások listája, továbbá a normatív támogatás mikéntje is szerepelt. A Népjóléti Minisztérium 2/1994. (I. 30.) NM. rendelete az ellátások körét a hajléktalanok otthonával és rehabilitációs otthonával bővítette ki. Ezen túl a hajléktalanellátásban különösen fontos ez a máig hatályban lévő törvény, ugyanis a “hajléktalan személy” jogi meghatározás is itt jelet meg először – ennek részleteivel kapcsolatban lásd a “Definíciós kérdések” fejezetet. A törvényt 1997-ben annyiban módosították, hogy a hajléktalanok segélyezése és

---

az ellátás biztosítása nem a kerületi önkormányzatok, hanem a Fővárosi Önkormányzatnak feladata lett.

1993 elején a Fővárosi Közgyűlés létrehozta a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei (BMSZKI) elődjét, a Fővárosi Szociális Központ és Intézményeit (FSZKI), és ugyanebben az évben jelent meg a Fedél Nélkül első száma a Menhely Alapítvány kiadásában.

A következő év hasonlóan fontos a magyarországi hajléktalanellátó rendszer történetében, ugyanis a korábbi FSZKI és a Menhely Alapítvány közötti együttműködési megállapodást kiterjesztették a Magyar Vöröskeresztre és a Máltai Szeretetszolgálatra, és az ily módon felosztott budapesti területek koordinálására megszületik a Diszpécser Szolgálat (1994). Mára az ország minden régiójában működik a jogszabályi kötelezettségeknek köszönhetően hasonló diszpécser-szolgalat, amely az általános tájékoztatáson és információ-szolgalaton túl a fapadok és az utcai szolgalatok munkáját is nagymértékben segítik.

Nem sokkal később (1994) megnyílik az első hajléktalan ügyfélszolgalat az Auróra utcában, majd az év végén a Főpolgármesteri Hivatal külön Hajléktalanok Ügyfélszolgalati Irodája is a Baross utcában.

1998-ban újabb fontos mérföldkőhöz érkezett a hajléktalanellátás: egyrészt az ellátó civil intézmények 30%-os kiegészítő támogatást kapnak, másrészt egyértelmű irányváltás volt megfigyelhető többek között a BMSZKI tevékenységében. Az intézet vezetését Pelle József vette át Iványi Gábortól, aki az Oltalom Karitatív Egyesület elnöke volt annak alapítása óta, és az új igazgató a Fővárosi Közgyűléshez intézett "Beszámoló a fővárosi hajléktalan-ellátás kiépüléséről és feladatok a továbbfejlesztés tükrében" című előterjesztésében jelenti ki, hogy "az FSZKI tevékenységében határozott hangsúlyváltás szükséges" (Győri 2008a). A következő évben elindul a BMSZKI első utcai szolgalata is.

Mivel dolgozatom központi témája az ezredforduló utáni időszak, így a további fontosabb szociálpolitikai történések és döntések a későbbi fejezetben kerülnek tárgyalásra.

2.2. Hivatalos népszámlálási adatok Magyarországon

*“Aki számot mond, az vagy naiv, vagy hazudik. A hajléktalanok száma ugyanis megállapíthatatlan.”
(index.hu¹ 2013)*

Hivatalos adatok csak elvétve állnak a kutatók rendelkezésére az elmúlt 200 év hajléktalan-történetében, és azok sorában is inkább a hajléktalan létező közvetve és csak többé-kevésbé kapcsolódó szociális mutatók jelennek meg – a hajléktalanok pontos száma hivatalosan nem ismert.

Többek között már az 1910-es népszámlálás adatai alapján is következtethetünk a kor hajléktalanjainak számára. Ekkor 125 ezer albérlőt (Iványi 1997: 20) “és ezen belül 67 484 ágyrajárót számoltak össze, bár a valós szám akár 80 ezer feletti is lehetett” (a Fővárosi Blog² alapján Népszava 1912. február (40): 27–51.). Az ágyrajárók meglepően magas számát tovább tetézi, hogy ez a rengeteg ember harmincezer lakásban töltötte estéit, sokszor a több műszaknak köszönhetően egymást váltva, és általános volt több (akár 3-5) ágyrajáró elszállásolása is egyetlen szobában.

További kapcsolódó népszámlálási adatok sokáig nem álltak rendelkezésre, ugyanis előbb a világháborúknak, majd a '45 utáni rendszerben a szegénység hivatalos tagadásának köszönhetően, így a vonatkozó szakirodalom általában az 1980-as népszámlálás adataira hivatkozik.

Ekkor több mint 360 ezren nem lakásban éltek (Oross 2001: 113):

- 191 ezren csecsemő- és gyermekotthonokban, nevelőintézetekben, gyermekvárosokban, diákotthonokban,
- 92 ezer ember munkásszállókon, barakkokban, alkalmazotti szálláshelyeken,
- 60 ezren munkaterápiás, alkoholelvonó intézetekben és

---

¹ http://index.hu/belfold/budapest/2013/10/14/terkepen_a_hajlektalanmentes_zonak

² http://fovarosi.blog.hu/2012/08/04/100_eves_a_nepszallo

-
- 33 ezren szociális otthonokban, szeretetházakban laktak.

A fenti megdőbbentő számsorokon kívül továbbá ismertté vált, hogy országszerte és Budapesten is több ezren laktak lakhatásra alkalmatlan körülmények között, ideértve a garázsokat, műhelyeket, kunyhókat, barlangokat, működésképtelen gépjárműveket stb. A népszámlálás adatai szerint “[i]lyen helyen lakott 28 378 ember, Budapesten 7622 fő” (Oross 2001: 113); tehát az effektív hajléktalanok száma megközelítette a 30 ezer főt.

Iványi Gábor (1997) ugyanezen népszámlálás adatai alapján később 10-15 ezer főre becsülte az effektív hajléktalanok számát. Mint írja: “[m]egnéztük az 1980-as népszámlálást – a KSH népességadatai akkor még tartalmaztak erről számokat –, hogy körülbelül ötvenezer ember nem lakás céljára szolgáló helyiségben lakik. Ebből következettünk. De akkor még sokkal nagyobb volt az ágybérletek, albérletek száma, nem volt olyan drága az albérlet, és nem számoltunk azzal, hogy a szívességi alapon befogadott vagy albérletben levő emberek ilyen hamar az utcára kerülnek”.

Látható, hogy a népszámlálási adatok nem tartalmaztak egzakt számsort a hajléktalanok számával kapcsolatban, ami természetesen érthető abból a szempontból, hogy akkoriban a hajléktalanság hivatalos, jogrendszer szerint elfogadott definíciója sem született még meg. 2001-ben azonban már jóval felkészültebb volt a környezet, így ekkor “próbálták meg először országosan teljes körűen felmérni a(z utcai) hajléktalan populációt” (Fehér 2010: 15).

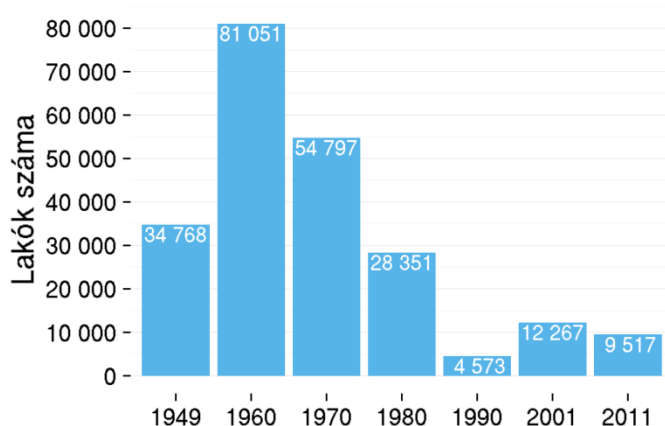
A 2001-es népszámlálási adatok szerint “mintegy negyedmillió ember él ún. intézeti háztartásban, nem-lakásban további néhány ezer embert (12,2 ezer fő) regisztráltak. Az országban legalább 500.000 ember olyan <<lakásokban>> él, melyek ténylegesen lakásoknak nem tekinthetők” (Győri és Maróthy 2008: 13). Ezen felül további 300 ezer ember bizonytalan jogcímen tartózkodott egy adott lakásban és negyedmillió lakásban több család élt együtt (összesen több mint 1 millió 300 ezer ember), így Győri Péter “minimum” becslése szerint ekkor 25 ezer “effektív hajléktalan”, 1,6 millió lakástalan és 3 millió otthonatlanról beszélhetünk. Ezen utóbbi két fogalom pontosabb jelentésével kapcsolatban lásd a “Definíciós kérdések” fejezetet.

A 10 évvel későbbi népszámlálás adatai szerint az intézeti lakók száma továbbra is közel 250 ezer fő körül mozgott, és “a fedél nélküli hajléktalan emberek és a lakás fogalmába nem sorolható ún. lakott egyéb lakóegységben élők száma pedig 17 ezer” (KSH 2011. évi népszámlálás előzetes adatai³).

Az elmúlt mintegy 60 év népszámlásai között többnyire egységes definíció szerint szerepelt a “lakott egyéb lakóegység”, amely a népszámlálási fogalmak szerint lehet:

- legalább egy ember által lakott gazdasági helység (pl. raktár, istálló, műhely, garázs) vagy
- ideiglenes létesítmény (pl. kunyhó, lakókocsi, vonat, barlang) lakott helyisége.

1. ábra: Lakók száma egyéb lakóegységekben (forrás: KSH)

Az 1. ábra adatai szerint⁴ az egyéb lakóegységekben élők száma a rendszerváltás előtti időszakhoz képest jóval alacsonyabb, de az ezredforduló után is 10 ezer fő környékén mozgott. Továbbá fontos megjegyezni, hogy ezek a számok a látható “egyéb lakóhelyiségeket” mutatják – feltételezhető, hogy a népszámlálás nem tudta elérni a rejtett populáció minden tagját. Erre a problémakörre a módszertani fejezetekben még visszatérek.

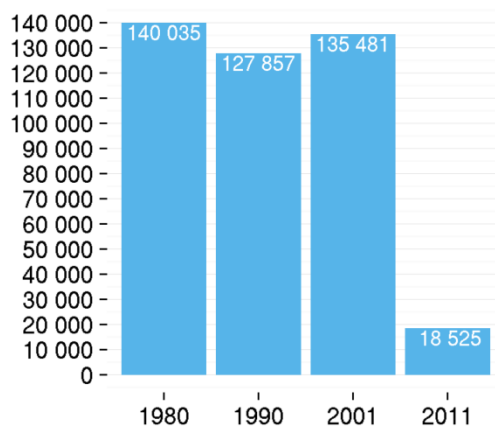
---

³ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepszelo2011.pdf>

⁴ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_lakas

A szükség- és egyéb lakások definíciója némileg bővebb, és így az általánosan használt effektív hajléktalanság fogalmához is közelebb áll, azonban a vonatkozó népszámlálási adatok csak 1980 óta állnak rendelkezésünkre:

2. ábra: Lakók szükség- és egyéb lakásokban (forrás: KSH)

Összességében elmondhatjuk, hogy a Magyarországon élő hajléktalanok számával kapcsolatban nehezen találhatunk hivatalos népszámlálási adatokat, bár annak egy speciális változatának, a hajléktalan-népszámlálás eredményeire a továbbiakban még visszatérek.

Addig is vegyük sorra az ellátórendszerről elérhető adatokat, hogy pontosabb képet kapjunk a hajléktalansággal kapcsolatban folytatott “számháborúban”.

2.3. Az ellátórendszer kapacitása és kihasználtsági adatai

*“1989-ben 60000 férőhely volt a fővárosi munkásszállókon, ma [1997] mindössze 6000. Hová lett 54000 ember?”
(Iványi 1997: 1)*

Ahogy a történeti áttekintő fejezetben láttuk, Budapest területén az első menhely 1876-ban jött létre a Hajléktalanok Menhelye Egylet fenntartásában (Győri 1998), amely kezdetben egy 23 ágyas menhelyet üzemeltetett a belvárosban. Még ugyanebben az évben újabb 45 fős szálló nyílt a mai Rókus Kórház mellett, majd 1883-ban 130 ágyas menhely épült a Keleti Pályaudvar mellett.

A következő években további szállók nyíltak, és “[ö]sszességében a fővárosban 1898-tól 1907-ig az állandó menhelyeken 1100 ágy fogadta a rászorulókat” (Oross 2011: 110). Ez a szám tovább nőtt az első világháború kezdetéig, többek között a Népszálló megépítésével, amikor is a három legnagyobb szálló befogadóképessége is meghaladta az 1200 főt naponta.

Más források⁵ szerint már a 1886 és 1892 között pusztító kolerajárvány idején is több mint 1300 férőhely állt a rászorulóknak rendelkezésére az akkoriban újonnan nyitott hat menhelynek köszönhetően, amelyeket a századfordulóig további szállók és nappali melegedők, népkonyhák követtek.

A Hajléktalanok Menhelye Egylet feljegyzéseiből azt is tudjuk, hogy ezen szállók kihasználtsága magas szinten mozgott, például “1895-ben éves szinten 387.156 fő volt” (Oross 2011: 110). Ehhez kapcsolódó, meglepően magas becslést közöl a fenti HVG cikk, amely szerint “a 19. század végén a főváros lakosságának egy százaléka hajléktalan – ez több ezer embert jelent”. A korszakról és a Hajléktalanok Menhelye Egyletről Győri Péter (1998) írt bővebben.

---

⁵ <http://hg.hu/cikkek/varos/10945-szegenyhazak-hajlektalanszallok-munkaslakasok-szegenypolitika-a-monarchiaba>

Iványi Gábor (1997: 20) 27 engedélyezett tömeges éjjeli szállót említ 1906-ban összesen 1239 férőhellyel, noha megjegyzi, hogy 110.000 albérlőt számoltak össze Budapesten. Az 1910-es népszámlálás idején már 125.000 albérlőről tudunk, akinek nagy része valójában inkább ágyrajáró volt.

A két világháború között a gazdasági válság hatására újra “zsúfolásig megteltek a fővárosi menhelyek”, és a kiszorultak közül sokan “az óbudai majd a kőbányai téglagyárak rossz levegőjű, sokszor még tüzes kemencéiben húzták meg magukat éjszakára” (Oross 2011: 108). Ekkoriban “tizenegy menhely működött mintegy 3.200 férőhellyel” (Fehér 2008).

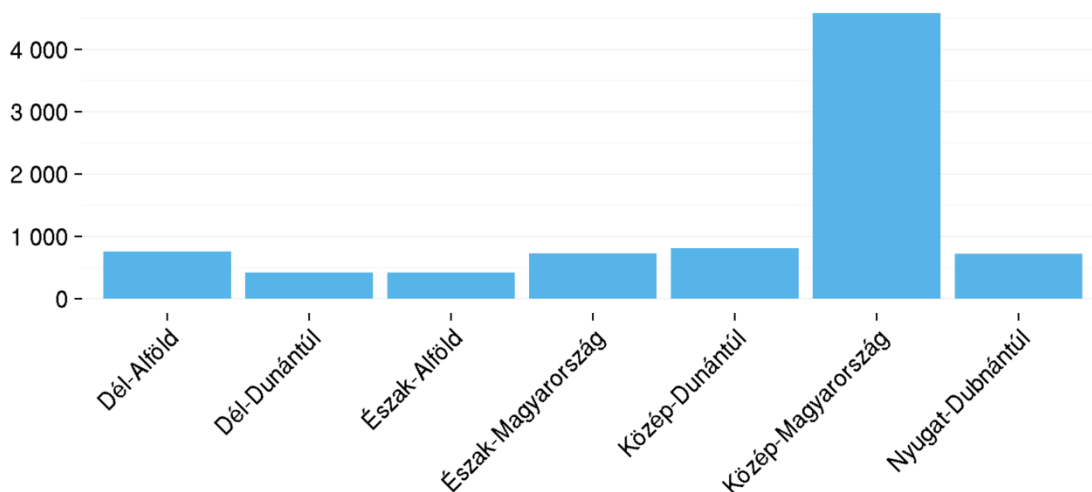
A második világháború után a korábbi menhelyek és kapcsolódó intézmények felújítása “261 állami szegényház és szegényszoba, összesen mintegy 8000 ágy korszerűsítését, továbbfejlesztését” foglalta magába (Oross 2011: 111), amely számok érzékletesen mutatják az egyre bővülő ellátórendszer méretét. A lakhatási problémák mellett, mint Oross Jolán (2011: 111) írja, számos egyéb szociális ellátás is működött: többek között “1947-ben 150 szociáliskonyha működött, ahol közel 33 000 rászorulóknak biztosítottak naponként főtt ételt”.

A szocializmus időszakából, kapcsolódó intézményrendszer hiányában, nem áll rendelkezésünkre adat az ellátórendszer kapacitásával és kihasználtságával kapcsolatban.

Viszont a rendszerváltás után felgyorsultak az események, amelyek részleteivel kapcsolatban Győri Péter (1990) és Iványi Gábor (1997) is beszámoltak.

Míg 1989-ben csupán a Dobozi utcai “Lordok háza” üzemelt (Iványi 1997) 16 férfi és 8 női férőhellyel, a “férőhelyek száma évről évre növekedett, 1991 őszére még csak 553 ágy működött a fővárosban, 1994 januárjára majdnem 2500” (Fehér 2008: 405) – országosan ennek megközelítőleg a másfélszerese. Mezei György (1995: 7) írása szerint “az ellátórendszer kiépítése során az 1989 és 1995 közötti hat évben összesen 5700 ágy létesült 2,5 milliárd forint ráfordítással”, amelyek fele vidéken, 77 településen üzemelt. 2006-ban országszerte már 7579 férőhelyet említ Fehér Boróka (2008:405).

Más források a fentebbiektől kissé eltérő számokat, de a trendet követő adatokat közölnek. Az Állami Számvevőszék 2006-os “A hajléktalanokat ellátó intézményrendszer ellenőrzése” jelentése alapján a rendszerváltás pillanatában 13 intézményben 280 férőhely állt a hajléktalanok rendelkezésére. Oross Jolán (2001: 123) 1992-ben országszerte “67 intézményben mintegy 2000 szálláshely”-et említ, a következő évben pedig már kétszer annyi intézmény közel 4000 férőhelyet tartott fenn. Az intézmények számának növekedésével a területi lefedettség is hasonlóan alakult: 1994-ben 72, 1996 elején 80, 1998-ban már 90 településen működött hajléktalanszálló:

3. ábra: A hajléktalan személyek tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézményeiben a működő férőhelyek és az ellátottak száma, 2006 (forrás: KSH 2008:44)

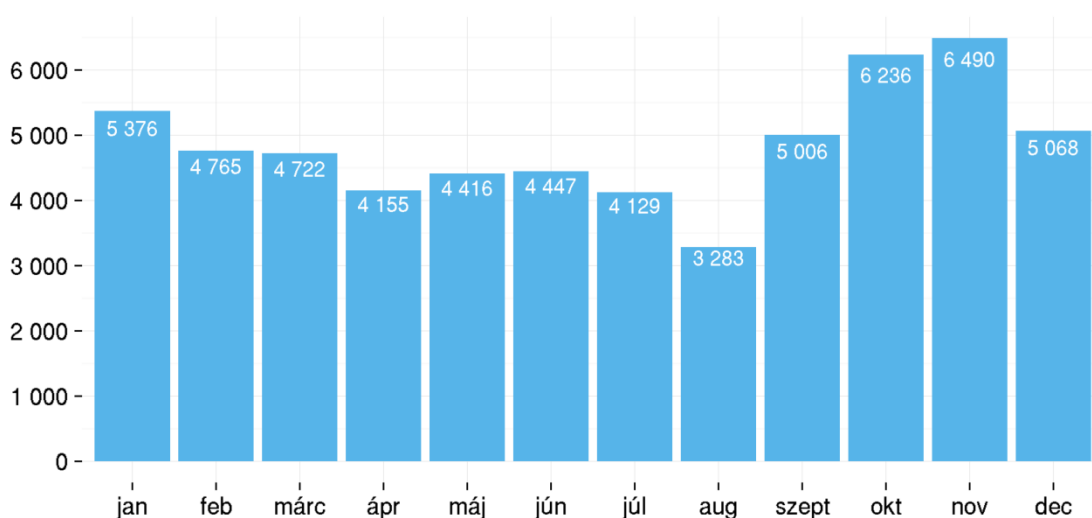
A KSH (2008: 44) adatai szerint “2006-ban Magyarországon 145 helyen 8,4 ezer működő férőhely biztosított tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést a hajléktalanok számára”. A tanulmány részleges kihasználtsági adatokat is közöl: átlagosan ezen 8400 férőhelyen 7600 fő kapott ellátást, amely alapján feltételezhető, hogy az intézmények sokszor telt házzal üzemeltek.

A szállóhelyek számán és kihasználtsági adatain túl ismerjük a nappali melegedők összesített statisztikáit is: 2006-ban a napi átlagforgalom meghaladta a 7000 főt, amely az 5800 fős kapacitáshoz képest 120 százalékos kihasználtságot mutat (KSH 2008: 45). Ezek alapján talán meglepő, hogy az ingyenes étkeztetés

---

naponta átlagosan csak 3800 adag étel kiosztását jelentette, ami közel fele a melegedők forgalmának (KSH 2008: 46).

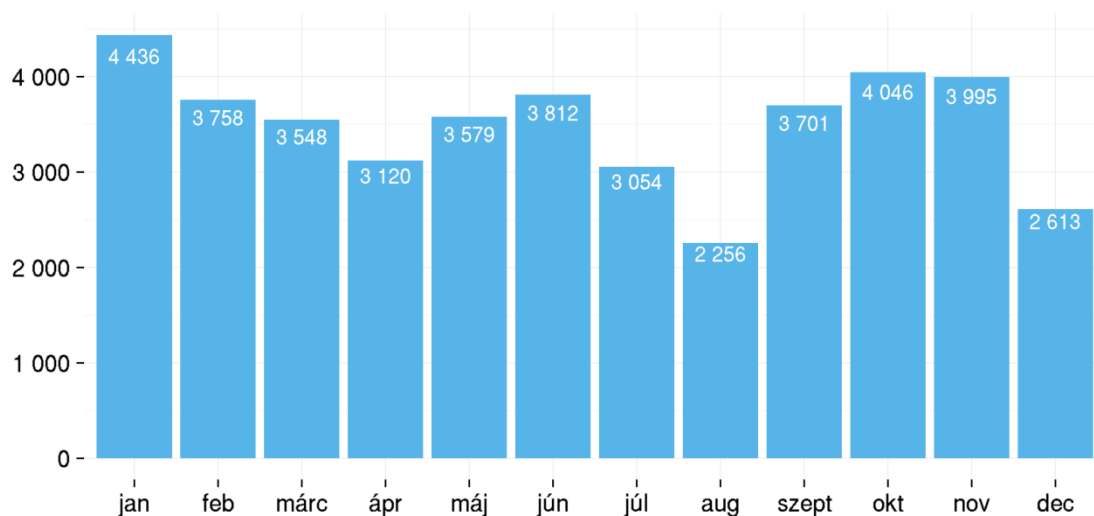
Az ezredforduló után a kutatók feladata már jóval egyszerűbb, ugyanis részletes éves beszámolók állnak rendelkezésünkre többek között a hajléktalanellátó civil intézmények honlapján. A Menhely Alapítvány 2007-es beszámolója alapján például a következő kihasználtsági adatokat látjuk havi bontásban a Kürt utcai nappali melegedőben:

4. ábra: A Kürt utcai nappali melegedő forgalma 2007-ben (forrás: Menhely 2007:7)

A havi átlag 4850 körül mozog, és nem túl meglepő módon az éven belüli szezonális a téli hónapokban – bár decemberben meglehetősen alacsonyan – tetőzik. Egész évben több mint 58 ezer ügyfél fordult meg a Menhely Alapítványnak ebben a nappali melegedőjében, amihez ha hozzávesszük a Práter utcai melegedő 2007-es teljes, közel 35 ezer fős ügyfélforgalmát (Menhely 2008: 57), az ellátottak száma megközelíti a 100 ezer főt.

Az nappali melegedők mellett az ügyfélszolgálati iroda forgalma is igen magas számokat mutatott:

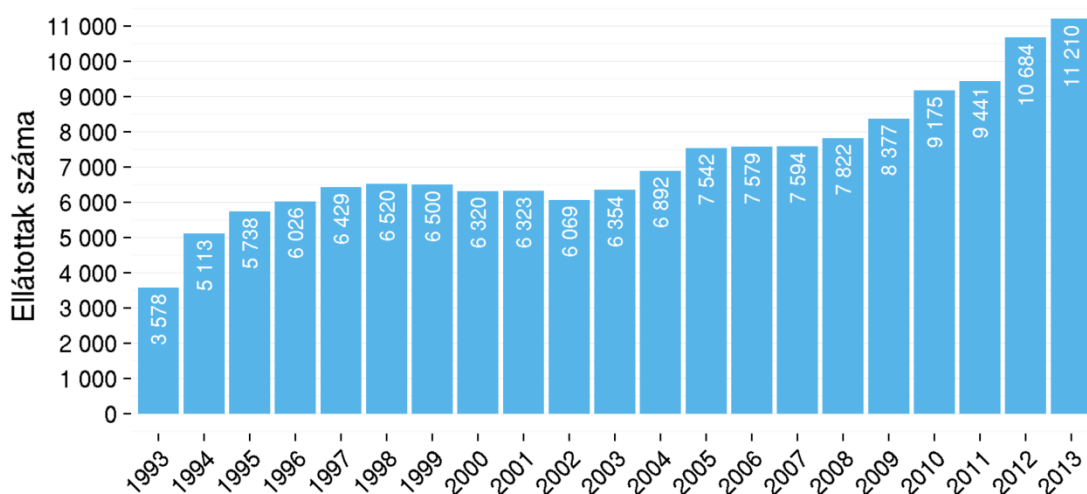
5. ábra: A Kürt utcai Ügyfélszolgálati Iroda forgalma (forrás: Menhely, 2007:10)

Itt közel 42 ezer ember fordult meg, és további 7 ezer ügyfél a Práter utcai ügyfélszolgálaton. A Szociális Szolgáltató Irodában az 1992-es nyitása óta összesen 13 427 rászoruló jelent meg legalább egy alkalommal, ebből több mint 4500 2007-ben.

A Menhely Alapítvány gondozza a Fedél Nélkül újságot is, amellyel kapcsolatban “a lap létrehozása óta 2007 utolsó napjáig 1526 terjesztőt” regisztráltak (Menhely 2007: 16).

Hasonlóan részletes adatokat közöl az Oltalom Karitatív Egyesület is, amelynek 2008-as adataiból válogattam (Oltalom 2008: 15). A járóbeteg-ellátás éves forgalma 5848 fő volt 2008-ban, és a Népkonyhán majdnem 55 ezer adag ételt szolgáltak fel. A Dankó utca 9. és a Fűtött Utca nappali melegedők teljes forgalma meghaladta éves szinten a 200 ezer főt, az éjjeli menedékhelyeket több mint 100 ezer alkalommal vették igénybe. Természetesen sok a visszatérő vendég és sok az átfedés is a statisztikákban megjelenő ügyfelek között, amelyet jól jelez, hogy 2008-ban a szociális munkások segítségét közel 10 ezer alkalommal, de “csak” 501 fő vette igénybe.

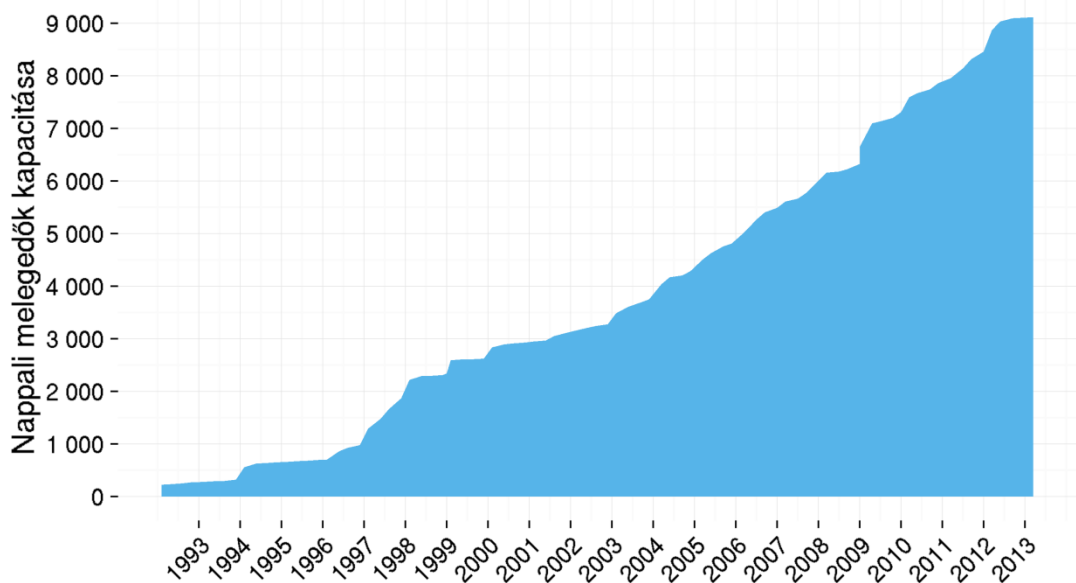
A KSH adatai alapján a Political Capital egy átfogóbb képet festett a hajléktalanmenhelyek és -szállók alakulásával kapcsolatban az elmúlt 20 évben:

6. ábra: Hajléktalanok otthonában, szálláson, éjjeli menedékhelyen ellátottak száma 1993 és 2013 között (forrás: KSH, Political Capital)

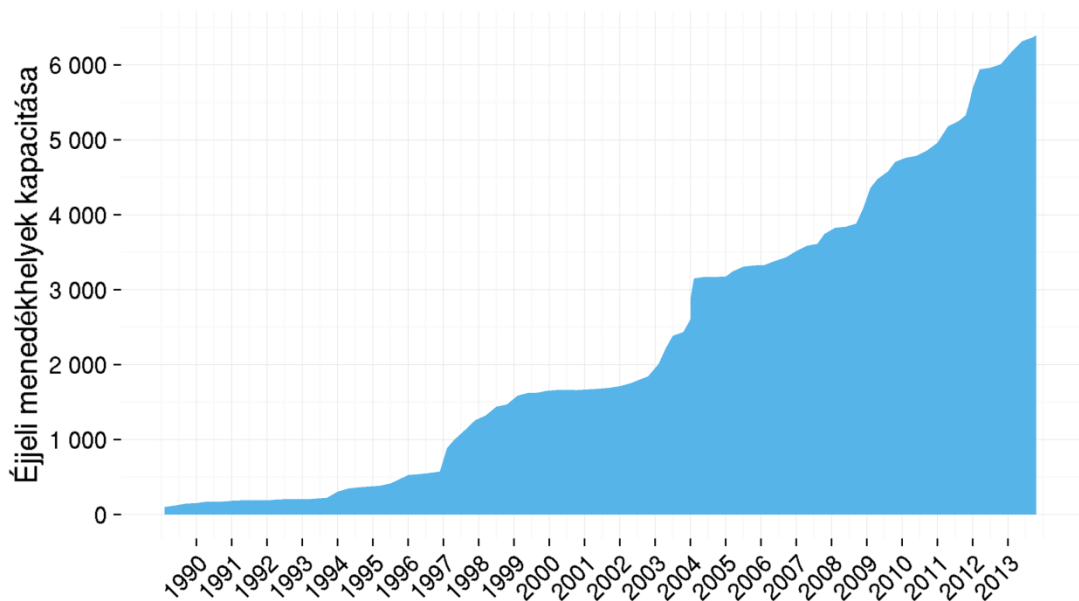
Jól látható, hogy az ellátórendszer kapacitása a 2002-es pillanatnyi megtorpanástól eltekintve - amire a későbbiek során még visszatérek - folyamatos növekedést mutat. Ahogy Oross Jolán (2001: 123) írja, a növekedés kezdetben volt a legszembetűnőbb, azonban a '90-es évek közepétől megtorpan. Oross írása idején az ezredforduló utáni trend még nem volt ismert, azonban a fenti oszlopdiagram egyértelműen azt mutatja, hogy az ellátórendszer kapacitása újra látványos emelkedésnek indult az évtized végétől.

Ezen növekedés megértéséhez érdekesebb részletesebb bontásban is megvizsgálni ezeket az adatokat. 2004 óta a FEANTSA felkérésére "Hajléktalanügyi országjelentés" készül évről évre, amely szakértői (és nem kormányzati) dokumentum 2013-as kiadványa (Győri 2014) részletes adatokat közölt az NRSZH statisztikái alapján a nappali melegedők, az éjjeli menedékhelyek, az átmeneti szállók kapacitásával, továbbá az utcai szociális szolgálatok számának alakulásával kapcsolatban:

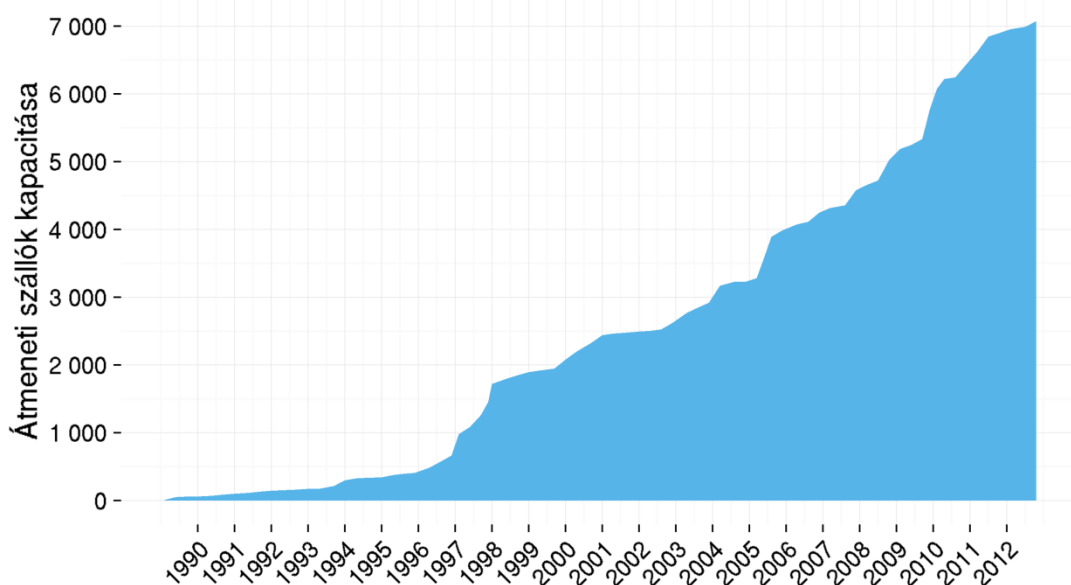
7. ábra: A nappali melegedők napi kapacitásának alakulása 1992 és 2013 között
(forrás: Győri 2014: 59; NRSZH)

A nappali melegedők kapacitásának növekedése egészen más képet mutat, mint amit fentebb a szállókkal kapcsolatban láttunk. A kezdeti növekedés a 7. ábra adatai alapján meglehetősen lassú, és csak 1996 közepére éri el az 1000 főt, amely azonban a következő másfél évben kétszeresére emelkedik, és azóta folyamatosan, közel lineáris ütemben növekszik. 2013-ban az ország nappali melegedői összesen 9100 ügyfelet tudtak ellátni hivatalosan, amely meghatározó része (valamivel több mint 5000 férőhely) Budapesten található.

8. ábra: Az éjjeli menedékhelyek napi kapacitásának alakulása 1992 és 2013 között
(forrás: Győri 2014: 59; NRSZH)

Oross Jolán (2008: 123) leírása alapján a “legnagyobb ütemű növekedés [a szállók kapacitásában] 1991–1992 között, valamint 1993–1994 között volt (mind a két esetben több mint 1100 férőhely)”. A 8. ábra nem teljesen ezt mutatja, mindenesetre látványos növekedést látunk a '90-es évek második felében, majd 2003-2004 között, amikortól állandó növekedésnek indult az engedélyezett, állandó éjjeli menedékhelyen és fapadon elérhető férőhelyek száma. 2013-ban több mint 6400 férőhellyel működtek az engedélyezett szállók, amely állandó férőhelyeket a téli “krízis időszakban” ideiglenes, ún. “időszakos” szállóhelyek egészítettek ki.

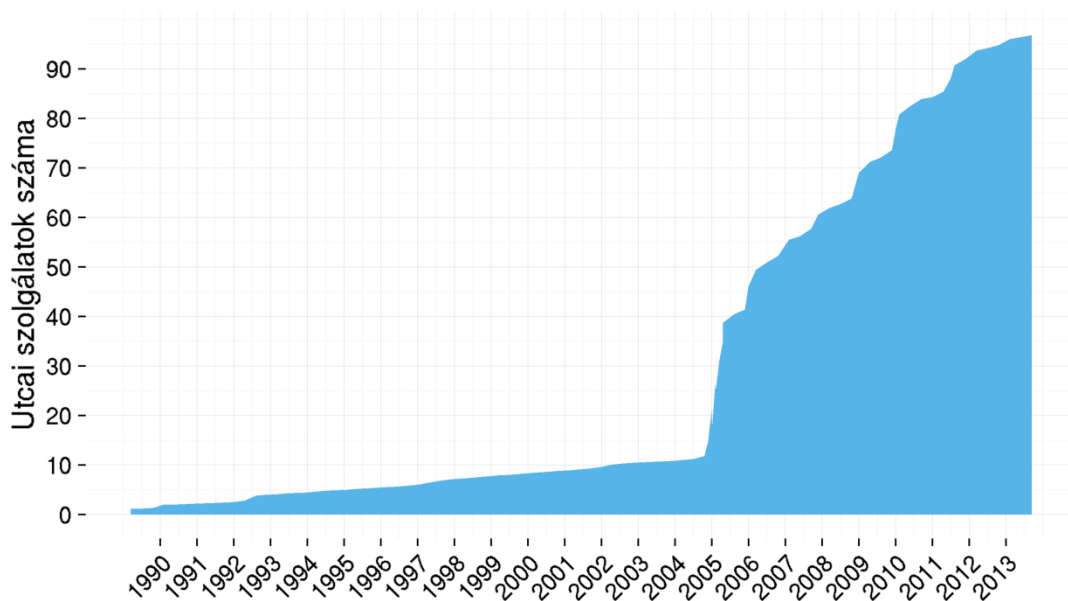

9. ábra: Az átmeneti szállók napi kapacitásának alakulása 1992 és 2013 között
(forrás: Győri 2014: 59; NRSZH)

Összességében valamivel több átmeneti szállás áll a rászorultak rendelkezésére, mint fapados férőhely: 2013-ban 7132 engedélyezett férőhely működött országszerte. Sajnálatos, hogy ezen férőhelyek meghatározó része, közel kétharmada, Budapesten található – amely “aránytalanságot sem a lakosság számaránya, sem a fedél nélkül maradók területi megoszlása nem indokolja” (Győri 2014: 55).

Az újonnan létrejött átmeneti szállók összesített kapacitása sem támasztja alá Oross Jolán fentebbi idézetét: a 9. ábra adatai alapján közel 8 évre volt szükség az első 1000 férőhely kialakítására, amely a következő 8 évben háromszorosára emelkedett, és 2013-ig újra megduplázódott – Győri Péter (2014: 55) szavaival élve a “kapacitások az elmúlt negyedszázad alatt majdnem exponenciálisan növekedtek”, noha a 10. ábra inkább két lineáris növekedési szakaszt sugall egy azok között megfigyelhető szintugrással:

10. ábra: Az utcai szolgálatok számának alakulása 1992 és 2013 között (forrás: Győri 2014: 59; NRSZH)

Az utcai szociális szolgálatok esetében nehéz kapacitásról beszélni, ugyanis a hivatalos statisztikákban ilyen számsort nehezen találunk. De az utcai szolgálatok számának alakulása megismerhető a 10. ábra alapján, és Győri (2014: 60) alapján feltételezhetjük, hogy “egy utcai szolgálat ténylegesen és átlagosan 30 fedél nélkül élő ember rendszeres ellátását végezhetné” a nem rendszeresen ellátottak mellett – így a kapacitás megközelítőleg a fenti számok 30-szorosaként képzelhető el.

Jól látható, hogy ezek alapján a 300 fő körüli ellátottság eléréséhez (10 szolgálat létrejötte) a rendszerváltás után bő 15 évre volt szükség, és az utcai szociális szolgálatok meghatározó részének megszületése 2005 környékére tehető. A szolgálatok száma és a kapcsolódó igények azóta is folyamatosan növekszenek.

2013-ban közel 100 utcai szolgálat 7828 főt látott el rendszeresen, amely a tervezett 3000 fős kapacitást sokszorosan meghaladta. Ha a nem rendszeres ellátottakat is ide számoljuk, “az év során összesen ellátott fedél nélküli emberek száma 12 706 fő volt” (2014: 60). Győri Péter ugyanitt felhívja a figyelmet arra,

---

hogy ez a szám “meghaladja mind a nappali melegedők, mind az éjjeli menedékhelyek (és egyben az átmeneti szállók) befogadó képességét”.

A fenti adatok alapján azt látjuk, hogy 2013-ban összesen 37 377 embert regisztráltak, ennyi ember fordult meg a hajléktalanellátó rendszer intézményeiben – az utcai szolgálatok adatai nélkül. Közülük 33 ezer ember fordult meg nappali melegedőkben, 13 360 fő éjjeli menedékhelyeken és 9216 átmeneti szállókon (Győri 2014: 62).

Ezek az ellátórendszer kapacitásával és kihasználtságával kapcsolatos adatok nem egyenletesen oszlanak el az ország különböző pontjain. Pintér Sándor belügyminiszter Lendvai Ildikó “Milyen feladatokat látnak szükségesnek a hajléktalanság kezelése érdekében?” címmel benyújtott kérdésére adott válaszából⁶ jól látszik, hogy az ellátórendszer alapvetően Budapestre koncentrál:

1. táblázat: A meglévő hajléktalanokat ellátó intézmények kapacitása és ismert hiányok (forrás: saját szerkesztés Pintér Sándor fentebb hivatkozott levele alapján)

Város	Nappali melegedő	Éjjeli menedékhely	Átmeneti szálló	Egyéb	Hiány
Debrecen	66	179	?		180
Nyíregyháza	100	100	18	80	87
Pécs	?	90+96	88		80
Győr	?	30	150	90	100
Eger	?	34	10	26	25
Szekszárd	?	?	?		10
Budapest	3990	2433	3352	89	
Szombathely	40	25+20	78	26	20
Békéscsaba	?	?	?		?
Szeged	80		60	16	60
Salgótarján	?	15	62		?

A Budapesthez képes meglepően alacsony kapacitások mellett a fenti adatokból szembetűnő a magas kihasználtság és a sokszor közel 50-100 százalékos kapacitáshiány, továbbá meglepő a hiányzó adatcellák magas aránya. Több város esetében sem találunk konkrét számot, az adatok szisztematikus táblázatba való rendezése több helyen is lehetetlennek bizonyult.

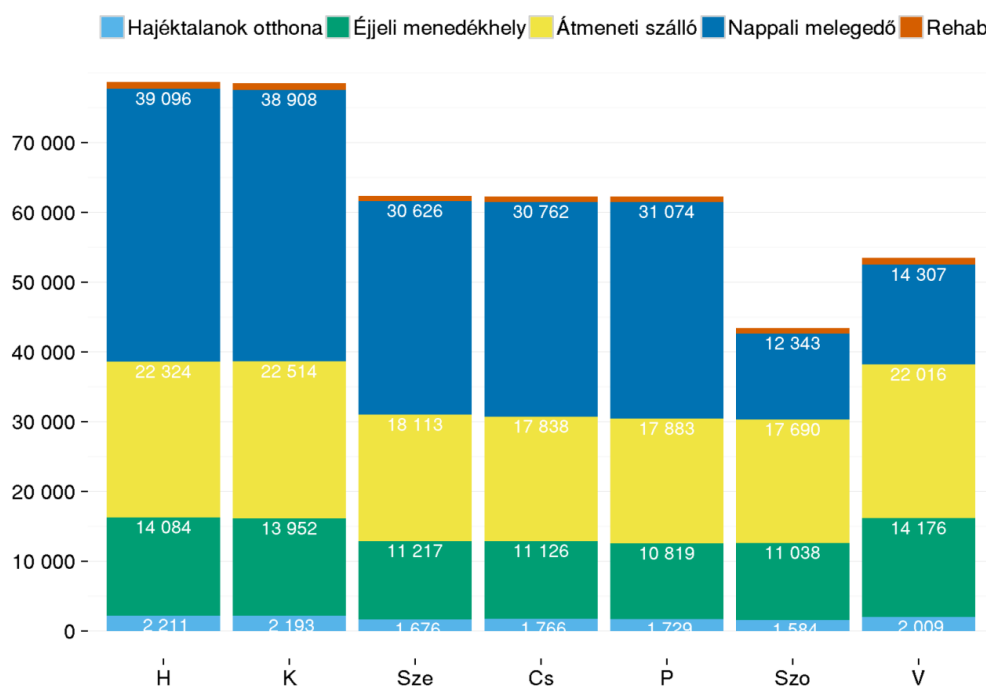
⁶ <http://www.parlament.hu/irom39/12180/12180-0001.pdf>

Ezért a kutatás szempontjából szerencsés, hogy jóval rendezettebb adatok állnak rendelkezésünkre a Központi Elektornikus Nyilvántartórendszer a Szolgáltatást Igénybevevőkről (KENYSZI) rendszernek köszönhetően 2012 júliusától, bár az adminisztratív adatbázis ötletét számos támadás és kritika érte mind emberjogi, mind módszertani szempontból.

Többek között Busch-Geertsema és szerzőtársai FEANTSA jelentésükben (2014: 8) azt írták, hogy bár hazánkban is létezik nemzeti hajléktalan adminisztrációs adatbázis, de “bizonyos jelentések szerint a magyar adatok kevésbé megbízhatóak, mint a dán vagy ír adatbázisok”. Elsősorban azt nehezményezték, hogy az utcai szociális szolgálatok tevékenysége nem került regisztrálásra a rendszerben (Busch-Geertsema et al 2014: 29).

Mindenesetre már az első körben gyűjtött adatok köre is igen gazdag, Farkasné Farkas Gyöngyi konferenciaelőadásából (2012: 2) többek között megtudjuk, hogy 2012. júliusa és augusztusa között a rendszerben több mint 715 ezer igénybevevő került regisztrálásra – majdnem 1 millió aktuális és több mint 75 millió lezárt igénybevétellel 4380 fenntartónál.

Előadásából megismerhetjük a 2012. júliusi hajléktalanokat ellátó intézményeken belüli igénybevételek eloszlását is:

11. ábra: Napi igénybevételek alakulása 2012. júliusában (forrás: Farkasné 2012: 13)

Ezen igénybevételek általában igen közel álltak a teljes férőhelyek számához is, ahogy az az előadásból kiderült (Farkasné 2012: 12):

2. táblázat: *Férőhelyek száma és kihasználtsági adatok intézménytípusonként 2012. júliusában (forrás: Farkasné 2012: 12)*

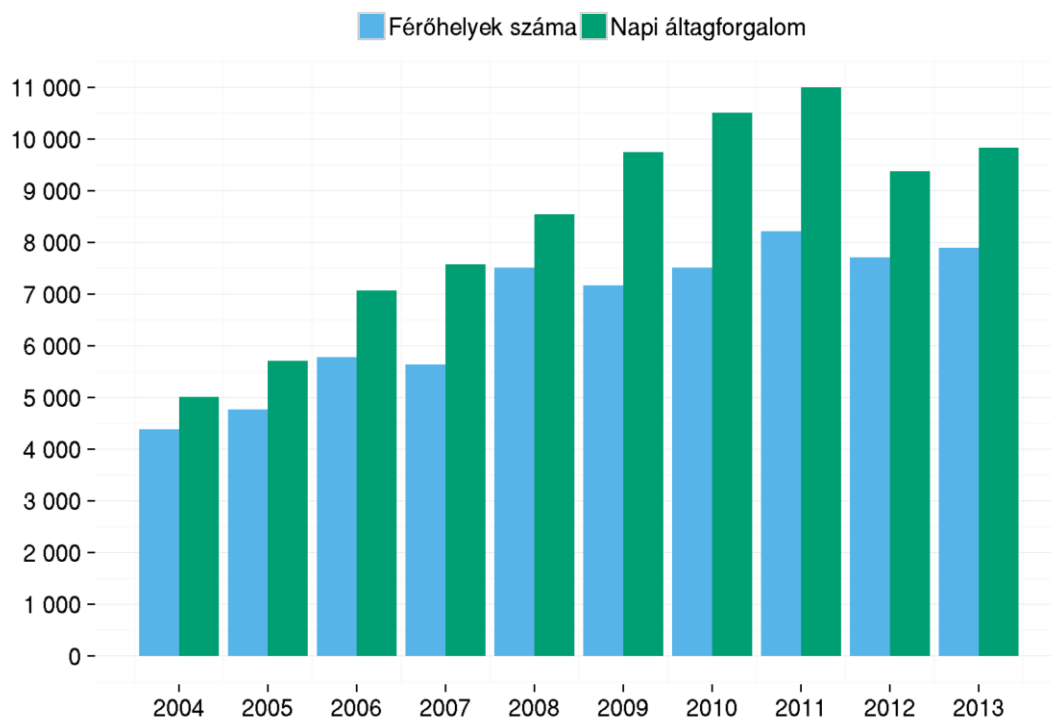
Hajléktalanok otthona	456	100%
Éjjeli menedékhely	4258	71%
Átmeneti szálló	5252	94%
Nappali ellátás	7311	100%
Rehabilitációs szálló	266	73%

Tehát a nappali ellátások, a hajléktalanok otthona és az átmeneti szállók közel teljes kihasználtsággal működtek, míg a relatíve nagyszámú éjjeli menedékhelyek valamivel több mint negyede kihasználatlan volt a nyári időszakokra való tekintettel.

A következő évi Hajléktalanellátás Országos Konferenciáján Mester Dániel (2013: 5-6) bővebb adatokat közölt az igénybe vevők számáról heti bontásban. A családok átmeneti otthonában regisztráltakat nem számolva, hetente átlagosan 17-18 ezer fő vette igénybe a fapadok, átmeneti és egyéb hajléktalanszállók és nappali melegedők szolgáltatásait 2013-ban. A szolgáltatások közel kétharmada a nappali melegedőkön zajlott.

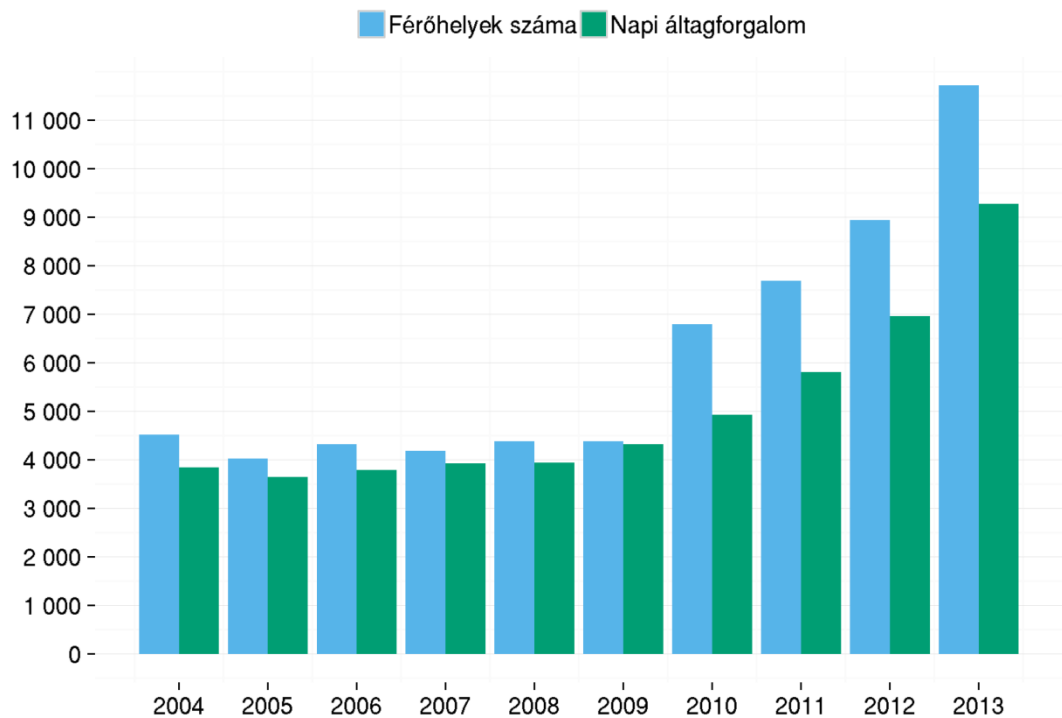
Később, az NRSZH által közétett KENYSZI adatai szerint “2013-ban a hajléktalan-ellátás igénybe vevőjeként összesen 37 377 embert regisztráltak hivatalosan -- az utcai szolgálatok által ellátott emberek nélkül. Az éjjeli menedékhelyeket 2013-ban összesen 13 360 ember vette igénybe, az átmeneti szállók férőhelyein az év során 9216 ember fordult meg, a nappali melegedőket 33 026 ember kereste fel az év során” (Győri 2014: 75). Az ügyfelek meghatározó része visszatérő vendég: a KENYSZI adataiból az is kiderül, hogy “havonta átlagosan 21 326 ember fordult meg a hajléktalan-ellátásban, egy-egy hétköznap átlagosan 14 ezer embert, egy-egy hétvégén átlagosan 10 ezer embert, igénybe vevőt regisztráltak az ellátásban” (Győri 2014: 64).

Nyitrai Imre 2014-es előadásában a hajléktalanellátás 25 évére tekintett vissza. Sajnos idősoros adatokat a teljes negyedszázadról nem, de egy 10 éves időszakról találunk részletes bontásban:

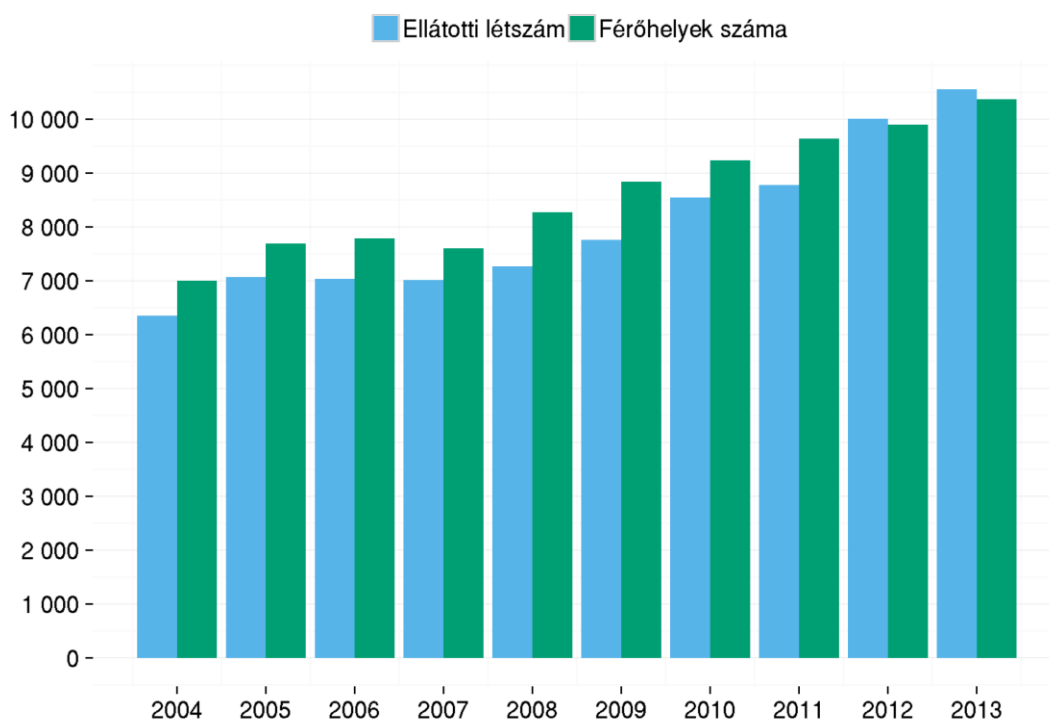
12. ábra: A nappali ellátások napi kapacitásának és átlagos forgalmának alakulása 2004 és 2013 között (forrás: Nyitrai 2014)

Jól látható, hogy a férőhelyek száma szinte folyamatos növekedést mutatott az elmúlt 10 évben, és a napi átlagforgalom mindig magasan a férőhelyek száma fölött alakult. Meglepően magas a 2012-ben megfigyelhető visszaesés a napi átlagforgalomban: átlagosan 11 ezer főről majdnem 9 ezer főre esett vissza a nappali ellátást igénybe vevők száma. Ez újdonság a korábban megfigyelt, nappali melegedőkre szorítkozott trendekhez képest, ahol ilyen mértékű visszaesést nem tapasztaltunk.

13. ábra: A népkonyhák napi kapacitásának és átlagos forgalmának alakulása 2004 és 2013 között (forrás: Nyitrai 2014)

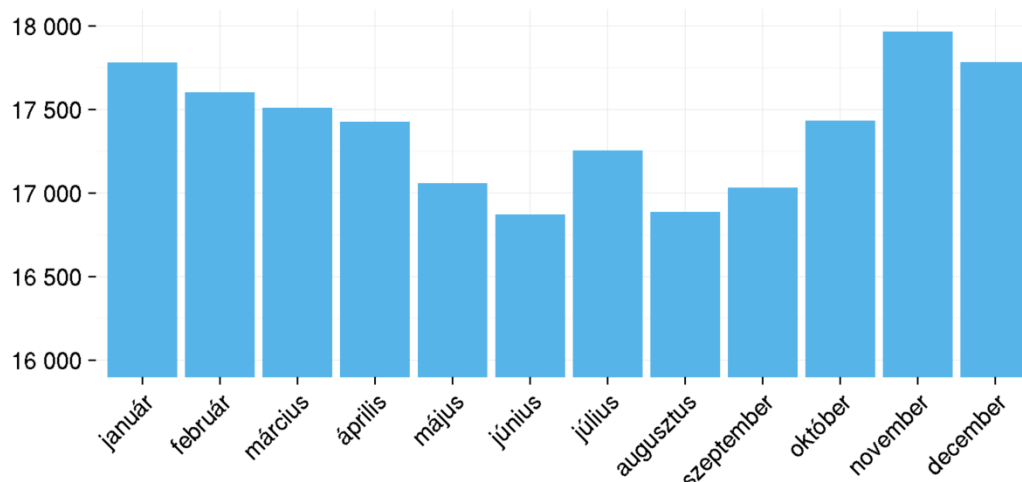
A népkonyhákat igénybe vevők száma viszont sokkal hasonlóbb képet mutat a korábban látott trendekhez: mind a férőhelyszám, mind az átlagos napi átlagforgalom erős növekedést mutat 2009 után. Érzésem szerint a 12. és 13. ábra összevont adatai állnak összhangban a korábban bemutatott, nappali melegedőkre vonatkozó időssorral.

14. ábra: Az átmeneti szállók napi kapacitásának és átlagos forgalmának alakulása 2004 és 2013 között (forrás: Nyitrai 2014)

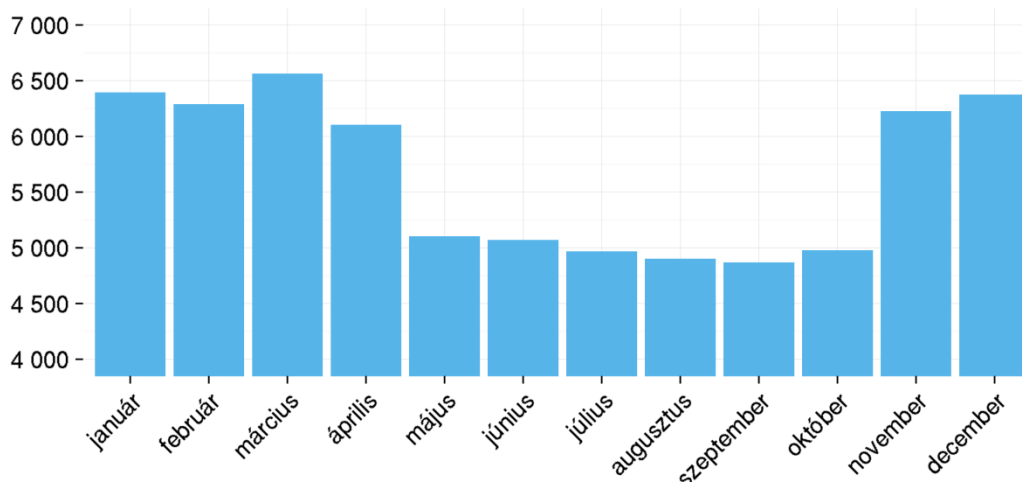
Az átmeneti szállók az elmúlt 25 évben, mint ahogy fentebb is láttuk, általában alacsonyabb kihasználtsággal és jóval költségesebben működtek az éjjeli menedékhelyeknél. Ezek alapján meglepőnek tűnik, hogy 2012-ben először lépte át az ellátotti létszám a férőhelyek számát. Önmagában ezek az idősorok sajnos nem elegendők ahhoz, hogy meg tudjuk ítélni: mindez a programok sikerességét vagy annak pont az ellenkezőjét sugallják. Mindenesetre a probléma komolyságát jól jelezheti akár csak egy szám is a fenti diagramból: 2012-ben és 2013-ban több mint 10 ezer fő fordult meg a magyarországi hajléktalanok átmeneti szállóján – így minimum tízezrekről beszélhetünk a hajléktalanok számával kapcsolatban.

Ugyancsak a KENYSZI adatai alapján készültek az alábbi ábrák, amelyek a különböző intézménytípusok éves szezonálisitását mutatják be az igénybevevők számának havi alakulása alapján 2013-ban:

15. ábra: A nappali melegedőket igénybe vevők számának alakulása havi bontásban 2013-ban (forrás: Győri 2014; NRSZH)

A 15. ábra valamelyest csalóka, hiszen az y tengely 16 és 18 ezer között ingadozik, így az éves maximum és minimum értékek közötti ingadozás valójában csak olyan 10% körül mozog. Ezek alapján elmondható, hogy létezik egy gyenge szezonális ingadozás a nappali melegedők forgalmában, és természetes okokból azokat télen többen látogatják. Azonban ennél sokkal fontosabb megjegyeznünk, hogy 2013-ban nem volt olyan hónap, amikor kevesebb mint 16 ezer ember fordult volna meg a magyarországi nappali melegedőkben.

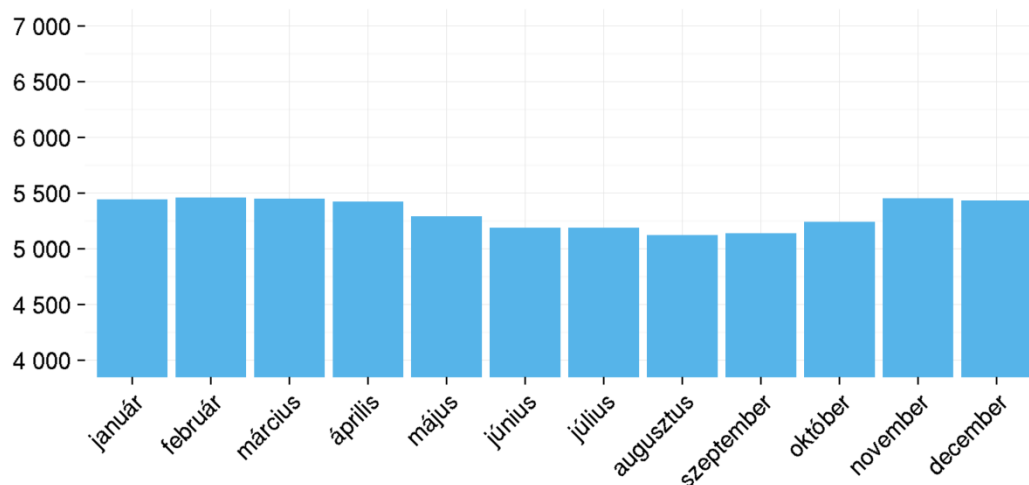

16. ábra: Az éjjeli menedékhelyeket igénybe vevők számának alakulása havi bontásban 2013-ban (forrás: Győri 2014; NRSZH)

Az éjjeli menedékhelyek esetében a szezonális sokkal szembevetőbb: míg a téli időszakban maximális kihasználtsággal és időszakos férőhelyekkel kiegészítve működnek a fapadok, addig nyáron az ágyak mintegy egyharmada üresen áll. Mindezek mellett meglepő, hogy a nyár végével tovább csökken a szállók kihasználtsága, és az őszi időszakban is egyre többen töltik estéiket (véltetően) közterületen a novemberi hidegek beköszöntéig.

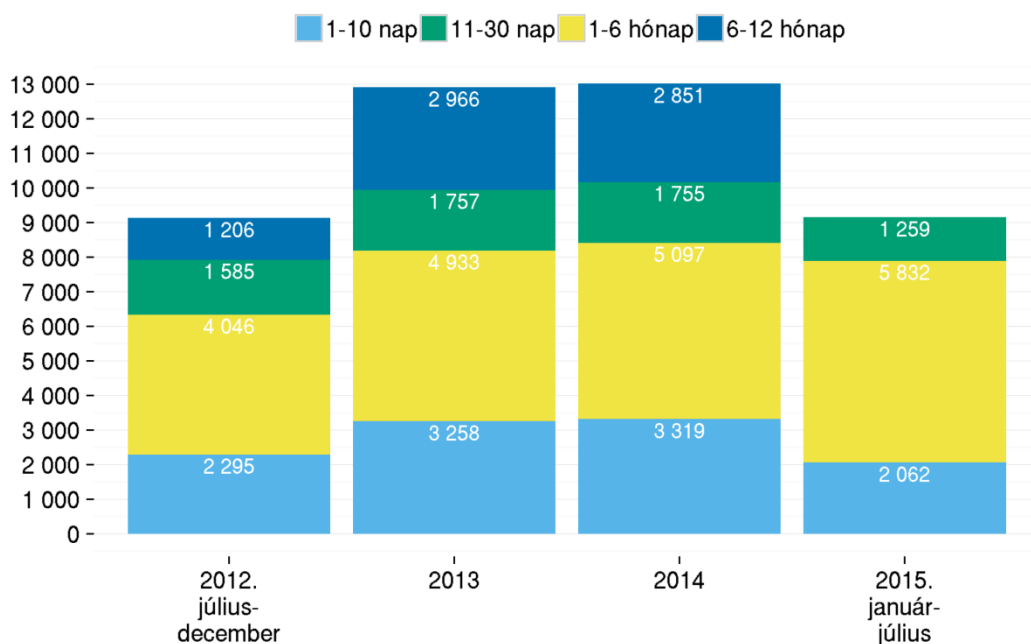

17. ábra: Az átmeneti szállókat igénybe vevők számának alakulása havi bontásban 2013-ban (forrás: Győri 2014; NRSZH)

Ezzel szemben az átmeneti szállókat igénybe vevők száma alapján értelmezett szezonális újra 10 százalék alatt mozog, véltetően a különböző célcsoportoknak köszönhetően.

Győri Péter vetette fel a kérdést (2014: 92) a fenti ábrák alapján, hogy “ki az a tízezernél is több ember, aki az év során valamikor igénybe vette valamelyik nappali melegedő szolgáltatását, de éjjeli menedékhelyen, vagy átmeneti szálló egy éjszakát sem aludt”? Konkrét válasz hiányában csak találgatni lehet: vagy az estéket közterületen töltő hajléktalanok tömegei, vagy bár lakásban, de nyomorúságos körülmények között élő emberek látogatják a nappali melegedőket.

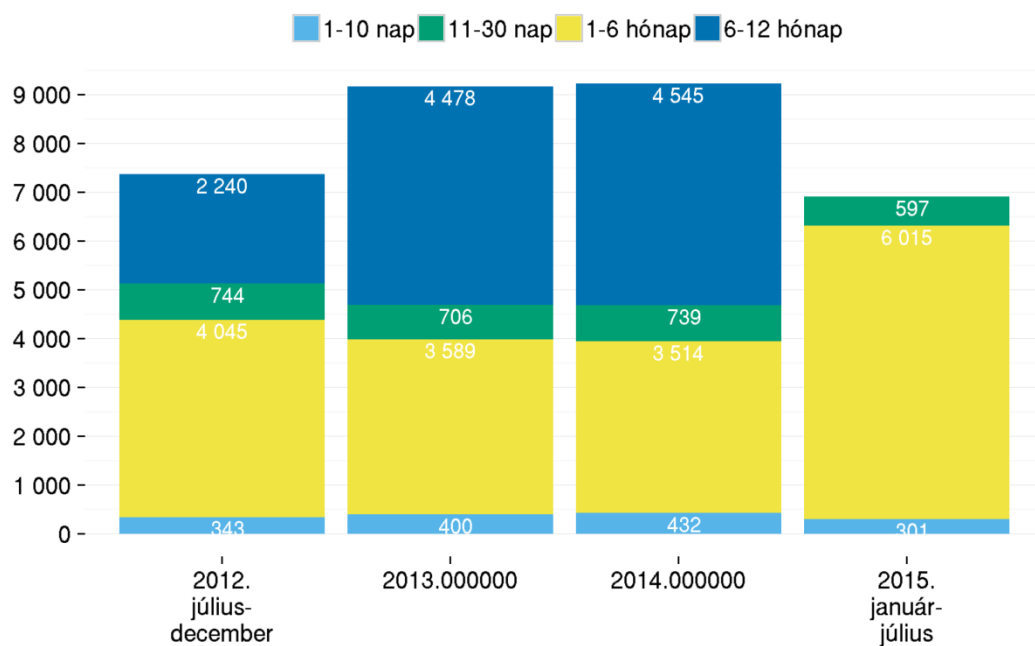
A fentebbi ábrákon nem szereplő elmúlt néhány év adatait Nyitrai Imre 2015-ös előadása alapján foglalhatjuk össze:

18. ábra: Az éjjeli menedékhelyeket igénybe vevők számának alakulása 2012 és 2015 között (forrás: Nyitrai 2015)

Bár országosan már 2013-ban több mint 6500 férőhelyet láthattunk a korábbi ábrákon, a legfrissebb rendelkezésemre álló adatok (Nyitrai 2015) szerint csak 5578 fapados férőhely volt 2013-ban. Elképzelésem szerint ezt a különbséget az időszakos férőhelyek számában kereshetjük.

Ami viszont egyértelműen látszik a fenti ábrán, az az, hogy az éjjeli menedékhelyeket igénybe vevők száma 2012 után is tovább növekedett – és 2014-ben már több mint 14 ezer ember fordult meg valamelyik magyarországi fapadon. A részletesebb bontásnak köszönhetően az is látszik, hogy az igénybevevők meghatározó része nem ideiglenes megoldásként, hanem huzamosabb ideig, vagy akár egész évben is, használta az éjjeli menedékhelyeket.

19. ábra: Az átmeneti szállókat igénybe vevők számának alakulása 2012 és 2015 között (forrás: Nyitrai 2015)

Az átmeneti szállókat igénybe vevők száma hasonló képet mutat, azzal a szembevetendő különbséggel, hogy a szállókon huzamosabb ideig tartózkodó lakók aránya természetesen magasabb, mint az éjjeli menedékhelyek esetében láttuk. Az igénybe vevők száma itt is évről évre nő.

2.4. Szakértői becslés

*“A számháború Győri Péter 1989-es írásával kezdődött, amikor az 1980-as népszámlálás statisztikai másodelemzésével kiszámolta: Magyarországon kb. 200 ezren élhetnek hajléktalanként, illetve a hajléktalanság peremén. Győri számítása gyorsan bekerült a szakmai köztudatba, hamarosan már 200 ezer hajléktalánról kezdtek beszélni, az elemzésből mintegy kihagyva a hajléktalanság peremén élő, ténylegesen különböző, általában substandard minőségű lakásokban élőket.”
(Mezei 1999)*

A hajléktalanpopuláció méretére számos különböző eljárással készült becslés látott napvilágot az elmúlt két évtizedben Magyarországon is.

Többek között a F3 Munkacsoport 2002-ben 5-6000 főre tette a hajléktalanok számát Budapesten (Breitner, Gurály és Győri 2002), Dávid Beáta és Tom Snijders (2002) hólabda-mintavétellel, ill. capture-recapture módszerrel készült számításai alapján 8-10.000 fő élt fedél nélkül Budapesten az ezredfordulón. Egyes, részletesen ki nem fejtett források szerint (Attac 2009) szerint akár 30.000 ember is tölthette estéit közterületen, lakásnak nem alkalmas helyen vagy hajléktalanszállón az elmúlt években Budapesten.

A következő oldalakon az elmúlt 25 év magyarországi hajléktalanokkal kapcsolatos kutatások eredményeiből veszem sorra azokat, amelyek tételes becsléseket tartalmaznak a hajléktalanok számával kapcsolatban.

A fejezet mottójaként használt Mezei idézet szerint a szakértői becslések “számháborúja” Győri Péter rendszerváltás előtti írásával kezdődött, amely valóban nem 200 ezer hajléktalánról számolt be. A KSH népszámlálási és lakásállományi adatai alapján Győri Péter (1989) az “egyéb lakóhely” kategóriába eső lakosok száma alapján a ’80-as években 30 ezer főre becsülte a hajléktalanok számát országszerte.

Az évtized végén a kezdeti találgatások után végre egy hivatalos szerv is nyilatkozott a témában és “a VI. kerületi rendőrkapitányság illetékese a Mai Napnak (1989. február 13.) úgy nyilatkozott, hogy becslése szerint legkevesebb tízezer ilyen ember tengődik a fővárosban” (Oross 2001: 117).

A rendszerváltást követően gyorsan felszínre kerültek a hajléktalanok tömegei, amellyel kapcsolatban Vecsei Miklóst idézem “[a] rendszerváltozás éveiben, a piacgazdaság megszületésével szoros összefüggésben azonnal és tömegesen jelentek meg hajléktalan emberek 1989-90 telén Budapest és a magyarországi nagyvárosok utcáin, pályaudvarain, aluljáróiban.” (Győri és Maróthy 2008: 2).

A '90-es évek közepén Mezei György (1995: 7) 20-22 ezer főre teszi a budapesti hajléktalanok számát, országosan pedig ennek dupláját valószínűsíti. Az 1994-ben készült 407 rövid, strukturált interjú adataira támaszkodó (Mezei-Sarlós 1995), majd a 10 helyszínen 457 főt magába foglaló kutatás (Mezei 1995) adatai mélyebb bepillantást engednek a hajléktalanok életkörülményeibe és az utcára kerülés lehetséges okaira.

A Február Harmadika “Munkacsoport vezetésével 1999. óta minden év február 3-án szociológiai felmérésre kerül sor a budapesti hajléktalanszállókon élő otthontalan emberek körében” (Győri, Gurály, Pelle és Gróf 2006), így az ezredforduló óta jóval részletesebb adatok állnak a szakértők rendelkezésére.

A Munkacsoport kutatói által összeállított tankönyv (Breitner, Gurály és Győri 2002: 6) szerint az az általános vélekedés, miszerint “30.000 hajléktalan ember él hazánkban, s ennek fele, 15.000 hajléktalan Budapesten található” téves és minden alapot nélkülöz. E helyett a “hajléktalanságnak” egy részletesebb bontását javasolják, amely szerint ez a szám a valóságban lehet “több is, meg kevesebb is”:

- a hónapokon keresztül közterületen éjszakázók száma Budapesten 1-2 ezer fő körül mozoghat
- hajléktalanszállókon alszik 3500 ember, továbbá vidéken szintén hasonló számban

-
- Budapesten több tízezeren vannak a hajléktalanság veszélyében, akik bizonytalan körülmények között tartózkodnak egy lakásban
  - továbbá az otthontalanok száma ettől is jóval magasabb; “akiknek nincs saját, biztonságos és a társadalomban minimálisan elfogadhatónak számító önálló otthonuk”

Dávid és Snijders (2000) a “Tuberkulózis (TBC) program” keretében végzett vizsgálatukban az egészségügyi szűrésen 1996 és 1998 között megjelenők egy, kettő vagy háromszori részvétele alapján ún. “capture-recapture” módszer (ennek részleteivel kapcsolatban lásd a később “A hajléktalanok számának meghatározása capture-recapture módszerrel” fejezetet) szerinti becslést végeztek a budapesti hajléktalanok számával kapcsolatban. Az illetett loglineáris modellek alapján a mintákban szereplő 4614 személyen felül “az egyik listán sem szereplő hajléktalanok becsült száma 12 345, 8654-től 17 610-ig terjedő konfidencia-intervallum mellett” – amely számok megítélésem szerint inkább a TBC program potenciális ügyfeleinek a számát, mintsem a budapesti hajléktalan népesség nagyságát hivatott megítélni. A kutatók két másik minta bevonásával végzett kapcsolódó becslése szerint “1996-ban a teljes hajléktalan populáció létszáma 6500 körül volt”. Az 1404 személyből álló hólabda-minta alapján végzett becslés eredménye 3444 fő volt 167-es standard hiba mellett.

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium egy 2010-es, az F3-adatokra támaszkodó tájékoztatója⁷ szerint “egy téli napon mintegy 3000 ember alszik fedél nélkül, fele-fele arányban Budapesten, illetve a nagyobb egyéb városokban. Másik mintegy 9000 ember alszik -- különböző típusú – hajléktalanokat ellátó szállásokon”. Ezek alapján a teljes magyar népesség mintegy 2 ezrelékét tekintik érintettnek.

A Népszava egyik cikke⁸ az Országos Tisztifőorvosi Hivatal adatai alapján azt írja, hogy “az ellátást folyamatosan igénybe vevő hajléktalanok száma csaknem 30 ezer volt 2010-ben, a Magyar Faluégészeti Tudományos Társaság elnökének becslése alapján pedig 2012-ben nagyjából százezer ember”.

---

⁷ http://www.parlament.hu/biz39/isb/jelent/hajlektalan_ellatas.pdf

⁸ <http://nepszava.hu/cikk/1034530-hajlektalankerdes-a-politikaban>

Ezek alapján a magyar lakosság 1 százaléka kerülhetett kapcsolatba az ellátórendszerrel.

A Február Harmadika Munkacsoport 2014. évi gyorsjelentése a korábbi évek adatai alapján megállapítja, hogy “az elmúlt öt év alatt legalább 48 ezer ember voltkénytelen hosszabb-rövidebb ideig közterületen éjszakázni”, amely alapján “hátrahagyott gyerekekkel, közvetlen családtagjaikkal együtt öt év alatt legalább 100 ezer embert érint közvetlenül a hajléktalanság Magyarországon” (Győri–Gurály–Szabó 2014: 30).

A 2014-es F3 kutatásban már 10 549 megkérdezett szerepelt, amely alapján a hajléktalanság inkább a lakosság 0.1 százalékát érinti (Busch-Geertsema et al 2014: 45) – bár a szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy a KENYSZI adatbázisában 2013. február 4. és 10. között több mint 22 ezer embert regisztráltak, és majdnem 10 ezer ember fordult meg egy nyári héten hajléktalanszállókon.

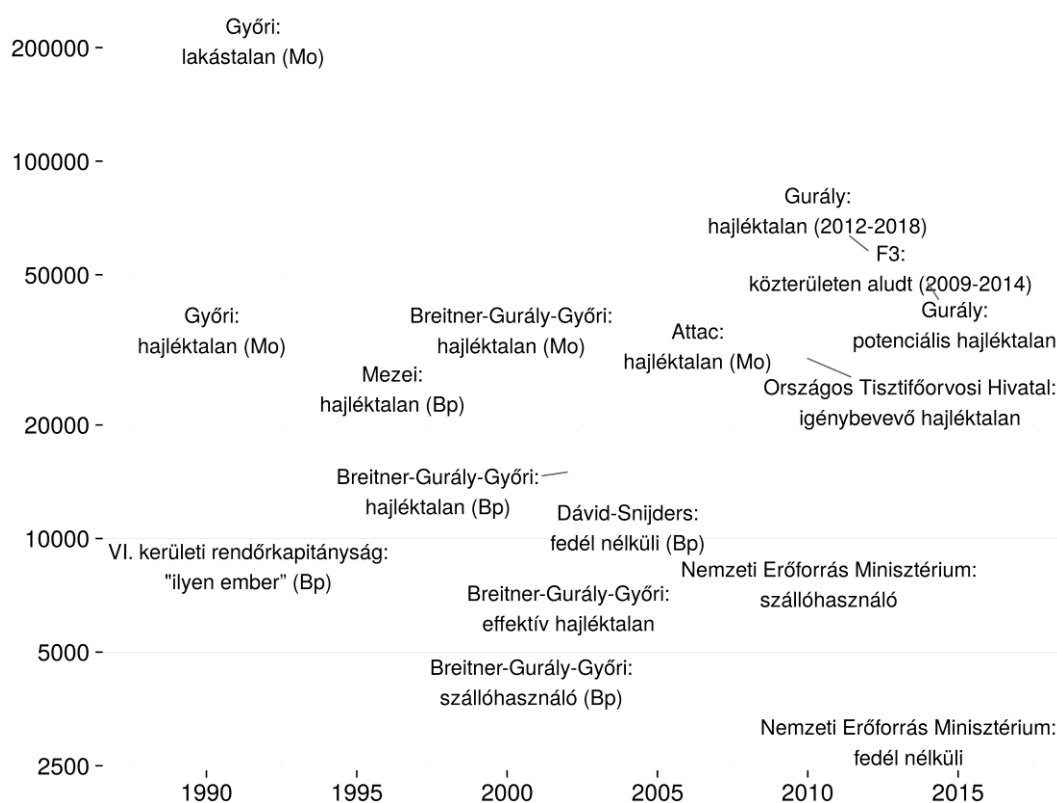
Gurály Zoltán (2012) az F3 Munkacsoport kutatásának idősoros adatai alapján azt vetítette előre, hogy “2012 - 2018 tartó időszakban előreláthatóan 58.500 Magyarországon élő ember (a teljes felnőtt lakosság hét ezreléke) kényszerül majd valamennyi időt utcán vagy hajléktalan szállón éjszakázni”. Becslését arra alapozta, hogy a korábbi 6 hullámban megkérdezett 32104 ember egy-egy pillanatfelvétel alanyai voltak, és a számukat az év többi napjára is kivetítve közel 60 ezer fős sokaságot kapunk első prognózisa szerint.

Az empirikus kutatások mellett születtek jóval elméletibb, sőt szimulációalapú becslések is, amelyek a valós adatokra támaszkodó modelleket és paramétereket alkalmazó szimulációk segítségével próbálják leírni, kikísérletezni, hogy a hajléktalanok száma hogyan alakul.

Ilyen ötlet vezérelte előadásomat az MSZT 2011-es konferenciáján, amelyben arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a hajléktalanok számát vajon az élethelyzet általános romlásának vagy javulásának a mértéke, valószínűsége vagy például a szociális munkások száma és a reintegrációban nyújtott segítségük módosítja-e a leginkább. A kutatás eredménye nagyon röviden úgy foglalható össze, hogy kisebb, de gyors és/vagy gyakoribb segítség

meghatározóan több embert segíthet lakhatáshoz, mint a(z olykor elkerülhetetlenül szükséges) mélyebb esetkezelés és nagyobb életminőségbeli javulást jelentő beavatkozások.

Gurály Ottó jóval praktikusabb szimulációs modellt mutatott be a 2014-es, Balatonföldváron tartott Hajléktalanellátás Országos Konferenciáján, ahol egy háromrétegű matematikai modell működését fejtette ki. A magyar társadalmat hajléktalanok, veszélyeztetettek és többségi társadalomba sorolta, majd az F3 Munkacsoport adataiból származtatott valószínűségek segítségével próbálta megbecsülni a hajléktalanok valós létszámát. Becslése szerint a potenciálisan hajléktalan csoport mérete 45-50 ezer körül lehet, amelynek mintegy ötöde került valóban kapcsolatba az intézményekkel.

A Magyarországon élő hajléktalanok számával kapcsolatos becslések összefoglalása

---

2.5. Hajléktalan-népszámlálás

“Let’s Make Everyone Count” (a 2015-ös US hajléktalan népszámlálás mottója)

Bár a következő oldalak témáját tekintve a korábbi “Hivatalos népszámlálási adatok Magyarországon” és “Szakértői becslés” fejezet szerves részeként is megjelenhettek volna, megítélésem szerint a hajléktalanok számlálása olyan speciális módszertani problémákat és kérdéseket vet fel, amelyeket jobbnak láttam elkülönítve tárgyalni.

A módszer kidolgozása Peter Rossi nevéhez fűződik, aki kollégáival 1985-ben dolgozta ki a módszertanilag is megalapozott “népszámlálási” stratégiáját, amelyet először Chicago városában alkalmaztak (Berk, Kriegler és Ylvisaker 2005:2).

Az előkészítő munkálatok során a várost kisebb egységekre osztották a kutatók, amelyek közül azután az ott éjszakázó hajléktalanok becsült számával súlyozva történt a mintavétel. A számlálóbiztosok ezután körbejárták a kiválasztott területet, és a megszámlált fedél nélkülieken kívül rögzítették a kunyhók, sátrak és egyéb menedékek tapasztalt számát.

Végül, ismerve az egyes területek mintába való bekerülési esélyeit, meglehetősen egyszerű módszerekkel kiszámíthatóvá vált a hajléktalanok számának közelítő becslése az egész város területére vetítve.

Magyarországon a módszer először a 2005-ös F3 Munkacsoport kutatásával egybekötve került alkalmazásra az önkéntesek és a lakosság bevonásával. “A regisztráció azokra irányult, akik rendszeresen vagy alkalmászerűen, de 2005. február 3-6. között regisztrálhatóan nem lakás céljára szolgáló helyen, azaz közterületen, épületek közös helyiségeiben, más tulajdonában lévő telken nem-lakásban, nem-üdülőben élnek-alszanak és a regisztráció időpontjában az <<alvóhelyükön>> tartózkodnak” (Győri 2005:1).

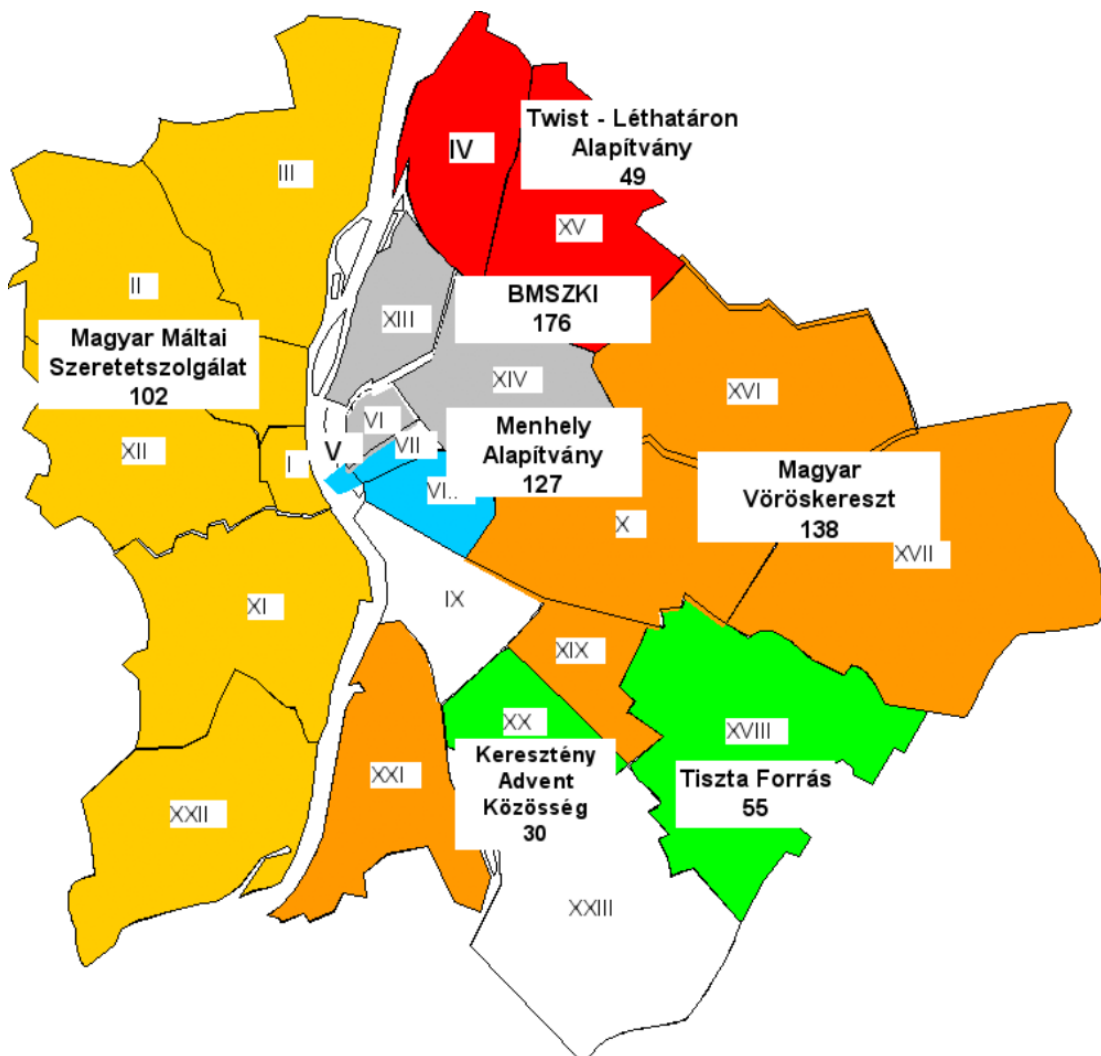

A regisztráció több csatornán keresztül zajlott párhuzamosan. A lakosság telefonos bejelentés útján, ill. regisztrációs adatlapon is jelezhetette a kutatóknak azon hajléktalanok pontos megtalálási helyét, nemét, megbecsült korát és állapotát, akiről tudomással bírtak, ill. az önkéntes jelentkezők az egyeztetett terület bejárása során rögzítették az említett adatokat.

A hajléktalan-népszámlálás veszélyei közül a legszembetűnőbb talán az, hogy egyes fedél nélkülieket akár többször is regisztrálhatnak a számlálóbiztosok, hiszen annak kizárólagosan szemrevételezés által történő megvalósítása nem biztosít lehetőséget az érintett fél megkérdezésére (mint például a kérdőív esetén), hogy korábban megszámlálták-e.

Ennél nagyobb probléma azonban az, hogy a kutatóknak nincs tudomása arról, hogy hányan maradtak ki a “regisztrációból”, így összességében a becslés eredménye a látható fedél nélküliek száma lesz. Az így kialakult hibafaktor valamelyest korrigálható ún. csali-hajléktalanok (“decoy”) bevetésével. Ennek a módszernek az a lényege, hogy a számlálóbiztosok által ismeretlen megbízottak beöltöznek hajléktalannak, és a kutatás időtartama alatt azt számolják, hogy hányan regisztrálják őket. Az elemzés szakaszában, ennek az igen fontos mutatónak a segítségével, a kutatóknak módja nyílik felsúlyozni az érintett területeket, amely így megbízhatóbb becslést eredményez (Davies és Pion 1991).

A hajléktalanok számlálásának módszerét a Február Harmadika Munkacsoport kezdeményezte, és először a 2005-ös F3 felmérésével párhuzamosan került rá sor. A Munkacsoport a kapcsolódó kutatásokat a “fedél nélkül élők regisztrációjaként” tartja számon.

20. ábra: A szociális munkások által megszámlált fedél nélküliek száma Budapesten a 2005-ös regisztráció során (forrás: Győri 2005b)

2005-ös regisztráció során megszámlált hajléktalanok száma alapján adott szakértői becslés szerint “Budapesten egy átlagos téli éjszaka közel 3000 ember alszik fedél nélkül Budapesten, másik 1800 ember éjszakai menhelyeken tölti az éjszakát, további 2800 ember egyéb hajléktalan szállásokon lakik”, tehát “mintegy mintegy 8000 hajléktalan ember tartózkodik egy átlagos téli éjszaka Budapesten” (Győri és Maróthy 2008: 12).

A 2008-as regisztráció során Budapest Hungária körúton belüli területén a Munkacsoport teljes, azon kívül pedig véletlen minta szerint (a teljes 173 bejárásra érdemesnek ítélt területből 33) kiválasztott térképszelvények bejárására törekedett. Az aluljárók és pályaudvarok forgalmas területeit külön

---

regisztrátorpárok járták be. A Hungária körúton belüli területeken 289, azon kívül 149 látható helyen élő fedél nélküli embert regisztráltak az önkéntesek, ami alapján a 95 százalékos valószínűségi szinten értelmezett területenkénti 2 fő standard hiba szerint “Budapest területén 2008. február 2-áról 3-ára virradó éjszaka összesen minimum (289 + 384) 673 ember, maximum (289 + 1066) 1355 ember aludt látható helyen, közterületen” (Győri 2008a).

Sajnálatos módon a kutatásra 2008 után az eredeti tervekkel ellentétben már nem került sor, mint arról az F3 Munkacsoport tájékoztatott⁹: “az ún. Február Harmadika Munkacsoport, mely három évente hajtja végre saját hajléktalan „népszámlálási” akcióját (eddig 2005-ben és 2008-ban volt ilyen nagy akció) várhatóan kihagyja soron következő, 2011 novemberére tervezett számlálását – mindaddig, amíg Magyarországon a hatóságok és jogszabályok kriminalizálják ezt a szerencsétlen élethelyzetet“. A számlálás, tudomásom szerint, azóta sem került megismétlésre.

---

⁹ <http://www.diszpecserportal.hu/component/content/article/55-belfold/1365-ksh-nepszamlalas-hajlektalanok.html>

---

3. Definíciós kérdések és hajléktalantipológiák

“Hajléktalan a bejelentett lakóhellyel nem rendelkező személy, kivéve azt, akinek bejelentett lakóhelye a hajléktalan szállás”. (1993. évi III. törvény 4.§ 2. bekezdés)”

Az előző fejezet több szemszögből mutatta be a hajléktalanok számának alakulását Magyarországon az elmúlt 200 évben. A szisztematikusan összegyűjtött számsorok tárgyalásán és az adatok forrásának feltüntetésén túl a fejezet elsődleges célja az volt, hogy felvázolja, hogyan alakultak ki, és hogyan alakultak át a hajléktalansággal kapcsolatos fogalmak a társadalmi változások közepette. Ezek alapján jól látható, hogy a hajléktalanok számának meghatározásának legproblematisabb pontja maga a definíció, miszerint a hajléktalanlét milyen kritériumok alapján határozható meg.

Számos fórumon hallani hajléktalanproblémáról, illetve találkozhatunk hajléktalanokkal például közterületen, vagy fedél nélküliekkel és csövesekkel, azonban legtöbbször az alkalmazott fogalom nem tiszta, nincs lehatárolt jelentése. Bár a tudományos igényű értekezések esetén ez a definíciós probléma nem léphetne fel, azonban így is számos értelmezési keret között válogathat az azzal komolyan foglalkozni vágyó. “Amint arra Alice Johnson [...] rámutatott: a több mint 80 évnyi kutatás sem szolgáltatott standard definíciót a hajléktalanság jelenségének mérésére” (Dávid és Snijders 2002).

Mint Breitner Péter is (1999: 84) írja, “a probléma értelmezhető jogi, munka-erőpiaci, iskolázottsági, közgazdasági, lakásügyi, pszichiátriai, fejlődés-lélektani, és egyéb szempontokból”. A következőkben először a hétköznapi, majd a jogi, végül a társadalomtudományi értelmezéseket veszem sorra.

A hajléktalanokra alkalmazott kifejezés jelentése már csak a különböző nyelvek szintjén is igen eltérő, a példák szintjén maradva: az ausztrál “dero” jelentése “hajléktalan”, “utcai ember” vagy “a társadalom által elhagyott”; a brit “rough sleeper”, azaz “kint alvó”; a francia “sans domicile fixe”, mint “stabil

---

otthon nélküli” vagy a német “obdachlos” szót, melynek jelentése “menedék nélküli”. Ezen változatos szóhasználat alapján tényleg kérdéses, hogy a fedél nélküliség fogalma valójában egy élethelyzetet, életmódot vagy csak az éjszakázás körülményeit írja le.

Busch-Geertsema és szerzőtársai (2014: 16) számos európai ország sajátos hajléktalan-értelmezését írta le, amelyben hazánkat Lengyelország, Spanyolország, Csehország, Olaszország és Hollandia mellett azon országok közé sorolták, ahol a lakcím hiánya vagy valamilyen hajléktalanellátó rendszerrel való kapcsolatba kerülés a hajléktalanság első számú feltétele.

Ezen adminisztratív definíció mögött megbújó motivációk megértéséhez kanyarodjunk vissza a múlt század elejére, amikor is az 1932. M.E. számú rendelet értelmében “hajléktalannak azt kell tekinteni, aki körülményeinél fogva képtelen arra, hogy magának és családjának lakást biztosítson” (Oross 2011: 105). Ezek alapján a hajléktalanságot hazánkban a századforduló után elsősorban szociális és lakásügyi problémák határterületeként, azon belül is inkább szegényügyi, mint lakáspolitikai kérdésként kezelték. Ekkor a családos hajléktalanok számára szükséglakásokat, az egyedülállók számára menhelyeket hoztak létre (Győri 1996).

A második világháború után a törvény sokáig nem foglalkozott a hajléktalanokkal, hiszen a szocializmus ilyen problémát nem ismert el, majd a rendszerváltozás után is pár évet váratott magára a jogi szabályozás. A harmadik Magyar Köztársaság korában az 1993. évi III. Szociális Törvény definiálta a fogalom jelentését. Jogi értelemben egyrésztől “hajléktalan a bejelentett lakóhellyel nem rendelkező személy, kivéve azt, akinek bejelentett lakóhelye hajléktalan szállás” (Szt.4.[2]), illetve “aki éjszakáit közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti” (Szt.4.[3]).

Ezek alapján a jogrendben kizárólagosan az a személy hajléktalan, akinek a személyi lakcímkártyáján szerepel ez a státusz, illetve éjszakáit az utcán vagy a környezeti viszonyoktól éppen csak védve tölti. A definíció hiányosságait mutatja azonban, hogy a szerencsétlen helyzetbe jutottaknak vélhetően nem az lesz az első dolguk, hogy a lakcímváltozást bejelentsék – amit a tapasztalat is

---

alátámaszt, ugyanis számos hajléktalan ember állandó lakcímeiként a rég elhagyott lakás szerepel. Másfelől a hajléktalanszálló tartózkodási helyként való megjelölése 2-5 év múltán elévül az aktuális szabályozás függvényében, melynek megújításának elmaradása esetén az állandó lakcímmel rendelkező hajléktalanok a jogrend szerint hirtelen “reintegrálódnak” a többségi társadalomba, amennyiben rendelkeznek állandó lakcímmel. Talán egyértelműen látszik, hogy a jogrend számos esetben csak kevésbé és lemaradva képes a valóság jelenségeit követni, így annak definíciói a tudományos igényvel fellépő tárgyalás esetén alkalmatlannak bizonyultak.

Ezen probléma talán még látványosabban csúcsosodott ki a 2013. szeptember 30-án az Országgyűlés által elfogadott szabálysértési törvényben, amely értelmében szabálysértőnek minősül az a személy, aki közterületen életvitelszerűen tartózkodik. A szabály számos praktikus hiányosságot tartalmazott és talán még több etikai kérdést vetett fel a fentebbi rövid összefoglalás két sarkalatos pontjával kapcsolatban, melyek a törvény szövegében előzetesen, majd az önkormányzati hatáskörön belül kiterjeszthető “kijelölt közterület”, továbbá mit jelent a törvény szerint “életvitelszerűen ott tartózkodni”, amely kérdések vizsgálatára Budapest Főváros Kormányhivatala meglehetősen abszurd módon, speciális illetékességű szabálysértési hatóság Szabálysértési Pontot hozott létre 2013 végén (1/2013. [XII.2.] KIM rendelet).

Ennek megfelelően a magyar társadalomkutatók az aktuális jogi definícióktól független és annál jóval cizelláltabb képet nyújtó megfogalmazásra törekedtek a hajléktalansággal kapcsolatban. Többek között a rendszerváltás előtt, amikor hivatalos hajléktalan-definícióról nem is beszélhetünk, “Utasi [1987] érdekes és valóságghű hajléktalan-tipológiájában megjelennek az állandó, rendszeres munkát végző csövesek, az időnként ugyanoda visszajáró napibéres alkalmiak, kiségitők, a hulladékazonosítók, az illegális jövedelemből élő prostituáltak, valutázók, futtatók és szobáztatók, az időszakos <<sátorozó>> gebinesek, vásárosok, ószeresek, a halmozottan hátrányos családi környezetből származók, a társadalom normarendszerét elvető, sajátos ideológiával kivonulók, és az alázat, a lemondás olykor vallásos hithez kapcsolódó gyakorlói” (Gyuris, Molnár és Szántó 1992).

Breitner Péter (1999) egy nagyon egyszerű (ön)definíciót ír le, amely lényegében a hajléktalanlét és a többségi társadalom között tátongó szakadékon alapszik: a hajléktalanellátó-rendszerben megforduló kliens egyértelműen megkülönbözteti magát például a szociális munkástól és környezetétől.

Albert Fruzsina és Dávid Bea kapcsolathálózati szempontból vizsgálta a hajléktalanság mibenlétét, és három fontos kapcsolati deficitre hajlamosító tényezőt állapítottak meg: állami gondozás, vidéki születés és válás. Ezen deficittek a hajléktalanok nagy részére (1997-es kutatásuk alapján 90%) jellemző, amely alapján hajléktalantipológiát dolgoztak ki: az esetek majd fele került az "Elváltak" kategóriába, minden tizedik "Vidéki intézeti", kicsit kevesebb "Elvált intézeti", körülbelül egyharmad "Nem elvált vidékiek" és valamivel több mint 5 százalék "Budapesti intézeti". Ezek a csoportok mind demográfiai-társadalmi összetételük, mind hajléktalanságuk időtartamát és bizonyos életmódbeli jellemzőiket tekintve eltérőek (Albert és Dávid 2001).

A hajléktalanság, mint probléma, a gyakorlatban természetesen még ennél is összetettebb, ugyanis a hosszú távú megoldási alternatívák egyike sem nélkülözheti a megelőzést: a veszélyeztetett állampolgárok csoportjainak feltérképezést, illetve a nekik nyújtott segítséget.

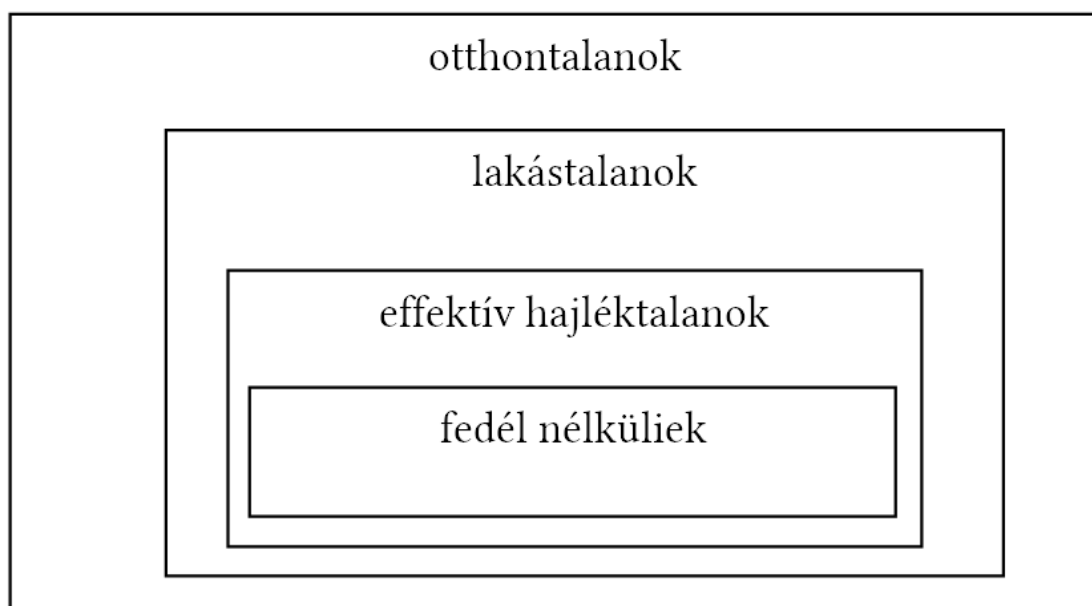
Az érintett társadalmi csoportok tipológia-szintű bemutatása azonban nem egyszerű feladat, hiszen "[a]hány fedél nélküli, hajléktalan, lakástalan, otthontalan ember, annyi sors, annyi körülmény, annyi különböző élethelyzet és perspektíva. Ha kicsit is <<rendet>> akarunk teremteni e helyzetek és helyzetjelölő szavak dzsungelében – csak hogy egy kicsit jobban értsük, miről is beszélünk egymással –, akkor próbálkozhatunk a következőképpen:" (Györi 2005a)

- *fedél nélküliek*, akik "éjszakáikat közterületen, a szabad ég alatt vagy valamely nem lakhatást szolgáló zugban töltik",
- *effektív hajléktalanok* a fedél nélküliek, ill. akik "semmilyen stabil, tartós lakhatási lehetőséggel nem rendelkeznek, nap mint nap <<meg kell dolgozniuk>> azért, hogy éjszaka valahol megaludjanak – legyen az akár lakás, melybe szívességből befogadják, vagy nem-lakás, de lakhatást szolgáló helyiség (például hajléktalanellátó intézmény)",

- *lakástalanok* a fedél nélküliek és effektív hajléktalanok kiegészítve azokkal, akik “stabilan nem-lakásban, de lakhatást szolgáló helyiségben laknak (munkásszálló, börtön, bentlakásos intézmények stb.)”, ill. akik “ugyan tartósan lakásban töltik éjszakájukat, de a lakás folyamatos használata fölött nem rendelkeznek (nem tulajdonosok vagy főbérlők, hanem al-, ágybérlők, szívésségi lakáshasználók, befogadottak, felnőtt családtagok)”,
- és végül *otthontalanok* a fentebbi kategóriák részesei kiegészítve azokkal, akik “ugyan lakásban laknak, de az alkalmatlan arra, hogy benne családot alapítsanak, és otthont rendezzenek be (a lakás túlszűfolttsága, fizikai színvonala miatt)”.

A javasolt tipológia tehát a lakásproblémák és élethelyzetek négy jól megkülönböztethető és a problémák súlyát egymáshoz képest egyértelműen definiáló kategóriát írja le, amelyben a “fedél nélküliek” a legszűkebb, míg az “otthontalanok” a legtágabb értelmezést adják:

21. ábra: Bényei, Gurály, Győri és Mezei tipológiája (2003:68)

Az érintett csoportok egy részletekbe menőbb, az aktuális állapot helyett a veszélyeztetettség fokozata szerint kategorizált és rangsorolt alternatíváját dolgozta ki a FEANTSA (Hajléktalanellátó Szervezetek Európai Egyesülete), amely “az európai gyakorlat alapján összegyűjtötte a hajléktalanság teljes spektrumának definíciós keretét. Országoként eltérő, hogy (hivatalosan) kit

---

tekintenek <<hajléktalannak>>” (Fehér 2010: 7). A FEANTSA “hajléktalanság és a lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiája” magyar nyelven Bakos Péter és Győri Péter (2006) tolmácsolásában az alábbi táblázatban kerül bemutatásra:

3. táblázat: ETHOS-tipológia (Bakos és Győri 2006)

Fogalmi kategória	Gyakorlati kategória	Alkategória	Leírás	
Fedél nélküli	1	Közterületen él (nincs lakóhelye)	1.1. Közterületen éjszakázik 1.2. Az utcai szolgáltatokkal kapcsolatban van	
	2	Éjjeli menedékhelyen él és/vagy arra kényszerül, hogy naponta több órát közterületen töltsön	2.1. Alacsony küszöbű/azonnal hozzáférhető menhelyen él 2.2. Eseti (egy-egy éjszakára szóló) megállapodás alapján lakik (pl. olcsó hotelszoba) 2.3. Rövid tartózkodási lehetőséget nyújtó (egy-egy éjszakára szóló) szállón lakik	
Lakástalan	3	Hajléktalan szálló / átmeneti szállás	3.1. Rövid tartózkodási lehetőséget nyújtó hajléktalan (átmeneti) szálló 3.2. Átmeneti lakhatás (határozatlan időre) 3.3. Átmeneti lakhatás (határozott, rövid időre) 3.4. Átmeneti lakhatás (hosszabb tartózkodásra)	
	4	Női menhely/ kiverő anyák szállása	4.1. Éjjeli menhelyen 4.2. Támogatott lakhatás	
	5	Menedékkérők és bevándorlók szálláshelye	5.1. Befogadó állomás (menedékhely) 5.2. Visszatelepítettek szállása 5.3. Vándorló (bevándorló) munkások szállása	
	6	Intézményi ellátásból kikerülés	6.1. Büntetésvégrehajtási intézetek (országoként meghatározott időtartam) 6.2. Intézmények (kórház, ápoló-gondozó intézetek)	
	7	Speciális támogatott lakhatás (hajléktalanok számára)	7.1. Támogatott lakhatás (csoportos) 7.2. Támogatott lakhatás (egyéni) 7.3. Ifjúsági otthonok 7.4. Fiatalok szülői szállója	
	Bizonytalan ill. veszélyeztetett lakhatás	8	Nincs bérleti jogviszony	8.1. Átmenetileg (kényszerűségből) a szülőknél vagy a barátoknál él (Lakásra, lakhatást nyújtó szociális szolgáltatásra várók listáin lévőek) 8.2. Lakásban, törvényes (al)bérleti viszony nélkül él (kivéve az önkényes lakásfoglalók)
		9	Kilakoltatási végzés	9.1. Kilakoltatásról végrehajtói határozattal rendelkezik (bérlet lakásban) 9.2. Kilakoltatásról végrehajtói határozattal rendelkezik (saját lakásban jelzálogjog érvényesítéséről)
10		Bántalmazás	10.1. Partnere vagy családtagja által elszenvedett erőszak fenyegetettségében él (rendőrség által jegyzőkönyvezett esetek)	
Elégtelen lakáskörülmény	11	Ideiglenes építmény	11.1. Mobil otthon/lakókocsi (amely nem szabadidős jellegű szálláshely) 11.2. Egy házhely/telek illegális birtokba vétele (pl. romák)	
	12	Alkalmatlan lakás	12.1. Egy épület (lakás, helyiség) illegális elfoglalása (önkéntes lakásfoglalás)	
	13	Szélsőséges túlzúfolttság	13.1. A törvények értelmében lakóhely gyanánt alkalmatlan (lakott) lakások 13.2. A túlzúfolttsági szint országos küszöbértéke felett élők	

Az ETHOS tipológiája egyértelműen nagy segítséget jelent a társadalomkutatóknak, hisz egyértelmű definíciós keretet nyújt a

vizsgálatokhoz, amely egyúttal az azok közötti átjárhatóságot is lehetővé teszi. Mindezek mellett a veszélyeztetett csoportok bemutatásával felhívja a figyelmet arra is, hogy a látható hajléktalanságon túl számos további komoly társadalmi probléma húzódik meg, amelyek közül a médiában megjelenő hírek általában csak a “jéghegy csúcsát érintik” (Busch-Geertsema 2014: 26).

A “veszélyeztetett lakhatás” kategóriája azonban számos praktikus kérdést vetett fel az európai országokban működő szociális ellátórendszerekben. Ennek egy példája az ideiglenes szívésségi lakáshasználó, aki ezzel egy időben a hajléktalanellátó intézményekben is megfordul, tehát egyes országok meghatározása szerint hajléktalan, mások szerint nem.

Edgar és szerzőtársai (2007) ezen definíciós kérdések harmonizálására tettek kísérletet egy egyszerűsített tipológiával, amelyre a szakirodalom “ETHOS Light” néven hivatkozik:

Gyakorlati kategória		Életkörülmények	
1.	Közterületen élők	1.	Közterület, külterület
2.	Szükség helyzetben lévők	2.	Szívésségi lakáshasználat
3.	Hajléktalanok számára kialakított szállók lakói	3.	Éjjeli menedékhely
		4.	Átmeneti szálló
		5.	Támogatott lakhatás
		6.	Menekülttábor
4.	Egyéb intézményhasználók	7.	Egészségügyi intézmények
		8.	Büntetés végrehajtási intézetek
5.	Ideiglenes/nem standard építményekben élő emberek	9.	Mobil otthonok
		10.	Nem szabványos építmények
		11.	Ideiglenes építmények
6.	Szívésségi lakáshasználat	12.	Átmenetileg szülőknél/barátoknál

4. táblázat: ETHOS Light-tipológia (Edgar et al 2007: 66)

Busch-Geertsema és szerzőtársai (2014: 16) szerint az európai országok hajléktalan-definíciója azonban továbbra sem egységes. Többek között Dániát és

---

Finnországot említik, ahol az ETHOS Light szinte minden szintjének alkalmazása ellenére is alacsony a hajléktalanok aránya a teljes népességszámhoz képest (0.1%), míg például Csehország (0.3%), Franciaország (0.24%), Németország (0.35%), Olaszország (0.2%) vagy Hollandia (0.16%) magasabb mutatókkal bír a szűkebb definíciós keret ellenére is.

Mindenesetre a kiterjedt tipológia általános alkalmazásának nagy előnye, hogy átjárást enged a különböző kutatások eltérő definíciós hátterében, lehetőség nyílik az összevetésére, illetve megfelelően széles alapot biztosít a különböző életvitelt folytató csoportok meghatározására. Kate Amore és szerzőtársai (2011) azonban több szinten is erősen bírálták a fenti csoportosítást, és egy még kiterjedtebb tipológiát javasoltak a szívésségi lakáshasználókra való kiterjesztéssel.

McAllister, Kuang és Lennon (2010) amellet érvel, hogy nem lehetséges egyetlen egységes hajléktalantipológia kidolgozása sem, hanem a mindenkori kutatási téma határozza meg, hogy a különböző elméleti hátterek mentén mely definíció lesz használható, illetve alkalmazható. E mellett a klasszikus, a hajléktalanná válás idején és gyakoriságán, pontosabban azok aggregátumán alapuló átmeneti–epizódyszerű–krónikus felosztáson kívül javasolnak egy annál részletesebb bontású felosztást is az életút mintázatának végigkövetése segítségével.

---

4. A felhasznált adatok

“Ha megpróbáljuk elképzelni ezt a kérdőív mennyiséget, akkor viszonyításként használhatjuk az A4-es méretű fénymásolópapírt. A kérdőívek számából kalkulálható” (Szabó 2014: 150), hogy a több mint 180 ezer¹⁰ lapot egymásra pakolva 263 csomagnyi mennyiséget, azaz egy majdnem 19 méter magas tornyot kapunk.

Kutatásom elsődlegesen korábbi adatfelvételekre támaszkodik. A Február Harmadika Munkacsoport Mezei György és Győri Péter korábbi munkássága nyomán Bényei Zoltán, Gurály Zoltán, Győri Péter és Mezei György részvételével először 1999-ben tett kísérletet a hazai hajléktalanság nagymintás kérdőíves lekérdezésére. A kutatást azóta minden év február harmadikán (és az azt követő pár napban a közterületen élők között) megismétlik az elérhető hajléktalanok körében egy teljes, személyes, kérdőíves lekérdezéssel, a szociális munkások segítségével (Bényei, Gurály, Győri és Mezei 2000). A munkacsoporthoz később csatlakozott Breitner Péter, Fehér Boróka, Gróf András, Pelle József és Szabó Andrea is.

---

¹⁰ 32 600 darab 2007 előtti, azaz kétoldalas, és 29 ezer későbbi, négyoldalas kérdőívvel számolva

---

4.1. A mintavételi keret

Az elérhető hajléktalanok köre magában foglalta

- az éjjeli menedékhelyek és fapadok aktuális lakóit, ahol a lakólista (a téli időszakban különösen) napról napra változik
- az átmeneti szállókon az aznap este éppen bent tartózkodó és szociális munkás által elérhető lakókat
- továbbá az életvitelszerűen közterületen tartózkodó hajléktalanokat, akikről valamelyik utcai szociális szolgáltatnak tudomása van, és az adott időszakban elérhetőek.

A alapsokaság és a tényleges minta közötti ismert eltérésekre hívja fel a figyelmet Győri szerzőtársaival (2006), miszerint a “szálláshelyen lakók között nem szerepelnek azok, akik lakásproblémájuk miatt a gyermek-védelmi törvény hatálya alá eső bentlakásos intézményekben laknak (pl. családok átmeneti otthona)”, illetve nem történt adatgyűjtés “a szívességi lakáshasználókról, az önkényes vagy jogcím nélküli lakókról, az egészségtelen vagy túlszűfolt lakások használóiról, akiket sok más európai országban ugyancsak a hajléktalanok közé sorolnak”.

A mintavétel további korlátja a válaszadás önkéntes jellege. A mintaválasztás módszeréből egyértelműen következik, hogy nem kerültek megkeresésre az alapsokaság azon tagjai, akik nem működnek együtt a szociális szolgálatokkal: a segítségnyújtás elutasításával a felajánlott kapcsolat megszakad (vagy jobb esetben kevésbé közvetlenre silányul), mely ellehetetleníti a kérdőíves megkeresést.

Tehát a mintavételi keretből értelemszerűen kimaradtak a válassz megtagadók, amelyek aránya eléri 6-10 százalékot is (Győri, Gurály, Pelle és Gróf 2006). Róluk azonban a szakmai kapcsolatot folyamatosan fenntartó szociális munkásokon vagy újabban akár a KENYSZI rendszeren keresztül is lehet tudomásunk:

5. táblázat: Szállón egy este regisztrált lakók száma a KENYSZI és az F3 adatai alapján (forrás: Hajléktalanügyi országjelentés 2013: 71)

Forrás	Dátum	Éjjeli menedékhely	Átmeneti szálló
KENYSZI	2013. febr. 6.	4388	4959
F3	2013. febr. 4.	2784	3077

Az 5. táblázatból jól látszik, hogy 2013. február második hetében bár különböző napokról (hétfő és szerda) van adatunk a két forrásból, de a regisztráltak számában így is szemetszúróan nagy a különbség. A szállások igénybevételével együtt kötelező regisztráció mintegy 50-60 százalékkal több embert mutat, mint az F3-kutatás önkéntes kérdőíve. Ez az arány jóval magasabb a korábban említett 6-10 százaléknál.

Busch-Geertsema és szerzőtársai (2014: 45) szerint ez a különbség akár még magasabb is lehet. Mint írják, a KENYSZI adatbázisa szerint 21 585 és további 1464 időszakos (nappali melegedő és szálló) férőhely állt a hajléktalanok rendelkezésére Magyarországon 2013-ban, és február második hetében összesen 22 032 igénybe vevőt regisztráltak. Menedékhelyen, adataik szerint, február harmadik hetében 9391 fő fordult meg, amely szám ellenben meglátásom szerint már jóval közelebb áll az 5. táblázatban szereplő 9347 (4388 + 4959) főhöz.

A fentebbiek alapján tehát, bár a mintavételi sokaság igen kiterjedt, és a mintavételi keret nagy része be is került a mintába, azonban abból számos egyed, illetve csoport mégis kiszorul: az egyébként is nehezen kutatható populáció legkevésbé elérhető tagjai rejtve maradnak a vizsgálat előtt.

Hozzájuk hasonlóan kimaradnak a kutatásból azok a hajléktalanok, akikről esetlegesen még a szociális szolgálatoknak sincs tudomásuk, illetve akik nem is kerülnek kapcsolatba a hajléktalanellátó intézményekkel – amely a reprezentativitás lehetőségét tovább csökkenti. Gurály Zoltán 30 százalékra teszi a válaszmegtagadók és el nem ért további hajléktalanok arányát (2013: 145), amelyet a Február Harmadika Csoport (Győri, Gurály és Szabó) 2015-ös gyorsjelentésében részletesebb bontásban is ismertetnek:

-
- Budapesten a szállásokon alvók 62 százaléka,
  - vidéken a szállásokon alvók 78 százaléka,
  - országosan a szállásokon alvók 69 százaléka válaszolt önként.

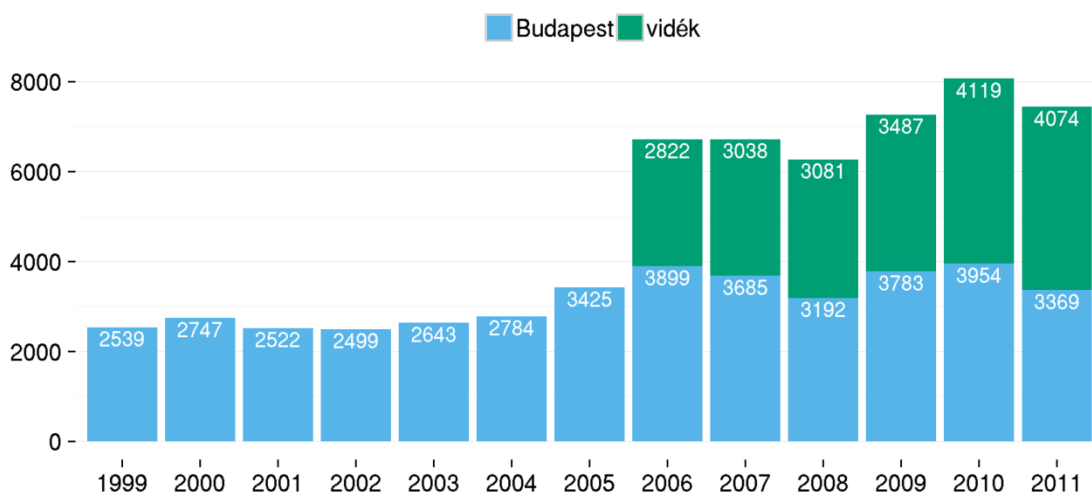
Mindezekon kívül az utcán történő kérdőívezést számos további tényező nehezítette: az utcai szolgálatok mellett nem minden évben működtek önkéntesekből álló regisztráló csapatok, akik nagyszámú felderítőként esetleg több lehetséges alanyt kutathattak volna fel, illetve Budapest részeinek az utcai gondozó szolgálatokkal való ellátottsága sem egységes, így némely területre csak igen kevés kérdezőbiztosnak lehet bejárása, ami szintén a teljes populáció elérésének lehetetlenségéhez vezethet.

4.2. A minták nagysága

Mindezen, alapvetően megkerülhetetlen, korlátok ellenére a Február Harmadika Munkacsoport évente rengeteg hajléktalan embert ér el kérdőívével nappali melegedőkben és hajléktalanszállókon.

Míg az adatgyűjtés kezdetben kizárólag Budapestre korlátozódott, 2005-től a kutatás már párhuzamosan zajlott számos magyarországi nagyvárosban is: Debrecen, Zalaegerszeg, Miskolc, Győr, Kecskemét, Szeged, Székesfehérvár, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Tatabánya és Sopron városok szerepeltek még a vizsgálat körében, amelyek köre a következő évek során tovább gyarapodott.

Az 1999 és 2011 közötti 13 adatfelvétel összevont adatbázisa 63 013 (Budapesten 41 616) esetet tartalmazott:

22. ábra: Válaszadók száma 1999-2011 között (forrás: F3-adatok)

Jól látszik, hogy a budapesti hajléktalanok száma évről évre hasonló stagnálást mutat, bár egy jelentős szintugrás történt 2005 körül; ugyanis előtte 2500, utána inkább 3500-4000 fő körül ingadozott a minták nagysága. Vidéken a mintanagyság emelkedése szembetűnőbb, ami részben a kutatásba bevont városok számának növekedésével magyarázható. Míg 2005-ben 11, 2011-ben már 17 vidéki város vett részt a Február Harmadika Munkacsoport kérdőíves adatfelvételében (Győri 2013b: 10). A válaszadók számában megfigyelt növekedés további okaira az egyéb változók vizsgálatánál térek vissza.

4.3. Vizsgált változók

A kérdőív eleinte 2 oldalnyi, majd 2007-től 4 oldalnyi kérdést tartalmazott. Ezek között találunk állandóan visszatérő, többnyire azonos szövegezéssel szereplő demográfiai és az aktuális hajléktalan életvitellel kapcsolatos kérdéseket, továbbá minden év kutatása kiegészült egy-egy speciális témával.

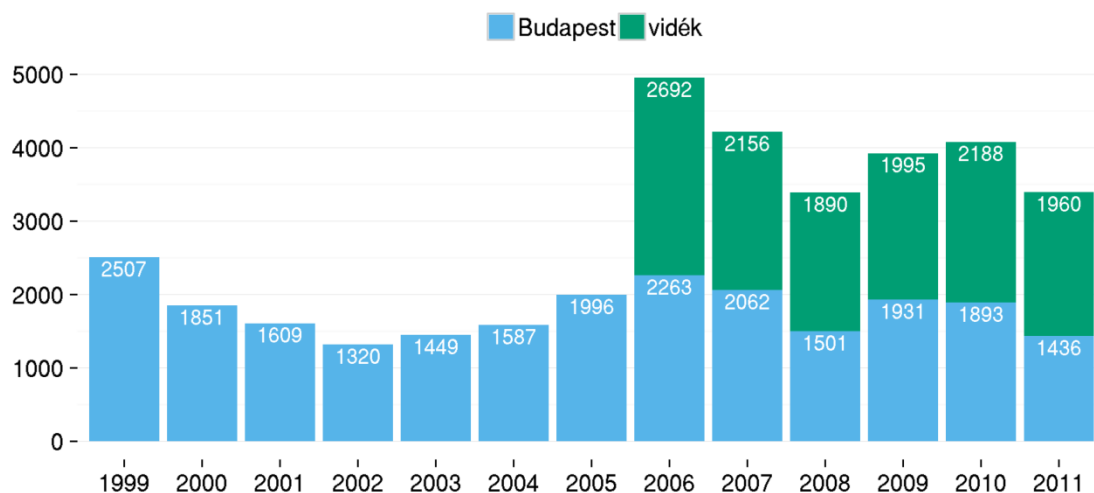
Kutatásomban első körben az ismétlődő kérdésekre koncentráltam, amelyek alapján a különböző évek közötti különbségek, illetve trendek feltárására törekedtem; az egyéb témák feldolgozását későbbre hagytam, amelyekkel egy empirikus alapokon nyugvó, adatfúzióval és klaszterezéssel előállított tipológia kidolgozása volt a célom. Ezen adatok ismertetésére a kapcsolódó fejezetekben kerül majd sor.

Számomra az adatbázis egyik legfontosabb változókészletét a megkérdezettek monogramja és születési dátuma jelentette. Ezen változók meglehetősen nagy szabadsági fokú kombinációja biztosítja a mintaanyagok kutatási hullámokon belüli azonosítását¹¹, de a lekérdezés mégis titkosnak tekinthető. Ezen kívül ez az anonim személyi azonosító "összekapcsolható azoknak a szolgáltatónak a kliens-regisztrációs rendszerével, amelyek ugyanezt az anonim személyi azonosító kódot használják – kizárólag anonim adatelemzés céljából" (Győri 2006:24).

Ez a személyi azonosító tehát lehetőséget biztosít arra, hogy megtudjuk, a 61 670 kitöltött kérdőív valójában hány válaszadót takart a vizsgált 13 évben. Sajnos 531 (Budapesten 288) esetben nem állt rendelkezésünkre megbízható azonosító, ugyanis vagy a monogram, vagy a születési dátum egy vagy több része hiányzott. Összeségében 36 428 (Budapesten 23 786) különböző egyedi azonosító található az összevont adatbázisban, amelyek időbeli eloszlása az első előfordulás szerint a következő:

---

¹¹ Bár a születési dátum és monogram kombinációk elvileg nem zárják ki, hogy két különböző ember rendelkezzen ugyanazzal az azonosítóval, ennek a kockázata a születésnap-paradoxon alapján végzett számításaim szerint elhanyagolható. Annak esélye, hogy például ezer ember közül kettő ugyanazzal az azonosítóval rendelkezzen az összes 365 (napok száma egy évben) * 60 (évek száma) * 35 (betűk száma) * 35 közül, kevesebb mint 2 százalék, de 5 ezer fő esetén is csak 37 százalék, 10 ezer főnél 85 százalék, és csak 20 ezer fő körül lépi át a 99.9 százalékot.

23. ábra: Egyedi válaszadók száma az 1999-2011 közötti F3-adatfelvételek során
(forrás: F3-adatok)

Ez az eloszlás a korábbi ábrához képest sokkal meglepőbb eredményeket sugall. Míg 1999 és 2005 között a budapesti hajléktalanok számában nem láttunk szembetűnő különbséget, most jól látszik, hogy az évek előrehaladtával az először megkérdezett hajléktalanok száma 3 éven keresztül csökkent, tehát sokan sokadszorra vettek részt a kutatásban. A visszatérő válaszadók aránya azután Budapesten és vidéken is 50 százalék körül alakult. Ez a jelenség természetesen jól magyarázható és modellezhető egyéb változók – például a hajléktalan-időszak hossza – segítségével, így az ezzel kapcsolatos további elemzésre a kapcsolódó fejezetben térünk vissza.

A monogram és születési dátum mellett minden hullámban megjelenő demográfiai változók a nem, a születési dátumból számított életkor, a családi állapot és az iskolai végzettség. Sajnos ezen utóbbi két kérdés a kutatás különböző hullámaiban számos változatban szerepelt, amelyek miatt az egységesített és közös kategóriarendszer, valamint az eredetileg rendelkezésemre álló adatok gazdagságát csökkentették. Ennek részleteire az alábbi “Az adatok transzformációja” részben térünk ki.

Minden hullámban megjelentek a helyszínrre vonatkozó kérdések:

-
- az adatfelvétel pontos helye a város, kerület és közterület neve vagy egyéb beazonosítást lehetővé tevő szöveg feltüntetésével
  - Hol töltötte estéit az elmúlt egy évben közterület, szálló és lakás heti bontásában?
  - Hol aludt előző este?
  - Aludt-e már közterületen?
  - Melyik városban vált hajléktalanná?

A társas kapcsolatokra vonatkozó kérdések is visszatértek időről időre a kutatásba:

- Kivel él együtt?
- Milyen a kapcsolat a környék lakóival, sorstársakkal, szociális munkásokkal és rendőrökkel?

A megélhetéssel kapcsolatban a bevételi források listája, a munkavállalást korlátozó betegségek mellett megkérdezésre került az összbevétel az előző hónapban, és a napi kiadások mértéke is.

A hajléktalanná válás körülményeit a következő állandó kérdésekkel vizsgálták:

- Mióta hajléktalan?
- a korábban közterületen töltött esték száma
- az első szállóhasználat körülményei

A fentebb felsorolt kérdések tekintélyes listája tehát több mint 60 ezer kitöltött kérdőív esetében állt rendelkezésemre. A korábban említett egyedi azonosító használatának köszönhetően a kérdőívek különböző hullámaiban adott válaszok személyenként összeköthetők, így lehetséges az adatbázis panelként való vizsgálata is. Mindezekon kívül a különböző évek adatainak összekapcsolása az évenkénti speciális kérdésblokkoknak köszönhetően egy rendkívül információgazdag és részletes képet mutat a visszatérő válaszadókról.

4.4. Az adatok transzformációja

A Február Harmadika Munkacsoport a 13 év adatfelvételének adatbázisát 13 SPSS sav fájl formájában bocsátotta rendelkezésemre, amelyeket R programnyelvben egységesítettem és fűztem össze. Ebben a fejezetben ezt az egységesítési folyamatot mutatom be, amely sajnos olykor információvesztéssel is járt.

Az anonim személyi azonosító előállításához a megkérdezettek monogramjára és születési dátumára volt szükség. A családi- és keresztnévek első betűit tartalmazó cellákból először eltávolítottam a szóközöket, majd csak az első karaktert tartottam meg. A rekordonként így kapott két karakter nagybetűs alakja adta a monogramot.

A születési dátum tisztítása során az egyes mezők minimum és maximumértékeit vettem figyelembe, és például a hónap esetében eltávolítottam az 1-nél kisebb és 12-nél nagyobb számokat, a napok esetében pedig a 0 és 32 közötti számokra szűrtem. Az egy számjegyből álló értékek előtt kivettem a vezető nullát, hogy az azonosító minden esetben ugyanolyan hosszúságú legyen. A születési év esetében 2 számjegy esetén kiegészítettem azokat a 19-es prefixszel, és az egyértelmű elütéseket egyesével javítottam. Ilyen volt például az 179 1979-re, vagy a 960 1960-ra történő cseréje.

A személyi azonosító (továbbiakban "ID") végül a monogram, a 4 számjegyből álló születési év, majd a 2 számjegyből álló születés hónapja és napja változók összevonásával jött létre. Amennyiben bármely mező értéke hiányzott, úgy a teljes azonosító törlésre került. Így az eredeti 63 13 kérdőívből végül csak 62 343-at tartottam meg.

A települések neveiben először az egyértelmű karakterkódolási hibákat javítottam az ékezetes karakterekben, majd a változó eloszlástáblázatát iteratív módon vizsgálva javítottam az elütéseket:

6. táblázat: Esetszámok településenként 1999 és 2011 között (forrás: F3-adatok)

Település	Esetszám
Budapest	41616
Debrecen	2334
Dunaújváros	910
Esztergom	45
Győr	2164
Kecskemét	1109
Miskolc	3590
Nagykanizsa	669
Nyíregyháza	1027
Pécs	1924
Sopron	104
Szeged	2033
Székesfehérvár	1353
Szolnok	485
Szombathely	423
Tatabánya	693
Törökszentmiklós	48
Veszprém	526
Zalaegerszeg	607

Ezt követően a 13 év adatsorában egyesével egyeztettem a kapcsolódó változóneveket, és egy táblázatban foglaltam azokat össze. A “Hol aludt tegnap?” kérdés például a 13 adatbázisban mindössze hatszor fordult elő három különböző (“holteg_1”, “hl_teg” és “hl_tg”) változó névvel. A különböző nevű, de hasonló tartalmú, tehát azonos kategóriarendszert használó, különböző években rögzített adatok összevonása így meglehetősen egyszerűvé vált.

Azonban számos változó esetén többször is megváltozott az alkalmazott válaszlehetőségek neve, olykor azok száma is, és többször okozott nehézséget a különböző kategóriarendszerek egymással való megfeleltetése.

Az iskolai végzettség például szerepel 5, ill. 8 kategóriás változatban is, és 2006-tól új válaszlehetőségek jelentek meg. Volt olyan év, amikor nem volt egyértelmű, hogy a válasz a megkezdett vagy a befejezett iskolákra vonatkozik. Így végül a lehetséges válaszokat négy kategóriára redukáltam:

- “8 általános iskolai osztály alatt” címkével láttam el a hasonló nevű, 6 különböző válaszkategóriát

-
- “8 általános iskolai osztály” kategóriába kerültek azok a válaszadók, ahol a kategória neve 8 befejezett osztályt sugallt és emellett semmilyen további iskola nem került feltüntetésre
  - “középfokú tanulmányok” kategóriába került mindenki, aki szakmát tanult vagy bármely további képzést említett az általános iskola után
  - “felsőfokú tanulmányok” címke a “főiskola”, “egyetem” és “felső” szavakat tartalmazó kategóriákhoz került hozzárendelésre

Hasonlóan jártam el a családi állapot esetében is; a “házas”, “elvált”, “nőtlen, hajadon” és “özvegy” kategóriák különböző előfordulásait egységesítettem. Az “élettársi kapcsolat” relatíve kevés évben került feltüntetésre, így a részleges információ helyett a kutatás során adathiányként kezeltem.

A hajléktalanság okai különböző variációkban kerültek feltüntetésre az egyes kutatási hullámokban, így azokat végül a “személyes”, “intézményi konfliktus”, “gazdasági” és “vegyes” okokra szűkítettem.

A “Hol aludt tegnap este?” kérdés sajnos rengeteg kategóriát tartalmazott, amely standardizálása az összes korábbi adattranszformációnál is feladatnak bizonyult:

- az “egyéb” kategóriába került többek között a börtön, állami gondozás, munkahely, munkásszállás, külföld vagy “máshol” kategóriák
- “lakás”-ként kategorizáltam a szívésségi lakáshasználókat, ágy- és albérlőket, lakástulajdonosokat és egyéb kategóriákat amelyben szerepelt a “lakás” kifejezés
- az “éjjeli menedékhely” és “átmeneti szálló” kategóriák jól beazonosíthatóak voltak egy-két apró elütéstől eltekintve
- “közterületként” jelöltem az utcán, fűtött vagy fűtetlen nem-lakás és a közterület változatos írásmódjaiba eső kifejezéseket
- a “szálló” kifejezés sajnos egyértelmű, így az ezt jelölő válaszadók esetében a lekérdezés helye szerint döntöttem, hogy átmeneti szállóról vagy éjjeli menedékhelyről lehet-e szó, az utcás lekérdezésnél pedig valószínűségi alapon sorsoltam a két kategória között az egységesség érdekében

- és végül hasonlóan jártam el az “ugyanazon a helyen” válasz esetében is

A munkaképességre vonatkozó kérdéseket végül a munkaképes és munkaképtelen kategóriákra redukáltam, ugyanis a válaszlehetőségek nagyon különbözőek voltak az egyes kutatási hullámokban.

A jövedelmi források esetében is egyszerűsítéssel éltem. Néhány évben nagyon részletes adatok állnak rendelkezésre, míg más kérdőíveken mindösszesen egy-egy kérdés szerepel. Ezek alapján a válaszlehetőségeket a munka, társadalom-biztosítás, guberálás, segély és egyéb lehetőségekre szűkítettem. Volt olyan év, ahol a guberálás nem szerepelt külön kategóriaként.

A “Kivel él együtt?” kérdésre adott válaszok kategorizálása a kontextus figyelembevételével történt. Több évben szerepelt a “magányos” kategória mellett a “szállótársakkal” vagy “sorstársakkal” kategória is, amely válaszok a többi válaszlehetőséggel (például “barát”, “haver” stb.) szemben nem képvisel különösebb kapcsolati értéket, így ezeket a válaszokat a “tulajdonképpen egyedül” kategóriába soroltam az eredetileg is “egyedül” válaszok mellett. A “párkapcsolat” megnevezése számos variációban fordult elő, amelyeket a “családtaggal” válaszokkal is összevontam. A “barát”, “banda”, “csoport” és hasonló válaszokat végül az “egyéb” kategóriába gyűjtöttem össze.

Az alábbi táblázat összefoglalja, hogy az egyes kérdések hány kutatási hullámban fordultak elő:

Változó	N
Monogram	13
Neme	13
Születési év	13
Születés hónapja	13
Születés napja	13
Intézmény sorszáma	13
Az adatfelvétel helye	12
Legmagasabb iskolai végzettsége (8)	9
Legmagasabb iskolai végzettség (5)	13
Családi állapot	5
Lakcímének településtípusa	7
Utolsó lakáshasználat éve	8
Utolsó lakáshasználat hónapja	8
Utolsó lakáshasználat napja	8
Lakásban lakás óta eltelt hónapok száma	8
Hajléktalanná válás oka	10
	73

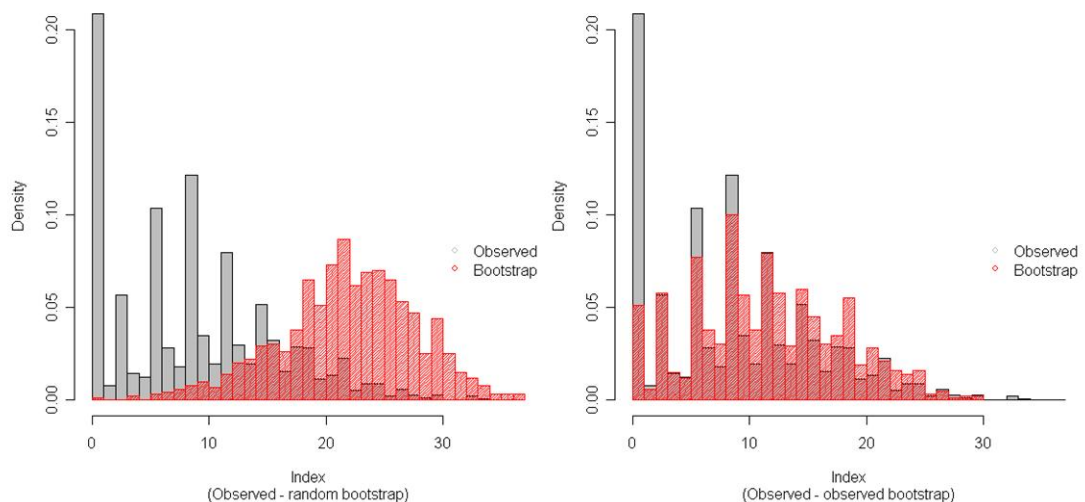
Mi az oka annak, hogy hajléktalanellátó intézményt kényszerül igénybe venni?	5
Hol alszik ma este?	1
Hol aludt tegnap?	10
Lakás/szállás egy éve	10
Hol aludt tavaly augusztusban?	1
Tíz évvel ezelőtti lakhatása	1
Hol fog lakni holnap?	1
Hol fog lakni egy hét múlva?	1
Hol fog lakni fél év múlva?	1
Hol fog lakni egy év múlva?	1
Hol alszik ma? (5)	1
Hol aludt tegnap? (5)	6
Hol lakott egy éve? (5)	6
Tíz évvel ezelőtti lakhatása (5)	1
Hajléktalanná válásának éve	13
Hajléktalanná válásának hónapja	13
Hajléktalanná válásának napja	13
Hajléktalanná válás óta eltelt hónapok száma	11
Jövedelem: munka	13
Jövedelem: TB-ellátás	13
Jövedelem: guberálás	13
Jövedelem: segély	13
Jövedelem: egyéb	13
A rendszeres jövedelem teljes összege/előző hónapban összes jövedelem	11
Aznap/tegnap elköltött pénz összege	13
Egészségi állapota (munkavállalást akadályozó betegség)	13
Kivel él	12
Elmúlt évben közterületen töltött hetek száma	2
Elmúlt évben lakásban töltött hetek száma	2
Elmúlt évben hajléktalanszállón töltött hetek száma	2
Elmúlt évben munkásszállón töltött hetek száma	1
Elmúlt évben börtönben töltött hetek száma	1
Elmúlt évben egészségügyi és szociális intézményben töltött hetek száma	1
Elmúlt évben egyéb hetek száma	1
Mondták-e már Önre, hogy csöves?	2
Mondták-e már Önre, hogy hajléktalan?	2
Mondták-e már Önre, hogy cigány?	6
Ön cigánynak tartja-e magát?	1
Mondták-e már Önre, hogy munkakerülő?	2

A terjedelmi korlátokra való tekintettel a többi változó egységesítésére tett kísérletektől, továbbá a fent röviden felvázolt transzformációk részletesebb leírásától eltekintek, de az érdeklődők számára a kapcsolódó R szkripteket az adatgazda előzetes engedélye után örömmel rendelkezésre bocsátom.

4.5. Az adatok szűrése

Az F3 adatfelvétel igen erőltetett munkatempóban zajlott az egyébként is terhelt “krízisidőszakban”, így talán a körülmények hatására nem is eléggé motivált és/vagy képzett kérdezőbiztosokkal. Busch-Geertsema és szerzőtársai (2014: 33) továbbá arra hívják fel a figyelmet, hogy a szállók önkitöltős kérdőíve kevésbé megbízható és konzisztens válaszokat eredményezhet, mintha betanított kérdezőbiztosok gyűjtenék az adatokat. Ez az eshetőség mindenképpen szükségessé teszi az adatok kritikus előzetes vizsgálatát, hogy az esetlegesen nem valid értékek kiszűrésre kerüljenek.

Korábbi dolgozatomban (2008) tettem erre kísérletet a különböző attitűd-kérdésekre adott válaszokból képzett skála és egy véletlenszerű, illetve a minta eloszlásainak alapján szimulált adatsorok összevetésével. Ez az index a válaszok inkonzisztens voltát, mértékét mérte, és a szimuláció során azt vizsgáltam, hogy a kérdőíveket teljesen véletlenül kitöltve mennyire konzisztens eredményeket kapunk:

24. ábra: A szimulált random és 2007-es megfigyelt válaszokból képzett “inkonzisztencia-index” eloszlásai (forrás: Daróczy 2008: 20)

A módszer mögötti ötlet lényege, hogy a véletlenszerű válaszokat kiszűrjük a konzisztens és inkonzisztens válaszok közül – hiszen bizonyos esetekben az inkonzisztens válasz a kontextusban konzisztensként értelmezhető. Ilyen lehet például a saját élethelyzet megítélése, majd annak összevetése a sorstársakkal.

Ez a fajta szűrés azonban további finomításra szorul, ugyanis bár sikerült azt a problémát kezelni, hogy megengedjük a mintaalanyoknak az inkonzisztens válaszok adásának a szabadságát, azonban ezek gyanús struktúrájának azonosítása egyelőre nem teljes a szimuláció során.

Az adatok szűrésének egy ennél jóval egyszerűbb módja a lehetetlen vagy értelmetlen válaszok törlése, illetve a duplikált sorok megszüntetése. Erre példaként felhozható, hogy az adatbázisban olykor többször is feltűnik ugyanazon személy ugyanazon vizsgált időszakban is. Ez a gyakorlatban teljesen természetes jelenség, hiszen egy kliens megjelenhet napközben egy melegedőben, majd az éjszaka folyamán például egy éjjeli menedékhelyen, de bizonyos kutatási kérdések esetén, például a loglineáris modelleknél, ezen sorok törlésére van szükség.

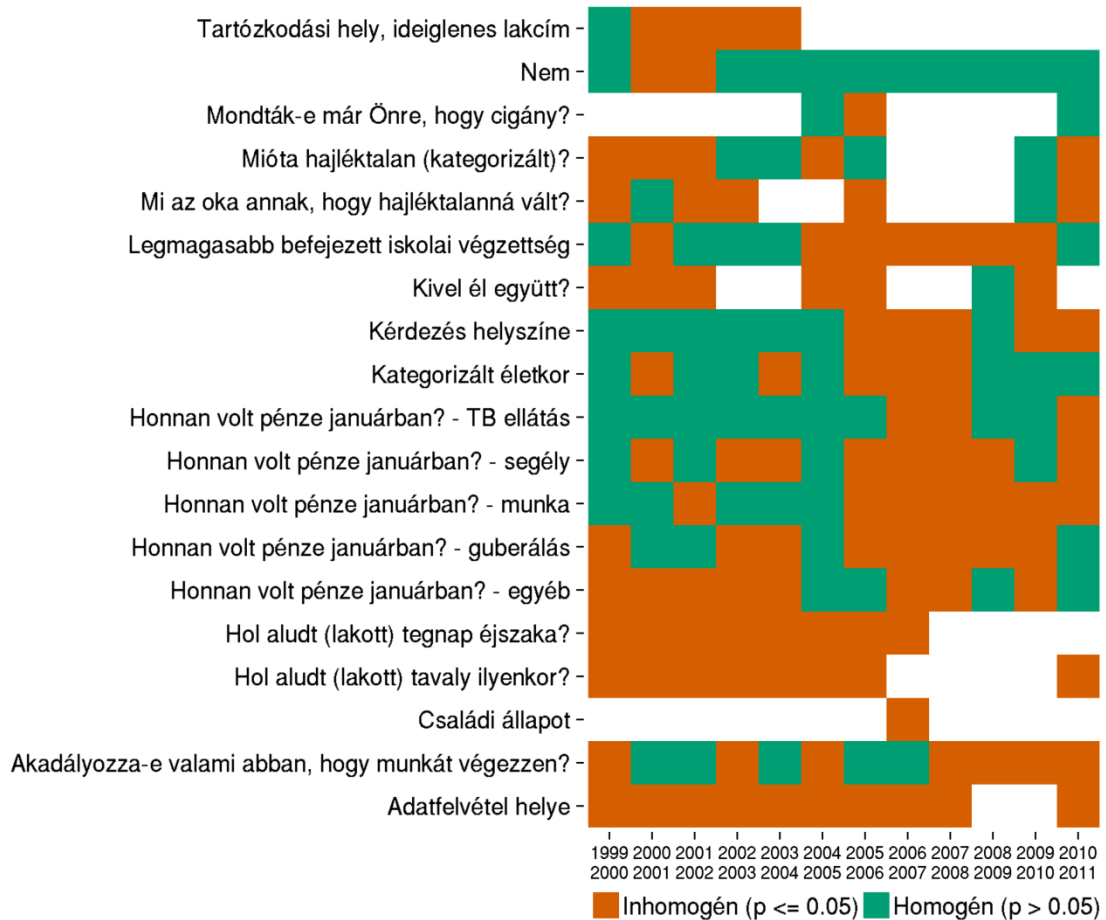

4.6. A minták homogenitása

Bár a többmintás loglineáris modelleknél sem feltétlenül szükséges, hogy a minták függetlenek legyenek egymástól, sokkal komolyabb módszertani problémát okozhat több év adatainak együttes, panelszerű kezelése, ha a vizsgált adatok az egymást követő években különböző eloszlást követnek, tehát vélhetően különböző alapsokaságból származnak.

Természetesen a fentebbiek nem jelentik a magyar hajléktalan emberek csoportjának a zártságát, amelyből és amelybe nincs átjárás, de az összevont adatbázisok alapján történő empirikus tipológia felállításához elengedhetetlenül szükséges az egyes adatfelvételek megbízhatóságának a vizsgálata. Ennek megfelelően az egymást követő évek adatbázisait a főbb változók mentén khí-négyzet teszt segítségével vizsgálom. A statisztikai teszt célja annak vizsgálata, hogy a különböző években tapasztalt értékek valószínűsíthetően azonos alapsokaságból származnak-e, és így az összevont tipológia és loglineáris modellek alkalmazhatósági feltételei fennállnak-e.

A jelen kutatásban vizsgált 13 év adatsora között tehát változónként 12 khí-négyzet próbát végezhetünk, a korábbi "Vizsgált változók" fejezetből a 19 diszkrét változóra koncentrálnak:

25. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a visszatérő kérdések között

A fenti ábrán az oszlopokban a két évszámmal jelölt kutatás-párokat, továbbá a sorokban a vizsgált változókat látjuk. A mátrix celláiban a kapcsolódó khí-négyzet próba P értéke került feltüntetésre – az egyszerűség kedvéért a hagyományos heatmap (hőtérkép) folytonos értékei helyett a 0.05 viszonyszámhoz képesti helyzetet bemutattva. Magyarán a mátrix zöld cellái azt mutatják, hogy a két év között az érintett változó eloszlásában nem látunk szignifikáns különbséget, míg a narancssárga cellák azt jelzik, hogy a minták összetétele szemmel láthatóan megváltozott. Az üresen hagyott cellák adathiányról árulkodnak.

Az eltérések pontos mibenlétére és esetleges okaira most nem térek ki, de erre kísérletet teszek majd a későbbi, “A hazai hajléktalanlét jellemzői” fejezetben. Most az évek közötti pozitív vagy negatív változások helyett

---

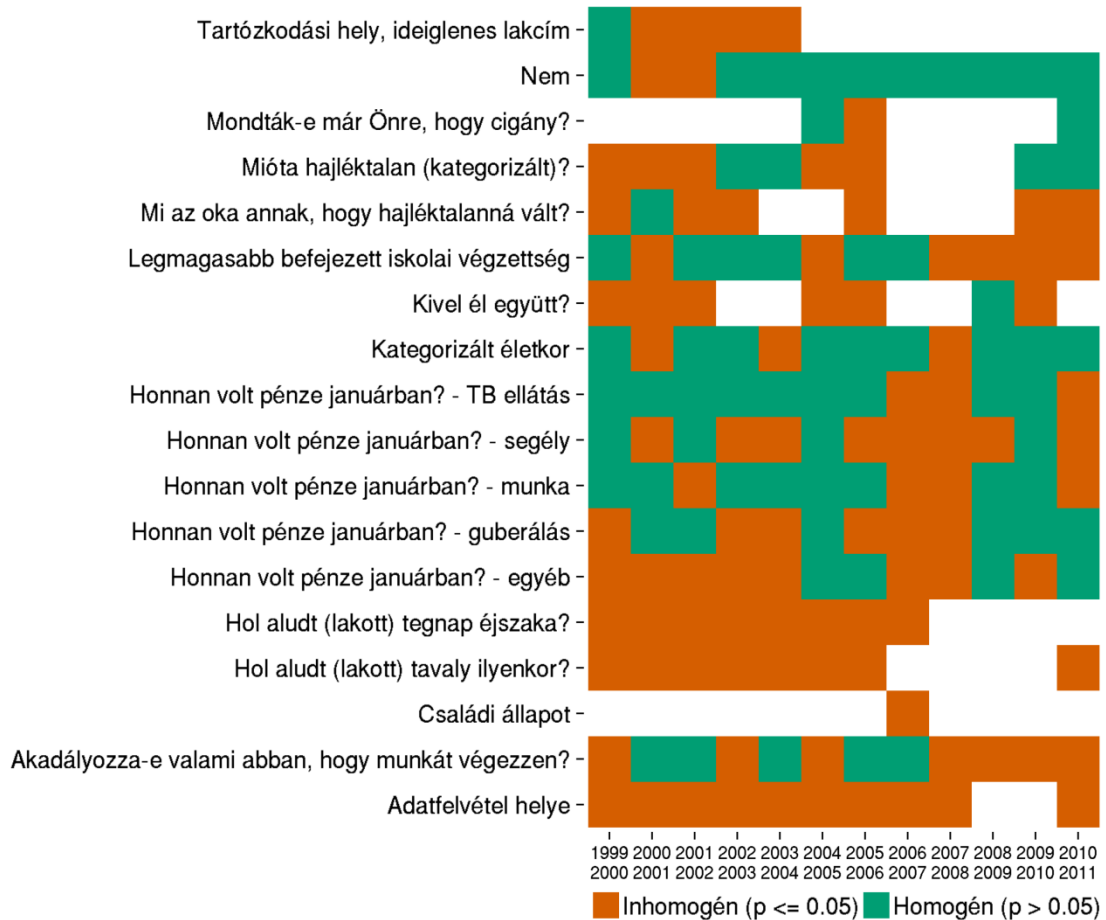
koncentráljunk arra, hogy mely években mutattak hasonló mintázatot vagy (akár negatív, akár pozitív) eltéréseket a hajléktalanok egyes jellemzői.

Talán a legkönnyebben interpretálható sor a fenti mátrixban a második sor, a válaszadók neme. Jól látszik, hogy a hajléktalan férfiak és nők aránya többnyire stabil – jelentős eltérést csak 2000 és 2002 között, tehát a 2001-es adatfelvétel adataiban találunk. A későbbi elemzések során látható lesz, hogy abban az évben valóban kiugróan kevés nő szerepelt a mintában: az általában 18-21 százalék helyett 2001-ben valamiért 16 százalékra esett le az arányuk.

Hasonlóan kiugró évnek tűnik a 2006-os és 2007-es adatfelvétel, amely oszlopokban (2005-2006, 2006-2007 és 2007-2008) szintén több narancssárga cellát találunk. Ezeknek az eltéréseinek a megértéséhez érdemes a kérdezés helyszínével, pontosabban a Budapesten és vidéken felvett adatok száma közötti különbségek elemzésével kezdenünk.

Míg az F3-kutatás első hullámaiban a lekérdezés kizárólag Budapesten zajlott (lásd a zöld cellákat), 2005-től több város is részt vett a vizsgálatban. A fenti ábrán jól látszik, hogy bár már 2005-ben is zajlott a kutatás vidéken, de a hozzám került adatbázisban kizárólag budapesti esetek szerepeltek. 2006 után a vidéki lekérdezések aránya folyamatosan nőtt (50% fölé) – hol kisebb, hol hirtelen nagyobb mértékben, így a homogenitás-ábra is ezt a mintázatot adja vissza.

Ezek alapján meglehetősen intuitív ötlet a fent vázolt homogenitás-vizsgálatot a fővárosra szűkíteni:

26. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a budapesti F3-kutatás visszatérő kérdései között

A “Kérdezés helyszíne” sor eltűnésén túl, talán nem is annyira szembetűnő a különbség az előző ábrához képest – noha mindenképpen több zöld cellát találunk, mint az országos eredmények esetében.

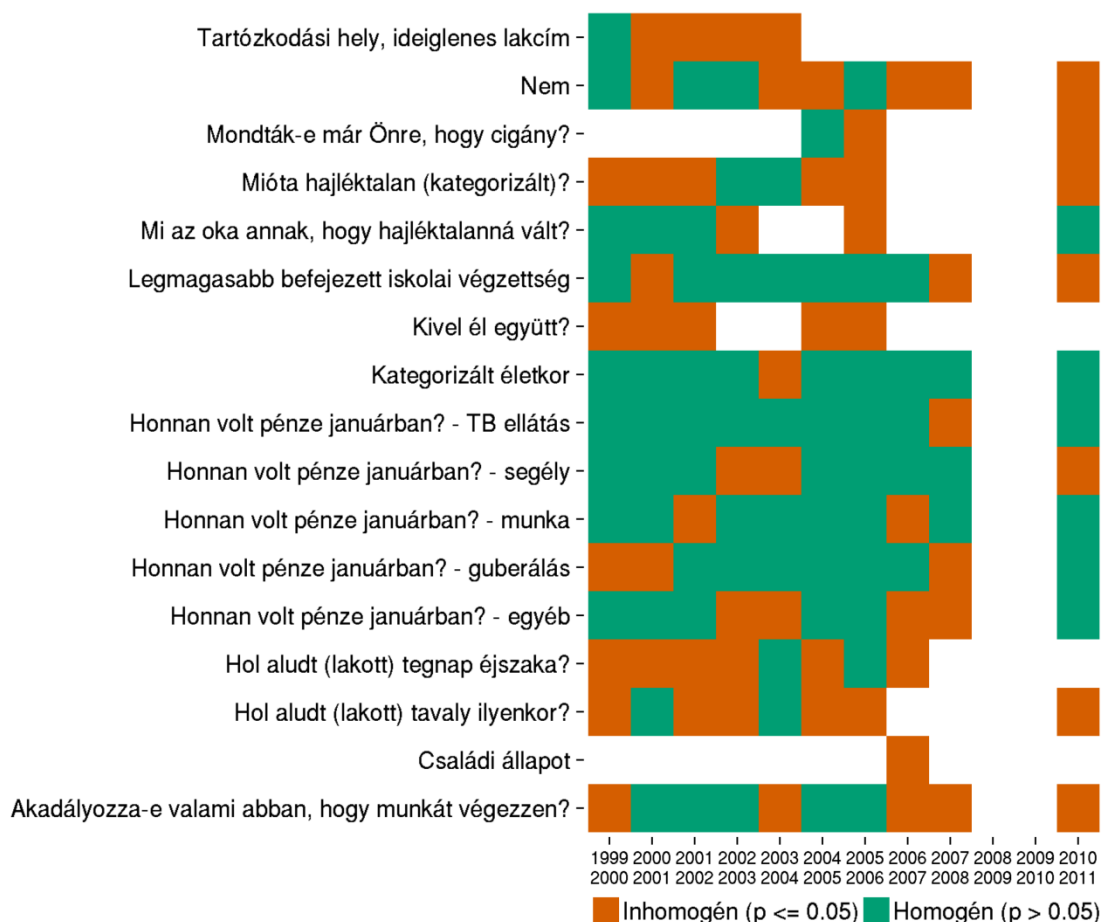
2005 és 2007 között szinte végig narancssárga cellákat látunk. Egy lehetséges magyarázat lehet az eltérő eredményekre, hogy 2005-ben valamiért leesett a közterületen felvett kérdőívek aránya (15%) és ezzel párhuzamosan megnőtt a nappali melegedős lekérdezések száma, de 2008-ra ez a trend visszafordult, és lassan az utcás válaszadók teszik ki a budapesti adatfelvétel egyharmadát.

Triviális állítás, hogy jelentős eltéréseket találunk az átmeneti szállók és az éjjeli menedékhelyek lakói, továbbá a közterületen éjszakázók között, így talán nem is annyira meglepő a számos eltérés 2005 után – de a 26. ábra legalsó

sorát megfigyelve kitűnik, hogy a lekérdezések aránya a különböző helyszíneken évről évre sokat változott.

A korábbi ötlet alapján érdemes lehet megpróbálni egy adott intézménytípusra történő szűrést az évenkénti eltérések vizsgálata során annak érdekében, hogy almát egy almával, és ne valamilyen más gyümölccsel próbáljunk összehasonlítani:

27. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a budapesti átmeneti szállókon készült F3-kutatás visszatérő kérdései között

Itt már valóban jóval egységesebb mintázat látható. Viszont a képet árnyalja, hogy a nemek aránya láthatóan sokat változott évről évre, amely vélhetően a kutatásban résztvevő intézmények listája szerint alakult.

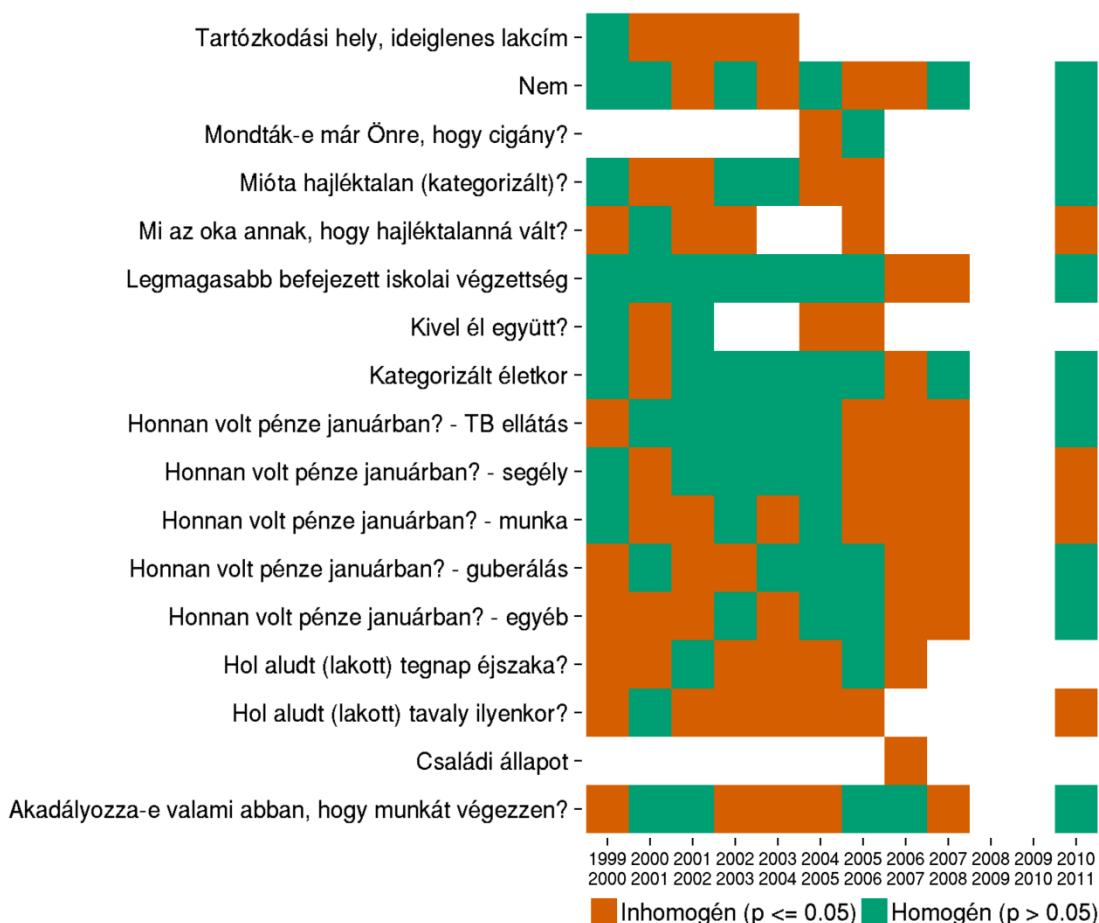
A “Kivel él együtt?” kérdés esetén minden évben szignifikáns eltéréseket láthatunk – amely többnyire a kutatási hullámok különböző kategóriáinak nem

100 százalékos sikeresen standardizálásának tudható be. Erre a későbbi, “A hazai hajléktalanlét jellemzői” fejezetben még visszatérek.

Érdekes fejlemény a 2009-es évhez tartozó oszlopok adathiánya. Mindez annak köszönhető, hogy a 2009-es adatbázisból kimaradt a “Lekérdezés helyszíne”, így nem azonosítható, hogy egy adott kérdőív átmeneti szállón, éjjeli menedékhelyen, közterületen vagy nappali melegedőben került lekérdezésre.

Ez a probléma a később kifejtésre kerülő “Adatfúzió” fejezetben bemutatott módszerek segítségével részlegesen kezelhető: az egyéb kérdésekre (például a jövedelem forrása, illetve hol aludt előző éjszaka) adott válaszok alapján valószínűsíteni tudjuk a lekérdezés helyszínét is.

De előbb nézzük meg, hogy az egyéb helyeken felvett adatok mutatnak-e változást évről évre:

28. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a budapesti éjjeli menedékhelyeken készült F3-kutatás visszatérő kérdései között

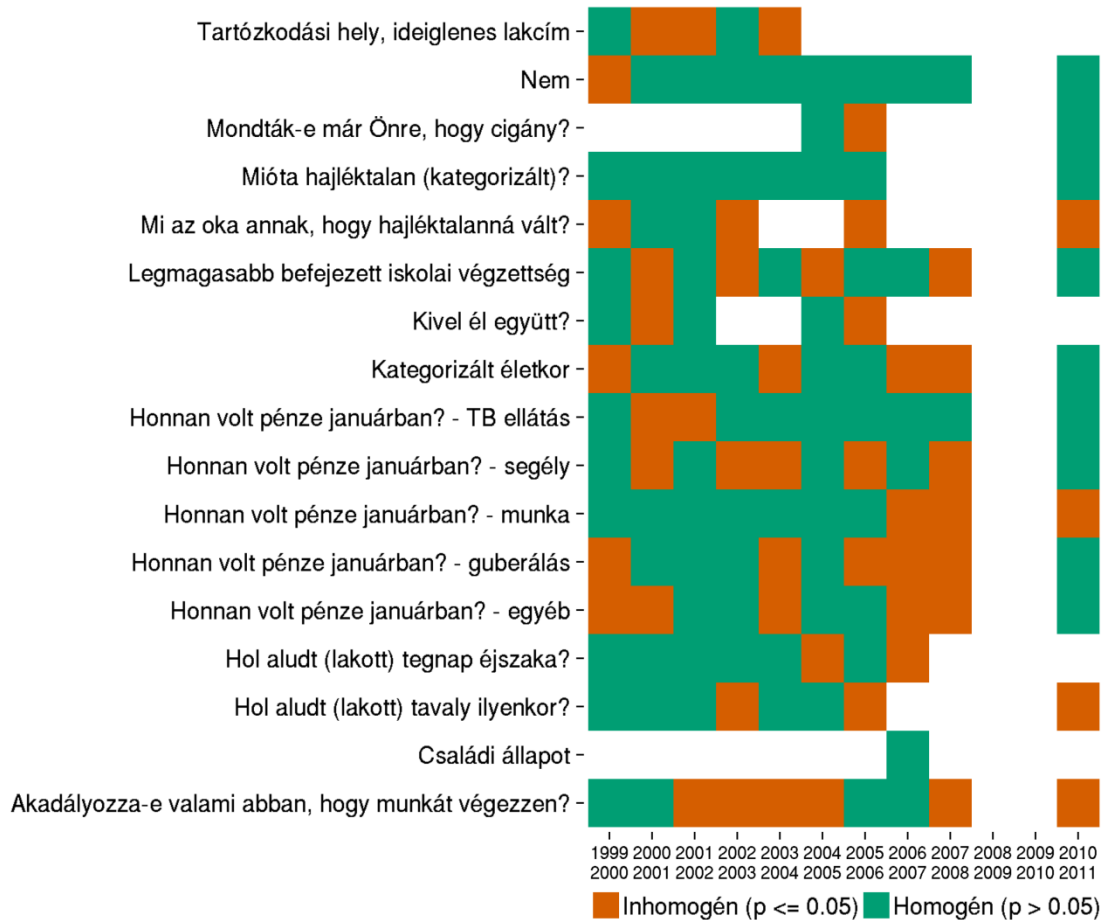

Első ránézésre is jól látszik, hogy az éjjeli menedékhelyeken felvett adatok jóval nagyobb változásokat mutatnak a különböző évek között. Azok a sorok, amik meglehetősen stabilnak tűntek az átmeneti szállós adatbázisban, mint például a bevételek forrása, érthető okokból sokkal nagyobb variabilitást mutatnak.

Ezen kívül látványos eltérések mutatkoznak 2005 és 2008 között szinte minden változó esetén, amely valószínűleg annak köszönhető, hogy ezekben az években kiugróan sok fapadon történő lekérdezés készült: a korábbi évek ritkán és csak alig lépték át az ezer fős határt; ezekben az években több mint 1300 lekérdezés történt.

A kategorizált életkor és iskolai végzettség stabil arányokról árulkodik. Meglepő, de a “hol aludt előző éjszaka?” változó hasonló(an magas) instabilitást mutat, mint az átmeneti szállók lakói esetében – pedig azt várná az ember, hogy az átmeneti szállók esetében stabilan minden lakó napról napra ott tölti az estéit.

Nézzük meg, mindez hogyan alakul a közterületen élők körében:

29. ábra: Páronkénti χ^2 homogenitás-vizsgálat a budapesti közterületeken készült F3-kutatás visszatérő kérdései között

Meglepő módon talán az eddigi legegységesebb képet látjuk a fentebbi diagramon, amelyen az egymást követő évek adatfelvételében inhomogén változókat csak elvétve találunk – leszámítva 2006 és 2007 éveket.

Ez utóbbi körülmény feltételezhetően annak köszönhető, hogy gyorsan nőtt az éjjeli lekérdezések aránya, míg csökkent a nappali melegedős kérdőívek száma, tehát vélhetően a korábban a nappali melegedőn működő kutatási gyakorlat később az utcára került át.

Összességében a kutatás megbízhatóságával kapcsolatban felvethető kérdések tisztázása végett fontos eredménye a fentebbi ábráknak, hogy az általánosan használt demográfiai változók – úgymint a nem, életkor és iskolai végzettség – meglehetősen stabil mintázatot mutatnak a vizsgált adatfelvétel helyszínével kapcsolatos változók mentén.

---

5. A hajléktalanok számának meghatározása capture-recapture módszerrel

“A hajléktalanok számának alakulása Magyarországon” fejezetben, különösen a “Szakértői becslés” részben különböző becslések kerültek bemutatásra a magyarországi hajléktalanok számával kapcsolatban. Bár az eredmények meglehetősen nagy szórást mutattak többek között a népszámlálási vagy a hajléktalanok különböző regisztrációs adataiból és a különböző definíciós keretből kiindulva (D’Onise, Wang és McDermott 2007: 94), de a nagy szórás nem csak a különböző definícióknak köszönhető (Marpsat 2012), valamint mindez nem feltétlenül a kapcsolódó módszerek megbízhatóságát vonja kétségbe – ahogy ezt más országokban is megfigyelhetjük (Wiegand 1986: 40).

Ebben a fejezetben az ismeretlen populáció méretére vonatkozó becslések közül egy módszertanilag jól megalapozott, egyéb tudományterületeken korábban már bizonyítottan jól teljesítő eljárást mutatok be az észlelési valószínűség ötletére alapozva, amely módszerekről és eredményekről már régebben (Daróczy 2010, 2014).

A modellek illesztéséhez és a kapcsolódó számításokhoz az R (2016) programnyelvet és az Rcapture (Baillargeon és Rivest 2009) R csomagot használtam.

A “megszámlálhatatlan” népesség ezen koncepciójára építő megbecsülésére tett kísérletet 1990-ben Berk, Kriegler és Ylvisaker (2008): az úgynevezett beépített/árnyék-hajléktalanok segítségével tesztelték a regisztráló kollégák tevékenységét, amely alapján az adatok súlyozásával (az észlelési valószínűség becslésével) megbízhatóbb eredményeket reméltek a hajléktalanok regisztrációja és számlálása során.

Ennek lényege az volt, hogy az 1990-es Los Angelesben történő számlálás (Tauber és Siegel 1991 továbbá Martin et al 1997) során 60 beépített kolléga hajléktalanok által gyakran felkeresett helyszíneken azt regisztrálta, hogy az önkéntes számlálóbizottság tagjai észlelték-e, rögzítették-e jelenlétüket, vagy kimaradtak-e a felmérésből. Az így megismert lehetségesen teljes és megvalósult észlelések arányából számított észlelési valószínűség nagyszerű alapot adott a

---

tapasztalt esetszámok súlyozására. Az eredmények alapján az úgynevezett “csali” (“decoy”) vagy beépített hajléktalanok mintegy 22–67 százalékát rögzítették (Wright és Devine 1995), ami alapján a korábbi népszámlálások nagyon alábecsülték a vizsgált populáció nagyságát.

5.1. A visszafogásos módszer az ökológiában

Az ökológiában jól ismert capture-recapture módszer lényege sem sokkal bonyolultabb ennél a számítási módnál. Röviden arról van szó, hogy a kutatók a vizsgálni kívánt populáció tagjait különböző időpontokban megfigyelik és megjelölik, majd az adatokból számolt észlelési valószínűség segítségével adható egy egyszerű becslés az alapsokaság nagyságára vonatkozóan.

Két megfigyelési időpont esetén a számítás módja egyszerű: a kétszer (másodjára már jelölt) megfigyelt esetek számát elosztva az összes eset számával megkapjuk a valószínűsíthető észlelési valószínűséget, amellyel a mintanagyság felsúlyozható a Lincoln – Petersen-módszer (1896) segítségével:

$$N = \frac{S_1 S_2}{B}$$

ahol N az alapsokaság becsült nagysága, S_1 az első, S_2 a második, B pedig a mindkét időpontban megfigyelt esetek száma.

Tehát a becslőfüggvény a vizsgált listák átfedései alapján számol (Gurgel et al. 2004: 222)

A számítás természetesen csak független megfigyelések esetén lesz megbízható, emellett az azok között eltelt idő sem lehet túl hosszú a megfigyelt egyedek várható élettartamához viszonyítva. Amennyiben a megfigyelések nem egy időben történnek, úgy a két megfigyelés között szülehetnek új egyedek és pusztulhatnak el korábban megfigyeltek is, ami bonyolultabb számításokhoz és populációértelmezéshez (“open population”) vezet (Pollock 1982).

Összességében a következő feltételek teljesülése várható el a megfigyelhető populáció méretének megbízható becsléséhez:

- mind földrajzilag, mind demográfiailag zárt populáció a vizsgált időszakban (“closed population”),
- az alapsokaság tagjai azonos megfigyelési valószínűséggel bírnak a mintavételek idején,
- a megfigyelés és a jelölés nem torzítja a megfigyelési/jelölési valószínűséget,

- beazonosítható, időtálló, precíz jelölések használata a két időpont között,
- a minták külön-külön valószínűségi vételen alapulnak, azok függetlenek, és visszatevés nélkül történnek.

A fentebb röviden ismertetett, egyszerű eljárást Chapman (1951) finomította a következők szerint:

$$N = \frac{(S_1 + 1)(S_2 + 1)}{B + 1} - 1$$

amelyből becsült mintanagyság szóródási együtthatója is meghatározható Magnusson, Caughley és Grigg (1978: 175) alapján:

$$Va_r(N) = \frac{S_1 S_2 (S_1 + 1)(S_2 + 1)}{(B + 1)^2 (B + 2)}$$

A módszert Schnabel (1938) terjesztette ki többmintás adatfelvételek kezelésére, amely minták feltételeiket tekintve megegyeznek a Lincoln–Petersen-módszer bemutatása során felsoroltakkal. Érdeemes hangsúlyozni, hogy több mintavétel esetén egyértelműen nehezebb teljesíteni a meghatározott feltételeket, ami különösen igaz a függetlenség esetében.

A Schnabel-módszer lényege, hogy belátható időn belül 2, 3, 4, ..., n mintavétel történik, amely mintavételek esetében kizárólag egy fajta jelölési módot használnak, így nem lényeges, hogy az egyed mely korábbi mintavétel során került megjelölésre. A mintavétel folyamata ezek alapján: az egyed begyűjtése, vizsgálata a korábbi jelöléssel kapcsolatban, jelölés, majd visszahelyezés.

Az így végzett mintavétel alapján Schnabel a következő maximum likelihood becslést javasolta a többszöri Lincoln–Petersen-módszerrel számolt becslések súlyozott átlagára:

$$N = \frac{\sum_{i=1}^t M_t S_t}{(\sum_{i=1}^t B_t) + 1}$$

ahol N az alapsokaság becsült nagysága, t a mintavétel hulláma, sorszám, amelyben S_t a megfigyelt, B_t a már korábban megjelölt és $M_t = B_{t-1}$ pedig a $t - 1$ -edik mintavétel során megszámolt, jelölt egyedek száma.

Az így becsült alapsokaság nagyságára vonatkozó becslés reciprokának varianciáját leginkább az összes jelölt eset száma határozza meg, amely Schnabel (1938) alapján a következőképpen számítható:

$$Va \frac{1}{rN} = \frac{\sum_{i=1}^t B_t}{(\sum_{i=1}^t S_t M_t)^2}$$

amelynek standard hibája:

$$SE \frac{1}{N} = \sqrt{Va \frac{1}{rN}}$$

A módszert később Smacher és Eschmeyer (1943) módosította egy regressziós modell bevezetésével, amely segítségével az alapsokaság becsült nagyságának konfidencia-intervalluma is meghatározhatóvá vált $B < 50$ egyed esetében Poisson, $B > 50$ esetében pedig a normális eloszlás tulajdonságainak felhasználásával.

5.2. A visszafogásos módszer a társadalomtudományokban

A fentebb bemutatott számítások természetesen a társadalomtudományok esetében is nagyszerűen hasznosíthatóak (Leyland, Barnard, McKeganey 1993: 53), azonban az ökológiában bejáratott módszerek humán területen való alkalmazása természetesen bizonyos változtatásokat követel meg. A “jelölés” a gyakorlatban a következőképpen módosul: nem a vizsgált egyedeken kerül elhelyezésre a jel (“mark”), hanem a kutatás résztvevői a mintaelemektől függetlenül, különböző listákon vezetik a megfigyelt (és így rögzített) személyeket speciális azonosító jelekkel. Ez utóbbi lehet az adószám, a születési név és dátum, adott esetben akár iskolai azonosító, azonban mindenképpen egyedi és beazonosítható kódnak kell lennie.

Emellett a természetben gyűjtött adatok esetében a minták függetlenségének követelménye is könnyebben teljesíthető, amikor is az emberi együttélés írott és íratlan szabályai nem korlátozzák a kutatást. Ezzel szemben az emberek körében folytatott mintavétel esetében a függetlenség sokszor nem teljesíthető, nem is elvárható követelmény, így a módszerek újragondolására volt szükség.

A fentebb bemutatott számítási módok korlátaival szemben azonban “[a]mennyiben több mint két lista van, megengedhető bizonyos fokú összefüggés a listák között, és ezt a nem-függetlenséget a listák közötti interakcióként fejezzük ki” (Dávid és Snijders, 2000). Az esetek megfigyelései ekkor egy egyszerű eloszlástáblázatban csoportosíthatóak, amelyben a sorok számát megadja a listák számának négyzete csökkentve eggyel (Cormack 1989):

$$t = 2^s - 1$$

ahol az s számú megfigyelési minta t számú 1-esek (megfigyelt esetek) és 2-esek (nem megfigyelt esetek) sorozatát alkotó sémaként írható le. Például: $s = 3$ mintavétel, $a=121$ séma alatt azokat az egyedek értjük, akikkel az első és a harmadik megfigyelés során találkoztunk, a másodikban azonban nem. Az így számolt esetek száma az $a=121$ séma esetében r_{12} értékkel kifejezhető, r_{22}

értéke pedig azt mutatja, hogy hány olyan egyed létezik az alapsokaságban, akiket egyszer sem figyeltünk meg.

Az így felírható, hiányos kontingencia-tábla utolsó sora tehát egy üres cellát tartalmaz, amely értékére a többi cella alapján egy loglineáris modell illeszthető, majd a becsült értékek felhasználásával az alapsokaság mérete is megismerhetővé válik.

Fontos hangsúlyozni, hogy a kiterjesztett Lincoln–Petersen-módszer követelményei közül a minták függetlenségének elhagyásával feltételezzük, hogy a különböző mintavételezések esetében a megfigyelési valószínűség állandó, ennek nem teljesülése esetében a modell nem érvényes (Agresti 1994: 494).

5.3. A módszerek alkalmazása

Ahogy a “Szakértői becslés” fejezetben már láthattuk, hazánkban először Dávid Bea és Tom Snijders (2000) alkalmazták a capture-recapture módszert a Tuberkulózis programban résztvevők, továbbá a BMSZKI szállók lakólistájának és a főbb budapesti sürgősségi kórházakban regisztrált hajléktalanok listájának összevetése során.

Azóta, tudomásom szerint, hazánkban nem készült hasonló kutatás, pedig a tanulmányukban bemutatott hólabda és capture-recapture módszer háttérszámításait számos tényezővel finomították az általuk használt, a '80-as évek közepén kifejlesztett szoftver tudásához képest. Chao (1987) módszere a momentumbecslésen nyugszik, aminek eredménye a nem tapasztalt, nem megszámlált sokaság esetszámának egy lehetséges minimumértékét adja meg, tehát megbecsülhető a tényleges alapsokaság létszámának alsó határa. Derroch, Fienberg, Glonek és Junker (1993), illetve Agresti (1994) számítása a becslés felső határát adja meg, amely eredmények összesített elemzésével talán realisabb képet kaphatunk a valós alapsokaság nagyságáról.

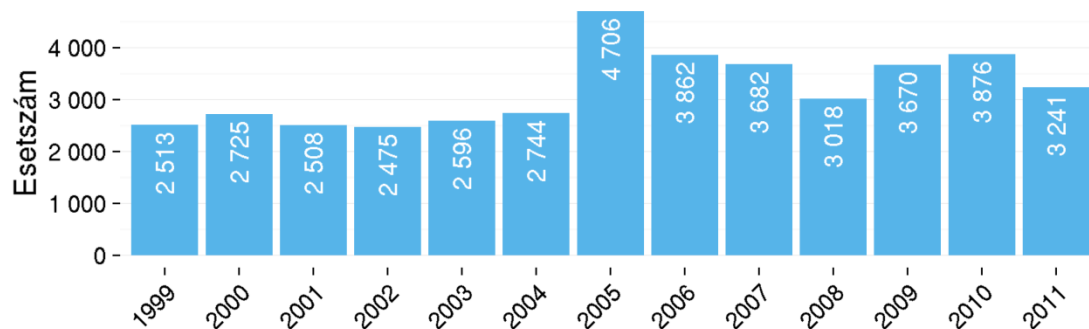
Így nagy reményekkel kezdtem hozzá a Február Harmadika Munkacsoport által gyűjtött adatok feldolgozásához, amelyben a “Vizsgált változók” fejezetben említett, Leyland, Barnard és McKeganey 1993-as, hasonló kutatásában is használt, anonim személyi azonosító egy nagyon gazdag anyagot ígért a capture-recapture és loglineáris modellek futtatásához.

Természetesen ez a vizsgálat valójában nem a magyarországi hajléktalanok számára ad becslést, hiszen a kérdőív megválaszolása számos tényezőtől függ (pl. szociális munkások terepismerete, a kutatásban részt vevő intézmények, önkéntesség), de mégis hasznos eredményként könyvelhető el, ha meg tudjuk becsülni, hogy mekkora az elérhető hajléktalanok létszáma.

Mivel az F3-kutatás és annak mintavételi kerete relatíve sokat változott az elmúlt 15 évben, az egységes eredmények reményében a rendelkezésre álló adatok körét a capture-recapture modellek futtatásához ideiglenesen szűrnöm kellett. Mivel kezdetben kizárólag Budapesten készült adatfelvétel, így a különböző kutatási hullámok adatsorában csak a fővárosi válaszadók adataival

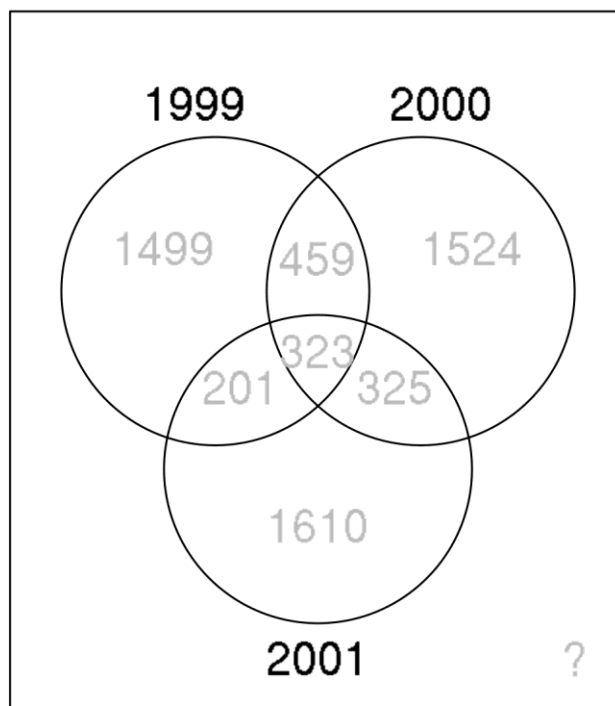
---

dolgoztam, továbbá kizárásra kerültek a mintákból a nappali melegedőkben rögzített adatok is. Így összesen 41 616, különböző években regisztrált személyi azonosító állt rendelkezésemre:

30. ábra: A capture-recapture és loglineáris modellek évenkénti esetszámai

A nyers évenkénti megfigyeléseknél sokkal érdekesebb az azok közötti átfedésekre koncentrálni, amely alapján arra következtethetünk, hogy a budapesti hajléktalan emberek milyen valószínűséggel őrzik meg hajléktalanstátuszukat évről évre, továbbá hány új hajléktalan jelenhet meg egy-egy újabb kutatási hullámban. Mindezt legérzékletesebben talán egy hagyományos Venn-diagram segítségével mutathatjuk be:

31. ábra: 1999 és 2001 között az F3-kutatás során regisztrált hajléktalan személyek száma Budapesten

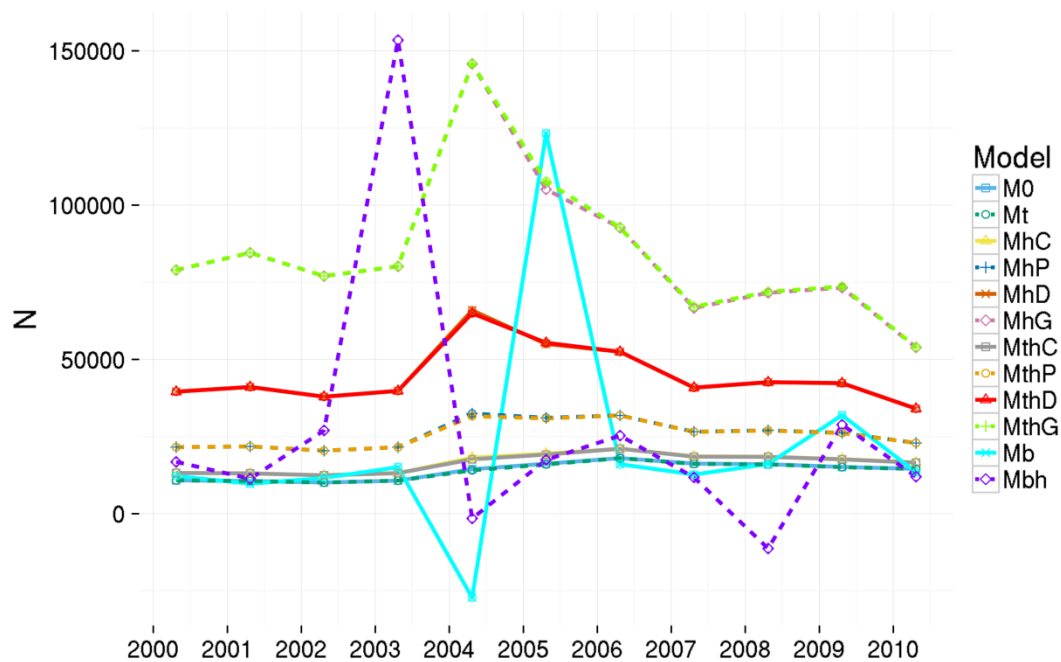
Erről az egyszerű ábráról egyértelműen leolvasható, hogy körülbelül 1500 fő körül mozgott mind a három évben az újonnan regisztrált hajléktalanok száma, valamint 200 és 500 között mozgott azok száma, akik kétszer vettek részt a kutatásban (összesen több mint 1000 fő), és 323-an mind a három évben a kutatás alanyai voltak.

A 1999 és 2011 közötti kutatások további csoportosított Venn-diagramjai, a kapcsolódó leíró statisztikák, és a további modellek szempontjából fontos statisztikai heterogenitás-vizsgálatok megtalálhatók a mellékletben, a módszertan részletesebb leírása pedig a 2010-es és 2014-es írásaimban – most csak ezen eredmények bemutatására koncentrálok.

Először a 13 kutatási hullámot 11 csoportba soroltam a három egymást követő kutatási hullám együttes vizsgálatakor. Ekkor Dávid és Snijders 2000-es

írásához hasonlóan most is azt feltételeztem, hogy a populáció a kutatás során zárt, tehát a három év alatt minden megfigyelt ember végig hajléktalan volt. Ezen a szigorú feltételen a későbbiek során finomítani fogok.

A 32. ábra ezen hároméves időszakokra adott, különböző loglineáris modellek alapján adott becsléseket mutatja be. Érthető módon 1999 és 2011 esetében nincs lehetőség modellt építeni:

32. ábra: Becslés a budapesti hajléktalanok számával kapcsolatban 2000 és 2013 között (3 évenkénti “closed population” loglineáris modellek alapján)

A különböző modellek tekintetében meglehetősen nagy szórás mutatkozik, amelyek között találhatunk a megfigyelések közötti időbeli változásokra érzékeny (Mth) és azonos időpontot feltételező modelleket (Mh) is.

Chao (1989) módszere (MhC- és MthC-értékek) a momentumbecslésen alapszik, aminek eredménye a nem tapasztalt, nem megszámlált sokaság esetszámának egy lehetséges minimumértékét adja meg. A számítás elvégzésével tehát meghatározható az alapsokaság becsült létszámának alsó határa. A Poisson- (MhG- és MthG-értékek) és Gamma-eloszlásra (MhG- és MthG-értékek) alapozott eljárások alapján ennél jóval nagyobb érték feltételezhető. Az Agresti

---

(1994) által is javasolt Darroch-féle (1994) modell (MhD- és MthD-értékek) eredménye ezek között a becsült értékek között helyezkedik el.

A különböző modellek közötti választást nagymértékben megkönnyíti a mellékletben feltüntetett deviancia (“deviance”) érték (“likelihood ratio test statistic”), amely a modellek illesztésének jóságát fejezi ki a vizsgált és a teljes modell paramétereire adott becslések összehasonlításával. Általában az elemzett táblázat sorainak és oszlopainak száma alapján meghatározható szabadsági fokú ($d. f. = (i-1)(j-1)$, ahol i a sorok, j pedig az oszlopok száma), a többnyire a khí-négyzet-eloszlást követő statisztikai próbafüggvény az elemzett adatok körének függetlenségét mutatja meg.

Az Akaike-féle információs kritérium (AIC) ehhez hasonlóan, de a paraméterek számának figyelembevételével mutatja meg a modellek illesztésének jóságát (D’Onise, Wang és McDermott 2007: 91). Amennyiben nincsen nagyon alapos okunk másképp dönteni, a legalacsonyabb kritériummal rendelkező modellt kell elfogadnunk az érvényes (lásd deviance) modellek közül. Meglátásom szerint jelen esetben nem érdemes azon modelleket is számításba venni, amelyek nem érzékenyek az időbeli eltérésekre, így a továbbiakban kizárólag az Mth-sorokra koncentrálok.

Ezen modellek mindegyike azonos információs kritériummal (AIC) bír, az alapsokaság méretére vonatkozó becslések azonban meglehetősen eltérő képet mutatnak a számított Pearson-féle khí-négyzet próbastatisztikánál magasabb¹² deviance-értékeknek köszönhetően. Ezek alapján a modellek adott szabadsági fok mellett nem illeszkednek, amiből arra következtethetünk, hogy a három év adatsora alapján nem adható érvényes becslés a hajléktalanok számára vonatkozólag.

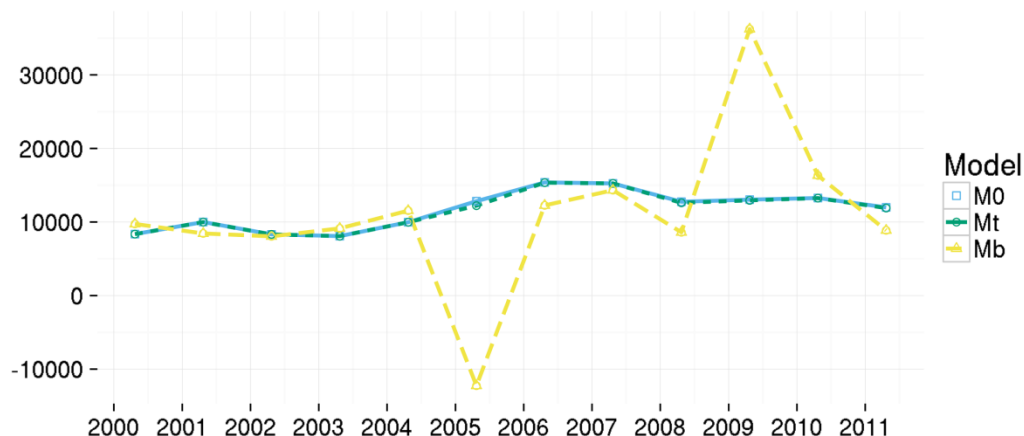
Bár ez a probléma már korábban is sejthető volt – hiszen 3 év nagyon hosszú idő a hajléktalanok élethelyzetében történő változatlanság feltételezésére – de most már a fentebb vázolt módszertani probléma alapján is újabb megoldás után kellett nézmem.

---

¹² Habár Dávid és Snijders 2000-es kutatási eredményeinél alacsonyabb.

Triviális ötletnek tűnt a 3 évenkénti csoportosítás helyett mindösszesen két egymást követő év adatait összevetni és felhasználni a loglineáris modellekben:

33. ábra: Becslés a budapesti hajléktalanok számával kapcsolatban 2000 és 2013 között (2 évenkénti “closed population” loglineáris modellek alapján)

Természetesen ekkor a korábban bemutatott modellek nagyobbik része nem működött, hiszen csak 2-2 megfigyelési lehetőségünk volt, tehát az időbeliségre építő modellek nem értelmezhetőek – de azt reméltem, hogy ez a kevesebb számú modell talán jobban illeszkedik az adatokra.

Az így kapott becslések bár továbbra is feltételezik, hogy két éven belül nincs változás a hajléktalanok élethelyzetében, de az eredmények között alacsony deviance- és magas P-értékeket találunk, továbbá némelyik modell telített.

Az Mb-modellek helyenkénti (2005 és 2009) extrém értékeitől eltekintve meglehetősen egységes képet mutat a három különböző becsléssorozat: Budapesten 2000-ben megközelítőleg 8500 hajléktalant feltételez, amely szám 2007-ig szinte a duplájára emelkedett, majd 13 ezer körül állapodott meg az évtized végére.

Viszont ezen modellek komoly korlátja az, hogy bár már nem három, csak kétévnyi változatlanyságot feltételez a hajléktalanlétben, de szerencsére még ez is nagyon távol esik a valóságtól. A “closed population” modellekkel szemben az “open population” (Jolly 1965) modellek képesek kezelni ezt a problémát oly

---

módon, hogy az észlelési valószínűségeen túl a be- és kilépési, mobilitási adatok, tehát az újra-megfigyelések valószínűsége és a születések (jelen kutatásban mint a hajléktalanságba belépők) száma is becslésre kerül, amely paramétereket azután átadunk a loglineáris modelleknek.

Első körben, a zárt (“closed population”) modellekhez hasonlóan a kutatási hullámokat 3 éves csoportokra bontottam, majd külön-külön modelleket illesztettem az adatsorokra. Az alábbi ábrán ezen modellek számszerű eredményeit tüntettem fel zöld vonallal, amely körül a kék sáv a kapcsolódó konfidencia-intervallumot jelöli a modellek standard hibája alapján számolva:

34. ábra: *Becslés a budapesti hajléktalanok számával kapcsolatban 2000 és 2013 között (3 évenkénti “open population” loglineáris modellek alapján)*

Meglepő, hogy az eredmények jóval alacsonyabbak a korábbi becsléseknél, és alig érik el a 10 ezer fős becsült létszámot, amely a korábbi becslések alsó korlátja volt. Mindazonáltal megnyugtató, hogy hasonló trend tárul elénk, mint korábban: a hajléktalanok száma előbb gyorsan emelkedett, a 2000-es évek közepén tetőzött, majd egy nem túl jelentős csökkenés figyelhető meg. Kérdés, hogy mindez nem köszönhető-e annak, hogy csak 2011-ig állnak

---

rendelkezésre adatok – tehát hasonló trendet látnánk-e az újabb adatok feldolgozása után is?

Mindenesetre ezen “open population” módszerek nagy előnye, hogy minden adatunkat egy modellbe illeszthetjük, tehát valójában nincs szükség a különböző időszakokat szétbontani és külön modelleket építeni. Ez azért lehet különösen hasznos, mert így a modell több év adatsora alapján pontosabb becsléseket tud adni a a fentebb említett paraméterekkel kapcsolatban, amely a számos rövidebb időszakra épített modell esetében komoly korlát volt:

35. ábra: Becslés a budapesti hajléktalanok számával kapcsolatban 2000 és 2013 között (“open population” loglineáris modellek alapján)

Jól látszik, hogy ezek az újabb becslések magasabb értékeket eredményeztek – hasonlóan a kétévenként csoportosított adatokon futtatott “closed population” eredményekhez.

Ezen kívül fontos adalék, hogy lehetőségünk nyílik a hosszabb távon (egy éven túl) hajléktalanként élők arányának és az újonnan bekerülők számának becslésére is a megfigyelt valószínűségek segítségével. Ekkor nem szükséges állandónak feltételeznünk ezeket a valószínűségeket, tehát elfogadjuk, hogy 1999 és 2011 között változhatott a hajléktalanná válás esélye, és a hajléktalanok évről

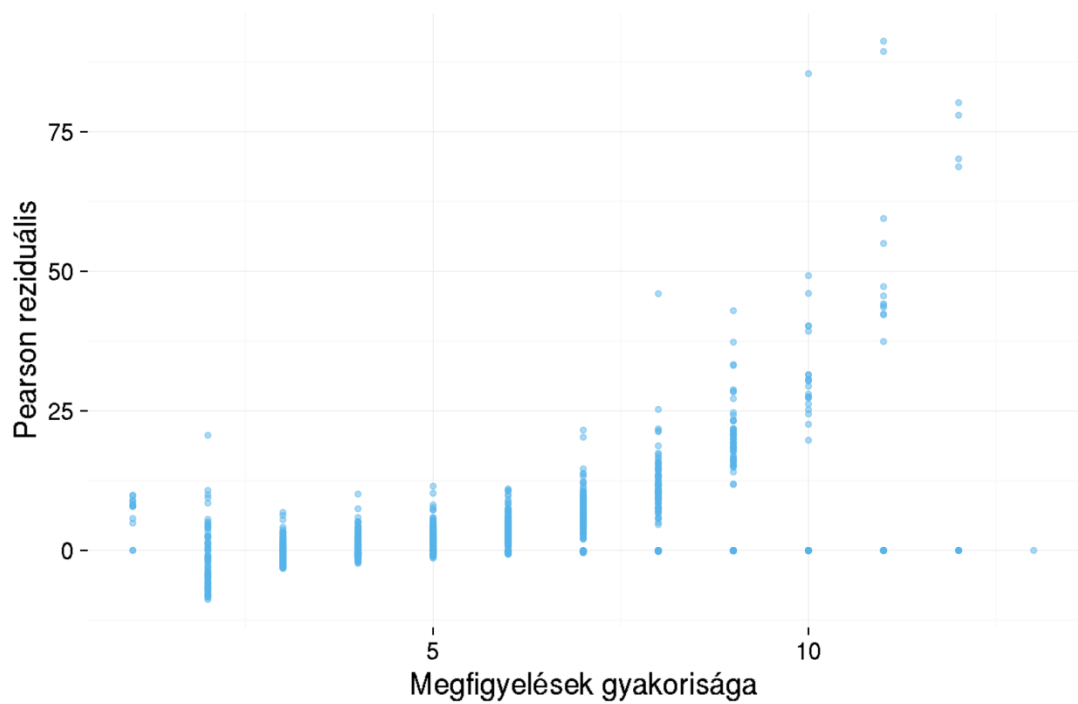
évre különböző arányban integrálódhattak vissza a többségi társadalomba. Ezekre a következő becsléseket kapjuk:

7. táblázat: Az ismételt megfigyelések esélyére és az új bekerülések számára adott becslések az "open population" modell alapján

	Megfigyelési valószínűség (SE)	Ismételt megfigyelés esélye (SE)	Új megfigyelések száma (SE)
1999			
2000	39% (1.36)	82% (1.91)	
2001	29% (1.02)	77% (1.94)	3377 (261)
2002	34% (1.02)	71% (1.69)	963 (203)
2003	28% (0.9)	87% (2.05)	2905 (221)
2004	25% (0.82)	80% (1.97)	3384 (274)
2005	33% (0.9)	82% (1.91)	3845 (289)
2006	28% (0.8)	76% (1.76)	4061 (298)
2007	28% (0.82)	74% (1.83)	2993 (282)
2008	29% (0.84)	69% (1.78)	1522 (225)
2009	31% (0.93)	76% (2.07)	3416 (233)
2010	41% (1.23)	66% (1.99)	1884 (184)
2011			

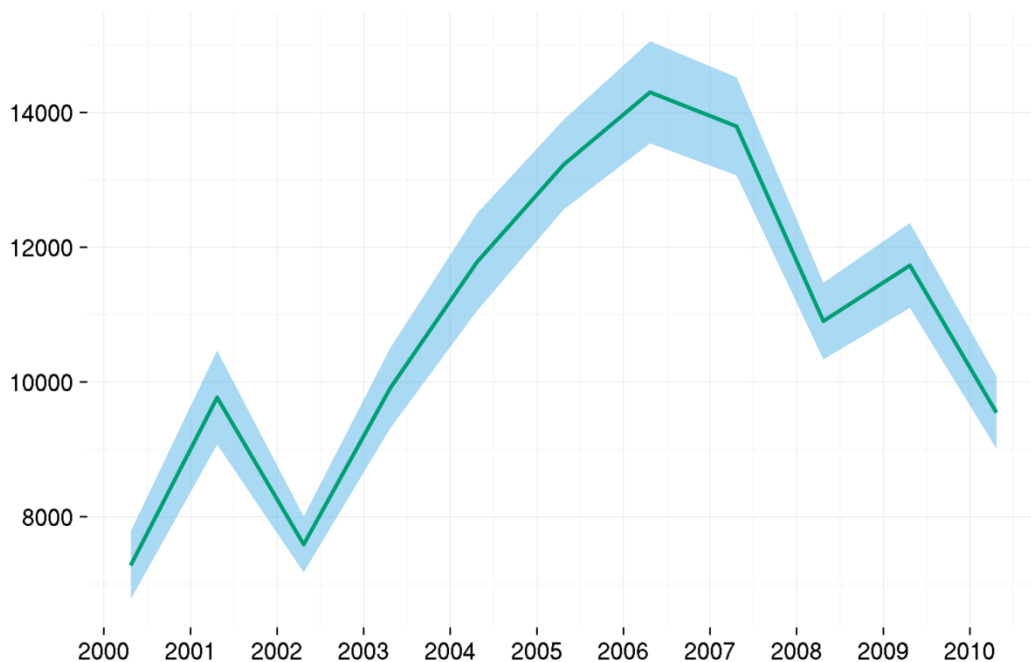
A 7. táblázat adataiból az látszik, hogy az ismételt megfigyelés esélye általában 75 százalék körül alakult 2 százalékpontnyi standard hibával, tehát összességében relatíve stabilnak tekinthető. Az új belépők száma viszont meglehetősen nagy variabilitást mutat, amely az elsődleges magyarázat lehet a 2000-es évek közepén megfigyelt magas hajléktalan létszámra: 2003-tól 2006-ig több mint 3000 "új" (korábban nem regisztrált) hajléktalan lépett be a rendszerbe.

Sajnálatos, hogy a modell devianciája meglehetősen magas (9814,445), amelyet a magas szabadsági fokkal (8155) együtt értelmezve a chí-négyzet statisztikai próba P -értéke 0, amelyet a kapcsolódó Pearson-reziduálisok is alátámasztanak:

36. ábra: Pearson-féle reziduálisok (“open population” loglináris modellek 1999 és 2011 között)

A reziduálisok láthatóan magas értékeket vesznek fel már kevés számú megfigyelés esetén is, és a megfigyelések számának növekedésével pedig tovább nőnek. A jobb modell illesztése reményében kísérletet tettem a magas reziduálissal rendelkező esetek kiszűrésére és a modell újraépítésére:

37. ábra: Becslés a budapesti hajléktalanok számával kapcsolatban 2000 és 2013 között (szűrt “open population” loglineáris modellek alapján)

A 10-től nagyobb reziduálissal jellemzett esetek szűrése után a deviancia 7334-re esett le, amely a kapcsolódó szabadsági fok (7978) mellett egy jól illeszkedő modelltől ($P=0.99$) árulkodik.

Összességében elmondható, hogy a külföldi példákhoz hasonlóan futtatott modelleket mérsékelt pontosság, ámde nagyfokú megbízhatóság jellemzi (D’Onise, Yan Wang és McDermott 2007: 93). A magas standard hiba és széles konfidencia-intervallum bár pontos eredmény megállapítására nem alkalmas, viszont az mindenképp megállapítható, hogy a rendelkezésre álló adatokra illesztett modellek alapján a budapesti hajléktalanok száma a rendszerváltozás után gyors növekedésnek indult, amely tendencia csak 2006-2007 körül torpant meg. A fővárosban élő hajléktalanok száma azóta is valószínűsíthetően 10 ezer fő fölött alakul évről évre.

Bár a modellek kiválasztása és értelmezésre olykor nem triviális, de összességében mégis úgy tűnik, hogy a capture-recapture és loglineáris modellek megbízható, érvényes és hasznos eredményeket tudnak szolgáltatni (Grugel et al 2004) – természetesen az ismert limitációk figyelembevételével.

A modellek és a becslések eredményeinek pontosítása érdekében több dolgot is tehetünk. Egyfelől módszertanilag indokolt lenne az adatgyűjtést gyakrabban megismételni – hiszen az évenkénti F3-adatfelvétel egyrészt nagyon speciális időszakban készül, másfelől vélhetően egy év alatt is rengetegen válnak hajléktalanná és/vagy integrálódnak vissza a többségi társadalomba, amely változásokat a jelenlegi modellek nem tudnak számításba venni. A pontosabb becslések érdekében triviális ötlet volna a KENYSZI-adatok anonim, jóval kiterjedtebb és napi bontású adatainak a felhasználása. A “hivatalos” adatok felhasználása az F3 kérdőívek önkéntes mivoltából fakadó torzításainak/alulbecslésének korrigálására is lehetőséget adhatna.

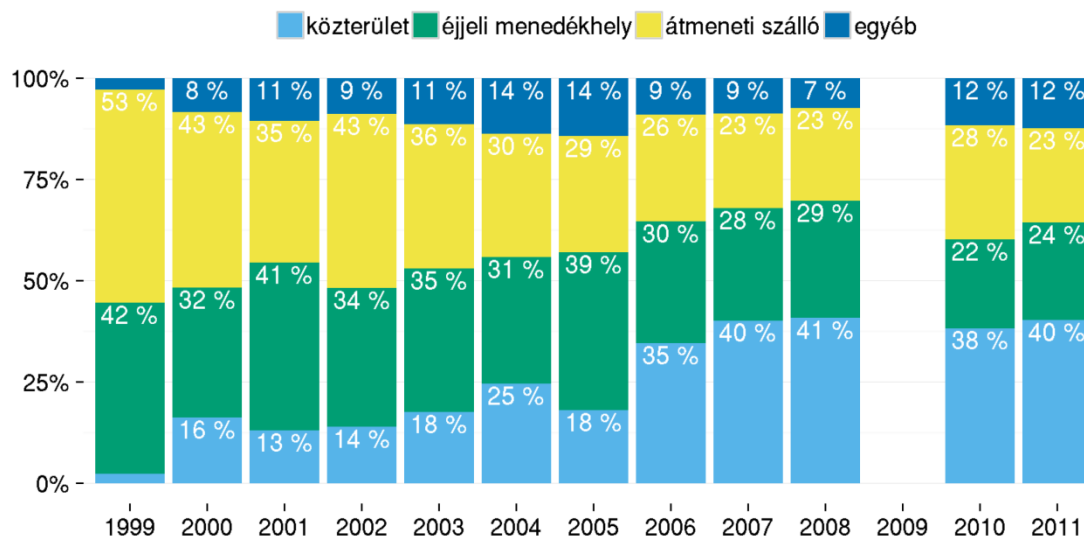
Ezen kívül érdemes lehet a vizsgálatokat rétegzés mellett újra elvégezni, amikor is nem a budapesti hajléktalanok összesített számát, hanem például a közterületen élők létszámát próbáljuk megbecsülni (D’Onise, Wang és McDermott 2007: 94).

6. A hazai hajléktalanlét jellemzői

Jelen fejezet nem kíván egy teljeskörű bemutatást adni a hajléktalanok életkörülményeiről és jellemzőiről. Ilyen irányú korábbi törekvéseimnek tettem eleget 2008-ban a Február Harmadika Munkacsoport 2007-es adatai alapján, de már azelőtt, illetve később is jelentek meg a szakdolgozatomnál jóval átfogóbb jellegű és alaposabb tanulmányok is (többek között: Bényei, Gurály, Győri, Mezei 2000; Gurály 2012; Győri 2013a; Győri 2014 és további országjelentések).

Mindezek ellenére fontosnak tartom a rendelkezésre álló gazdag kutatási adatok összefűzött és tisztított adatbázisában feltárható főbb eloszlások és trendek bemutatását, amely exploratív vizsgálat a későbbi empirikus alapokon nyugvó tipológia kidolgozásánál is fontos szerepet kap majd.

A lekérdezés helyszíneinek aránya sokat változott a kutatási hullámok során, amelyek közül leginkább a közterületen felvett kérdőívek növekvő száma a szembetűnő, a módszertan kiterjesztése, továbbá új szervezetek és települések csatlakozása után:

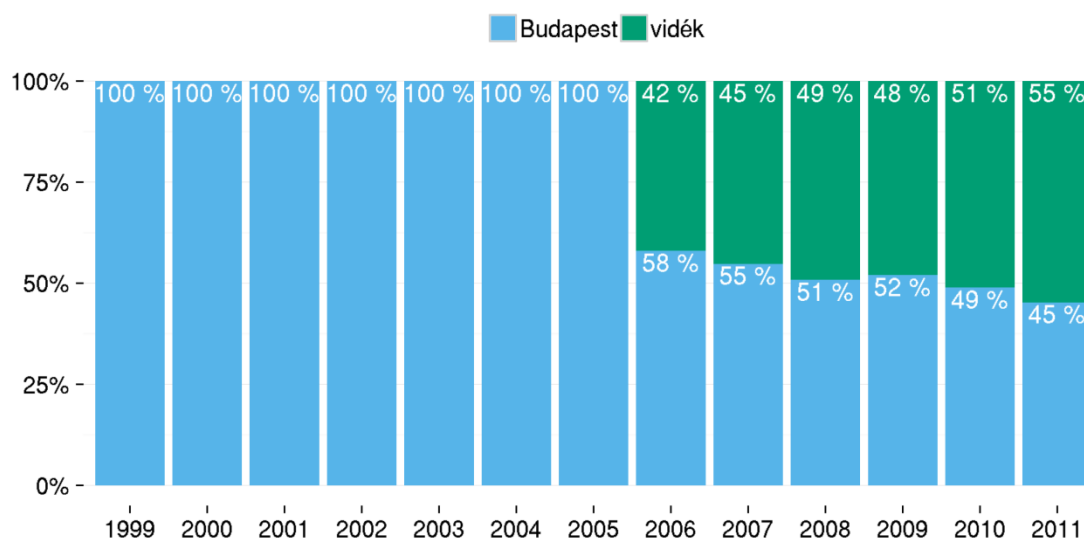

38. ábra: Az adatfelvétel helye

6.1. Hajléktalanok vidéken és Budapesten

“Magyarországon nem a hajléktalanság Budapest centrikus, hanem a hajléktalan-ellátás” (Győri 2014: 59)

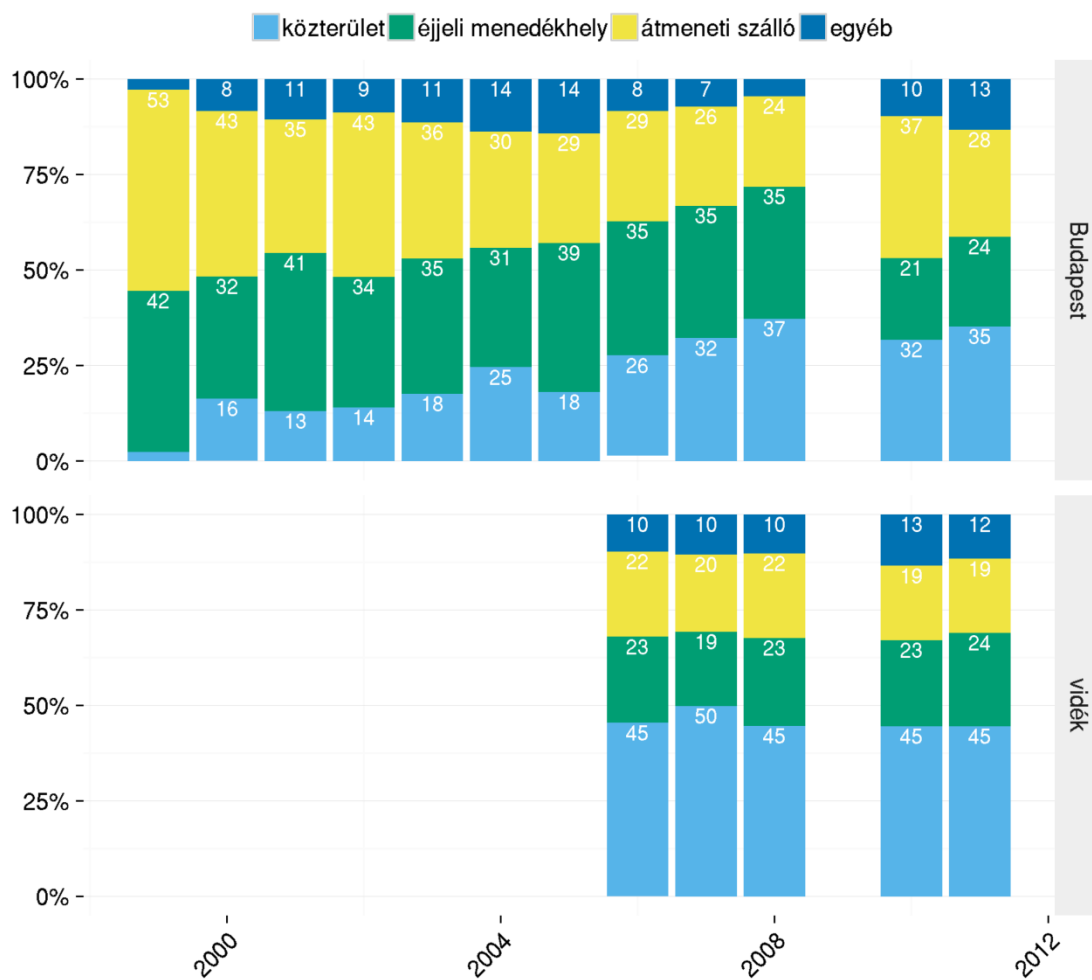
39. ábra: A fővárosi és vidéki hajléktalanok aránya

Egyértelműen látszik, hogy hajléktalanok valóban nem csak a fővárosban, hanem az ország egyéb nagyvárosaiban is nagy számban élnek – vélhetően egyéb településeken is, ahova a Február Harmadika Munkacsoport kérdőíve nem jutott el.

2005-ben Debrecen, Zalaegerszeg, Miskolc, Győr, Kecskemét, Szeged, Székesfehérvár, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Tatabánya és Sopron városok szerepeltek a kutatásban, de 2015-ben már 76 település vett részt az F3 kérdőíves vizsgálatában – ekkor már a minta mintegy 57 százaléka vidéki volt (Győri, Gurály, Szabó 2015).

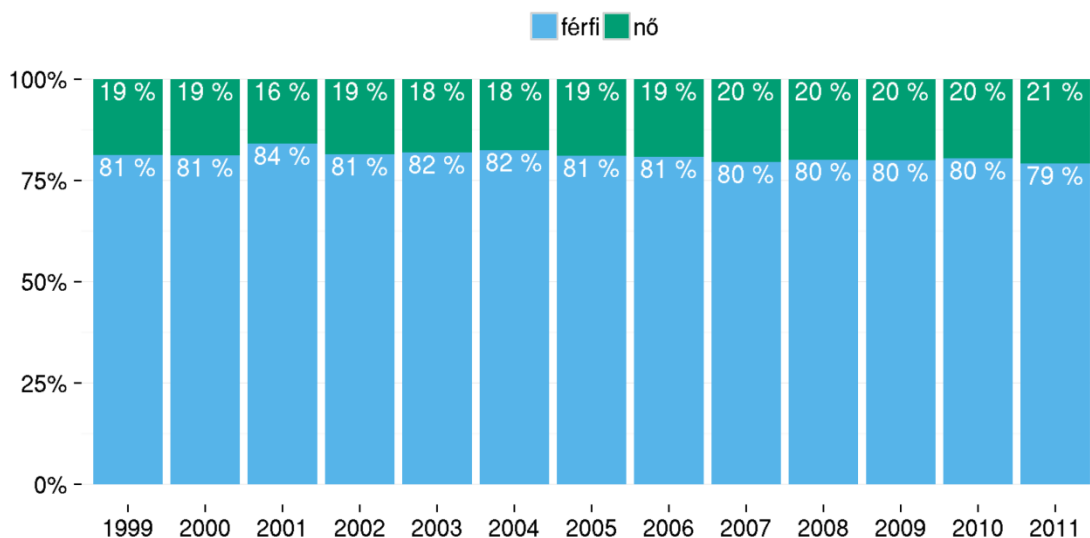
Ugyanakkor ezen arányok mellett azt is meg kell említeni, hogy a vidéken élő hajléktalan emberek válaszadási hajlandósága jóval nagyobb, mint budapesti sorstársaiké: míg Budapesten a szállásokon alvók 62 százaléka, addig vidéken a szállásokon alvók 78 százaléka válaszolt önként (Győri, Gurály, Szabó 2015).

További fontos megfigyelés, hogy vidéken az intézményi ellátottság jóval alacsonyabb, és talán ennek köszönhetően is nagyobb (mértékben nő) a közterületen élő hajléktalanok száma – habár a növekedés a fővárosban is szembetűnő:

40. ábra: Az adatfelvétel helyszíne szerint csoportosított válaszok Budapesten és vidéken

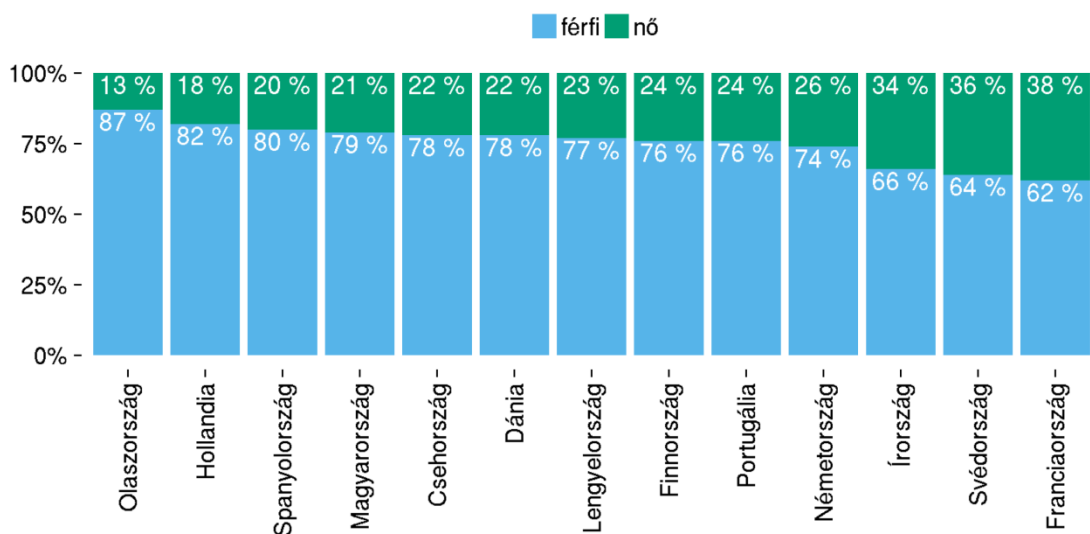
6.2. Hajléktalan nők és férfiak

41. ábra: A nemek aránya a hajléktalanok körében

“A budapesti hajléktalan emberek körében a nők aránya tíz év alatt szinte változatlan, a nők mindvégig 19-21%-ot képviselnek” (Györi 2013a:120). Ezt mutatja a jelen kutatásban szereplő 13 év adatsora is, a korábban már említett 2001-es kiugróan alacsony női arány kivételével. A többi év között megfigyelt eltérések a statisztikai hibahatáron belül mozognak, tehát összességében azt mondhatjuk, hogy minden ötödik hajléktalan nő.

Kérdés, hogy ez az arány mennyire jellemző más országokra:

41. ábra: A nemek aránya az európai hajléktalanok körében (Busch-Geertsema et al. 2014: 61)

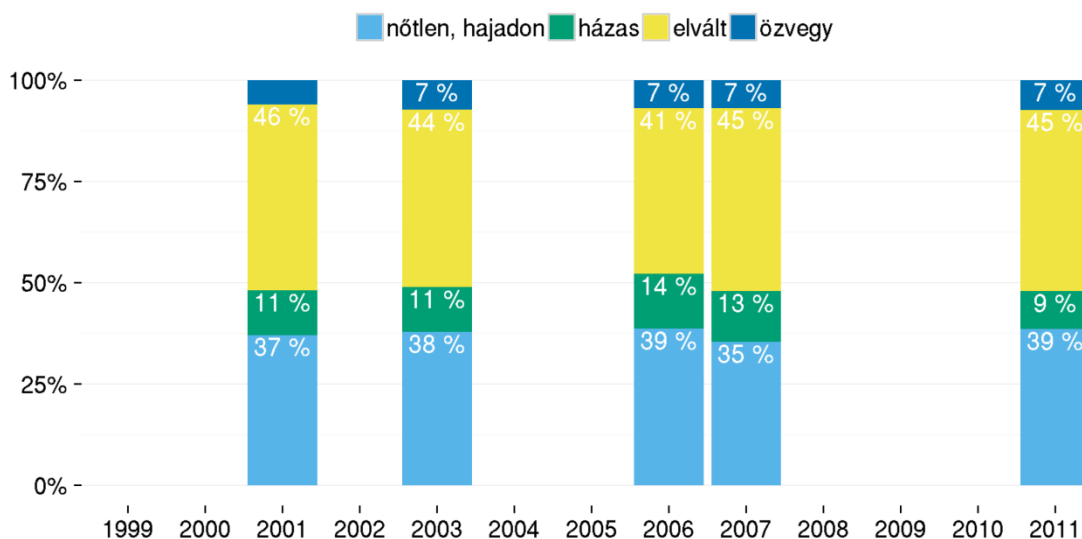

Az európai országok meghatározó részében – hazánkhoz hasonlóan – a hajléktalanok több mint háromnegyede férfi. Meglepő, de Írországban, Franciaországban és Svédországban ez az arány mindösszesen olyan kétharmad körül alakul. Ezek a kiugró értékek az eltérő definíciós háttérre vezethetőek vissza: Svédországban a hajléktalanok közé sorolják azokat a nőket is, akik családi problémák miatt hosszabb vagy rövidebb időre ideiglenesen különböző szállókra kerülnek, míg más országokban más jogi státuszba kerülnének (Busch-Geertsema et al. 2014: 61). Hasonlóképpen, Franciaországban az utcán élő fedél nélküliek 79 százaléka férfi, de a szívdességi lakáshasználók majdnem fele nő – akiket a statisztika szintén a hajléktalanok közé sorol (Busch-Geertsema et al. 2014: 62). Tamási (2004) készített átfogó elemzést a nők helyzetéről az Európai Unión belül, amely fontos tanulsága, hogy a nők általában rosszabb helyzetben vannak férfi sorstársaiknál, ráadásul a többségi társadalom hajlamosabb még inkább stigmatizálni a hajléktalan nőket, akik ezért rejtőzködőbbek a férfiaknál.

A hazai hajléktalanság nemi vonatkozásával kapcsolatban is számos korábbi kutatás készült az elmúlt években. Győri (2008b) eredményei szerint a hajléktalan nők a férfiaknál inkább keresik a társas kapcsolatokat, továbbá kevésbé jellemző a fedél nélküliség. Ezek alapján talán meglepő, hogy a közterületen élő nők kevésbé hajlandók szállón tölteni estéiket, akár csak ideiglenes jelleggel is, férfi sorstársaiknál. A nők általában alacsonyabb iskolai végzettséggel bírnak a férfiaknál a hajléktalanok körében, és a jövedelmi források esetében is inkább dominál a kéregetés, mint az alkalmi munka vagy guberálás, amely inkább a férfiakra jellemző.

Szoboszlai (2008) hajléktalan nők körében végzett mélyinterjúk kutatása szerint a makro strukturális okoknál sokkal nagyobb szerepe van a társas kapcsolatban jelentkező zavaroknak a hajléktalanná válás folyamatában, ahol általában közvetlen szerepet játszik valamilyen családi krízis vagy hasonló kapcsolati probléma, aminek köszönhetően a később hajléktalanná lett nők elmenekültek otthonról. Ezek alapján a társadalmi probléma megelőzése érdekében nagyon hasznos lenne a szociális haló megerősítése, hogy az átmeneti kapcsolati problémák esetén ne egyből az utcára kerüljön a szerencsétlen élethelyzetben lévő ember, ahonnan már sokkal nehezebb less talpra állni.

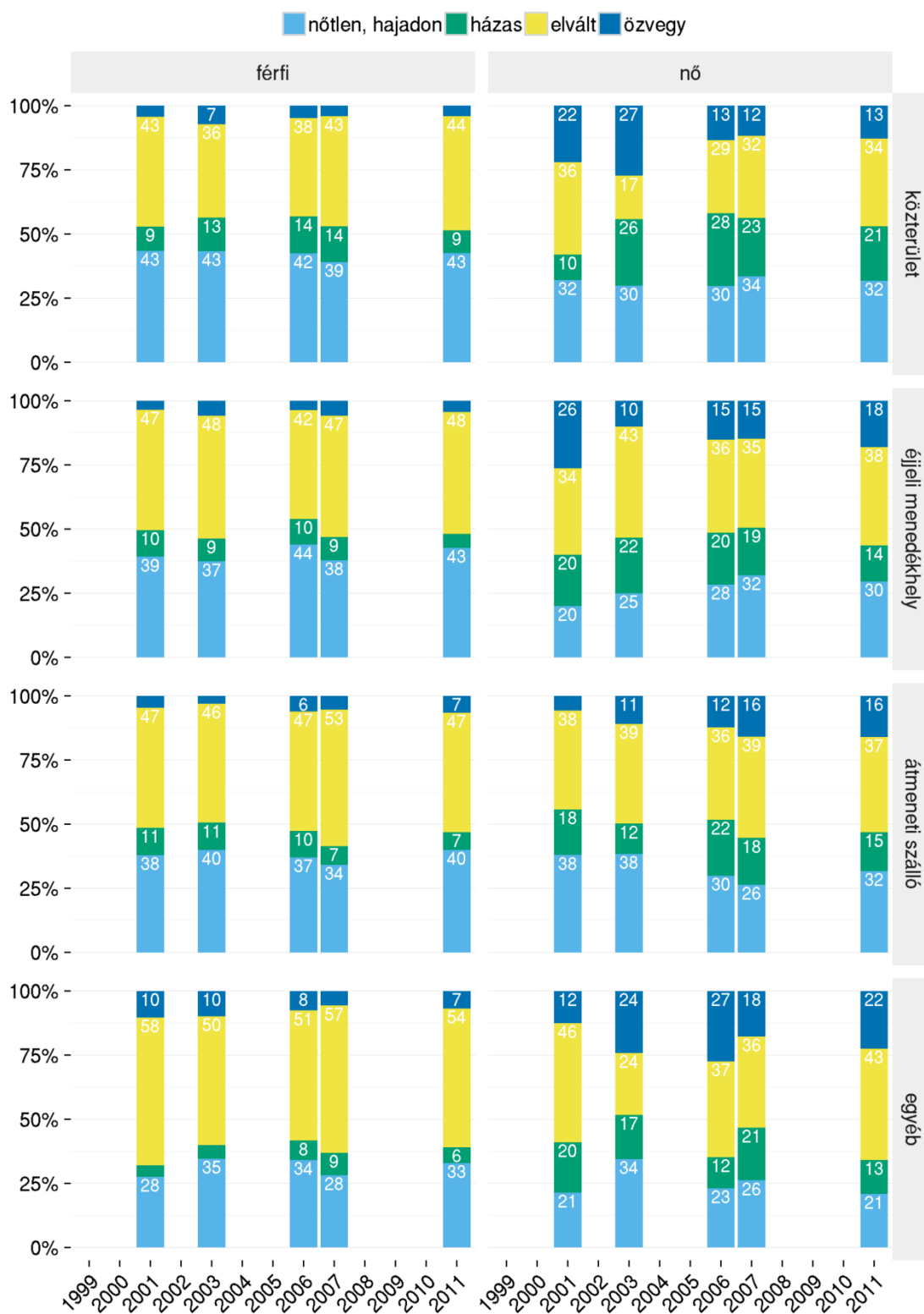
6.3. Családi állapot

42. ábra: A családi állapot a hajléktalanok körében

Sajnos a családi állapotról vonatkozó kérdést nem minden F3-kutatás tartalmazta, illetve az adatok egységesítése során is kiszűrésre került néhány eset. Ennek ellenére egy meglehetősen stabil mintázat rajzolódik ki elénk: meghatározó az elváltak aránya – noha “az elmúlt tíz évben [a ’90-esévekben] egyértelműen csökkent az elváltak aránya, különösen a férfiak körében” (Gyuris és Oross 1999), és összességében mindössze 10 százalék körül alakult a házasok aránya.

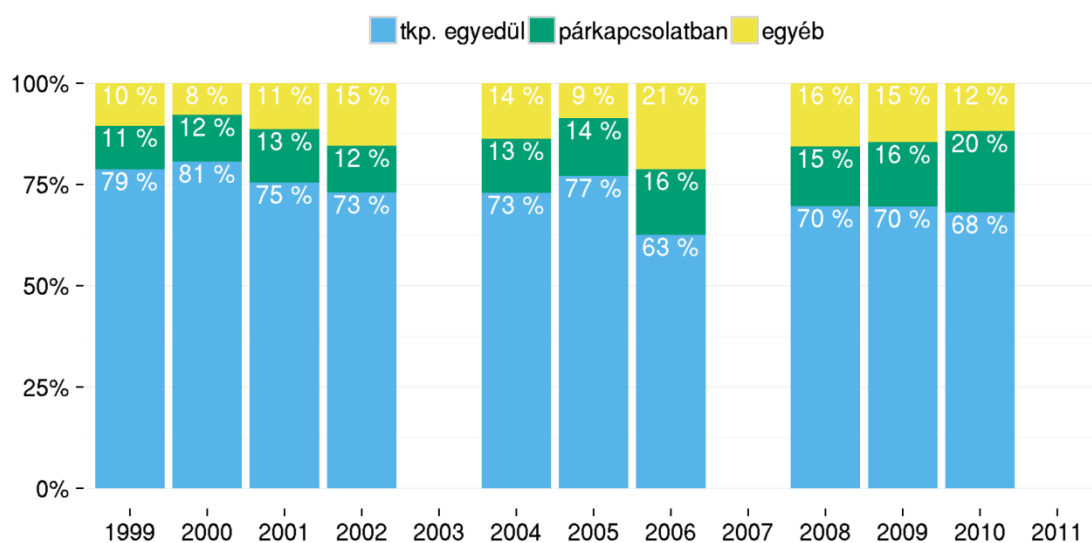
Az életkori sajátosságokon túl egyéb tényezők is szerepet játszanak ezen eloszlások meglehetősen stabil alakulásában. A következő oldalon található grafikon szerint például éles különbséget látunk férfiak és nők között, ugyanis a nők körében jóval magasabb a házasok és özvegyek aránya, míg a férfiaknál inkább az elváltak dominálnak.

43. ábra: A családi állapot a nem és a lekérdezés helyének függvényében

6.4. Társas kapcsolatok

“Többen érvelnek azzal, hogy a hajléktalanságba süllyedés veszélye a legnagyobb azoknak az embereknek a körében, akik nem rendelkeznek társas kapcsolatokkal.” (Albert-Dávid 1998: 126)

44. ábra: Kivel él együtt?

A családi állapot mellett talán egy még fontosabb kérdés a Február Harmadika Munkacsoport kutatásában arra vonatkozott, hogy a megkérdezettek kivel élnek együtt. Az erre a kérdésre adott válaszok egyszerűsített kategóriarendszerének eloszlása fentebb és a következő oldalon látható.

Meglepően és stabilan magas a magányosok aránya: csak minden negyedik hajléktalan ember él valamilyen párkapcsolatban vagy barátok között – a többiek tulajdonképpen egyedül élnek. Ez nem kifejezetten új jelenség, hiszen már korábbi kutatások is megállapították, hogy a “kérdettek 11 %-a említi, hogy családtaggal, másik 11 %-uk, hogy csoporttal (bandával) él együtt, a többiek egyedül élnek” (Bényei, Gurály, Győri és Mezei 2001). Továbbá nem is csak hazánkra jellemző: többek között a németországi Észak-Rajna-Vesztfáliában is hasonlóan magas (76 százalék) a magányos hajléktalanok aránya, de például Franciaországban is 60 százalék feletti (Busch-Geertsema et al. 2014: 72).

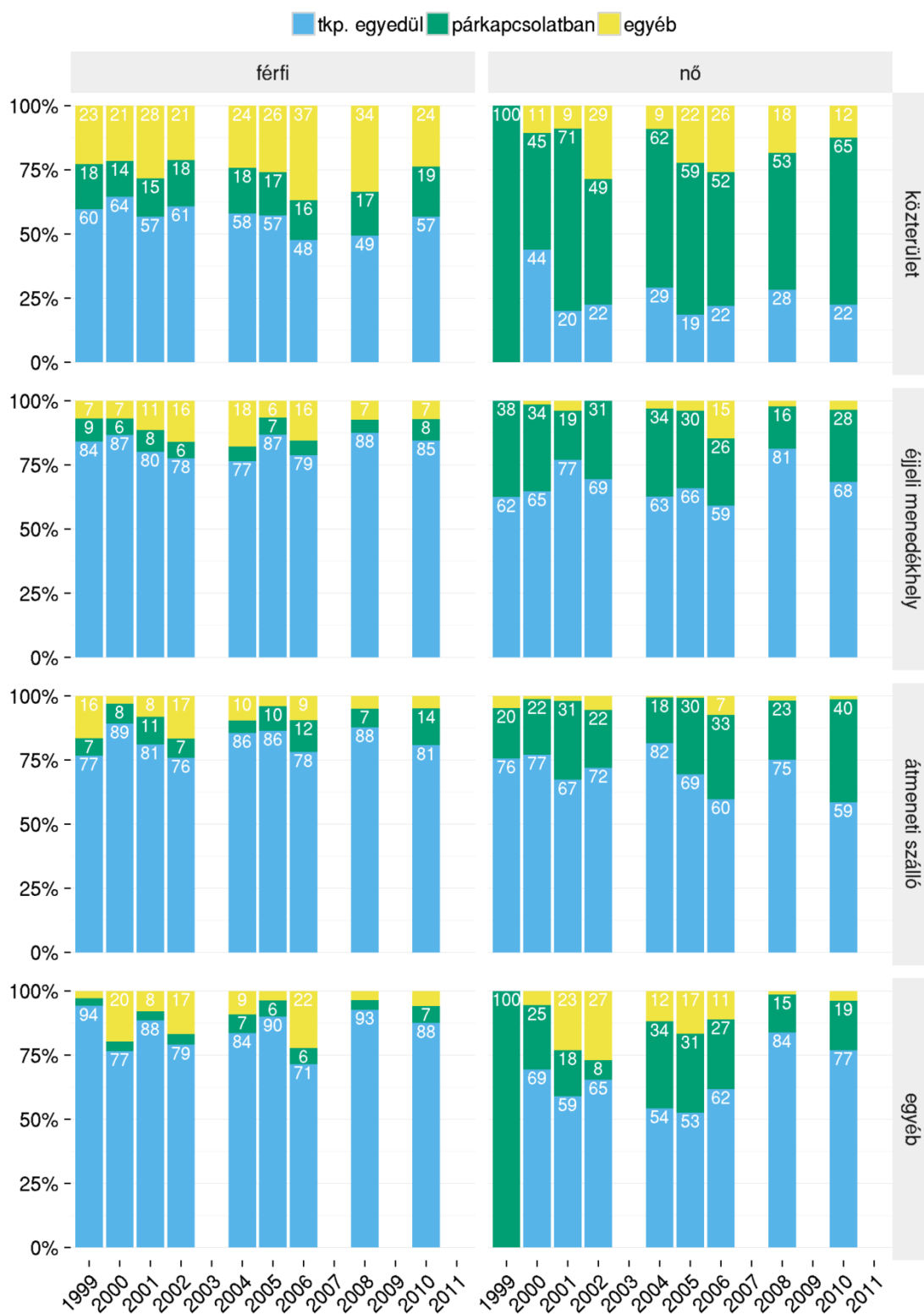

A változók részletesebb bontása természetesen árnyaltabb képet mutat: a társas kapcsolatok megléte nagyobb arányban volt jellemző a nők és a közterületen élők között: “[a] hajléktalan nők 32 %-a [...] élettársával, saját családtagjával él együtt, miközben a férfiaknál ez az arány csupán 10%” (Gurály, Gyóri, Mezei és Pelle 2002: 23).

A társas viszonyokban továbbá átlagosan inkább depriváltak a főváros lakói, ezzel szemben vidéken szerencsésebb a helyzet. Ezen kívül az is látható, hogy a kor előrehaladtával sajnos egyenesen arányosan nő a magányos hajléktalanok aránya is. Ahogy a következő oldal diagramja alapján is látszik, a legmagányosabbak a különböző hajléktalanellátó intézmények lakói, a fedél nélküliek pedig nagyobb valószínűséggel töltik estéiket párjukkal vagy barátaikkal.

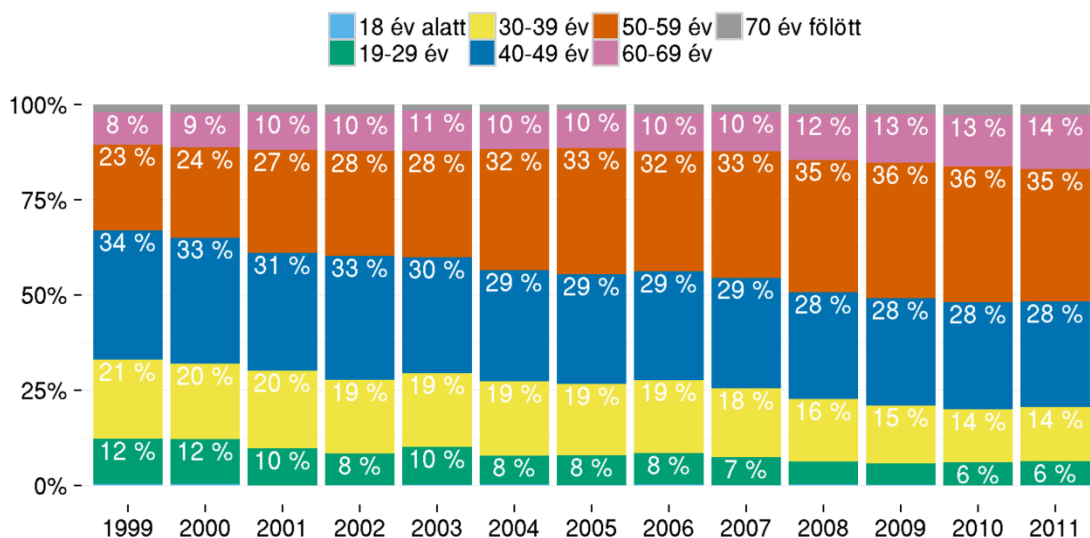
A kapcsolódó kérdésekkel Albert Fruzsina és Dávid Beáta (2001) foglalkoztak részletesebben. Szakmailag igen fontos kérdés annak feltárása, hogy a sorstárs csoportok kedvező vagy inkább a reintegrációt visszavető hatással vannak-e a hajléktalan élethelyzetre.

45. ábra: Társas kapcsolatok a nem és a lekérdezés helyének függvényében

6.5. Idősek és fiatalok

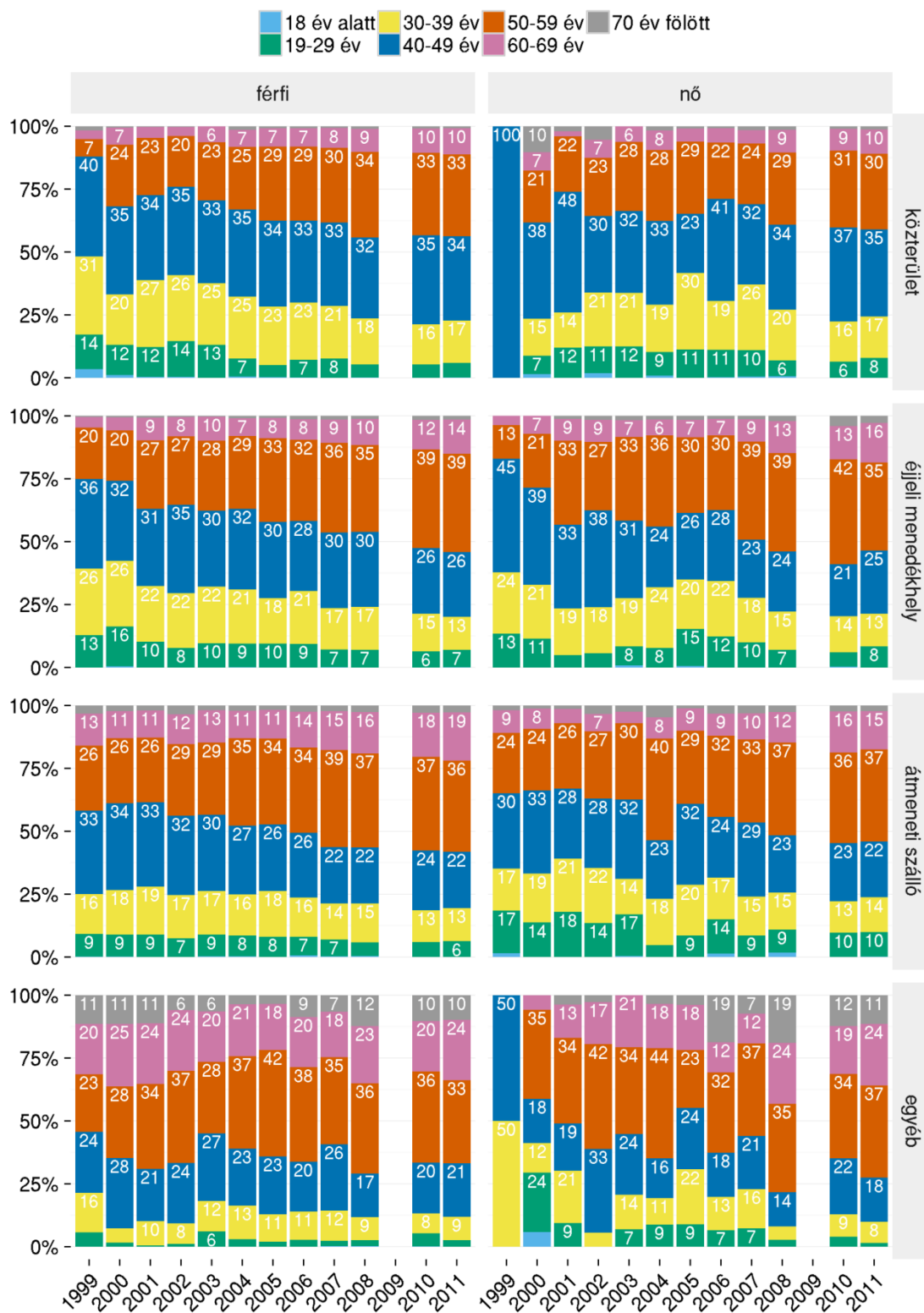

46. ábra: A hajléktalanok életkora

A fenti diagram egyértelműen azt mutatja, hogy a hajléktalanok Magyarországon az ezredforduló óta a többségi társadalomhoz képest is meglepően gyors ütemben öregszenek. 2009-től már a hajléktalanok több mint fele 50 év feletti.

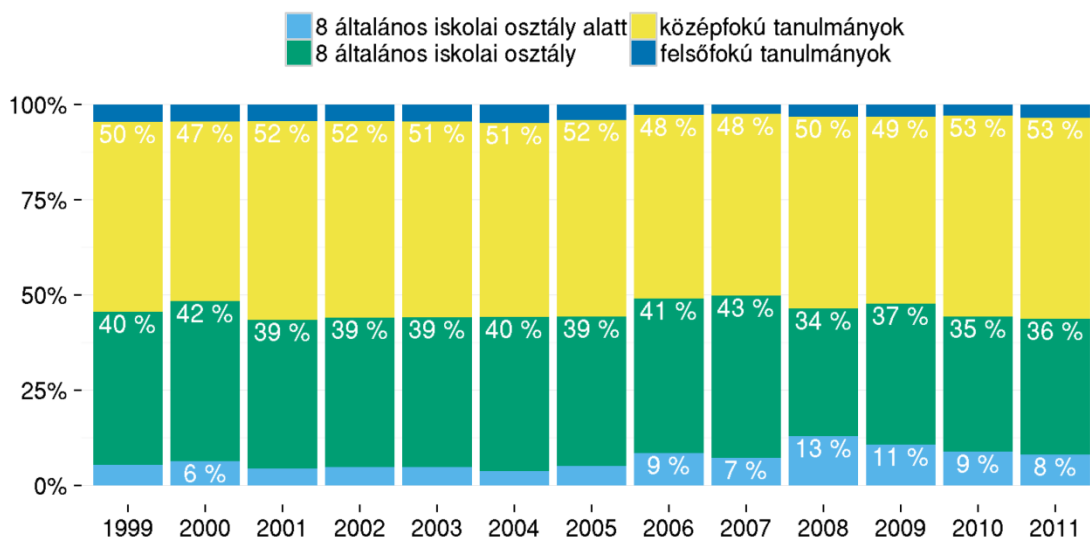
Míg korábban a 30-49 év közöttiek túlsúlya volt jellemző a többségi társadalomhoz képest (Bényei, Gurály, Győri és Mezei 2001), alig több mint 10 év alatt az átlagéletkor 50 év fölé kúszott – ami egyszerűen jelenheti azt is, hogy sokan öregedtek meg “ideiglenes” élethelyzetükben az elmúlt évek során. Ez a tendencia egyaránt jellemző a férfiakra és a nőkre, továbbá független az adatfelvétel helyétől.

A legtöbb európai országban a magyar és lengyel mintával ellentétesen inkább a fiatalabb és középkorú hajléktalanok magas aránya a jellemző: átlagosan a hajléktalanok több mint fele esik a 30-49 éves kategóriába. Fontos azonban megjegyezni, hogy ez az eltérés elsősorban a különböző definíciós háttérnek köszönhető (Busch-Geertsema et al. 2014: 61).

47. ábra: Az életkori kategóriák a nem és a lekérdezés helyének függvényében

6.6. Iskolai végzettség

48. ábra: Az iskolai végzettség a hajléktalanok körében

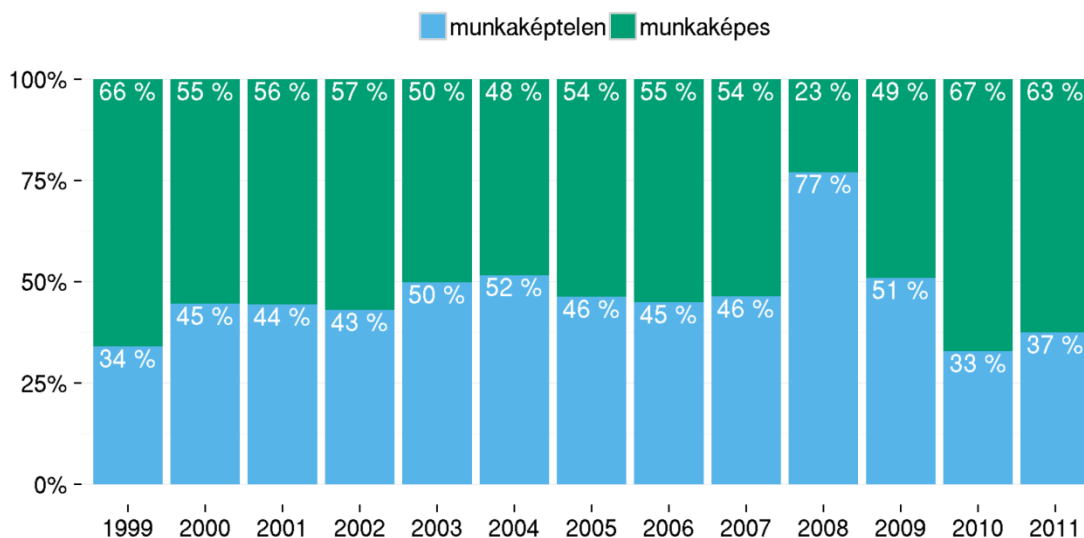
Bényei, Gurály, Győri és Mezei kutatása (2001) szerint “a hajléktalanok iskolai végzettsége nem alacsonyabb, mint a népesség iskolai végzettsége”, bár a 48. ábra alapján úgy tűnik, hogy az ezredforduló óta nőtt a 8 általános iskolai osztály alatt végzettek aránya. Fontos megemlíteni, hogy ez az arány továbbra is csak alulról súrolja a felnőtt népességben belüli hasonló országos adatokat. Noha a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a többségi társadalomhoz képest alacsony, de “magasabb közöttük a szakmunkásképzőt, szakiskolát végzettek aránya” (Bényei, Gurály, Győri és Mezei 2001).

A következő oldal grafikonján világosan látszik, hogy a férfiak általában magasabban kvalifikáltak, mint a nők, különösen a szakmunkásképzőt végzettek aránya tekintetében, és a közterületen éjszakázók is átlagosan alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek, mint a szállólakók. Az évek során látszólag az általános iskolázottság az átmeneti szállókon nőtt, míg közterületen és fapadon inkább csökkent.

49. ábra: Az iskolai végzettség a nem és a lekérdezés helyének függvényében

6.7. Egészségügyi állapot

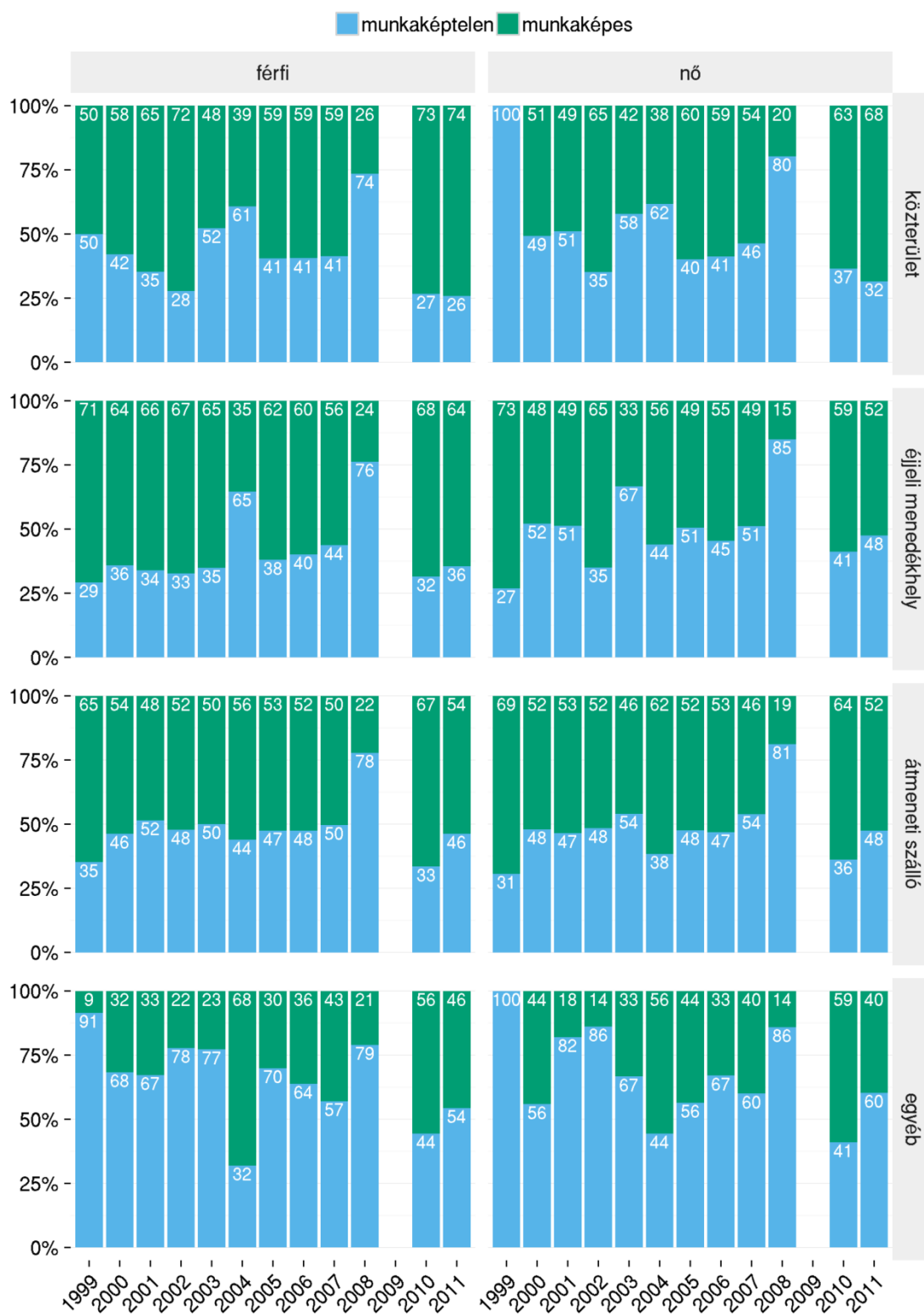

50. ábra: Akadályozza-e valami abban, hogy munkát végezzen?

A Február Harmadika Munkacsoport kutatásában az egészségügyi állapottal kapcsolatban az állandóan visszatérő egyetlen kérdés arra vonatkozott, hogy a munkavállalásban akadályozza-e valami a megkérdezetteket. Az évek során igen eltérő eloszlást mutatott a két lehetséges válasz: a munkaképtelenek aránya a megkérdezettek egyharmada és kétharmada között alakult.

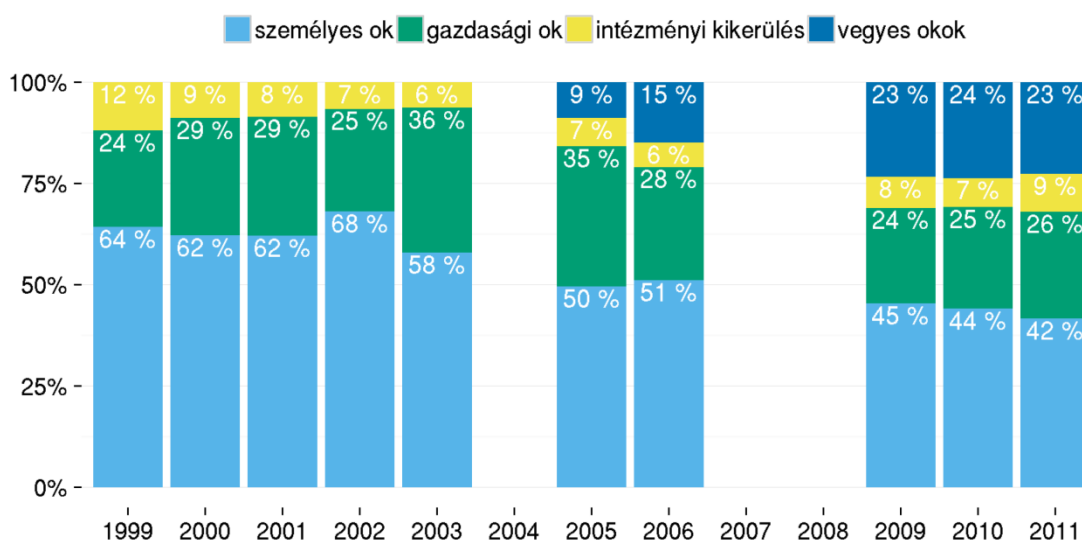
Ez annak volt köszönhető, hogy az itt összesített válaszok valójában különböző kérdések eredményeit tartalmazzák: volt, amikor munkát akadályozó betegségről, megváltozott munkaképességről volt szó – míg máskor az egészségügyi állapottól függetlenül került megfogalmazásra a kérdés.

A zajos adatsor alapján messzemenő következtetésekre az időbeli lehetséges trendekkel kapcsolatban így nem is gondolhatunk, de az mégis jól látszik, hogy a nők valamelyest nagyobb része munkaképtelen, mint a férfiaké, továbbá az átmeneti szállókon a legmagasabb a munkavégzésben akadályoztatottak aránya.

51. ábra: Egészségügyi állapot a nem és a lekérdezés helyének függvényében

6.8. A hajléktalanság oka(i)

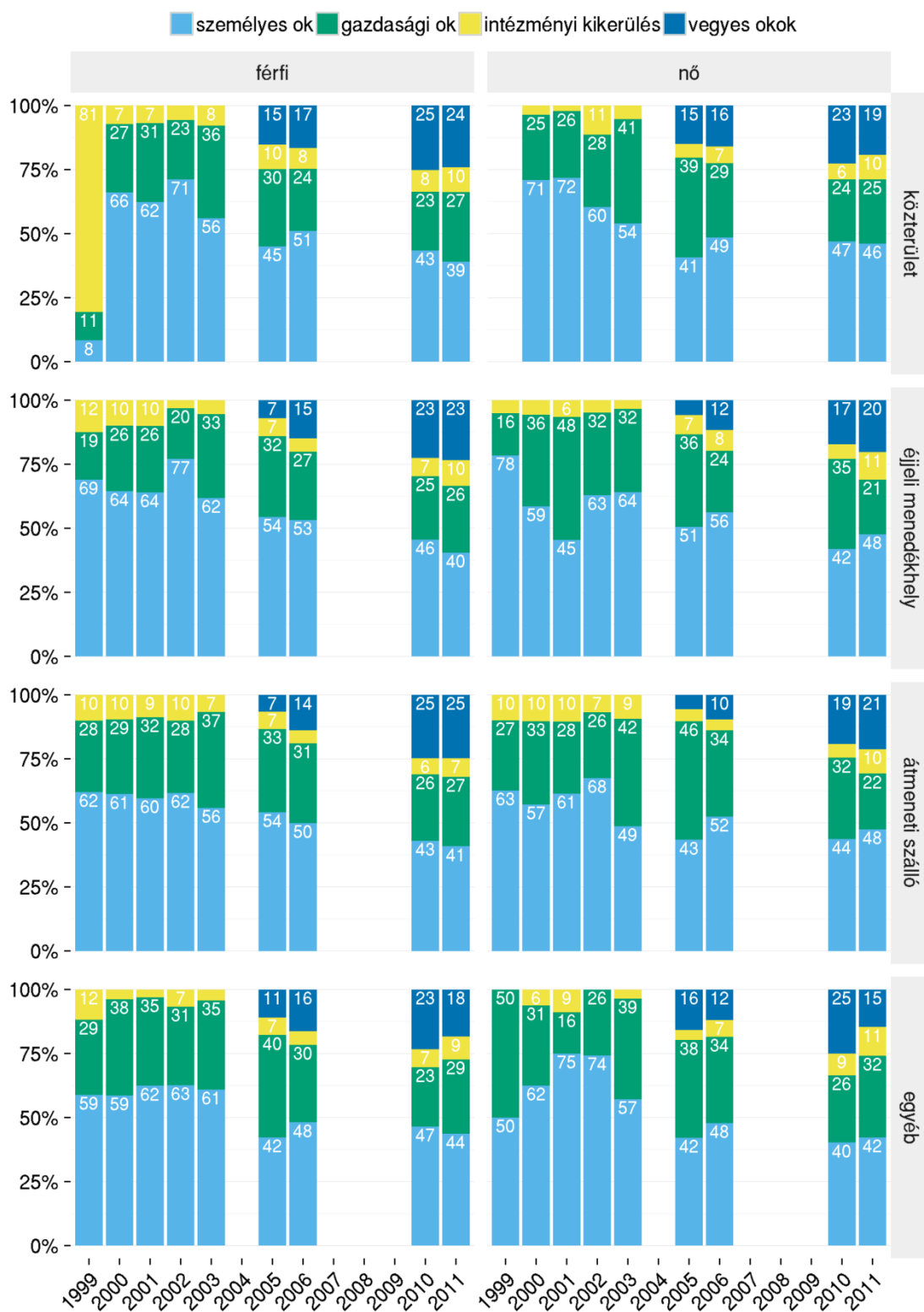

52. ábra: Mi az oka annak, hogy hajléktalanná vált?

A hajléktalanság okainak feltárásával kapcsolatban a magyar szakirodalomban is számos fontos olvasmány található (Utasi 1987; Győri 1990; Breitner 1999; Albert és Dávid 2001; Breitner et al 2002; Gurály et al 2002; Győri 2008, 2013, 2014; Szoboszlai et al 2008; Szoboszlai 2009), amelyet a következőkben egy egyszerűsített kategóriarendszer segítségével próbálok bemutatni. Bár a kérdőívek eredetileg egy tucat válaszlehetőséget tartalmaztak (amelyek összevonásáról a “Az adatok transzformációja” fejezetben írtam bővebben), továbbá 2005-től több kategória is jelölhető volt egy helyett (amely eseteket “vegyes okok” kategóriával kódoltam), így az eredeti válaszlehetőségeket az 52. ábrán mindösszesen 3 lehetőségre és azok kombinációra redukáltam.

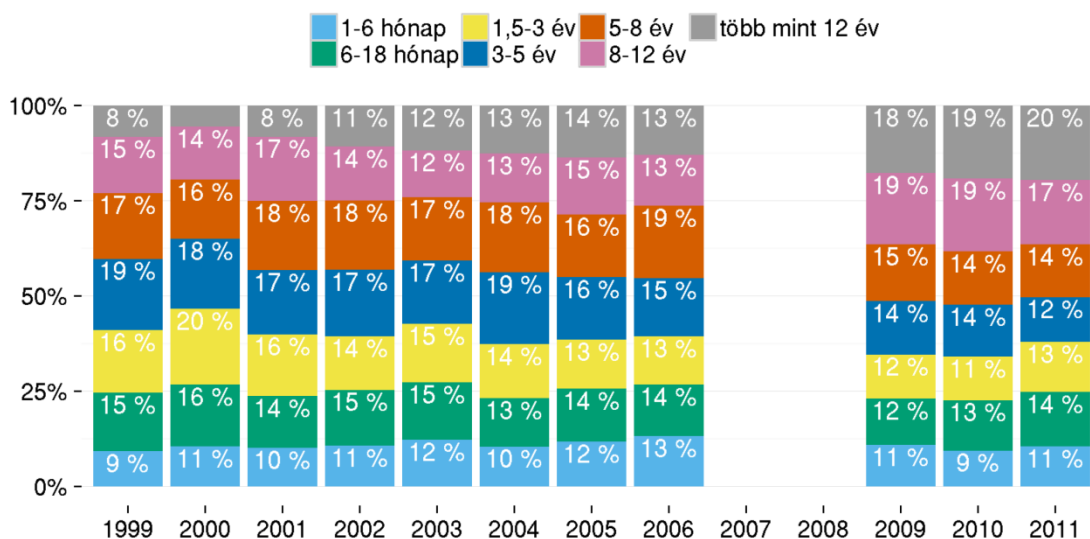
Szembetűnő, hogy a gazdasági ok kevésbé domináns, és az esetek nagyobbik részében valamilyen személyes ok volt az elsődleges tényező, illetve azok valamilyen kombinációja. Bár mintán belül abszolút számok tekintetében alacsony, de relatíve mégis magasként értelmezhető az intézményből (kórház, börtön, állami gondozás) kikerültek száma – minden tizedik hajléktalan azért került utcára, mert az állami gondoskodás végeztével nem volt máshova mennie.

53. ábra: A hajléktalanság oka a nem és a lekérdezés helyének függvényében

6.9. Mióta hajléktalan?

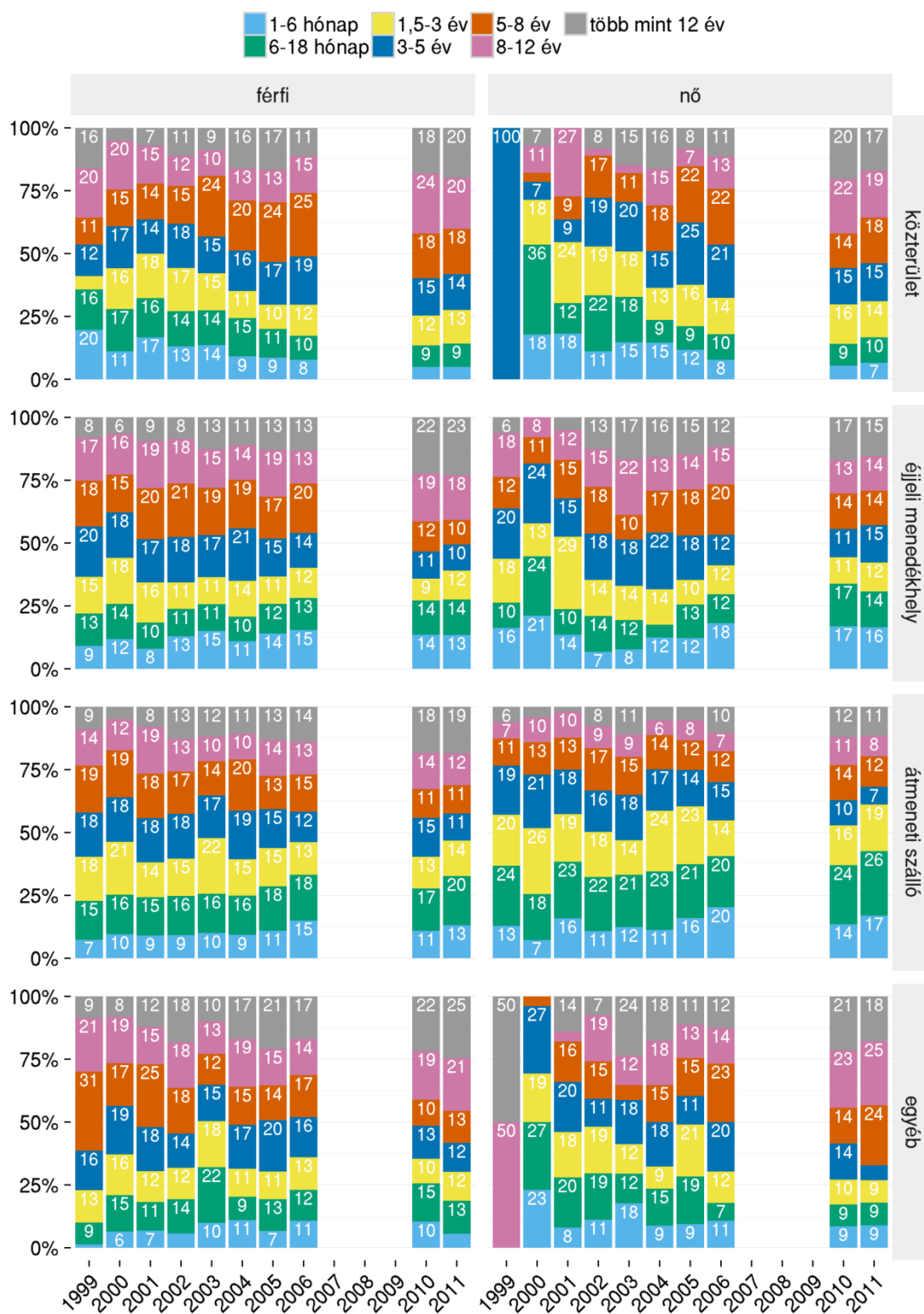

54. ábra: A hajléktalanság oka a nem és a lekérdezés helyének függvényében

A “Mióta hajléktalan?” kérdésre adott év/hónap/nap válaszokat a lekérdezés időpontjához viszonyítva napokra bontottam, majd hosszabb-rövidebb kategóriákra kódoltam az évenkénti változások bemutatásához.

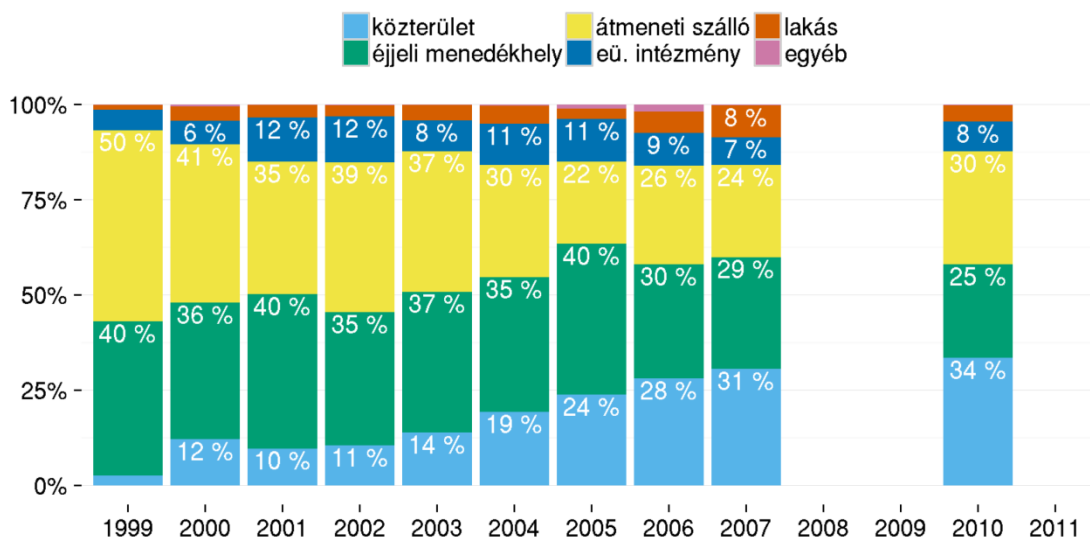
Ahogy már a fejezetekben eddig bemutatott adatsorok alapján is sejthető volt (lásd például a visszatérő megkérdezettek számának alakulását), a több éve hajléktalanságba kényszerült emberek aránya évről évre növekszik. Míg a kutatássorozat első hullámában a több mint 12 éve hajléktalanok aránya 8 százalék volt, 2011-ben már minden ötödik megkérdezett ilyen hosszú ideje került utcára, továbbá a hajléktalanok több mint fele már legalább 5 éve volt hajléktalan.

A rövidebb ideje hajléktalan megkérdezettek aránya relatíve stabil mintázatot mutat, amiből az a szomorú következtetés vonható le, hogy ha valakinek nem sikerül pár hónapon vagy maximum egy éven belül visszatérnie a többségi társadalomba, úgy a reintegráció esélye az évek múlásával egyre csökken.

55. ábra: “Mióta hajléktalan?” a nem és a lekérdezés helyének függvényében

6.10. Hol aludt korábban?

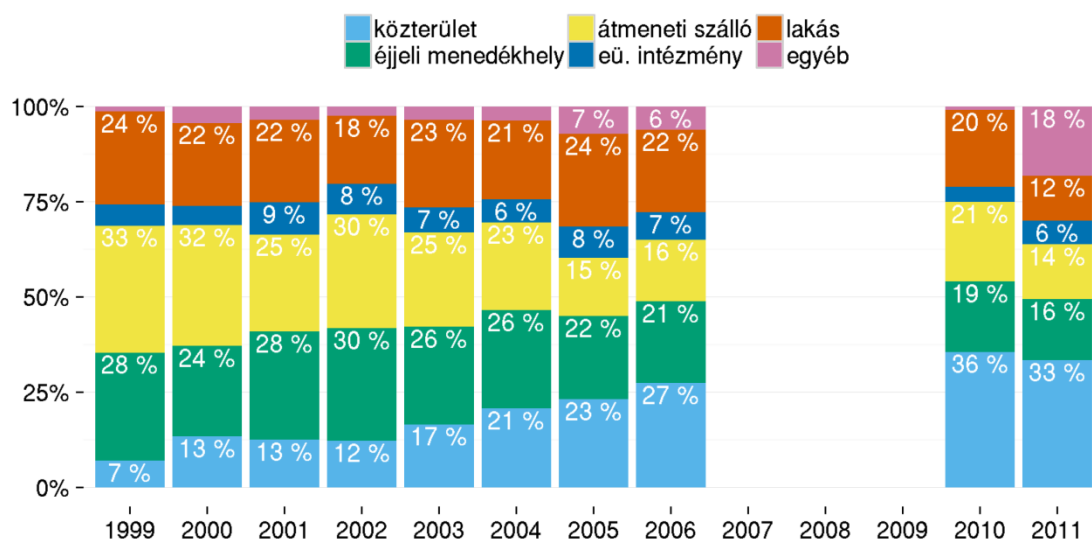

56. ábra: Hol aludt (lakott) tegnap éjszaka?

A “Hol aludt tegnap?” és az előző év február 3-án feltett kérdésre adott válaszok természetesen erősen függtek a lekérdezés helyétől és a hajléktalanná válás időpontjától is, amelyekről egy rövid áttekintés fentebb látható.

Nem túlságosan meglepő, hogy a kutatást megelőző estét közterületen töltő válaszadók száma hasonlóan alakult a kutatás napján a közterületen tartózkodók számával, bár arányaiban valamivel az alatt marad. Ez köszönhető annak, hogy az adatfelvétel helye lehetett például nappali melegedő is, amely természetesen csökkenti a fedél nélküliek és a szállólakók arányát.

Ennél sokkal érdekesebb felfedezés, hogy az előző estét a megkérdezettek 5-10 százaléka lakásban töltötte – az aktuális adatfelvétel helyétől függetlenül. Ezzel kapcsolatban árnyaltabb képet kapunk annak vizsgálatával, hogy a kutatás előtt egy évvel hol aludt a megkérdezett:

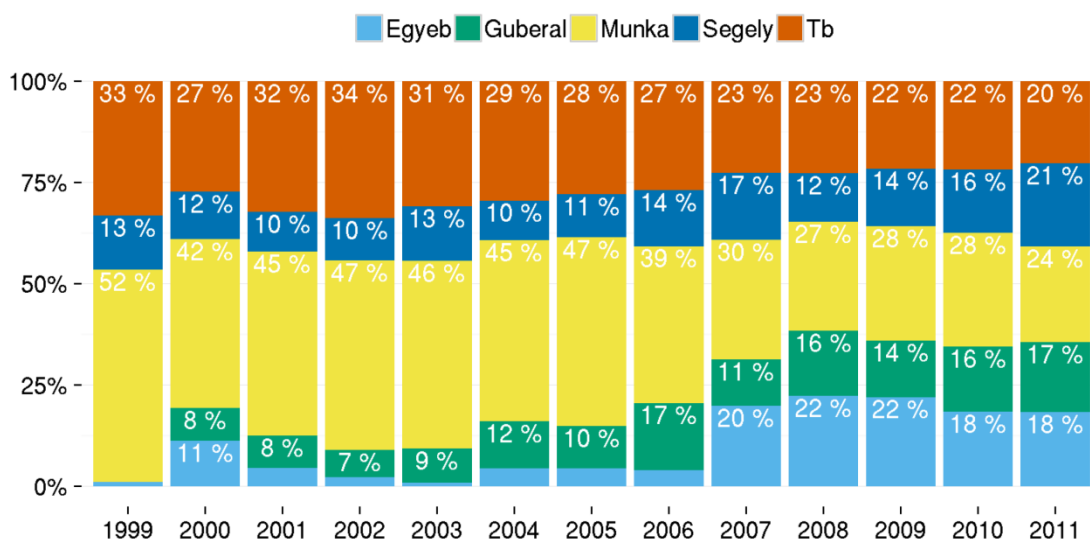
57. ábra: Hol aludt (lakott) tavaly ilyenkor?

Összességében körülbelül minden negyedik megkérdezett egy évvel korábban még lakásban lakott. Ez az arány erős átfedést mutat az 1-6, illetve a 6-18 hónapja hajléktalan válaszokkal, viszont valamelyest ellentmondásban áll a tegnapi estét lakásban töltők relatíve magas arányával.

Az előző estét lakásban töltők esetében előfordulhat, hogy a válaszadó az esetek egy részében szivességi lakáshasználó, és bizonytalan helyzete miatt akár naponta változik a szigorú értelemben vett hajléktalanstátusza. Egy másik magyarázat lehet az előző estét lakásban töltők egyre növekvő arányára a nappali melegedő azon látogatói, akik egyébként (még) lakásban laknak, de szociális helyzetük vagy társas kapcsolataik (hiánya) ezen nappali ellátást biztosító intézményekbe kényszeríti őket.

6.11. Jövedelem és kiadások

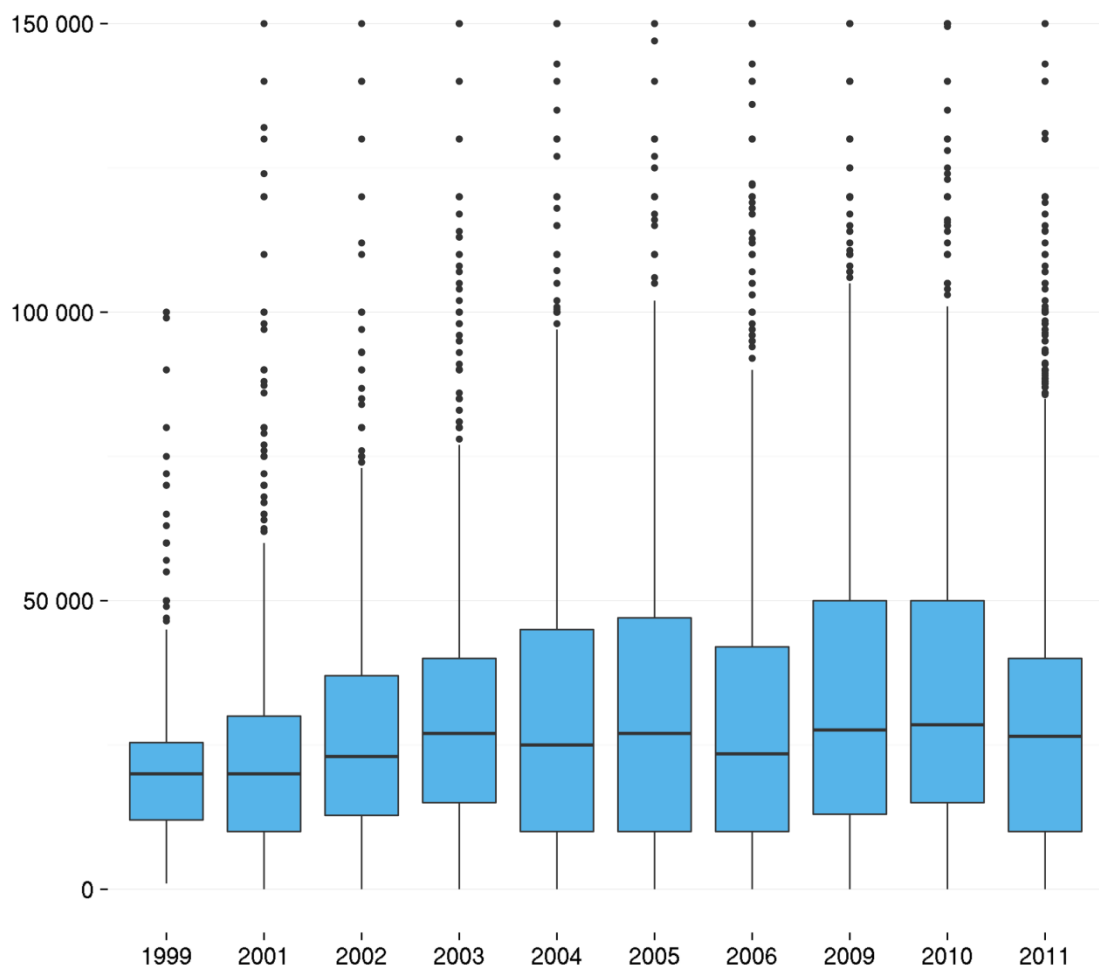
A jövedelem forrására vonatkozó kérdések válaszkategóriái többször változtak a kutatás 13 hulláma során, illetve a rögzíthető válaszok száma sem alakult egységesen, így a válaszokat végül mesterséges kategóriákba kódoltam, és alább az összes említések aránya látható:

58. ábra: Honnan volt pénze januárban? (említések aránya)

Szembetűnő a munkából származó bevételek említésének folyamatos csökkenése, noha ez valószínűleg a módszertan változásainak tudható be: míg a kutatás első hullámaiban a jövedelem fő forrásáról és további két lehetséges mellékjövedelemről volt szó, a későbbi kutatások során akár több kategória is jelölhető volt – így előfordulhatott, hogy valaki több segély-jellegű vagy TB ellátást is említett.

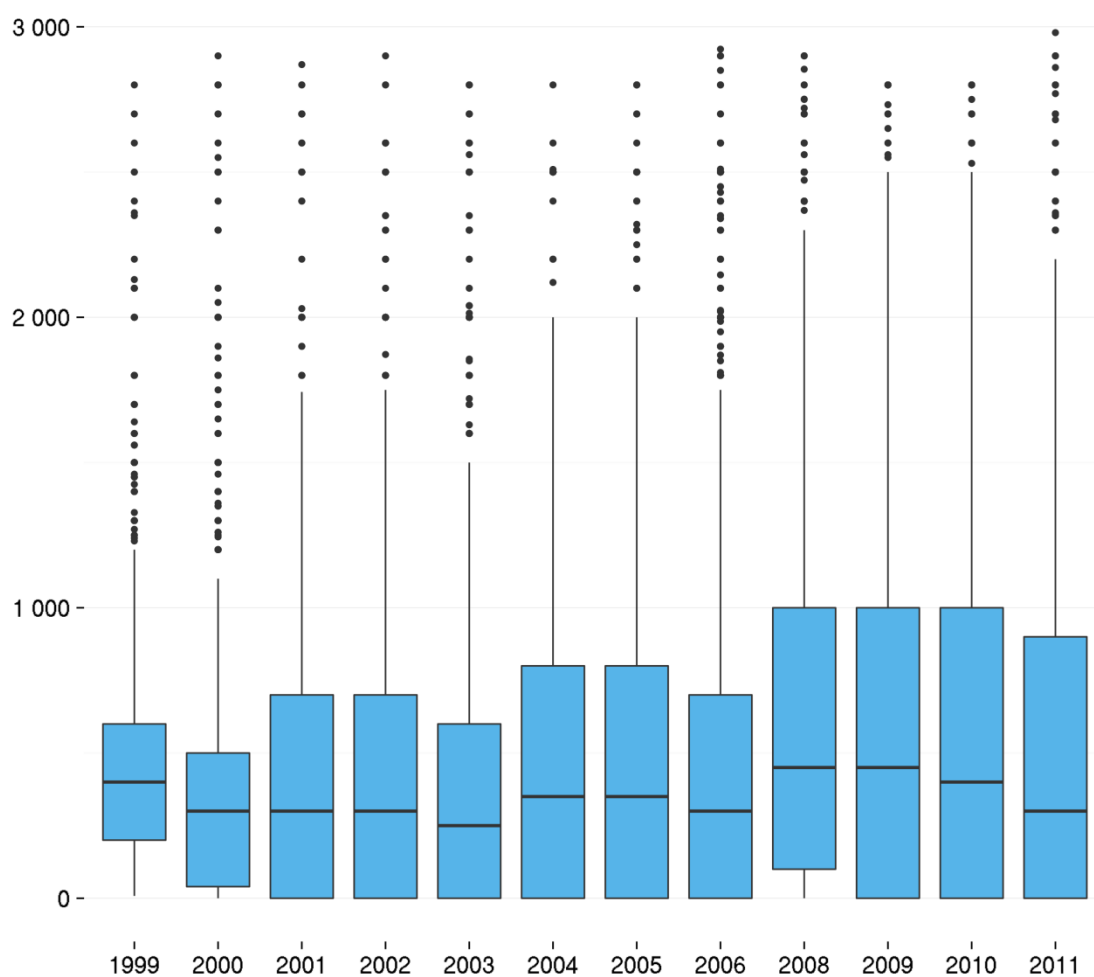
A rendelkezésre álló adatbázisokból az is kiderült, hogy a megkérdezettek hány forint jövedelemre tettek szert az előző hónapban, amelyek közül alább a magyarországi nettó átlagfizetés alatti értékeket mutatom be. A szűrésre azért volt szükség, mert 211 esetben 153 ezer forint feletti, azon belül is 11 esetben 1 millió feletti eredményeket találtam, amely extrém értékek ellehetetlenítették volna az évek közötti eltérések feltárását:

59. ábra: Mennyi pénze volt januárban?

A boxplot alapján jól látszik, hogy a minta több mint 75 százalékának havi bevétele 50 ezer forint alatt alakult minden évben, és bár 2003 magasságáig bizonyos mértékű átlagos növekedés tapasztalható, de azóta folyamatosan stagnál a hajléktalanok átlagos havi jövedelme.

Ehhez képest már nem meglepő módon alakul a kiadások alakulása sem. Bár február 3-a más és más napokra esett a kutatás különböző hullámaiban, de az adott napon elköltött összeg mégis nagyon hasonlóan alakult évről évre:

60. ábra: Mennyi pénzt költött ma?

Bár a 60. ábra is csak szűrt adatokat tartalmaz (2143 esetben 3 ezer, 364 esetben 10 ezer, 4 esetben 100 ezer, egy esetben pedig egy millió forint fölött költöttek), de jól látszik, hogy a minta háromnegyede egyezer forint alatt költött – ami a havi 50 ezer forintos bevételek alapján nem is meglepő.

---

7. Empirikus adatokon modellezett hajléktalantipológia

A továbbiakban a fentebb bemutatott különböző kutatási eredmények összevonására teszek kísérletet. Elsődleges célom, hogy a rendelkezésre álló, igen gazdag adatok segítségével egy elméleti háttértől és preconcepcióktól mentes, kizárólag empirikus adatokon nyugvó tipológiát vagy tipológiákat vázoljak fel a ma Magyarországon élő hajléktalanok tömegeiről.

Ezekben a csoportosításokban igyekszem eltekinteni a triviális demográfiai változóktól, és inkább a kutatás pillanatában tapasztalt, beszámolt élethelyzet jellemzőire koncentrálok.

Sajnálatos, hogy a különböző kutatási hullámok során visszatérő kérdések és válaszok száma meglehetősen korlátozott, így a teljes időszak alatt megválaszolt több száz kérdésből mindösszesen egy apró töredék feldolgozására nyílik mód.

Ettől függetlenül így is egyedülálló és reményeim szerint hasznos kísérlet a több mint 60 ezer hajléktalan élethelyzet illetően elemzése.

7.1. Módszertan

A hajléktalanok életvitel szerinti csoportosításának meghatározására a vizsgált eseteknek a kiválasztott változók által meghatározott térbeli struktúrájának vizsgálatával történik, amely feladatra célszerűen a klaszterelemzés módszere alkalmazható.

A klaszteranalízis a statisztikai szakirodalomban már régóta ismert, azonban annak igen tekintélyes számítógép-erőforrás szükséglete miatt csak nem túl régen elterjedt dimenziócsökkentő eljárás, amely célját tekintve az esetek csoportokba sorolását hivatott segíteni azon x dimenziós hipertér alapján, amelynek az egyes dimenzióit az elemzésbe bevont változók jelentik. A módszer elméleti háttere szerint minden valós értékkel rendelkező esetet az adott magas mérési szintű változók által kijelölt koordináták alapján helyezünk el ebben a térben, melyet követően az eljárás maga arra irányul, hogy megpróbáljuk oly módon csoportosítani az egyes eseteket, hogy míg az egyes csoportok a lehető legegységesebbek legyenek, addig az egyes csoportok egymástól vett távolsága a lehető legnagyobb legyen.

A csoportok illetően elkülönítésének hagyományosan két módja van. A hierarchikus klaszterelemzés (Hartigan 1975) optimálisan alacsony esetszám esetében ún. dendrogramon is ábrázolható módon (az "agglomerative" változatban) egyesével keresi meg az egymáshoz valamilyen meghatározott térstruktúra szerint legközelebb eső elemeket, azokat csoportba foglalja, majd folytatja az eljárást egészen addig, amíg a teljes minta egy klaszterbe nem kerül. A csoportok számának meghatározása így utólag történik a lépések során tapasztalt távolságok figyelembevételével.

Magasabb elemszám esetén a hierarchikus eljárás nem ábrázolható, kevésbé értelmezhető és meglehetősen nagy számítási igénnyel bír. Ilyen esetekben általában a k -közép eljárás (Hartigan és Wong 1979) a használatos. Ezen iteratív módszer lényege, hogy a kutató által előzetesen meghatározott számban definiál klasztereket véletlenszerűen, majd az azt követő lépésekben elemeket rendel azokhoz a mért távolságok alapján – folyamatosan újraszámolva és frissítve az érintett klaszterközéppontokat. A lépéseket addig ismételjük, amíg

---

egy stabil klaszter-struktúra nem rajzolódik ki, de ennek ellenére is előfordulhat, hogy eltérő eredmények születnek a kezdeti (véletlen) klaszterközéppontok alapján.

A klaszterelemzés erős korlátja, hogy hagyományosan csak magas mérési szintű, folytonos valószínűségi változók esetében használható. A modern statisztikai szoftverekben azonban már robusztusabb megoldások is találhatóak, amelyeket jóval szélesebb körben lehet alkalmazni. Ezek az öszvérmegoldások egyrészt képesek diszkrét és folytonos változókat is vizsgálni, másrészt, bár feltételezve a skálák normális, a kategorizált változók polinomiális eloszlását, illetve eukleidészi térstruktúra esetén azok egymástól való függetlenségét, a tapasztalatok alapján azok esetleges megszegése során is képesek megbízható eredményeket produkálni.

Alternatív megoldást jelenthet a klaszterelemzés során kizárólag magas mérési szintű változók bevonása, míg a diszkrét valószínűségi változók esetében az ún. Latent Class Analysis (LCA) alkalmazása. A változók együttesen is elemezhetőek némi információvesztés árán: a magas mérési szintű változók alacsony szintre való transzformálása után az elemek a legteljesebb térszerkezetben is csoportosíthatóak.

Az LCA (Linzer és Lewis 2011) egy olyan véges keverék modell (finite mixture model), amely eljárás a vizsgált alacsony mérési szintű változók és egy látens, ugyancsak diszkrét változóval alkotott keresztábráját optimalizálja oly módon, hogy a manifeszt változók között megfigyelt eltéréseket a lehető leginkább minimalizálja a látens, csoportképző változó mentén. Az így kapott nominális változó a fentebb ismertetett hagyományos eljárások klasztereinek felel meg, amely optimális számát a k-közép módszerhez hasonlóan a kutató határozza meg például a modellek illeszkedésének jóságának a segítségével.

A hajléktalansággal kapcsolatos kutatások között eddig kizárólag McAllister, Kuang és Lennon 2010-es írásában találkoztam a módszer leírásával, noha annak fentebb leírt előnyei miatt a nagyszámú diszkrét változót tartalmazó survey adatoknál jobban használható a hagyományos klaszterezési eljárásoknál. A következő oldalakon ezt a módszert mutatom be az F3-adatokon alkalmazva.

7.2. Korábbi eredmények

Egy korábbi kutatásomban (2008) már tettem kísérletet arra, hogy empirikus adatok alapján egy alternatív, várhatóan időben stabil tipológiát vázoljak fel a magyar hajléktalanokról.

Az F3 Munkacsoport 2007-es adatfelvételének életvitellel és értékrenddel kapcsolatos változói mentén olyan jól lehatárolható klasztereket sikerült elkülöníteni a 7 300 főt számláló mintában, amelyek a demográfiai változókkal csak kismértékű összefüggést mutattak.

A rendelkezésre álló adatok közül a jövedelemforrás, az esetlegesen munkavállalást akadályozó betegség megléte, a társas élet, ill. a szállóhasználat diszkrét változói adták az elemzés egyik alapját. A folytonos változók közül felhasználásra került az, hogy a megkérdezett hány éve hajléktalan, mennyi pénzt költött az adott napon, illetve az inkonzisztens válaszok és a nyílt kérdésekre adott hiányzó válaszok száma.

A tipológia elkészítése során nem kívántam figyelembe venni a különböző demográfiai változókat, hanem kizárólagosan a jelenlegi helyzetre és annak megítélésére koncentráltam – eltekintve a kérdezett eseti, akaratótól független attribútumoktól. Előzetes feltételezésem szerint, a fedél nélkülieknek az ellátó-szektorral szemben támasztott speciális igényei inkább függenek a hajléktalanságukkal kapcsolatos körülményektől, mint nemüktől vagy életkoruktól; és amennyiben a fentebbi hipotézis igaznak bizonyul, úgy az az alapján történő segítségnyújtás is sikeresebb lehet.

Az analízis által eredményezett eloszlás többé-kevésbé egyenletesnek mondható, hiszen abból 4 klaszter 450-500 főt foglal magába, míg az ötödik 1 150-et. Így megközelítőleg csak 3 ezer megkérdezettet sikerült besorolni összesen, a magas adathiány következtében.

Az egyik legkarakteresebben elkülönülő (“idős, munkaképtelen szállóhasználók”) csoport minden tagja hajléktalanok szállásán lakik, és valamilyen betegség következtében akadályoztatott a munkavállalásban. Ennek megfelelően többnyire társadalombiztosítási juttatásokból fedezik kiadásait, és naponta körülbelül 1 200 forintból gazdálkodnak. Az érintett megkérdezettek

---

átlagosan majdnem 8 éve hajléktalanok, és a csoport tagjainak megközelítőleg a fele érzi magányosnak magát.

A második (“régóta utcán élő nincstelenek”) klaszter, amely hasonlóan jól elkülönült a többi csoporttól egyes változók alapján, többnyire a közterületen éjszakázókat foglalja magában, kiegészítve kisebb létszámban olyan hajléktalanokkal, akik vegyesen laknak még szállón vagy lakásban is. Ez azért nem meglepő, mert a legnagyobb esetszámú csoportról van szó. Az érintettek igen régóta hajléktalanok: a klaszter várható értéke (9 év) szignifikánsan eltér a fennmaradó három kategóriához tartozótól. A vizsgált népesség legszegényebb tagjai tartoznak ide, napi szinten átlagosan 850 forintot költenek. Kiemelendő, hogy a csoport tagjai adták a legkonzisztensebb válaszokat, illetve válaszolták meg a legtöbb nyílt kérdést.

Az eddig nem elemzett három klaszter mindegyikére jellemző, hogy tagjai, a fentebbi két csoporthoz képest, nem olyan régen váltak hajléktalanná (átlagosan 5,5 éve), illetve szállón és/vagy lakásban töltik az estéiket.

Közülük a legkisebb esetszámú (“eseti lakáshasználó magányosak”) csoport tagjai egészségesek, dolgoznak és naponta átlagos nagyságú kiadásokkal rendelkeznek a mintán belül (1 150 Ft). Meghatározó többségük a relatíve stabilnak mondható körülmények ellenére igen magányosnak érzi magát.

A negyedik (“fiatal, munkaképes szálló- és lakáshasználók”) klaszter tagjai igen hasonló jegyeket mutatnak az előbb bemutatott csoporttal a társas életet jellemző változó eltéréseivel, ugyanis tagjainak 100 százaléka együtt él valakivel, illetve napi költségezésük valamivel magasabb (1 350 Ft). A mintán belül ők rendelkeznek a legtöbb megtakarítással és havi bevétellel.

Az utolsó (“költekező magányosak”) csoport leginkább szembetűnő jellemzője a korábban bemutatott, napi kiadások átlagától való igen erős eltérés: az idesorolt mintaalanyok átlagosan napi 2 500 forintot költenek. Ennek ellenére meglepő, hogy a munkával rendelkezők aránya igen alacsony, a klaszter elemeinek jövedelemforrása meghatározóbb arányban kerül ki a TB-ellátás, segélyek és az egyéb kategóriák köréből. Jelentős többségük magányos.

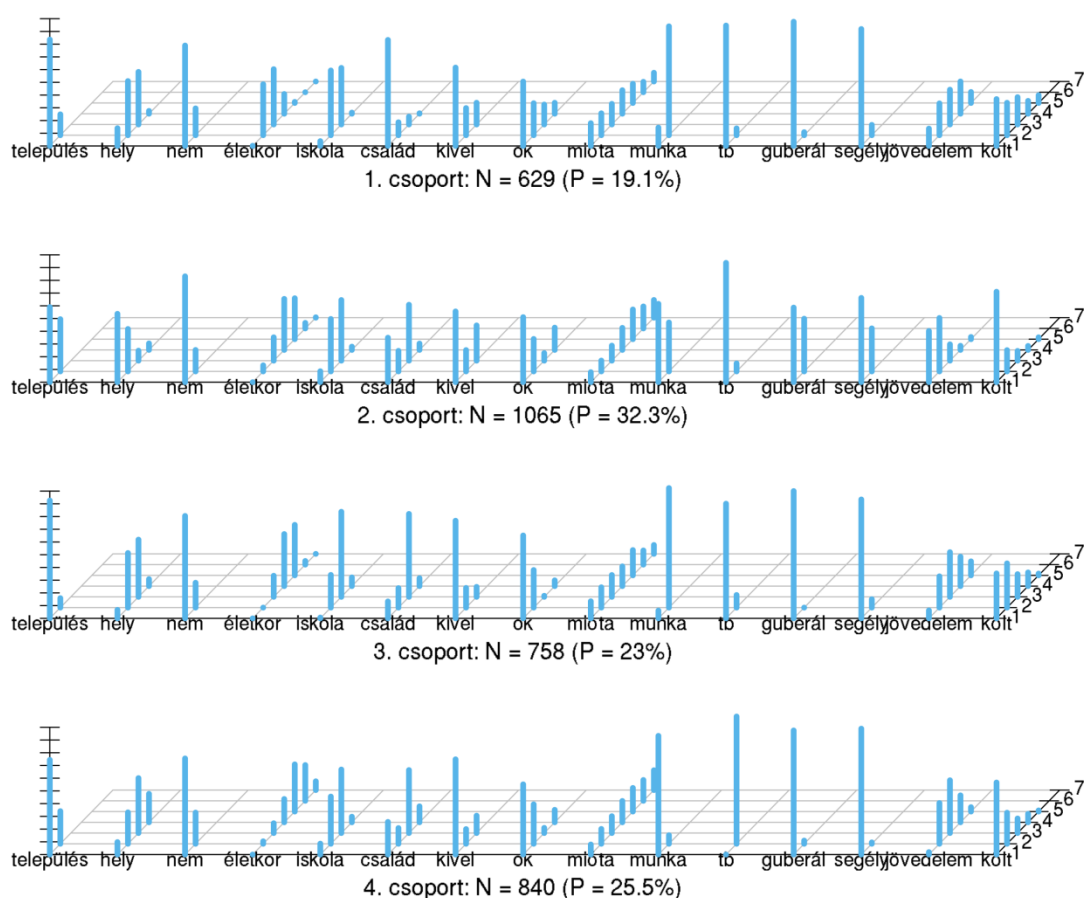

Jelen dolgozatban ezt a tipológiát tervezem újragondolni és továbbfejleszteni az azóta született és megismert szakirodalom, továbbá a rendelkezésre álló jóval gazdagabb adatbázis alapján.

7.3. LCA eredmények

Az előző részben tárgyalt hagyományos k-közép és az SPSS kétlépcsős klaszter eljárása helyett jelen dolgozat írásakor a magas számú diszkrét változóra való tekintettel az LCA alkalmazása mellett döntöttem.

Ebben a fejezetben az F3-adatokra illesztett LCA segítségével meghatározott csoportok rövid leírására tesztek kísérletet.

61. ábra: LCA minden változóval 4 csoportra

A fenti ábrán négy klaszter eloszlását láthatjuk a vizsgálatba bevont változók mentén. Egy-egy három dimenziós oszlopdiagram egy-egy csoportot jelöl, ahol az “x” tengelyen a változók kerültek ábrázolásra, a “z” tengelyen ezen változók 2-7 kategóriái, és az “y” tengelyen pedig a változókon belül ezen kategóriák aránya – tehát az “y” tengely spektruma 0 és 100 százalék között mozoghat.

Az eredmények értelmezéséhez emlékeztetőül a használt kérdőívben szereplő kérdések és válaszlehetőségek, illetve a kódolt változók listája:

- **település:** Kérdezés helyszíne
  1. Budapest
  2. vidék
- **hely:** Adatfelvétel helye
  1. közterület
  2. éjjeli menedékhely
  3. átmeneti szálló
  4. egyéb
- **nem:** Nem
  1. férfi
  2. nő
- **életkor:** Kategorizált életkor
  1. 18 év alatt
  2. 19-29 év
  3. 30-39 év
  4. 40-49 év
  5. 50-59 év
  6. 60-69 év
  7. 70 év fölött
- **iskola:** Legmagasabb befejezett iskolai végzettség
  1. 8 általános iskolai osztály alatt
  2. 8 általános iskolai osztály
  3. középfokú tanulmányok
  4. felsőfokú tanulmányok
- **család:** Családi állapot
  1. nőtlen, hajadon
  2. házas
  3. elvált
  4. özvegy
- **kivel:** Kivel él együtt?
  1. tkp. egyedül
  2. párkapcsolatban
  3. egyéb
- **ok:** Mi az oka annak, hogy hajléktalanná vált?
  1. személyes ok
  2. gazdasági ok
  3. intézményi kikerülés
  4. vegyes okok
- **mióta:** Mióta hajléktalan (kategorizált)?
  1. (1-6] hónap
  2. (6-18] hónap
  3. (1,5-3] év
  4. (3-5] év
  5. (5-8] év
  6. (8-12] év
  7. több mint 12 év

-
- **munka:** Honnan volt pénze januárban? - munka
    1. nem
    2. igen
  - **tb:** Honnan volt pénze januárban? - TB ellátás
    1. nem
    2. igen
  - **guberál:** Honnan volt pénze januárban? - guberálás
    1. nem
    2. igen
  - **segély:** Honnan volt pénze januárban? - segély
    1. nem
    2. igen
  - **jövedelem:** Mennyi pénze volt januárban?
    1. (0,1e+04]
    2. (1e+04,2.5e+04]
    3. (2.5e+04,4.5e+04]
    4. (4.5e+04,7.5e+04]
    5. (7.5e+04,Inf]
  - **költ:** Mennyi pénzt költött ma?
    1. (0,500]
    2. (500,1e+03]
    3. (1e+03,2e+03]
    4. (2e+03,5e+03]
    5. (5e+03,Inf]

Tehát ezen 15 változó alapján az LCA algoritmus 4 csoportot definiált, amelyek jellemzőit a fenti grafikon alapján a következőképpen foglalhatjuk össze.

Jól látszik, hogy a 2. és 3. csoport esetében erősen dominál a budapesti válaszok aránya, míg az 1., de még inkább a 4. csoportnál már magasabb a vidékiek aránya is.

A 4. csoportban elsősorban fedél nélkülieket és valamivel kisebb arányban éjjeli menedékhelyek lakóit találjuk, a 3. és 2. csoportban szállólakókat vegyesen, és az első csoport meglehetősen vegyes képet mutat az adatfelvétel helye szerint, bár bizonyos fokú átmeneti szállós túlsúllyal.

A férfiak és nők aránya nagyon hasonlóan alakult, de az életkor tekintetében komoly különbségek mutatkoznak: az 1. csoportban inkább az idősebb, a 2. csoportban pedig inkább a fiatalabb korosztályok a felülreprezentáltak.

Az iskolai végzettség mentén a 3. csoportban találjuk a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők legnagyobb arányát, a másik három csoport hasonló képet mutat.

A családi állapot általában az életkorral együtt mozog: az 1. csoport esetében a legmagasabb az elváltak és özvegyek aránya, a 2. csoport meghatározó hányada nőtlen/hajadon, de a 3. és 4. azonos korú embereket magába tömörítő csoport esetében meglepően magas a 3. csoportban az elváltak aránya.

A "Kivel él együtt?" kérdéshez hasonlóan a hajléktalanná válás okiánk kapcsán sem látunk látványos eltéréseket, bár az intézményi kikerülés inkább az átlagosan fiatalabb csoportok jellemzője.

A hajléktalanná válás óta eltelt időszak hossza a fentebb vázolt jellemzők függvényében alakul: a legidősebb 1. csoporton kívül az alapvetően fedél nélküli, középkorú és vegyesen fővárosi/vidéki 4. csoportnál a legmagasabb ez az érték, a 2. és 3. csoportnál pedig az életkori eltérések kapcsán a 3. felé billen a mérleg nyelve az összehasonlításnál.

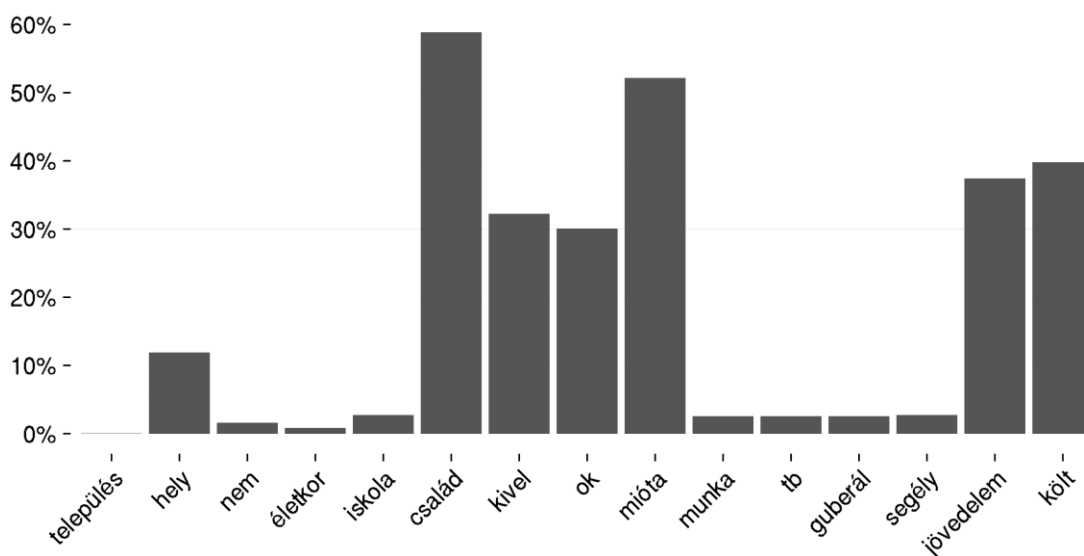
A jövedelmek eloszlása szintén az életkori sajátosságok és az adatfelvétel helye mentén alakul főként: az 1. csoport szinte kizárólag csak TB ellátásból, a 2. és 3. csoport munkából, a 4. fedél nélküli csoport pedig vegyesen több forrásból látja el magát.

A napi kiadások általában a havi bevételek arányában alakultak, de ez alól kivételt jelent az 1. csoport, ahol a TB ellátásnak köszönhetően átlagosan meglehetősen magas a jövedelem, de a kiadások átlag alatt alakulnak.

A fentebbieket röviden összefoglalva, a következő csoportokat különböztethetjük meg:

1. idősebb, TB ellátásban részesülő, a kutatásban több éve részt vevő hajléktalanok
2. fiatal, nőtlen, munkával rendelkező szállón lakók
3. szintén dolgozó, de idősebb és elvált szállóhasználók
4. fedél nélküliek

Azonban a grafikon alján található esetszámok sajnos egy komoly hiányosságra hívják fel a figyelmet az egyébként érvényesnek tűnő tipológia kapcsán: a több mint 61 ezer esetből mindösszesen néhány ezer került feldolgozásra. Ennek oka az adathiányokban kereshető:

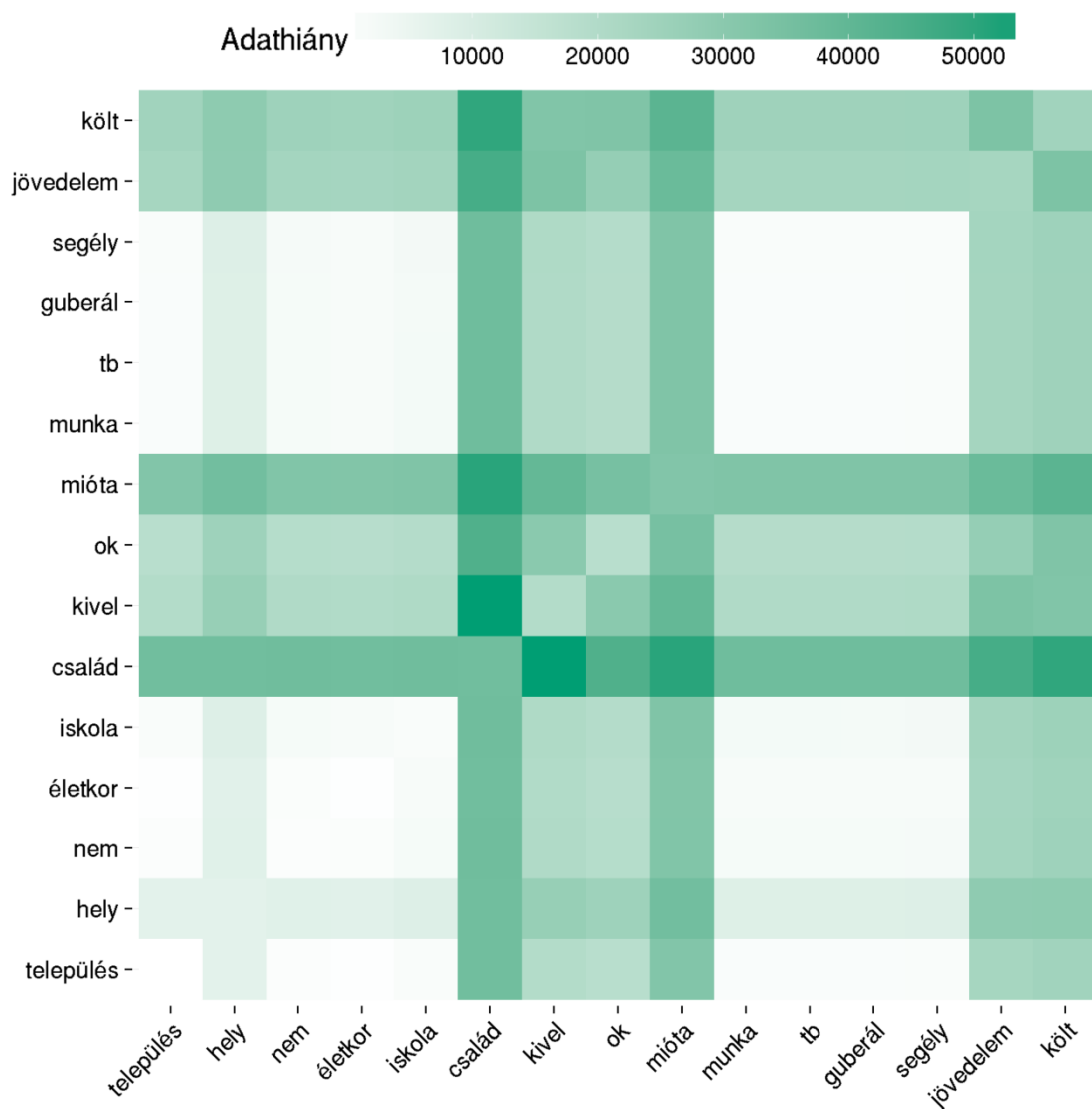

62. ábra: Az adathiány aránya változónként

Mivel a családi állapotra vonatkozó kérdés a 13 év során mindösszesen 5 kutatási hullámban került elő, így nem meglepő a közel 60 százalékos vonatkozó adathiány – de hasonlóan magas arányú hiányt látunk a “Mióta hajléktalan?” kérdésnél, továbbá 30-40 százalék adathiány tapasztalható a napi kiadások, a havi bevételek, a hajléktalanság okai és a “Kivel él együtt?” kérdésre adott válaszok kapcsán is.

Sajnos az adathiányból származó probléma az LCA elemzésnél még ennél is súlyosabb, hiszen a fentebbi vizsgálat során az adatoknak csak mintegy 5 százaléka került elemzésre annak köszönhetően, hogy minden (min. 1) adathiánnyal rendelkező sor törlésre került.

A probléma jellegének feltáráshoz, és annak kiderítése céljából, hogy lássuk, mely változók eltávolítása lehet hasznunkra egy jóval nagyobb mintán végzett LCA elemzésnél, nézzük meg a változók páronkénti adathiányainak arányát:

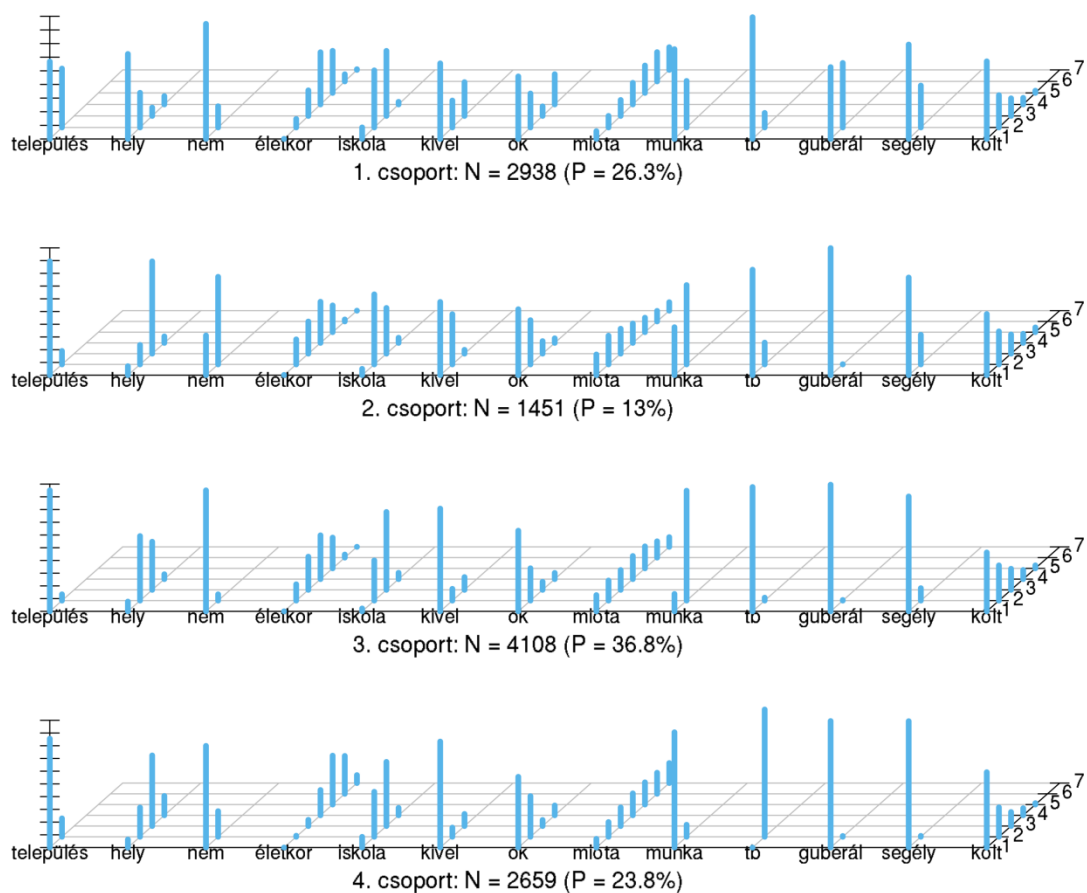
63. ábra: Az F3-adatok változóinak adathianyja páronként

Ezek alapján úgy tűnik, hogy a családi állapotra vonatkozó és a “Kivel él együtt?” kérdések pont eltérő években maradtak ki az F3-kutatásból, így ez a változópár tartalmazta a legnagyobb számú adathianyot. A megbízhatóbb, nagyobb mintaszámra építő LCA modell elkészítéséhez ezért a továbbiakban a családi állapot változó elhagyása mellett döntöttem – noha a fentebbiek alapján jól látszott, hogy az elvált státusz bizony fontos differenciáló tényező.

Az adathiany a jövedelem és kiadások esetében nagyon hasonlóan alakult – de itt is erőteljesebb arányban látható adathiany a két változó metszetében. A korábbi elemzések alapján úgy tűnik, hogy a bevételek forrása (munka, TB, segély, guberálás) meghatározóbb a kategorizált összegnél, így ez utóbbi

elhagyása mellett döntöttem – egyelőre a kiadásokra vonatkozó változót megtartva az elemzésben.

A magas adathiányra való tekintettel racionális döntés lenne továbbá a “Mióta hajléktalan?” kérdés elhagyása is, de egyelőre azt igazolom, hogy a magas adathiánnyal rendelkező változók elhagyásával szignifikánsan növelhető a modellbe bevont esetek száma, és így a modell megbízhatósága is:

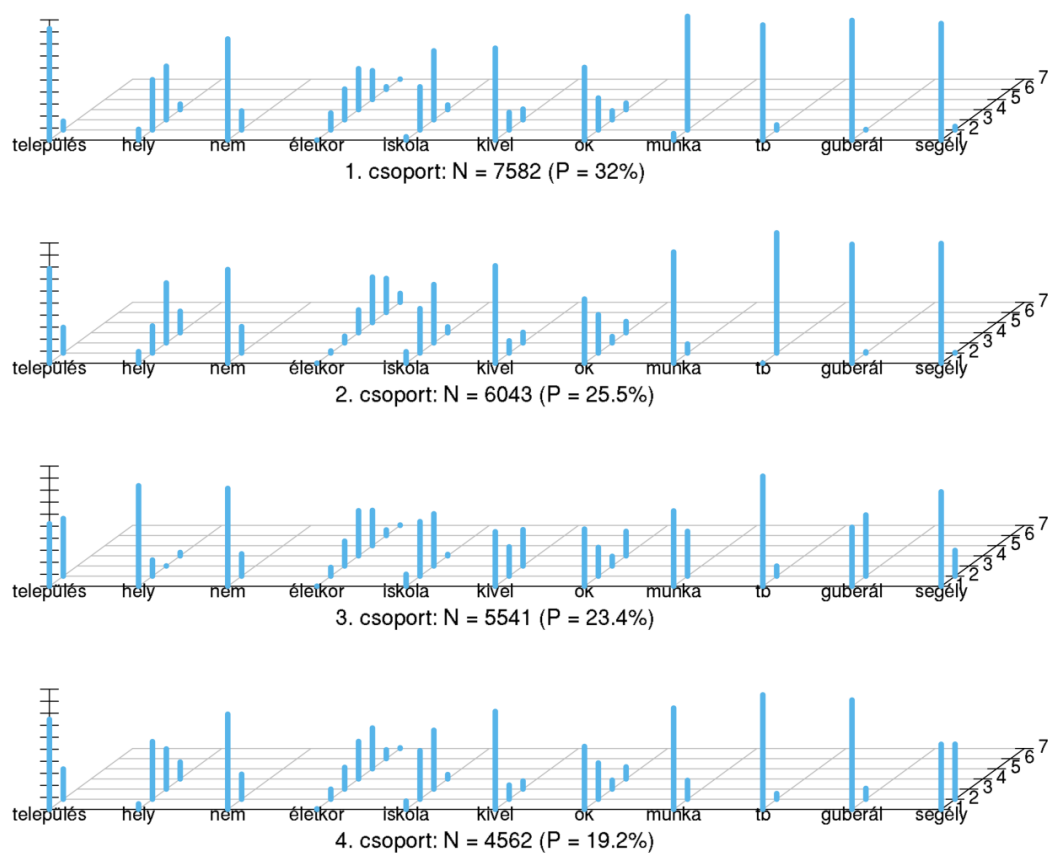
64. ábra: LCA szűrt változókkal 4 csoportra

Az újabb csoportosítás csak részben különbözik az első változattól, hiszen az első klaszter esetében nagyon hasonló jellemzőket (idősebb, TB ellátásban részesülő) találunk. A korábbi elemzésben a munkával rendelkező hajléktalanokat magába foglaló két csoport azonban itt összevonásra került (3. csoport), míg a másik szállólakókat tömörítő 4. klaszter tagjainak inkább segélyből vagy vegyes forrásokból származik bevétele.

Az esetszámokból látszik, hogy a korábbi 5 százalék helyett immár a minta 18 százaléka (több mint 11 ezer hajléktalan) szerepel az újabb elemzésben, noha ez még mindig messze elmarad a majdnem 62 ezer főt számláló teljes mintától.

A további elemszám-növelés érdekében a következőkben elhagyom a “Mióta hajléktalan?” kérdésre adott válaszok mellett a napi kiadásokat is, ugyanis a fenti ábrán egyébként sem látszik ezeknek a komolyabb differenciáló jellege.

Ezekon kívül a modell megbízhatóságának növelésének másik módja a modell ismételt újraépítése különböző kiindulási klaszter-valószínűségeken mentén, amelyek közül a legnagyobb log-likelihood értékkel rendelkező modellt fogadjuk el. Ezzel elősegíthető, hogy a log-likelihood függvénynek nem egy lokális maximumát, hanem globális maximumát találjuk meg.

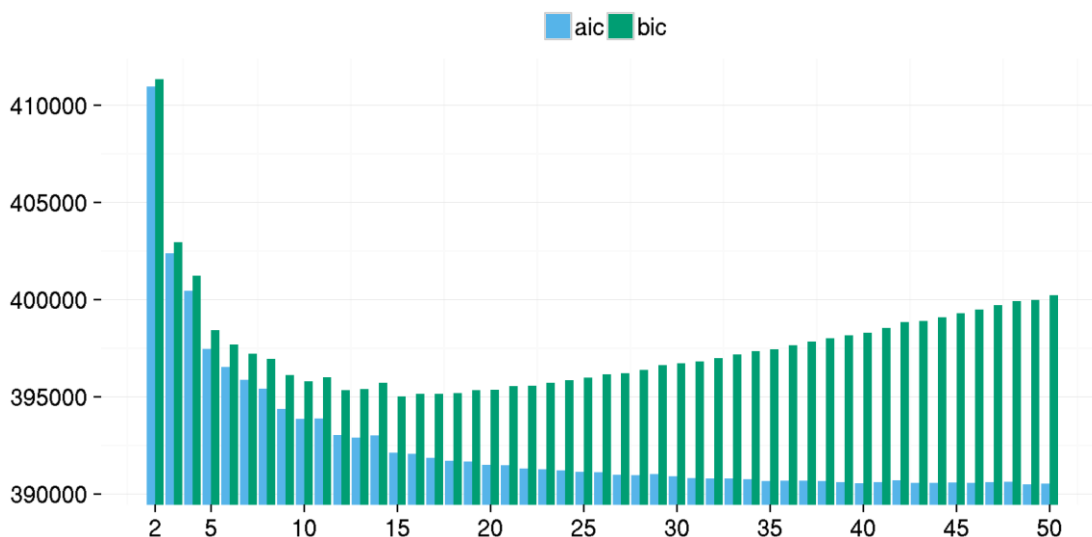

65. ábra: LCA továbbszűrt változókkal 4 csoportra

Ez a legújabb modell már majdnem 24 ezer főt foglal magában (az eredeti minta 38 százaléka), amely csoportosítás érdekessége, hogy az átmeneti szállón lakó nők szinte teljesen külön klasztert alkotnak.

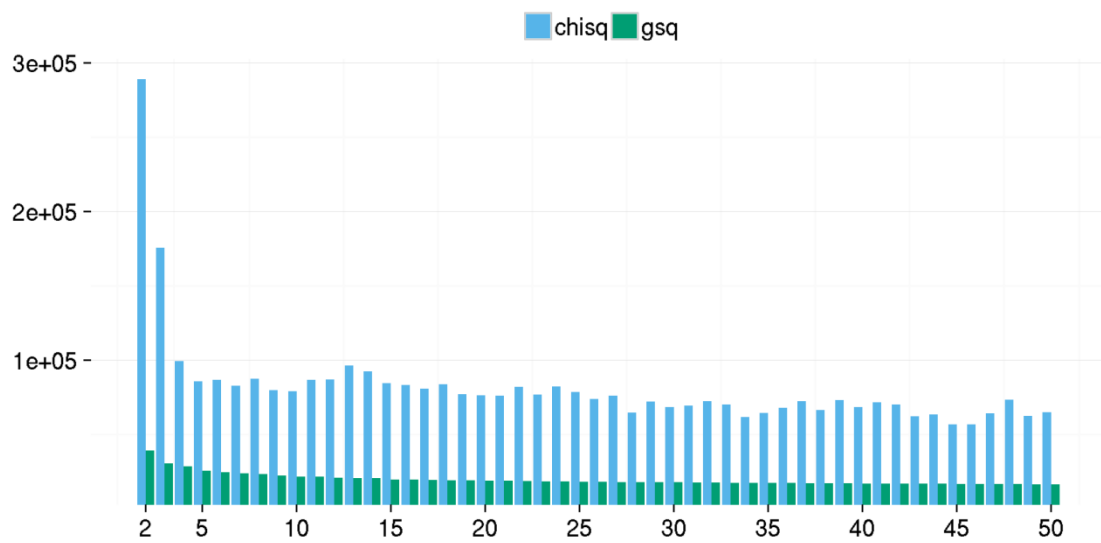
A mélyebb elemzés előtt azonban a modellépítés egy másik aspektusát is érdemes szemügyre venni: hány csoportra érdemes bontani az alapsokaságot?

66. ábra: LCA modellek (AIC és BIC) jósága változó klaszterszám mellett

A különböző modellek közötti döntésnél “A hajléktalanok számának meghatározása capture-recapture módszerrel” fejezethez hasonlóan használhatjuk az Akaike-féle információs kritériumot (AIC), valamint a Schwarz-féle bayesi információs kritériumot is. A két mutató értelmezése hasonló: leegyszerűsítve az alacsonyabb érték jobban illeszkedő modellt sugall változatlanul.

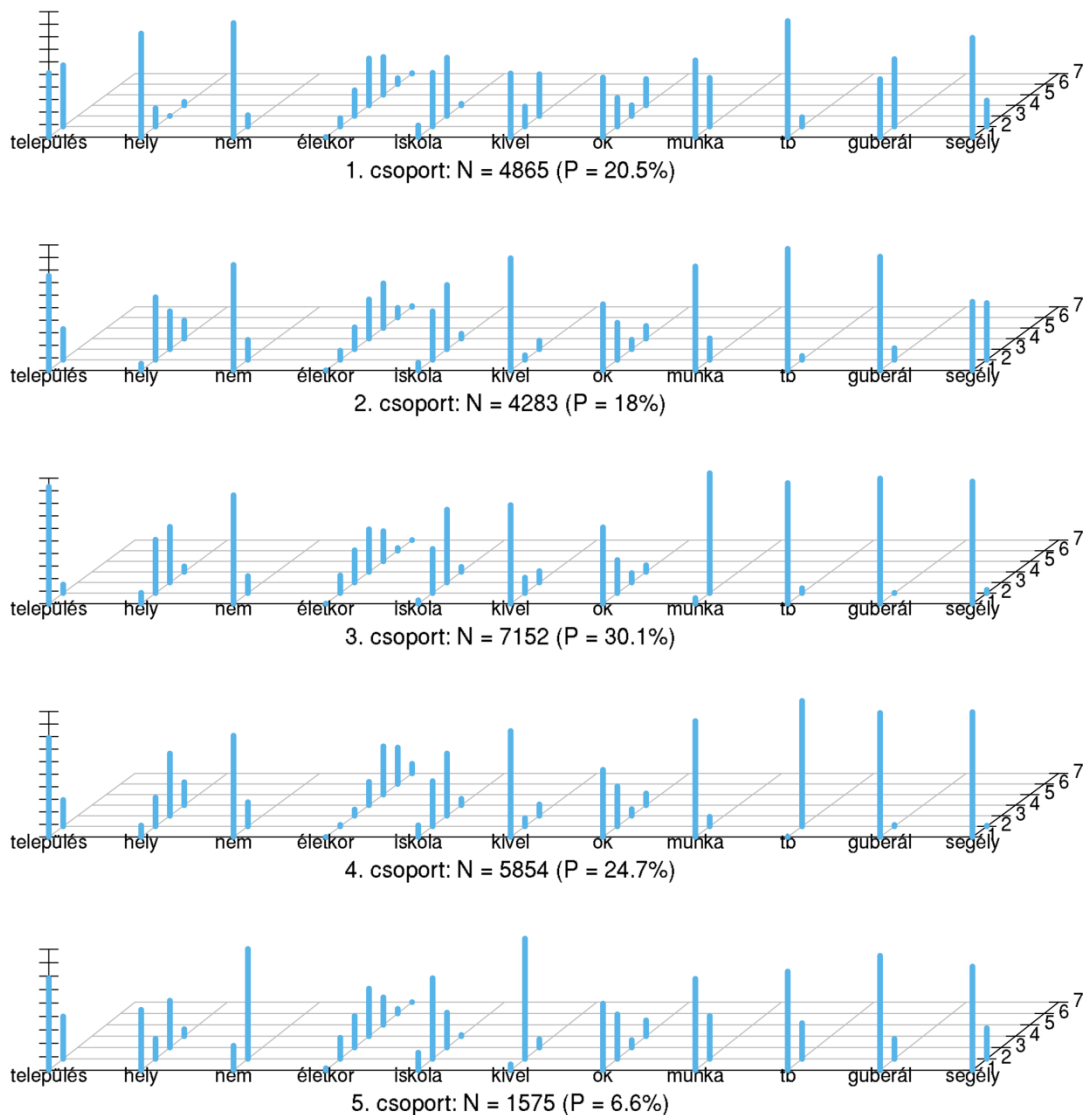
E mellett érdemes szemügyre venni a modell illeszkedésére vonatkozó χ^2 -négyzet és likelihood-ratio teszt-statisztikák eredményeit is, amelyek szintén hasonló eredményt hoznak:

67. ábra: LCA modellek (X és Λ) jósága változó klaszterszám mellett

Ezek alapján megpróbálkoztam egy 5 csoportot magába foglaló tipológia felállításával a rendelkezésre álló adatok mentén a következő eredményekkel:

68. ábra: LCA szűrt változókkal 5 csoportra

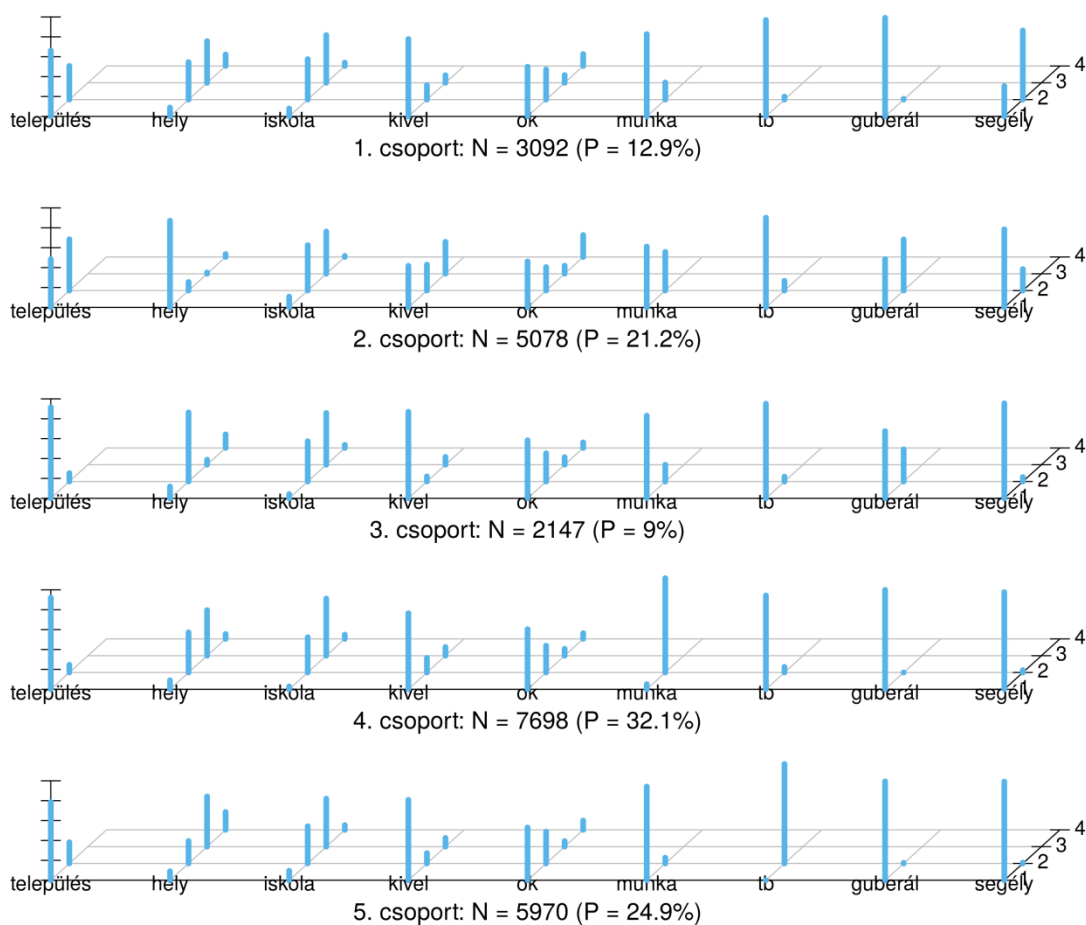
A fenti diagramon talán az 5. csoport különül el leginkább a többitől, ahol vegyes bevételi forrásokkal rendelkező, különböző korú, de egységesen párkapcsolatban élő, hajléktalan nőket találunk. Az éjjeli menedékhelyen lakók száma meglehetősen alacsony, többen élnek közterületen vagy átmeneti szállón.

A 4. csoport ismerős lehet a korábbi tipológiákból. Itt találjuk az idősebb hajléktalan férfiakat, akiknek meghatározó része átmeneti szállón lakik és elsődlegesen TB ellátásból tartja el magát.

Az 1. klaszter a fedél nélküli férfiakat foglalja magába, akik mintegy 40 százaléka dolgozik, de jóval jellemzőbb a TB ellátottság, továbbá a segélyezés és guberálás is. A teljes mintából itt találjuk legnagyobb számban a barátokkal, csoportban élőket is, továbbá ebben a klaszterben a legmagasabb a vidékiek aránya – talán az intézményi el(nem)látottságnak köszönhetően.

A 2. és 3. csoportban fővárosi, szállóhasználó, hasonló életkorú és iskolai végzettségű férfiakat találunk, de szembetűnő különbség látható a jövedelmek forrásában. Míg a 3. csoport tagjainak szinte kizárólag munkából származik bevétele, addig a 4. klaszterben a segély a domináns.

Korábbi (2008) kutatásomhoz hasonlóan, most is megpróbálkoztam a demográfiai változók elhagyásával, hogy a tipológia alapja a jelenlegi helyzetre korlátozódjon:

69. ábra: LCA továbbszűrt változókkal 4 csoportra

A 2. csoport egyértelműen a vidéki fedél nélkülieket ragadja meg, nagyon változatos bevételi forrásokkal. Mind az 1. és 4. klaszter is szállóhasználó hajléktalanokat tömörít magába, de míg a 4. esetében szinte kizárólag munkából származó jövedelmet látunk, addig az 1. csoport esetében inkább a segély és egyéb kategóriák a jellemzőek. A 3. klaszterben a fővárosi fedél nélkülieket és éjjeli menedékhelyek lakóit találjuk, akik nagy része guberálásból, kisebb hányaduk munkából tartja el magát. A 5. csoport a TB ellátott, általában átmeneti szállós hajléktalanokat tartalmazza.

Noha a klaszterek számos iteráción keresztül is stabilnak mutatkoztak, érdemes megnézni azok időbeli alakulását is:

70. ábra: Az LCA csoportok időbeli stabilitása

Egyértelműen látszik, hogy bizony komoly változások történtek a csoportok arányaiban a vizsgált időszakban: míg 1999-ben szinte a minta 50

---

százaléka tartozott a két tipológia 1-1 klaszteréhez, addig 2010-ben már egy jóval egyenletesebb eloszlást látunk.

Természetesen ez egyrészt köszönhető annak a felfedezésnek is, amit már a homogenitásvizsgálat során sikerült megállapítani: a nem szignifikáns évenkénti eltérések évről-évre történő ismétlődése hosszútávon szignifikáns eltérésekhez vezethet – azaz a trendbeli eltérés noha hosszútávon jelentős, egy rövid időszakban vizsgálva mégsem tűnik jelentősnek.

Ettől azonban sokkal fontosabb észrevenni, hogy az itt látható eltérések nem kifejezetten a hajléktalan kohorszok változásainak, hanem inkább az adatfelvétel sajátosságainak köszönhető. Egyrészt bővült az adatfelvétel helye a szállókról a közterületekre, majd nappali melegedőkre; továbbá vidéki hajléktalanok is egyre nagyobb mértékben kerültek be a mintába.

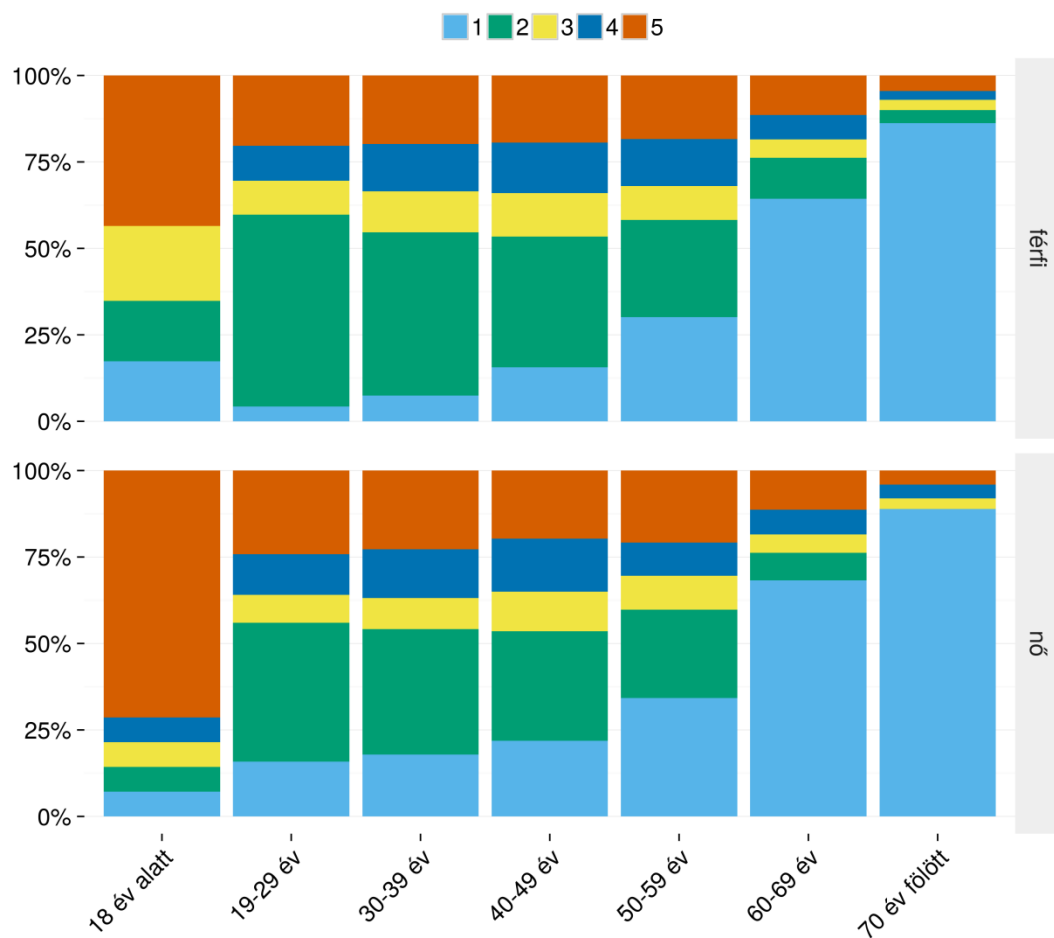
Ezek alapján vizsgáljuk meg "A minták homogenitása" fejezetben javasolt módon a budapesti közterületen élő hajléktalanok mintáján belül látható változásokat a csoportok arányaiban:

71. ábra: Az LCA csoportok időbeli stabilitása a budapesti közterületen élő hajléktalanok körében

Itt már egy jóval egységesebb képet látunk, és összességében elmondható, hogy valóban stabil klasztereket sikerült meghatározni, amelyek azonban jól mutatják az időbeli változásokat – akár a valós adatokban, akár az adatfelvétel változásaiban.

Az időbeliségen túl érdekes lehet a demográfiai változók nélkül képzett klaszterek demográfiai változók mentén történő vizsgálata is.

72. ábra: Az LCA csoportok eloszlása a demográfiai változók mentén

Jól látszik, hogy a tipológia többnyire érzéketlenek a nemre, azonban az életkor tekintetében komoly eltéréseket találunk a klaszterbeli arányokban. 60 év felett, és a nők esetében 20 év alatt alacsonyabb a fedél nélküliek aránya (1. klaszter), és ezzel fordítottan alakul, tehát az életkor előrehaladtával értelemszerűen nő a TB ellátott, általában átmeneti szállós hajléktalanok aránya (4. klaszter). Ami érdekes lehet a fenti ábrából, hogy a nagylétszámú szállóhasználók (3. és 5. klaszter) erősen elkülönülnek az életkor tekintetében is: az 5. klaszter, amelyre inkább a segély és egyéb kategóriák a jellemzőek a munkával szemben, jóval nagyobb arányban szerepel a 20 éves kora alattiak között, mint az idősebb hajléktalanok esetében.

---

8. Összefoglalás

Dolgozatomban egy empirikus alapokon nyugvó, alternatív hajléktalantipológia felállítására tettem kísérletet a Február Harmadika Munkacsoport által rendelkezésemre bocsátott 13 évnyi, nagymintás, kérdőíves kutatások adataira alapozva.

Kutatómunkám során ez az eredeti cél részben módosult, és a hangsúlyok inkább a korábbi kutatási eredmények összegyűjtésére és szintetizálására tolódtak -- elsősorban a hajléktalanok számával kapcsolatban. Bár a probléma méretére vonatkozó becsléssel többen és nagyon különböző módszerekkel, illetve adatokkal foglalkoztak, de az eredmények átjárhatósága nem mindig volt biztosított. Minden reményem szerint dolgozatom kapcsolódó fejezetei megkönnyítik a témával később foglalkozni vágyók dolgát, hiszen egy helyen, standardizált formában találhatják meg a különböző statisztákat és becsléseket, továbbá az adatok eredeti forrását is.

A kapcsolódó információ-morzsák összegyűjtését nehezítette, hogy a nyers adatok csak ritkán álltak rendelkezésre, sőt, többször a korábban publikált grafikonok visszafejtésére, a részeredmények ábrákról történő egyenkénti leolvasására, majd az így kinyert adatok harmonizálására, a kategóriák egyeztetésére és egységes formában való ábrázolására volt szükség az összehasonlíthatóság érdekében.

A történeti háttér áttekintése és a definíciós problémák tisztázása után magam is kísérletet tettem a hajléktalanok számának megbecsülésére loglineáris modellek építésével, amely bár nem példa nélküli a hazai irodalomban (Dávid, Snijders 2000), de a módszerben rejlő potenciálhoz képest valószínűleg a módszertani kihívásoknak köszönhetően erősen elhanyagolt.

Becsléseim a kapcsolódó kutatásokhoz (Wiegand 1986: 40) hasonlóan meglehetősen nagy szórást mutatnak (Marpsat 2012), így pontos eredmények megállapítására nem alkalmasak, de a kutatómunka nem volt haszontalan. Egyrészt a hazai irodalomban korábban nem használt "open population" modelleknek köszönhetően megismerhetővé vált a hajléktalanságból kitörni nem tudó népesség aránya, továbbá a bekerülési valószínűség és a

---

hajléktalanságból kilépők száma alapján pontosabb képet kaphattunk arról, hogy mennyire átmeneti állapot hajléktalannak lenni ma Magyarországon.

Ezen becslési eljárás fontos újdonságát az adja, hogy a korábbi kapcsolódó kutatásokkal ellentétben a hajléktalan populációt nem zártként kezeli, tehát a modell megengedi a különböző időpontok között új hajléktalanok megjelenését vagy azok kilépését is a rendszerből. Ez különösen fontos az F3 kutatás esetében, hiszen az adatfelvétel évente ismétlődik – amely idő alatt természetesen igen nagy a fluktuáció a hajléktalanok körében.

Mindezek mellett sajnálatos, hogy a modellek tanúsága szerint magas és egyre nő azon hajléktalanok száma, akik több éve élnek közterületen vagy hajléktalanszállókon.

Bár a disszertáció jelen formájában kevésbé hangsúlyozta, de a háttér munka meghatározó része a rendelkezésemre bocsátott 13 évnyi adathalmaz több mint 60 ezer rögzített kérdőívének megtisztításával, összefűzésével és egységesítésével telt. Ez magában foglalta a különböző F3-kutatási hullámok során ismételt kérdések azonosítását, a változók neveinek standardizálását, a kategória-rendszerek egyeztetését, a valószínűtlen válaszok kiszűrését és az adathiányok megfelelő kezelését is.

Ez alapján nyílt lehetőségem az F3 kérdőívekben visszatérő változók longitudinális elemzésére, amely során a tapasztalatok többnyire egybecsengtek a kapcsolódó szakirodalmi eredményekkel.

Kutatásom újdonságát a kutatási hullámok adatbázisai között végzett homogenitásvizsgálatok adják, amely több szempontból is hasznosnak bizonyult: egyfelől alátámasztotta az F3 sorozat megbízhatóságát, másfelől egyértelműen megmutatta a visszatérő kérdések különböző változatainak köszönhető eltéréseket -- de a legfontosabb, hogy a korábbi kutatások trend-vizsgálatain túl fel tudta hívni a figyelmet a kutatások közötti valóban szignifikáns eltérésekre, amely fontos hivatkozási alapul szolgált a dolgozat többi részében.

Végül eredeti kutatási céljaimnak megfelelően, a korábbi folyamatok eredményeire építve, az összefűzött adatbázis alapján több lehetséges hajléktalantipológiát vázoltam fel a hazai szakirodalomban eddig kevésbé ismert

---

Latent Class Analysis módszer segítségével. Az LCA fontos előnye a hagyományos klaszterező eljárásokkal szemben, hogy a kérdőívekben gyakran előforduló alacsony mérési szintű változókat jól tudja kezelni.

A bemutatott csoportok sajátosságát az adja, hogy kizárólag empirikus adatokra épülnek, tehát a hagyományos preconcepciókat, sőt a demográfiai változókat is nélkülözik -- így a hajléktalanok közötti legfontosabb különbségek az aktuális élethelyzetből adódnak. Az eredmények gyakorlati felhasználhatósága egyelőre bár még kérdéses, de a jelen dolgozatban feltárt kutatási problémák jól meghatározzák a lehetséges további vizsgálati irányokat.

A hajléktalanok számának pontosítása céljából módszertanilag előnyös lenne további adatok bevonása a modellekbe. A Február Harmadika Munkacsoportnak évente egyszer nyílik lehetősége kutatás formájában megszólítani a Magyarországon élő hajléktalanokat, míg a KENYSZI rendszer adatbirtokosai számára napi bontásban állnak rendelkezésre a regisztrációs adatok. Az állami gondoskodás és szakmai szervezetek együttműködése nem csak a hajléktalanok számának pontosabb megítélésén, de talán azok számának csökkentésén is sokat lendíthetne.

Bibliográfia

- Agresti, Alan [1994]: Simple Capture-Recapture Models Permitting Unequal Catchability and Variable Sampling Effort. *Biometrics*. 50(2): 494-500.
- Albert Fruzsina – Dávid Beáta [1998]: A hajléktalanság az emberi kapcsolatok szemszögéből. *Szociológiai Szemle*. (8): 120-138.
- Albert Fruzsina – Dávid Beáta [2001]: *Ha elszakad a háló... A hajléktalanság kapcsolathálózati megközelítésben*. Új Mandátum.
- Amore, Kate – Michael Baker és Philippa Howden-Chapman [2011]: The ETHOS Definition and Classification of Homelessness: An Analysis. *European Journal of Homelessness*. 5(2): 19–37.
- Baillargeon, Sophie és Louis-Paul Rivest [2009]: *Rcapture. Loglinear Models for Capture-Recapture Experiments*. CRAN. <http://CRAN.R-project.org/package=Rcapture>.
- Bakos Péter és Győri Péter [2006]: *A hajléktalanság és a lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiája (FEANTSA - ETHOS)*. Bmszki.
- Bényei Zoltán – Gurály Zoltán – Győri Péter és Mezei György [2000]: Tíz év után. *Esély*. (1): 62:95.
- Berk, Richard – Brian Kriegler és Donald Ylvisaker [2008]: Counting the Homeless in Los Angeles County. In *Probability and Statistics: Essays in Honor of David A. Freedman*. Institute of Mathematical Statistics. 127–141.
- Breitner Péter [1999]: A hajléktalanná válás lépcsőfokai. *Esély*. (1): 84-108.
- Breitner Péter – Gurály Zoltán és Győri Péter [2002]: *Kérdések és válaszok a hajléktalanságról*. Menhely Alapítvány.
- Busch-Geertsema, Volker [2014]: *Defining and Measuring Homelessness*. FEANTSA. <http://www.feantsaresearch.all2all.org/IMG/pdf/ch01.pdf>
- Busch-Geertsema, Volker – Lars Benjaminsen – Masa Fillpovic Hrast és Nicholas Pleace [2014]: *Extent and Profile of Homelessness in European Member States*. FEANTSA. http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/feantsa-studies_04-web2.pdf
- Chao, Anne [1987]: Estimating the population size for capture-recapture data with unequal catchability. *Biometrics*. 43(4): 783-791.
- Chapman, D. G. [1951]: *Some properties of the hypergeometric distribution with applications to zoological censuses*. University of California Publications in Statistics. 131–160.
- Cormack, R. M. [1989]: Log-Linear Models for Capture-Recapture. *Biometrics* 45(2): 395–413.
- Daróczi Gergely [2008]: *A hajléktalankutatás egyes módszertani problémái*. Piliscsaba. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Szociológia Intézet.
- Daróczi Gergely [2010]: Rejtett populáció méretének becslése a capture-recapture módszer segítségével. *Kötő-jelek*. ELTE. 61-79.
- Daróczi Gergely [2011]: *Hajléktalanok egy képzelt világban*. MSZT konferencia. “Integrációs nehézségek” szekció előadás. Miskolc.
- Daróczi Gergely [2014]: Estimating the number of homeless people living in Hungary between 1999 and 2011. *Bulletin of Sociological Methodology/Bulletin de Méthodologie Sociologique*. 123(1): 56-67.
- Dávid Bea és Tom Snijders [2000]: A budapesti hajléktalanok számának becslése. *Szociológiai Szemle*. (3): 60–75.
- David Bea és Tom Snijders [2002]: Estimating the Size of the Homeless Population in Budapest. *Quality and Quantity International Journal of Methodology*. 36: 291-303.
- Darroch, John N. – Stephen E. Fienberg – Gary F. V. Glonek – Brian W. Junker [1993]. A three-sample multiple-recapture approach to census population estimation with heterogeneous catchability. *Journal of the American Statistical Association*. 88(423): 137-148.
- D’Onise Katina – M. C. Yan Wang és Robyn Dermott [2007]: The Importance of Numbers: Using Capture-recapture to make the Homeless Count in Adelaide. *Australian Journal of Primary Health*. (13)1: 89–96.
- Edgar, William – Matt Harrison – Peter Watson és Volker Busch-Geertsema [2007]: *Measurement of Homelessness at European Union Level*. European Commission. Employment, Social Affairs and Equal Opportunities DG. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2007/study_homelessness_en.pdf

-
- Elekes Zsuzsanna – Nyírády Adrienn [2007]: A problémás drogfogyasztás elterjedtségének becslése fogás-visszafogás módszerrel. *Addictologia Hungarica* 6(2): 95-110.
- Farkasné Farkas Gyöngyi [2012]: *Központi Elektronikus Nyilvántartás a Szolgáltatást Igénybevevőkről (KENYSZI)*. Hajléktalan ellátás országos konferenciája. Balatonföldvár.
- Fehér Boróka [2008]: Hajléktalan emberek Magyarországon. 1989-től napjainkig. *Vigilia*. 6: 402-411.
- Fehér Boróka [2010]: *Hajléktalan emberek traumás élményei és azok feldolgozása narratív eszközökkel*. ELTE.
- Flaming, Daniel és Patrick Burns [2015a]: *All alone*. <http://economicrt.org/wp-content/uploads/2015/09/All-Along-final.pdf>
- Flaming, Daniel – Halil Toros és Patrick Burns [2015b]: *Home Not Found; The Cost of Homelessness in Silicon Valley*. http://economicrt.org/wp-content/uploads/2015/05/Home_Not_Found_2015.pdf
- Gurály Zoltán – Győri Péter – Mezei György – Pelle József [2002]: A margó szélén; Hajléktalan emberek Budapesten a századforduló éveiben (1999–2000–2001). *Esély*. (3): 20-52.
- Gurály Zoltán [2012]: *Hajléktalanság Magyarországon 2012-2018 - Előrejelzések a Február Harmadika kutatás sorozat adatainak a felhasználásával*. Hajléktalanellátás Országos Konferenciája.
- Gurály Zoltán [2013]: Mennyi az annyi? *Változó és változatlan arcú hajléktalanság*. Otthontalanul.
- Gurgel, R. Q. – J D C da Fonseca – D Neyra-Castaneda – G Gill és L Cuevas [2004]: Capture-recapture to estimate the number of street children in a city in Brazil. *Archives of disease in childhood*. 89(3): 222–4.
- Győri Péter [1989]: Helyzetjelentés. *Hiány* 2. 6(5-7).
- Győri Péter [1990]: Gyorsjelentés a hajléktalanságról, Magyarországon. In *Társadalmi Riport*. Tárki.
- Győri Péter [1996]: Vannak-e jogaik a hajléktalanoknak? *Mozgó Világ*. 12: 96-104
- Győri Péter [1998]. A Hajléktalanok Menhelye Egylet. *Esély* 5.
- Győri Péter [2003]: *Az Fszki-Bmszki létrejöttének vázlatos kronológiája*. <http://bmszki.hu/file/alapitas/kronologia/kronologia.doc>
- Győri Péter [2008]: *Fedél nélkül élő emberek 2008. évi népszámlálása*. <http://www.bmszki.hu/sites/default/files/field/uploads/ogy-beszamolo.doc>
- Győri Péter [2005b]: A fedél nélkül élők 2005. évi regisztrációja. Gyorsjelentés. http://www.bmszki.hu/sites/default/files/field/uploads/2005regisztraciefoglalas_1.doc
- Győri Péter – Gurály Zoltán – Pelle József és Gróf András [2006]: *Február Harmadika Munkacsoport” tájékoztatása a Budapesten élő hajléktalan emberek alvóhelyeik szerint a 2006. február 3-i kérdőíves adatfelvétel számai alapján*. Bmszki.
- Győri Péter [2008a]: Hajléktalanok. A szavak és számok hálójában. *Beszélő* 3.
- Győri Péter [2008b]: Fedél nélkül élők. *Az utcák népe*. Otthontalanul.
- Győri Péter és Maróthy Márta [2008]: *Egy nemzeti hajléktalanügyi stratégia lehetséges keretei - merre tovább?*. Budapest: Bmszki.
- Győri Péter [2013a]: Amit tudunk – 10 év. *Változó és változatlan arcú hajléktalanság*. Otthontalanul. 118-142.
- Győri Péter [2013b]: A Budapesten élő hajléktalan emberek főbb statisztikai jellemzői. *Változó és változatlan arcú hajléktalanság*. Otthontalanul. 10-52.
- Győri Péter [2014]: *Hajléktalanügyi országjelentés 2013*. <http://www.bmszki.hu/sites/default/files/field/uploads/vegso-orszagjelentés2013-szallitasra.pdf>
- Győri Péter -- Gurály Zoltán és Szabó Andrea [2014]: *Gyorsjelentés a hajléktalan emberek 2014 február 3-i kérdőíves adatfelvételéről*. http://foglak2.rehab-team.hu/sites/default/files/gyorsjelentés_2014_02_03.pdf
- Győri Péter -- Gurály Zoltán és Szabó Andrea [2015]: *Gyorsjelentés a hajléktalan emberek 2015 február 3-i kérdőíves adatfelvételéről*. <http://www.bmszki.hu/sites/default/files/field/uploads/f-3-2015-sajto-honlapra.ppt>
- Gyuris Tamás – Oross Jolán [1999]: Tények és hátterük. Rövid áttekintés a magyarországi hajléktalanellátásról. *Periféria füzetek* (3): 2–25.
- Hartigan, J. A. (1975) *Clustering Algorithms*. New York: Wiley.

-
- Hartigan, J. A. és M. A. Wong (1979) A K-means clustering algorithm. *Applied Statistics*. 28: 100-108.
- Iványi Gábor [1997]: *Hajléktalanok*. Budapest. Sík Kiadó. 367.
<http://mek.oszk.hu/05000/05054/05054.htm>
- Jolly, G. M. [1965]: Explicit estimates from capture-recapture data with both death and immigration-stochastic model. *Biometrika*. (52) 1-2: 225-247.
- KSH [2008]: *Szociális védőháló a régiókban*.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/szocvedohalo.pdf>
- Leyland A. – M. Barnard és N. McKeganey [1993]: The Use of Capture-Recapture Methodology to Estimate and Describe Covert Populations: An Application to Female Street-Working Prostitution in Glasgow. *Bulletin de Methodologie Sociologique*. 38(1): 52-73.
- Linzer, Drew A. és Jeffrey Lewis (2011) poLCA: an R Package for Polytomous Variable Latent Class Analysis. *Journal of Statistical Software*. 42(10): 1-29.
- Magnusson, W. E. -- G. J. Caughley és Gordon C. Grigg [1978]: A Double-Survey Estimate Of Population Size From Incomplete Counts. *Journal of Wildlife Management*. 42(1): 174-176.
- Marpsat, M. [2012]: Mesure statistique, mesure politique. *Bulletin de Methodologie Sociologique*. 115(1): 21-44.
- Martin, Elizabeth – E. Laska – K. Hopper – M. Meisner és J. Wanderling [1997]: Issues in the Use of a Plant-Capture Method for Estimating the Size of the Street Dwelling Population. *Journal of Official Statistics*. (13): 60-73.
- McAllister, William – Li Kuang és Mary Clare Lennon [2010]: *Re-Thinking Research on Typologizing Homelessness*. Columbia Population Research Center Working Papers.
- Menhely Alapítvány [2007]: *Beszámoló a Menhely Alapítvány 2007. évi tevékenységéről*. 74.
- Menhely Alapítvány [2015]: *25 éves a Menhely Alapítvány*. 20.
- Mester Dániel [2013]: *A hajléktalan ellátások az igénybevevői nyilvántartás tükrében*. Hajléktalanellátás Országos Konferenciája. Balatonföldvár.
- Mezei György és Sarlós Katalin [1995]: *Nyomorskála*. Léthatáron Alapítvány.
- Mezei György [1999] Látszólagos analógia a történelem előtti időkkel. *Hajléktalanok Magyarországon a 90-es években*. *Belügyi Szemle* (2):79-90.
- Nyitrai Imre [2014]: *A hajléktalanellátás 25 éve*. A Hajléktalanellátás Országos Konferenciája 2014. Balatonföldvár.
http://www.hajlektalanokert.hu/dokumentumok/konferencia/2014/Nyitrai_Imre.pdf
- Nyitrai Imre [2015]: *Hajléktalanügy 2015*. A Hajléktalanellátás Országos Konferenciája 2015. Balatonföldvár.
- Oltalom Karitatív Egyesület [2008]: *Oltalom karitatív egyesület beszámoló 2008*. 98.
- Oross Jolán [1995]: A szabadság rád fagy. *Hajléktalan emberek egészsége, hajléktalan emberek halála*. *Esély* 5:81-98.
- Oross Jolán [2001]: A hajléktalanság kezelése Magyarországon. In. *Kézikönyv a szociális munka gyakorlatához*. 104-139.
- Payne CD [1986]: *The GLIM System*. Oxford: Numerical Algorithms Group.
- Petersen CGJ [1896]: The Yearly Immigration of Young Plaice into the Limfjord from the German Sea. *Report of the Danish Biological Station*. 6: 5-84.
- Pollock K.H. [1982]: A Capture-Recapture Design Robust to Unequal Probability of Capture. *The Journal of Wildlife Management*. 46: 752-757.
- R Core Team [2016] *R: A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria.
- Rossi, P.H. et al. (1987) The Urban Homeless: Estimating Composition and Size. *Science*, (235), 1336-1341.
- Schmacher, F. X. és R. W. Eschmeyer [1943]: The estimation of fish populations in lakes and ponds. *Journal of the Tennessee Academy of Science*. 18: 228-249.
- Schnabel, Z. E. [1938]: The estimation of total fish populations of a lake. *The American Mathematical Monthly*. 45: 348-352.
- Szabó Andrea [2013]: A nagy számok törvénye – egy különleges adatbázis elemzési lehetőségei. *Változó és változatlan arcú hajléktalanság*. Otthonatlanul. 150-184.
- Tauber, C.M. és P. Siebel [1991]: Counting the Nation's Homeless Population in the 1990 Census. In *Enumerating Homeless*.
- Tamási Erzsébet [2004]: Egy férfinyire a hajléktalanságtól. *Esély*. 3: 26-57.
- Szoboszlai Katalin [2009]: *Nők fedél nélkül – utak a hajléktalanságba*. ELTE.

-
- Szoboszlai Katalin – Fábián Gergely és Hüse Lajos [2008]: Hogyan válnak áldozattá a hajléktalanok?. *Esély*. 4: 94-106.
- Tomka Béla [2003]: Szociálpolitika a 20. századi Magyarországon európai perspektívában. Századvég.
- Utasi Ágnes [1987]: Hajléktalanok, csavargók. In *Peremhelyzetek*. Társadalomtudományi Intézet. 181-213.
- Varga Imre [2002]: *Uticalakók*. Válasz.
- Wiegand, R.B. [1986]: *Enumerating an Inner City Population: A Research Report*. Bulletin de Methodologie Sociologique. 9(1): 40-52.
- Wright, J.D. és J.A. Devine [1995]: Housing dynamics of the homeless: Implications of a count. *American Journal of Orthopsychiatry*. 65(3): 320.

Azonos tárgykörbe tartozó publikációk jegyzéke

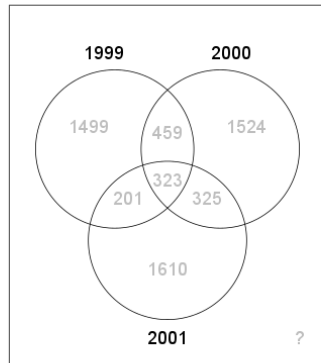
1. Daróczy Gergely [2008]: *A hajléktalankutatás egyes módszertani problémái*. Piliscsaba. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Szociológia Intézet.
2. Daróczy Gergely [2010]: Rejtett populáció méretének becslése a capture-recapture módszer segítségével. *Kötő-jelek*. ELTE. 61-79.
3. Daróczy Gergely [2011]: *Hajléktalanok egy képzelt világban*. MSZT konferencia. "Integrációs nehézségek" szekció előadás. Miskolc.
4. Daróczy Gergely [2014]: Estimating the number of homeless people living in Hungary between 1999 and 2011. *Bulletin of Sociological Methodology/Bulletin de Méthodologie Sociologique*. 123(1): 56-67.

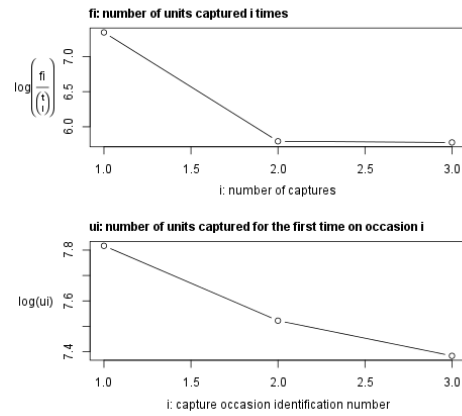
Mellékletek

Closed population models for 3 years

1999 – 2001

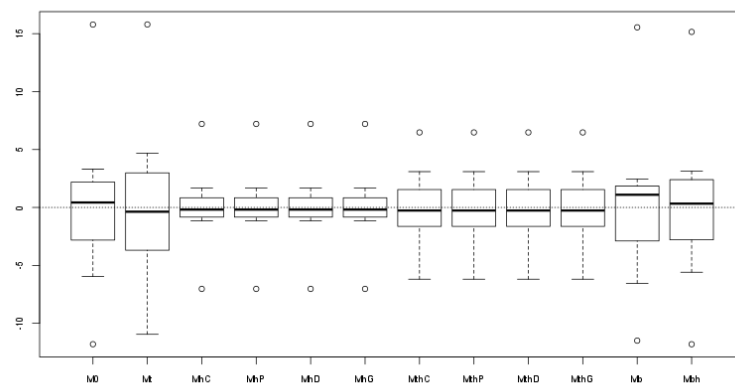

Exploratory Heterogeneity Graph

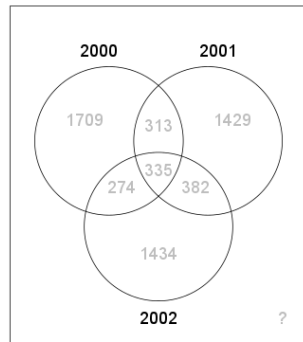
	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	10805.4	187.6	407.793	5	469.680
Mt	10800.9	187.5	398.818	3	464.705
Mh Chao (LB)	13204.9	326.2	108.012	4	171.899
Mh Poisson2	21566.1	1235.1	108.012	4	171.899
Mh Darroch	39551.9	4006.0	108.012	4	171.899
Mh Gamma3.5	78965.4	11784.7	108.012	4	171.899
Mth Chao (LB)	13198.8	325.9	98.751	2	166.638
Mth Poisson2	21559.3	1234.5	98.751	2	166.638
Mth Darroch	39550.5	4005.8	98.751	2	166.638
Mth Gamma3.5	78991.6	11789.0	98.751	2	166.638
Mb	12219.5	633.4	399.037	4	462.924
Mbh	16786.6	3071.2	391.333	3	457.220

Boxplots of Pearson Residuals

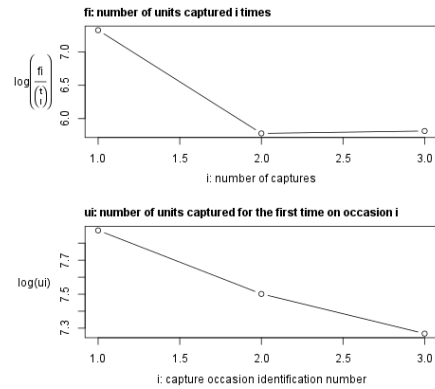

2000 – 2002

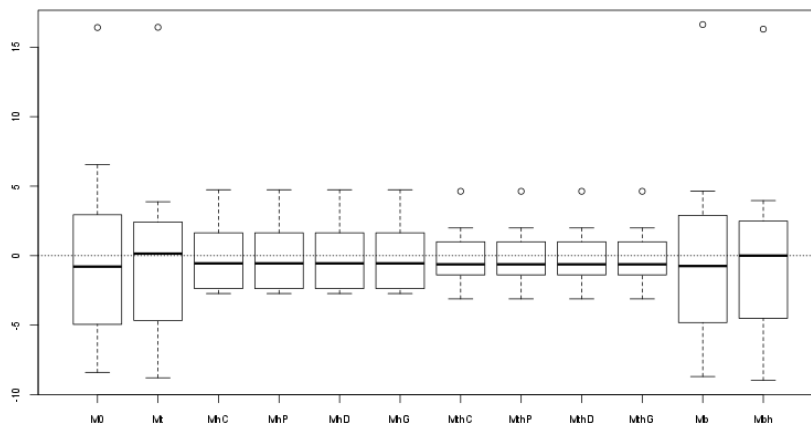

Exploratory Heterogeneity Graph

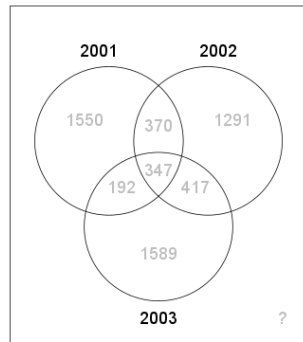

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	10579.2	182.2	377.214	5	439.177
Mt	10572.9	182.0	364.518	3	430.481
Mh Chao (LB)	13066.6	325.2	51.400	4	115.363
Mh Poisson2	21782.7	1263.0	51.400	4	115.363
Mh Darroch	41063.8	4203.4	51.400	4	115.363
Mh Gamma3.5	84525.0	12705.3	51.400	4	115.363
Mth Chao (LB)	13058.0	324.9	38.277	2	106.240
Mth Poisson2	21772.5	1262.2	38.277	2	106.240
Mth Darroch	41061.3	4203.1	38.277	2	106.240
Mth Gamma3.5	84564.6	12711.7	38.277	2	106.240
Mb	9696.7	319.5	370.138	4	434.101
Mbh	11330.5	1047.0	364.121	3	430.084

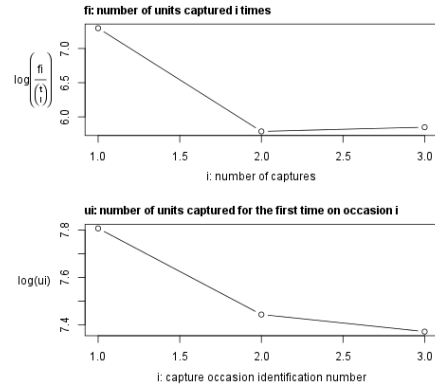
Boxplots of Pearson Residuals

2001 – 2003

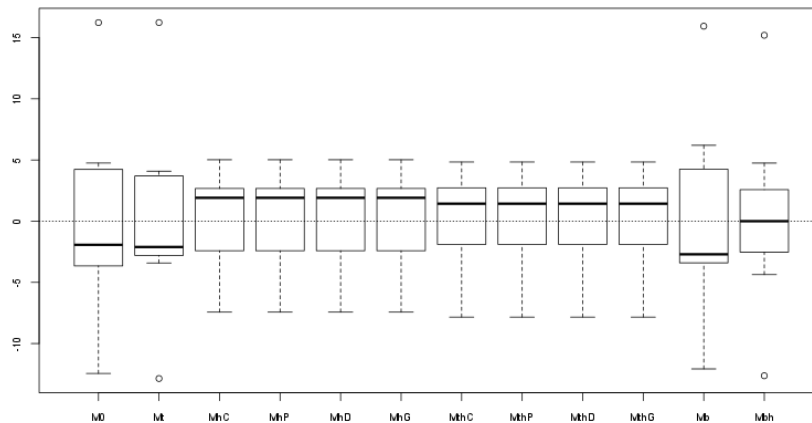

Exploratory Heterogeneity Graph

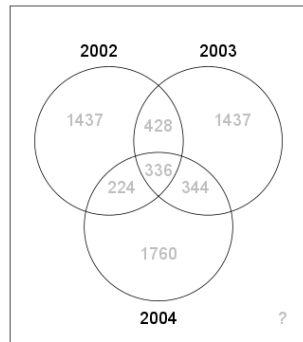

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	10097.3	169.6	456.980	5	518.781
Mt	10095.4	169.5	452.895	3	518.696
Mh Chao (LB)	12438.0	304.3	130.027	4	193.829
Mh Poisson2	20413.1	1162.0	130.027	4	193.829
Mh Darroch	37906.9	3822.8	130.027	4	193.829
Mh Gamma3.5	77004.9	11439.8	130.027	4	193.829
Mth Chao (LB)	12435.3	304.2	125.796	2	193.597
Mth Poisson2	20410.1	1161.8	125.796	2	193.597
Mth Darroch	37906.5	3822.8	125.796	2	193.597
Mth Gamma3.5	77018.1	11441.9	125.796	2	193.597
Mb	11594.3	587.1	444.784	4	508.585
Mbh	26973.8	11010.2	419.049	3	484.850

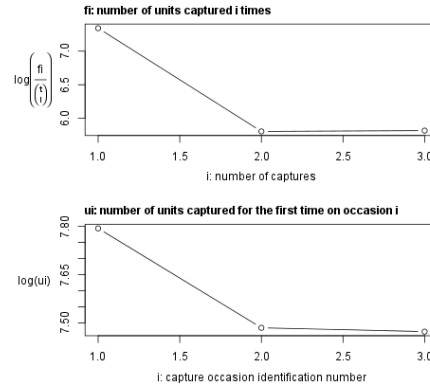
Boxplots of Pearson Residuals

2002 – 2004

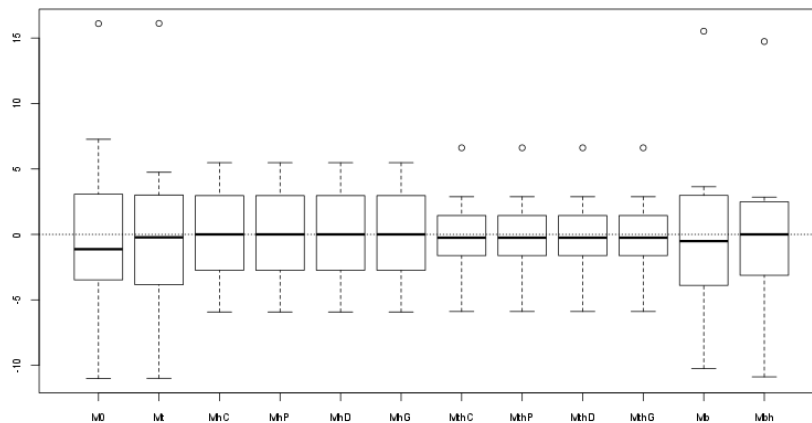

Exploratory Heterogeneity Graph

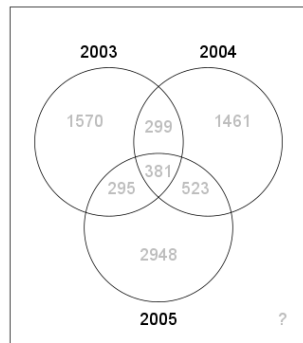

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	10725.2	183.0	424.562	5	486.572
Mt	10718.1	182.8	409.841	3	475.851
Mh Chao (LB)	13152.7	321.9	109.643	4	173.653
Mh Poisson2	21560.8	1225.3	109.643	4	173.653
Mh Darroch	39805.9	4001.7	109.643	4	173.653
Mh Gamma3.5	80141.1	11865.8	109.643	4	173.653
Mth Chao (LB)	13143.0	321.5	94.416	2	162.426
Mth Poisson2	21550.3	1224.4	94.416	2	162.426
Mth Darroch	39806.1	4001.7	94.416	2	162.426
Mth Gamma3.5	80192.4	11874.1	94.416	2	162.426
Mb	15071.0	1112.2	375.967	4	439.976
Mbh	153470.8	422966.5	348.154	3	414.164

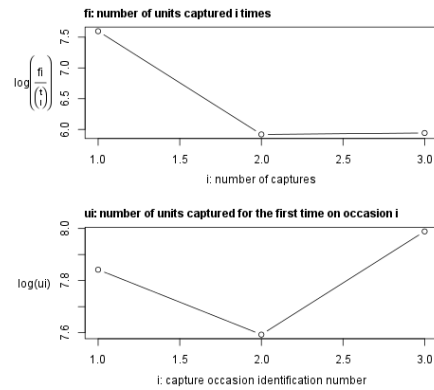
Boxplots of Pearson Residuals

2003 – 2005

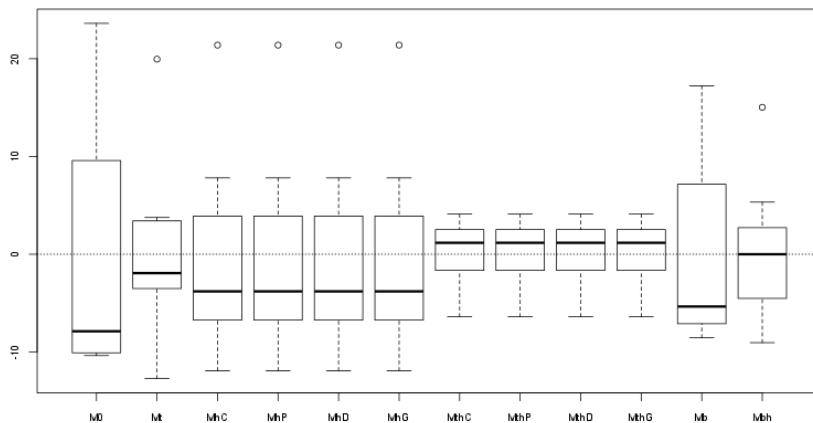

Exploratory Heterogeneity Graph

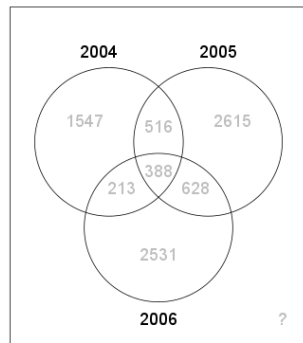

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	14408.2	240.1	1163.969	5	1227.060
Mt	14038.8	230.3	528.752	3	595.844
Mh Chao (LB)	18145.0	434.4	738.660	4	803.751
Mh Poisson2	32444.0	1821.5	738.660	4	803.751
Mh Darroch	65909.0	6455.2	738.660	4	803.751
Mh Gamma3.5	145751.7	20712.6	738.660	4	803.751
Mth Chao (LB)	17608.8	415.5	87.415	2	156.507
Mth Poisson2	31602.1	1761.9	87.415	2	156.507
Mth Darroch	64921.9	6347.3	87.415	2	156.507
Mth Gamma3.5	145814.1	20722.5	87.415	2	156.507
Mb	-27206.5	5383.0	543.722	4	608.814
Mbh	-1538.3	445.8	385.018	3	452.109

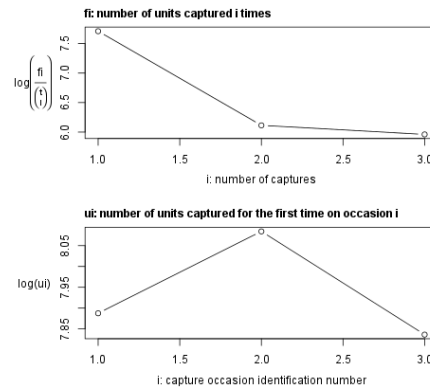
Boxplots of Pearson Residuals

2004 – 2006

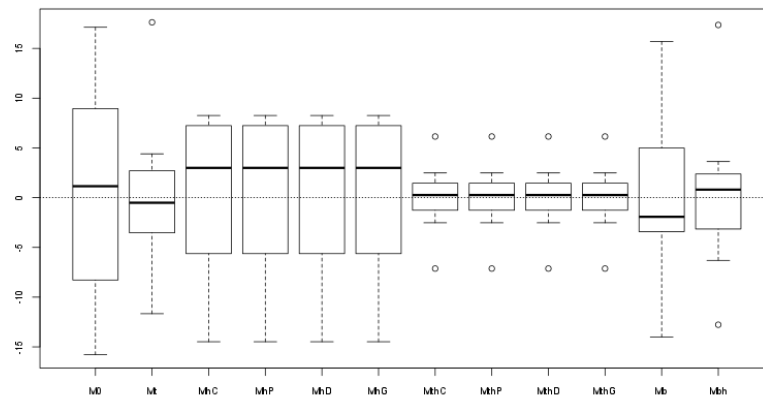

Exploratory Heterogeneity Graph

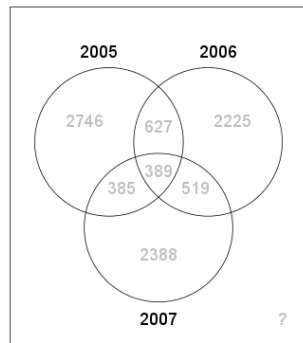

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	16196.7	252.8	902.862	5	966.789
Mt	15965.9	247.0	460.336	3	528.264
Mh Chao (LB)	19441.7	415.4	563.619	4	629.546
Mh Poisson2	31071.3	1530.0	563.619	4	629.546
Mh Darroch	54991.7	4787.5	563.619	4	629.546
Mh Gamma3.5	105096.3	13519.9	563.619	4	629.546
Mth Chao (LB)	19154.1	405.7	106.113	2	176.040
Mth Poisson2	30868.2	1516.5	106.113	2	176.040
Mth Darroch	55387.1	4828.7	106.113	2	176.040
Mth Gamma3.5	107657.8	13881.8	106.113	2	176.040
Mb	123221.6	67067.8	580.315	4	646.242
Mbh	17435.1	1244.0	483.543	3	551.471

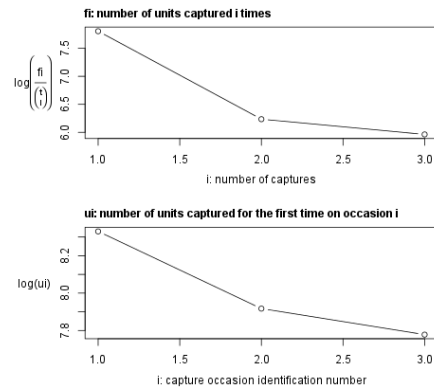
Boxplots of Pearson Residuals

2005 – 2007

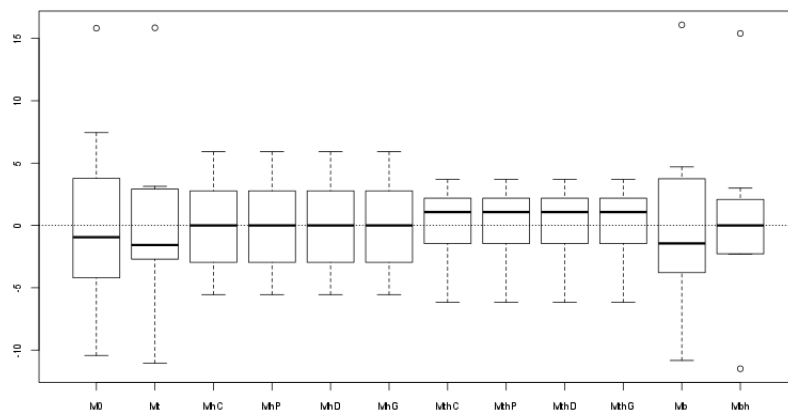

Exploratory Heterogeneity Graph

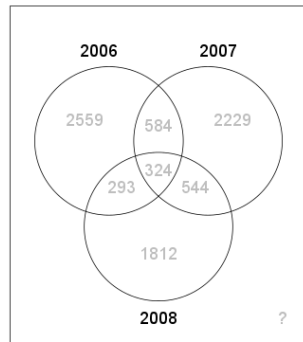

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	17998.5	271.4	407.242	5	472.122
Mt	17975.5	270.8	366.539	3	435.419
Mh Chao (LB)	21069.7	422.1	115.955	4	182.835
Mh Poisson2	31847.9	1453.7	115.955	4	182.835
Mh Darroch	52478.7	4253.7	115.955	4	182.835
Mh Gamma3.5	92670.3	11199.3	115.955	4	182.835
Mth Chao (LB)	21041.5	421.2	74.340	2	145.220
Mth Poisson2	31818.7	1451.9	74.340	2	145.220
Mth Darroch	52470.3	4252.8	74.340	2	145.220
Mth Gamma3.5	92747.3	11209.7	74.340	2	145.220
Mb	16029.4	466.7	392.303	4	459.183
Mbh	25297.4	3709.7	356.267	3	425.148

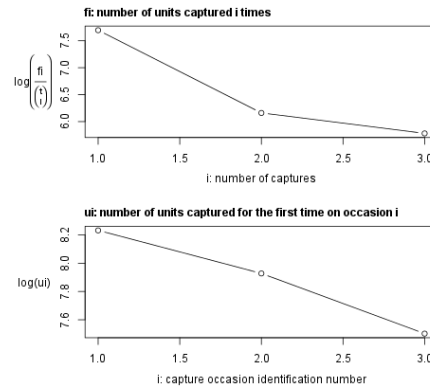
Boxplots of Pearson Residuals

2006 – 2008

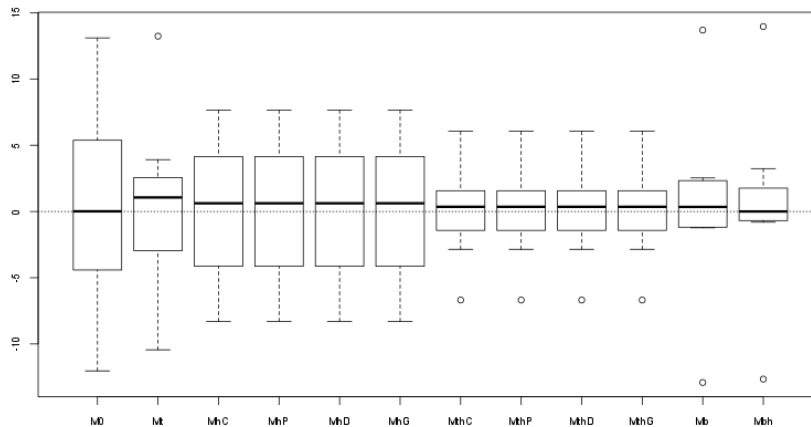

Exploratory Heterogeneity Graph

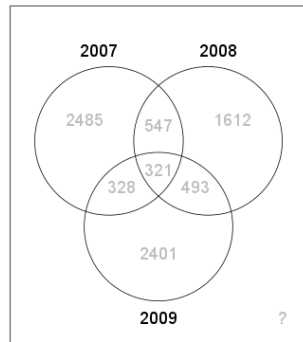

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	16226.5	258.8	444.952	5	509.008
Mt	16150.2	256.8	304.582	3	372.638
Mh Chao (LB)	18563.2	383.4	242.593	4	308.649
Mh Poisson2	26558.1	1233.7	242.593	4	308.649
Mh Darroch	40808.4	3376.0	242.593	4	308.649
Mh Gamma3.5	66645.6	8289.8	242.593	4	308.649
Mth Chao (LB)	18476.7	380.5	98.913	2	168.969
Mth Poisson2	26496.8	1229.6	98.913	2	168.969
Mth Darroch	40865.4	3381.9	98.913	2	168.969
Mth Gamma3.5	67052.0	8347.9	98.913	2	168.969
Mb	12684.0	285.5	362.355	4	428.411
Mbh	11761.6	376.8	355.912	3	423.967

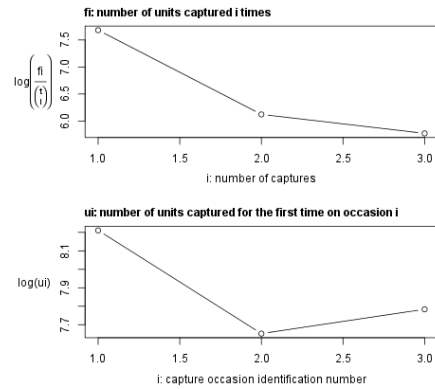
Boxplots of Pearson Residuals

2007 – 2009

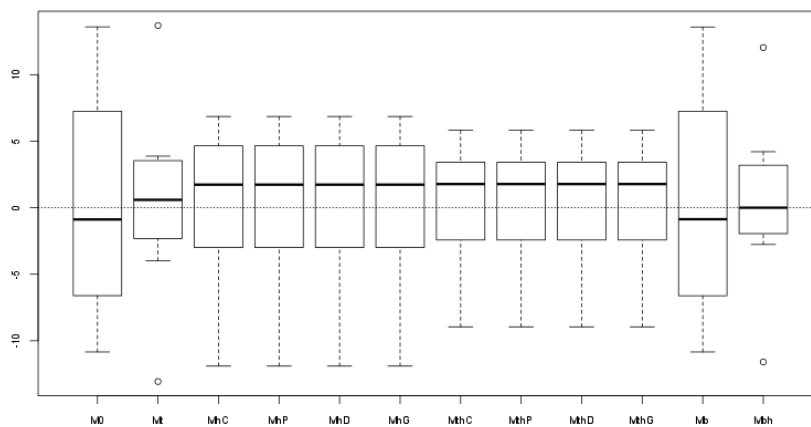

Exploratory Heterogeneity Graph

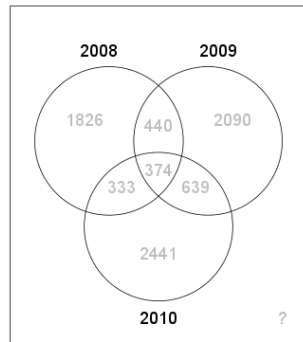
	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	16024.4	260.1	500.362	5	564.285
Mt	15965.2	258.5	393.536	3	461.459
Mh Chao (LB)	18475.5	390.9	284.907	4	350.830
Mh Poisson2	27000.5	1292.2	284.907	4	350.830
Mh Darroch	42589.2	3625.9	284.907	4	350.830
Mh Gamma3.5	71590.8	9133.3	284.907	4	350.830
Mth Chao (LB)	18407.0	388.6	175.540	2	245.463
Mth Poisson2	26947.8	1288.7	175.540	2	245.463
Mth Darroch	42625.8	3629.7	175.540	2	245.463
Mth Gamma3.5	71907.5	9179.2	175.540	2	245.463
Mb	16103.2	653.2	500.344	4	566.267
Mbh	-11288.7	3875.5	306.740	3	374.663

Boxplots of Pearson Residuals

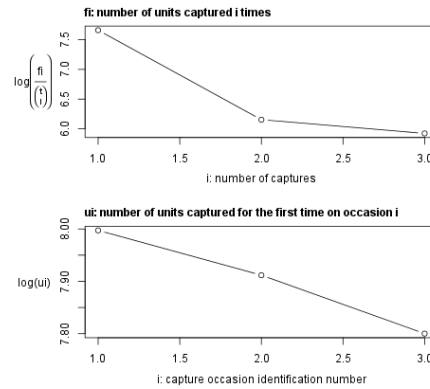

2008 – 2010

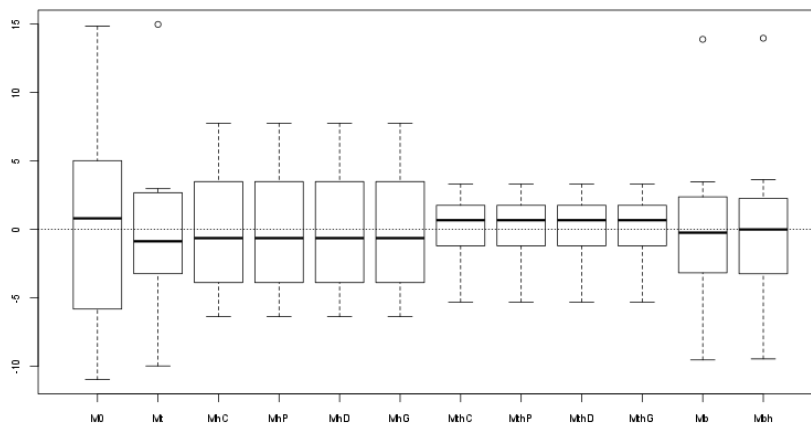

Exploratory Heterogeneity Graph

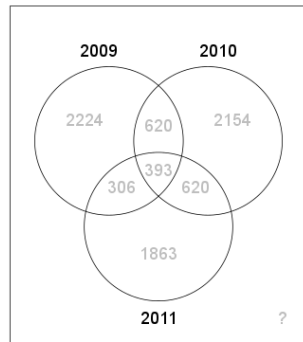

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	15143.1	231.2	456.504	5	520.605
Mt	15075.7	229.5	323.348	3	391.449
Mh Chao (LB)	17683.0	362.3	190.568	4	256.669
Mh Poisson2	26187.1	1215.8	190.568	4	256.669
Mh Darroch	42272.0	3496.0	190.568	4	256.669
Mh Gamma3.5	73233.2	9071.4	190.568	4	256.669
Mth Chao (LB)	17602.2	359.6	53.691	2	123.792
Mth Poisson2	26121.1	1211.4	53.691	2	123.792
Mth Darroch	42312.3	3500.1	53.691	2	123.792
Mth Gamma3.5	73630.5	9127.2	53.691	2	123.792
Mb	31924.4	3817.6	296.974	4	363.075
Mbh	28832.2	5783.6	296.671	3	364.772

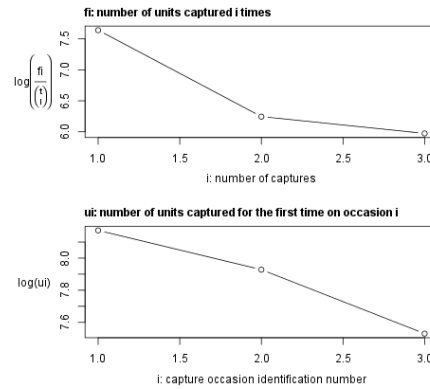
Boxplots of Pearson Residuals

2009 – 2011

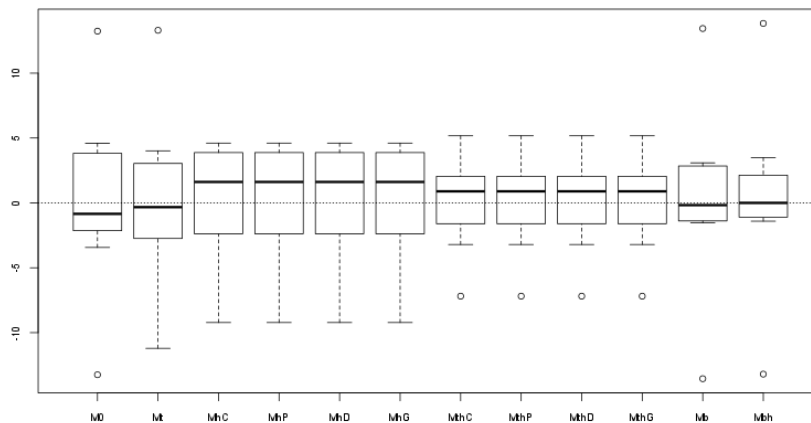

Exploratory Heterogeneity Graph

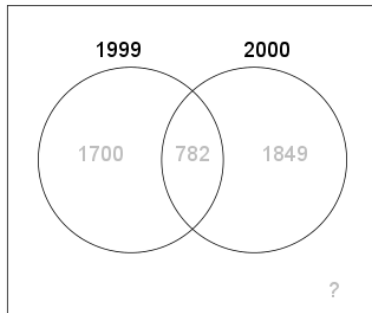
	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	14524.9	208.1	398.486	5	462.821
Mt	14492.0	207.3	328.437	3	396.772
Mh Chao (LB)	16578.0	315.0	175.392	4	241.728
Mh Poisson2	22915.1	965.4	175.392	4	241.728
Mh Darroch	34033.9	2565.5	175.392	4	241.728
Mh Gamma3.5	53876.2	6162.0	175.392	4	241.728
Mth Chao (LB)	16539.9	313.7	103.575	2	173.911
Mth Poisson2	22883.4	963.4	103.575	2	173.911
Mth Darroch	34040.2	2566.1	103.575	2	173.911
Mth Gamma3.5	53998.4	6178.6	103.575	2	173.911
Mb	13430.3	370.6	390.134	4	456.470
Mbh	11989.8	434.5	379.796	3	448.132

Boxplots of Pearson Residuals

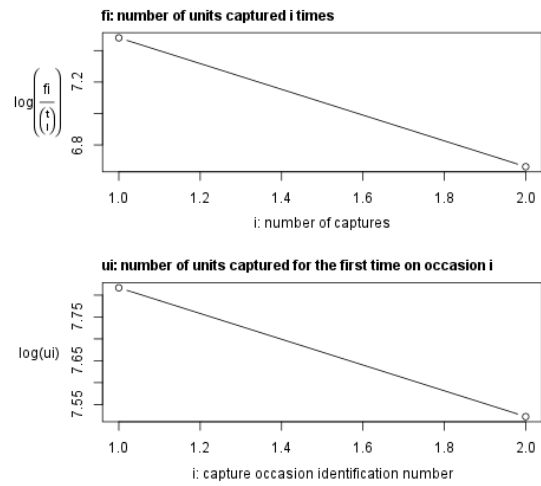

Closed population models for 2 years

1999 – 2001

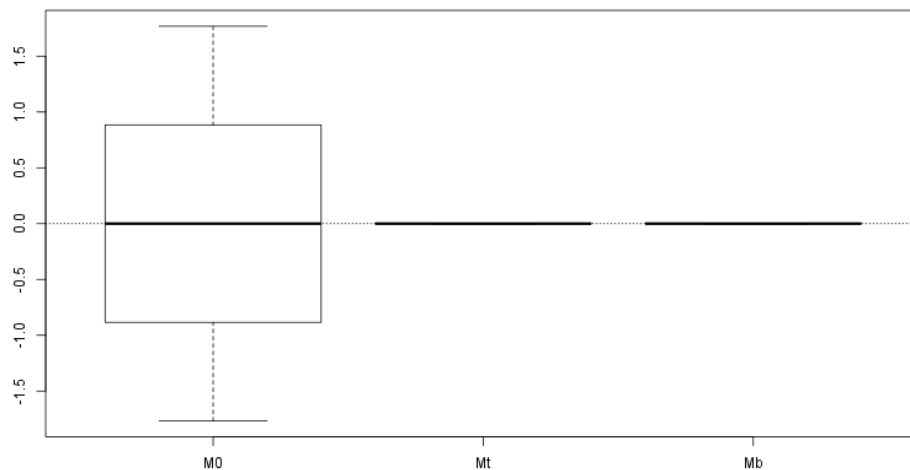

Exploratory Heterogeneity Graph

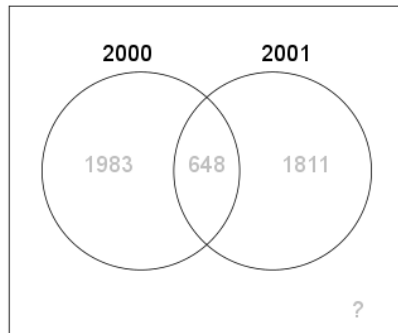

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	8357.7	207.4	6.257	1	37.394
Mt	8350.6	207.2	0.000	0	33.137
Mb	9731.9	753.7	0.000	0	33.137

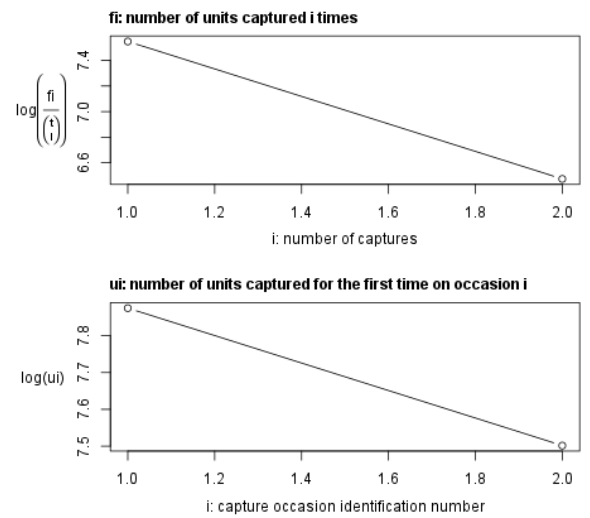
Boxplots of Pearson Residuals

2000 – 2002

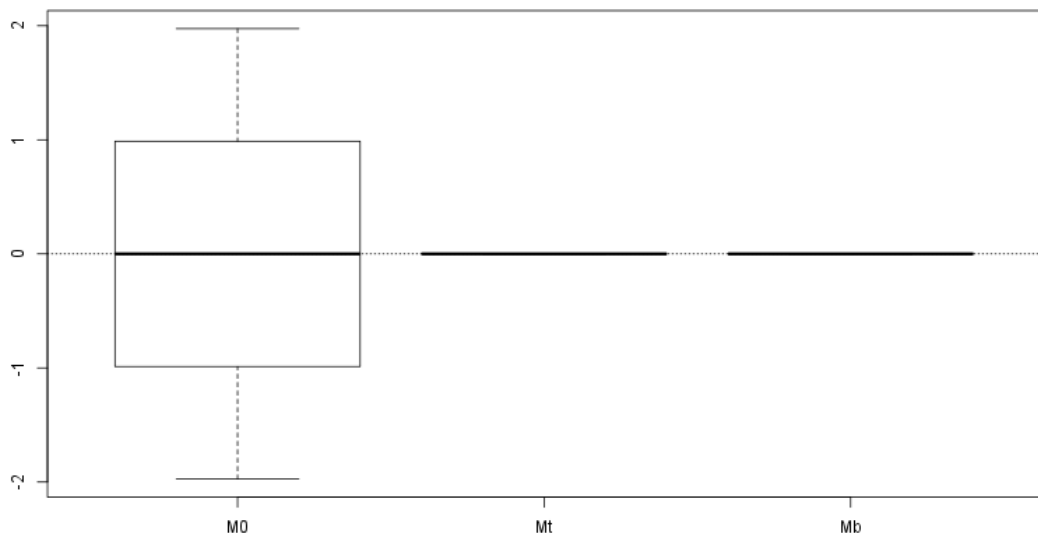

Exploratory Heterogeneity Graph

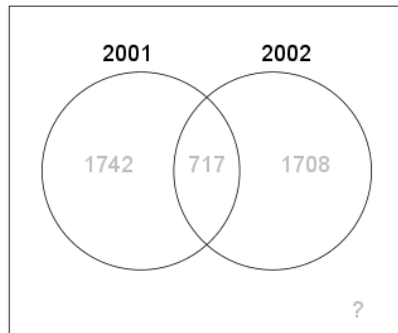

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	9995.4	292.7	7.8	1	38.882
Mt	9984.0	292.2	0.0	0	33.082
Mb	8441.7	472.3	0.0	0	33.082

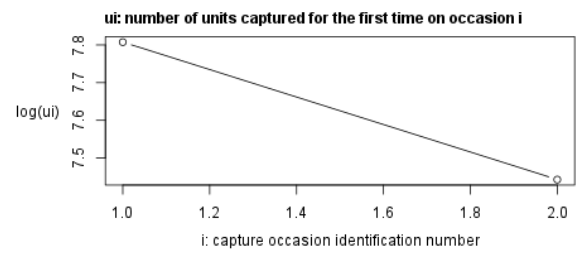
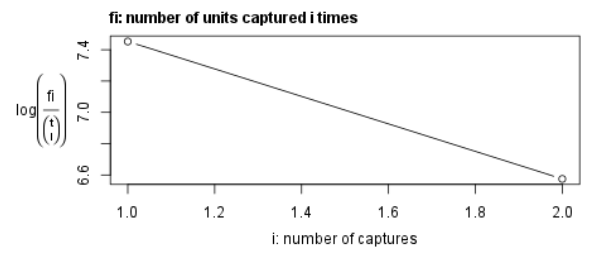
Boxplots of Pearson Residuals

2002 – 2003

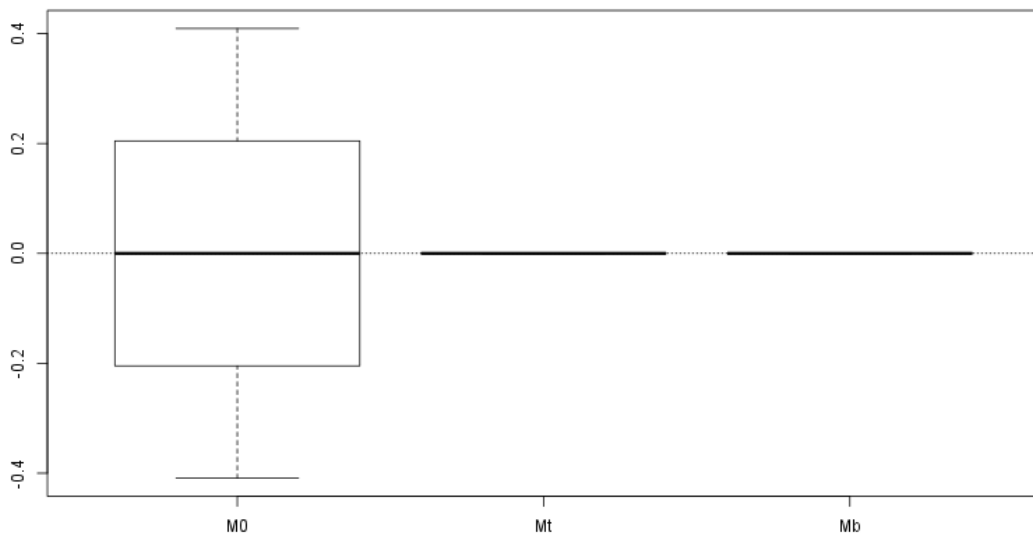

Exploratory Heterogeneity Graph

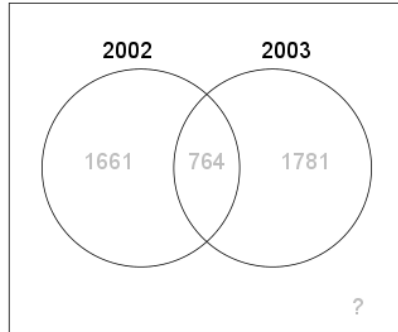

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	8317.1	219.4	0.335	1	31.330
Mt	8316.7	219.4	0.000	0	32.995
Mb	8051.5	480.7	0.000	0	32.995

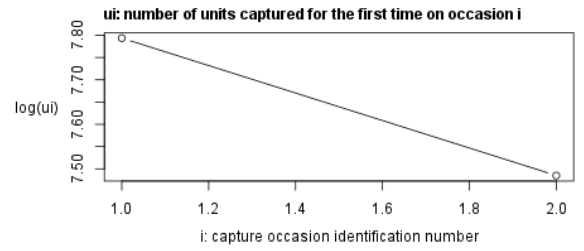
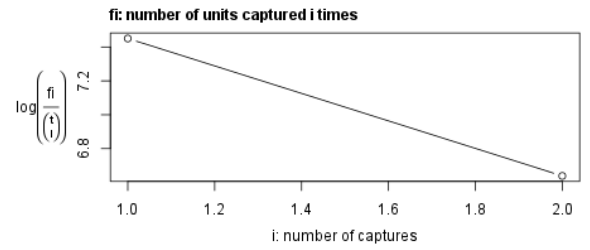
Boxplots of Pearson Residuals

2003 – 2004

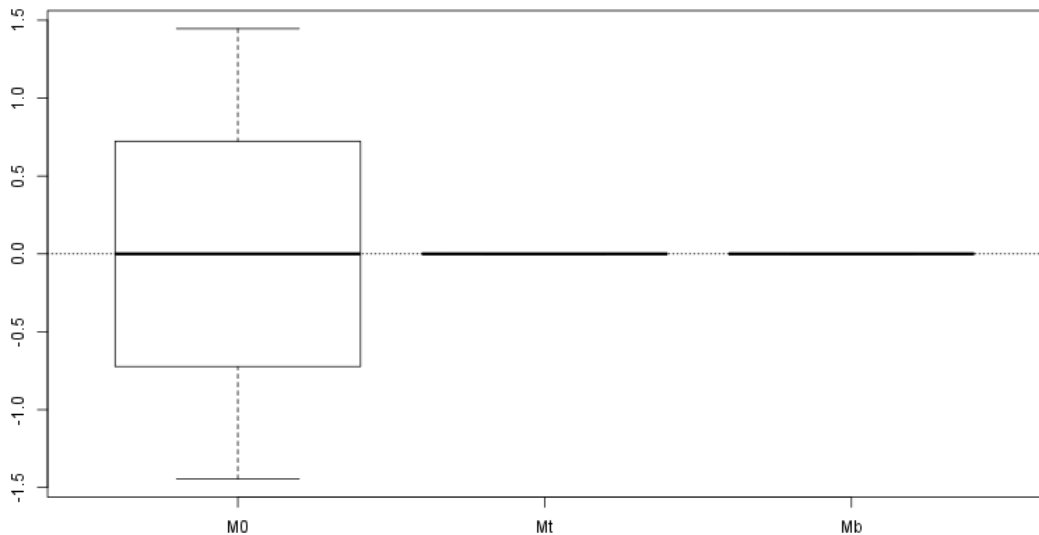

Exploratory Heterogeneity Graph

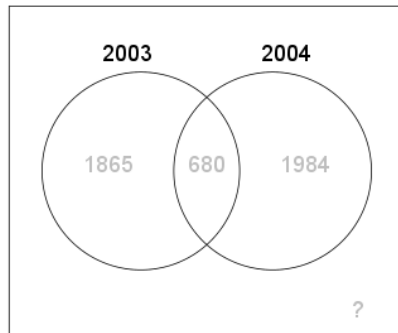

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	8082.8	202.5	4.184	1	35.237
Mt	8078.0	202.3	0.000	0	33.053
Mb	9131.4	675.4	0.000	0	33.053

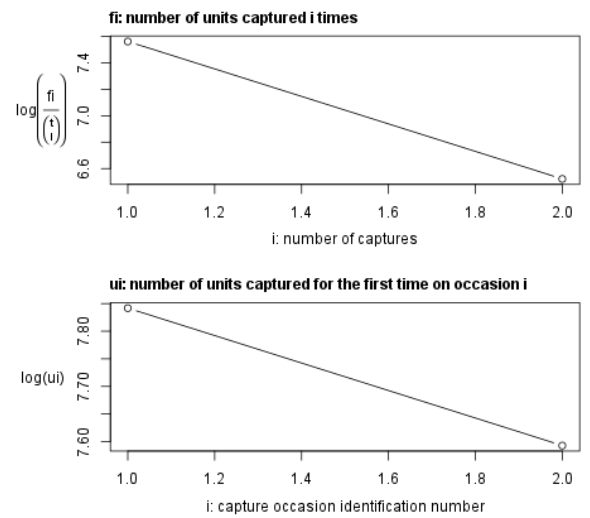
Boxplots of Pearson Residuals

2004 – 2005

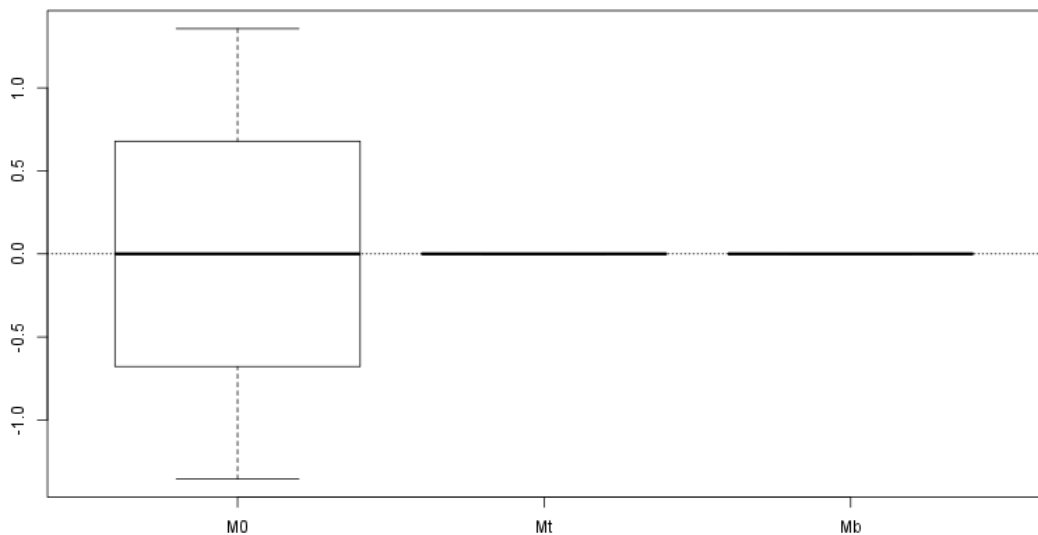

Exploratory Heterogeneity Graph

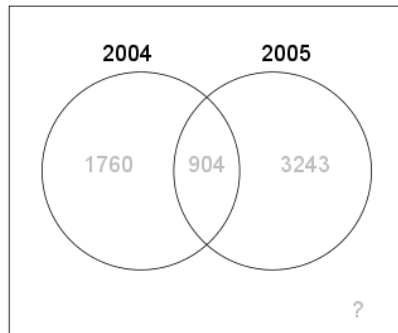

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	9975.6	282.7	3.68	1	34.84
Mt	9970.4	282.5	0.00	0	33.16
Mb	11545.5	1079.7	0.00	0	33.16

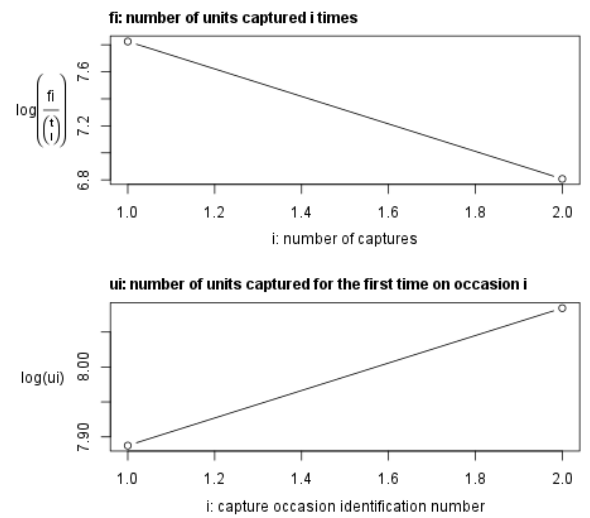
Boxplots of Pearson Residuals

2005 – 2006

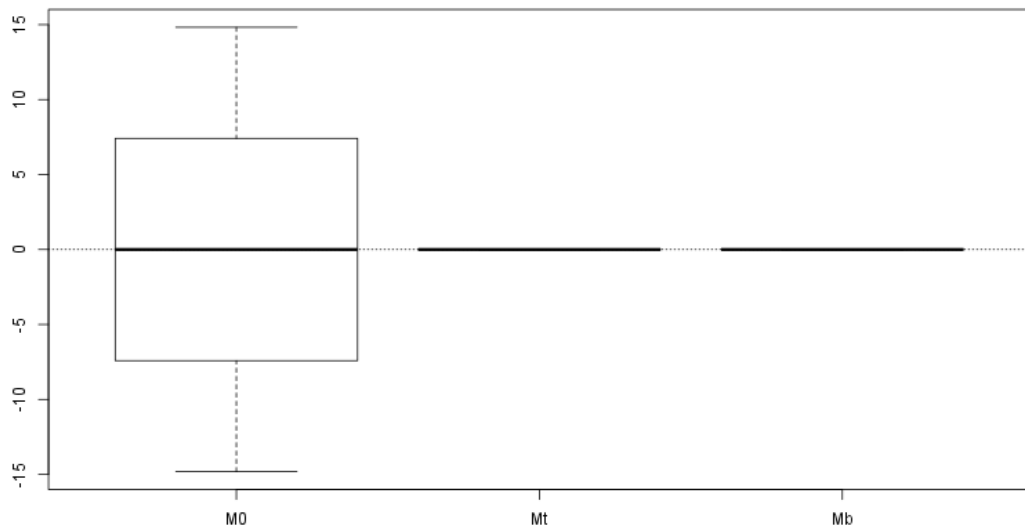

Exploratory Heterogeneity Graph

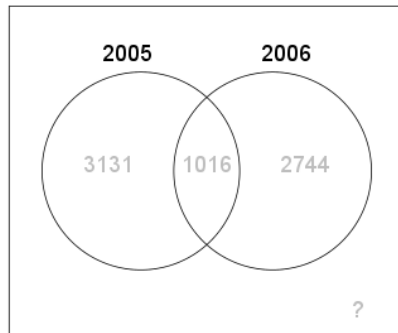
	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	12829.0	313.4	446.269	1	478.147
Mt	12220.8	292.2	0.000	0	33.878
Mb	-12257.2	1980.6	0.000	0	33.878

Boxplots of Pearson Residuals

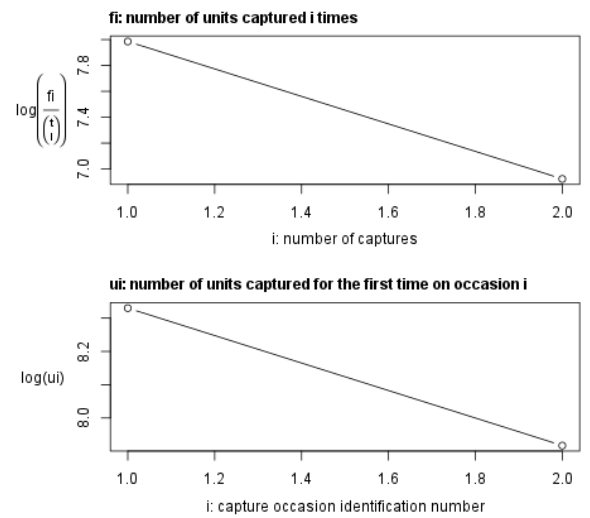

2006 – 2007

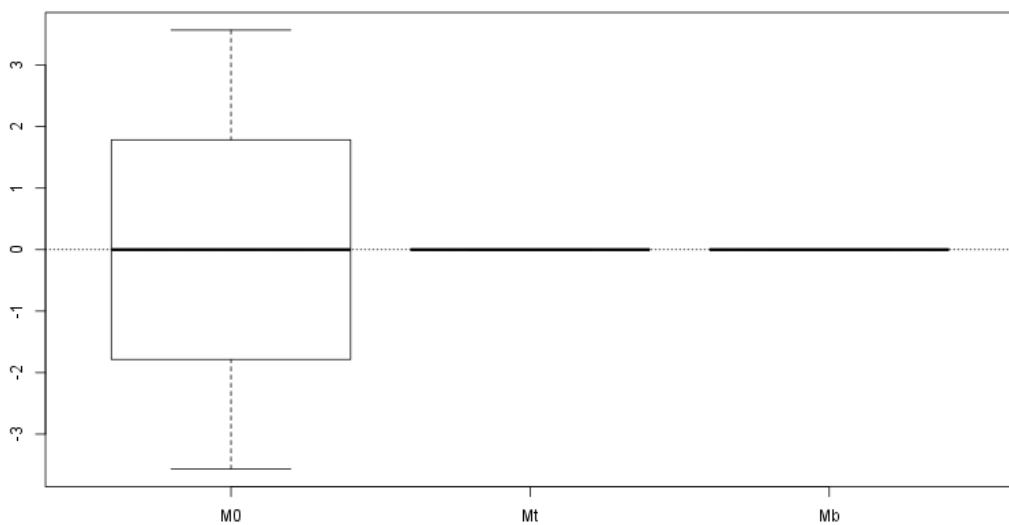

Exploratory Heterogeneity Graph

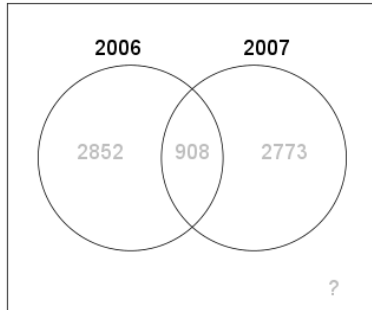

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	15384.0	358.6	25.511	1	57.915
Mt	15347.2	357.4	0.000	0	34.404
Mb	12257.7	479.9	0.000	0	34.404

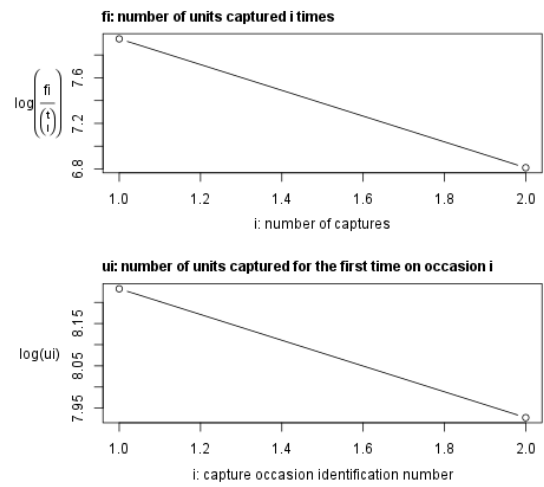
Boxplots of Pearson Residuals

2007 – 2008

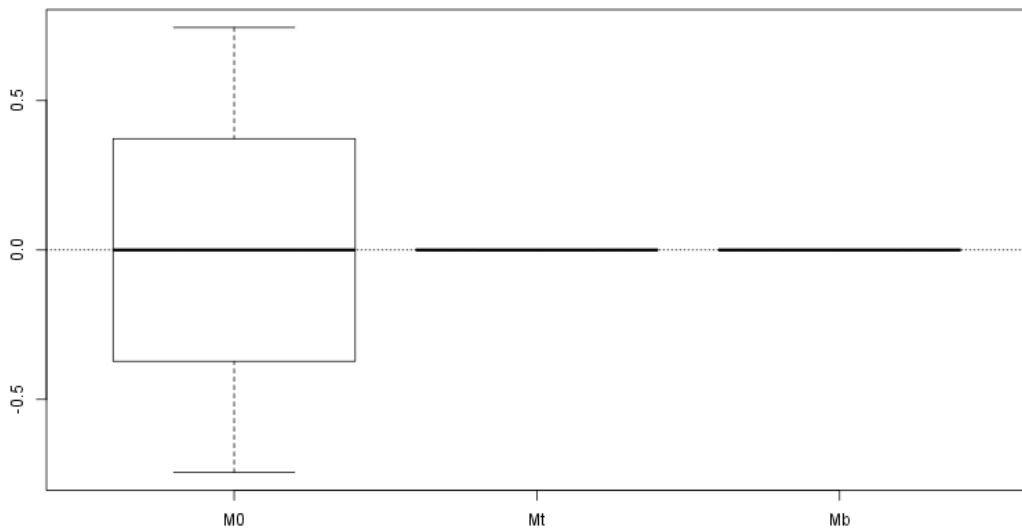

Exploratory Heterogeneity Graph

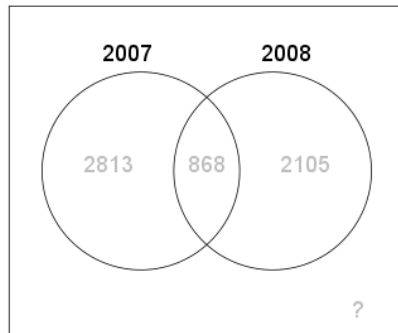

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	15244.6	382.4	1.11	1	33.318
Mt	15242.9	382.4	0.00	0	34.209
Mb	14323.8	865.1	0.00	0	34.209

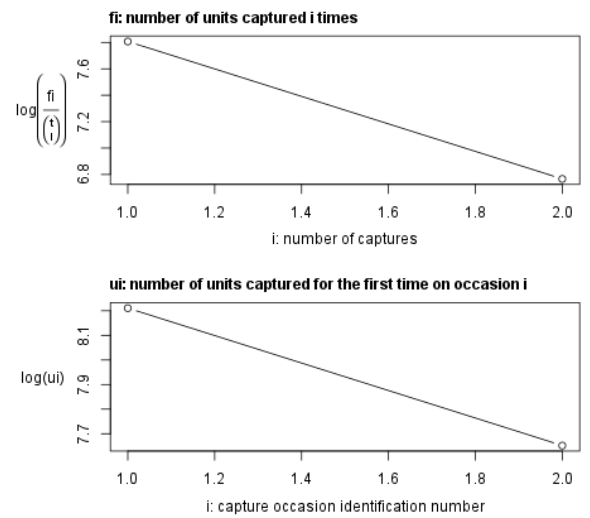
Boxplots of Pearson Residuals

2008 – 2009

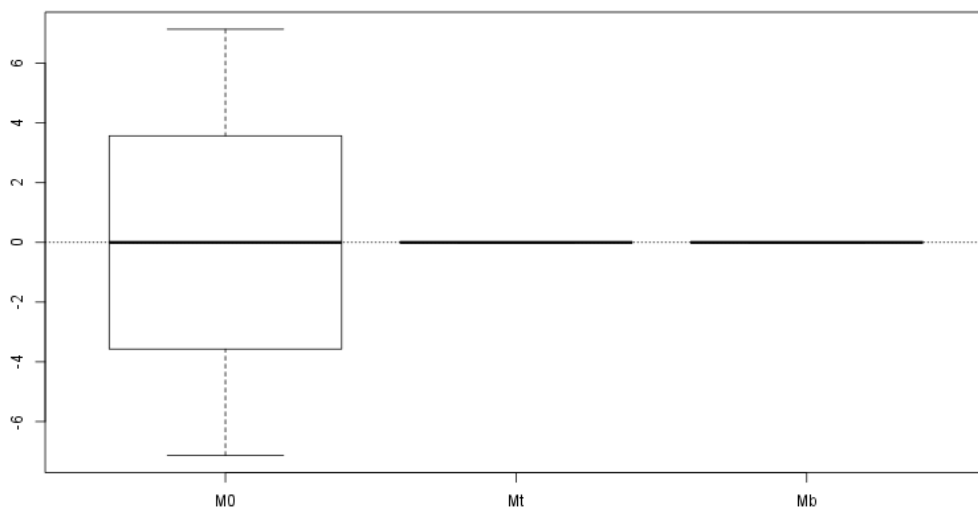

Exploratory Heterogeneity Graph

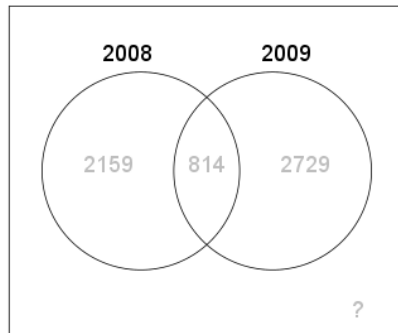

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	12752.2	319.9	102.279	1	134.154
Mt	12607.8	314.8	0.000	0	33.874
Mb	8597.6	237.3	0.000	0	33.874

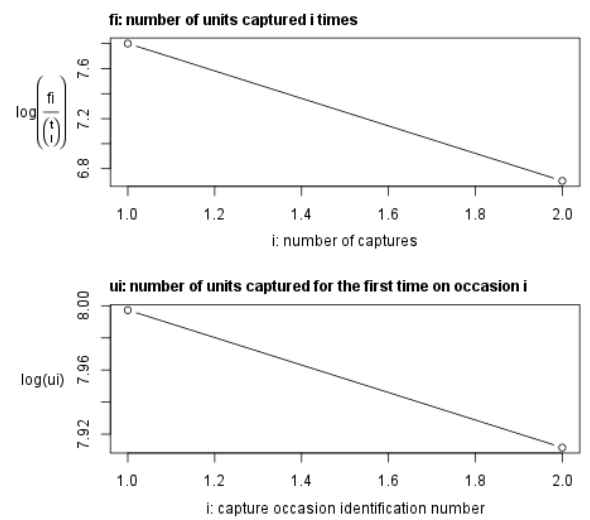
Boxplots of Pearson Residuals

2009 – 2010

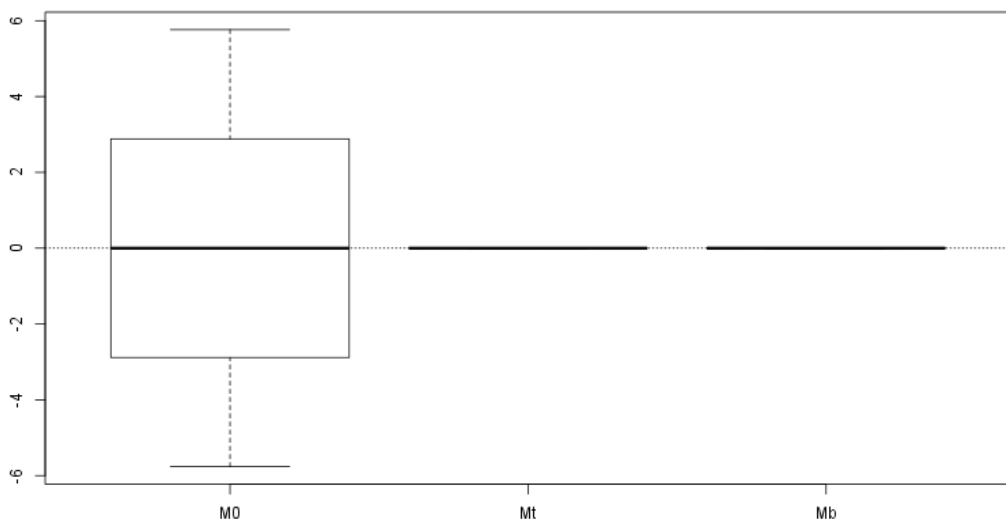

Exploratory Heterogeneity Graph

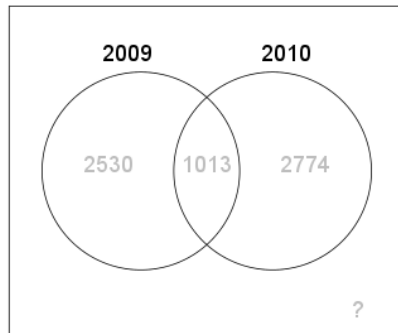

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	13040.0	342.9	66.62	1	98.425
Mt	12940.2	339.2	0.00	0	33.805
Mb	36224.3	10290.4	0.00	0	33.805

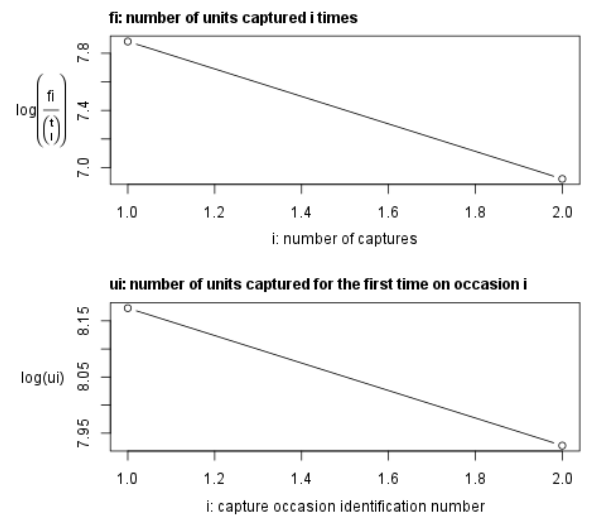
Boxplots of Pearson Residuals

2010 – 2011

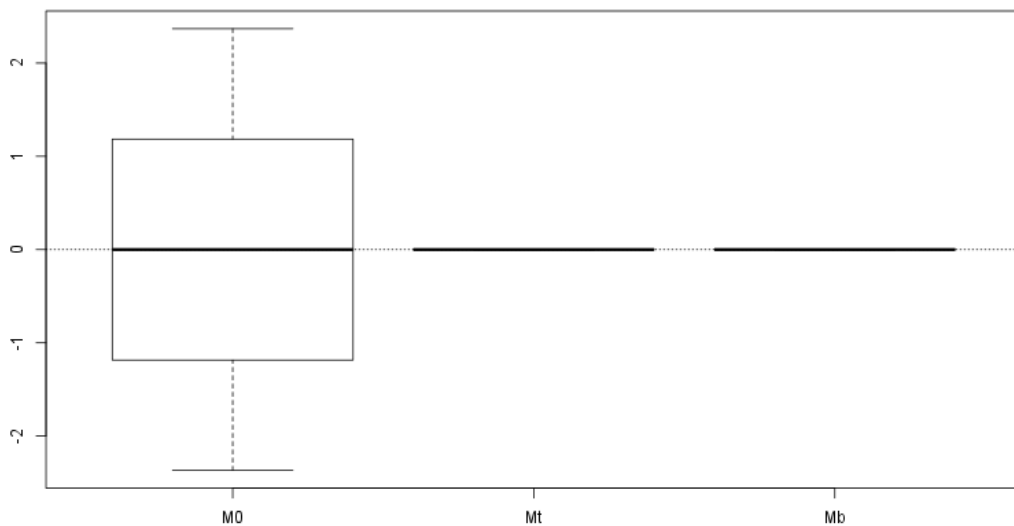

Exploratory Heterogeneity Graph

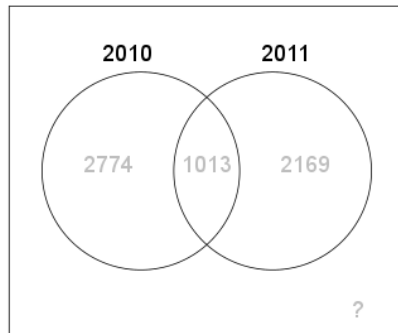

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	13259.8	301.5	11.229	1	43.427
Mt	13245.2	301.0	0.000	0	34.199
Mb	16323.6	1320.9	0.000	0	34.199

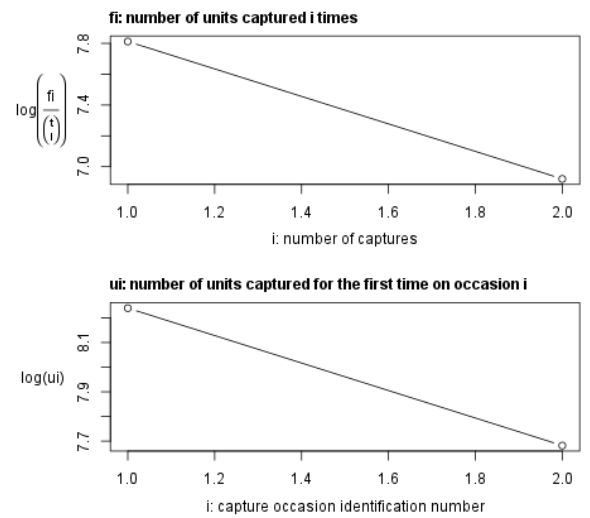
Boxplots of Pearson Residuals

2011 – 2012

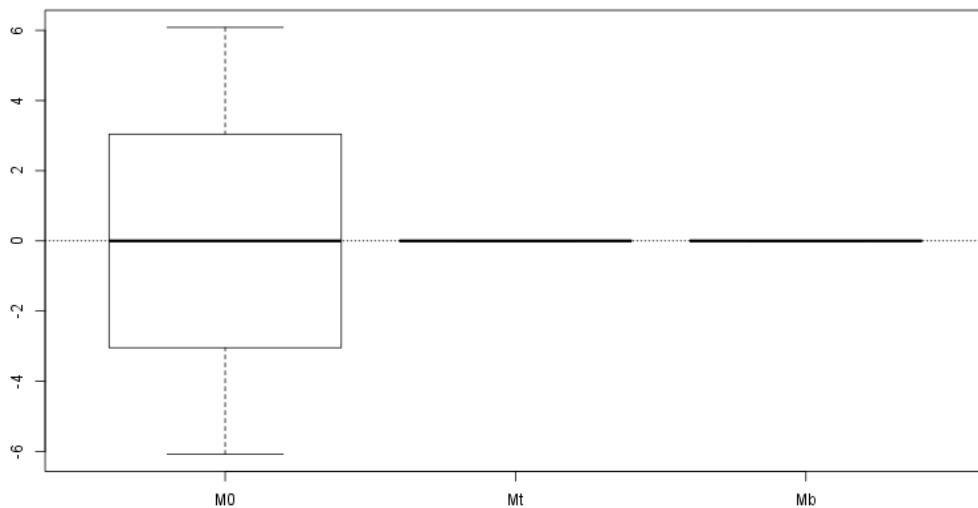

Exploratory Heterogeneity Graph

	N	Hiba	Deviancia	df	AIC
M0	11985.9	267.1	74.235	1	106.280
Mt	11895.6	264.1	0.000	0	34.045
Mb	8863.6	242.1	0.000	0	34.045

Boxplots of Pearson Residuals

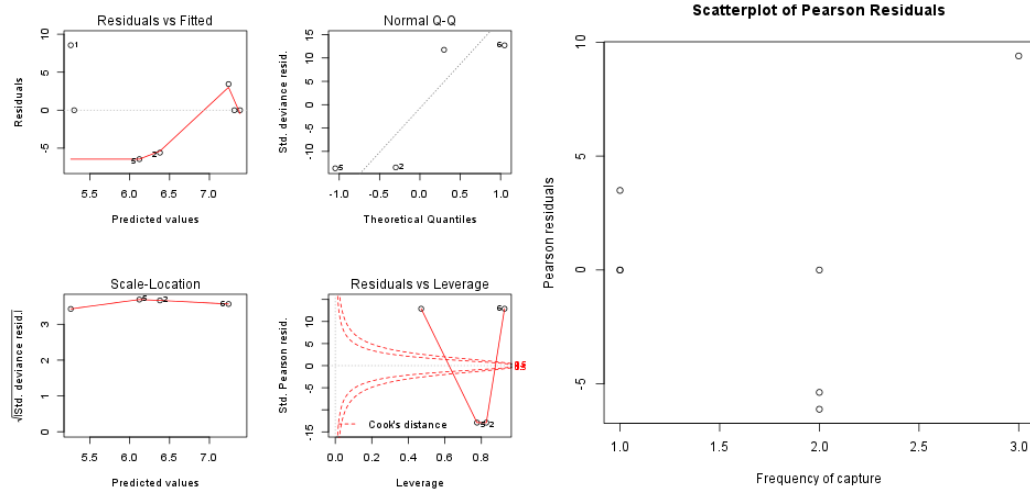

Open population models

1999 – 2001

N	deviance	df	AIC
5941	157.81	1	227.697

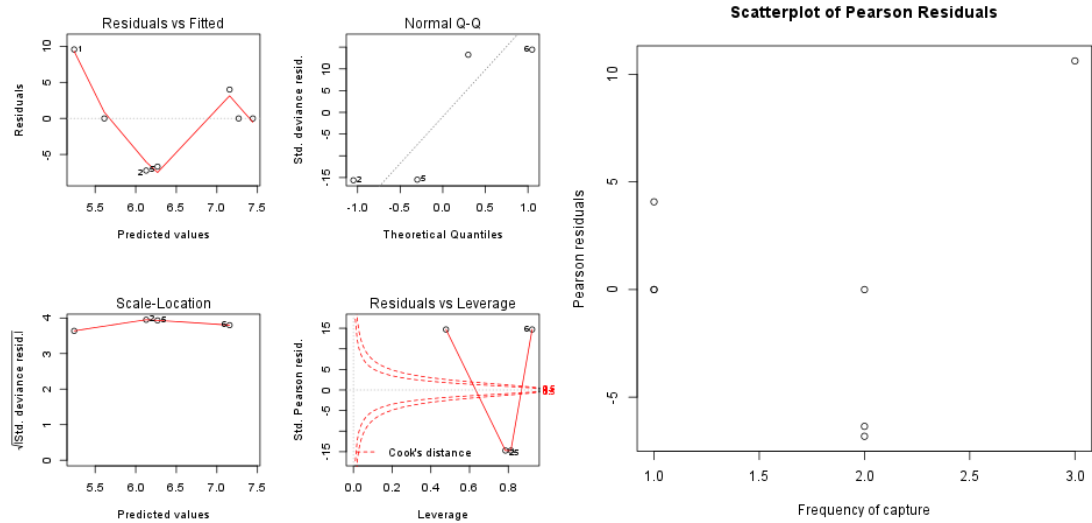
	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.4893	0.0215
újramegfigyelési valószínűség	0.6439	0.025
becsült belépők száma	5376.7	224.3
becsült populáció méret	6920.1	108.7

2000 – 2002

N	deviance	df	AIC
5876	204.727	1	274.69

	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.4081	0.019
újramegfigyelési valószínűség	0.6035	0.0234
becsült belépők száma	6024.9	264.3
becsült populáció méret	6970.7	121.6

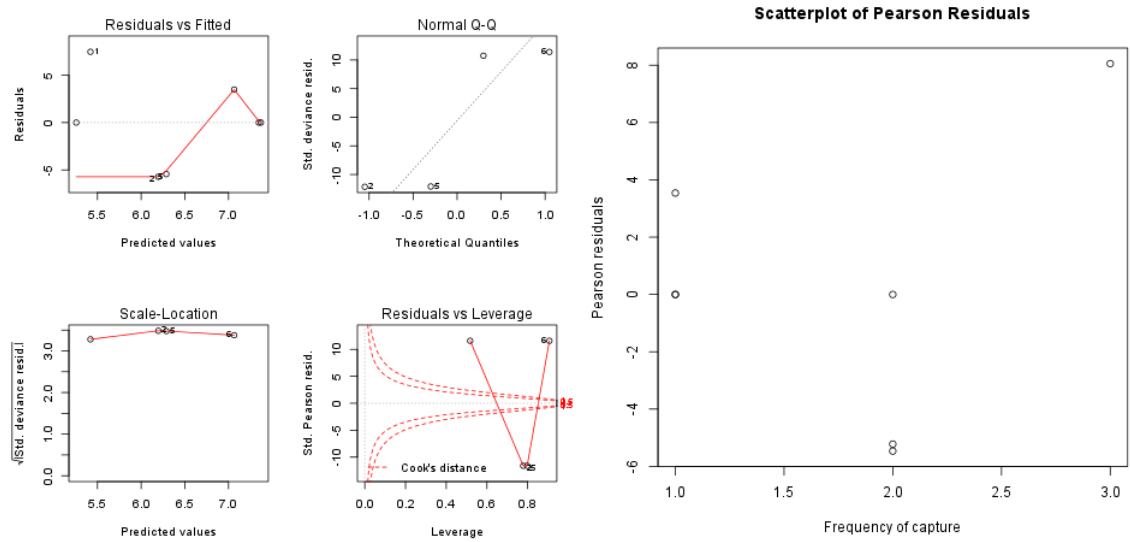

2001 – 2003

N	deviance	df	AIC
5756	130.067	1	199.868

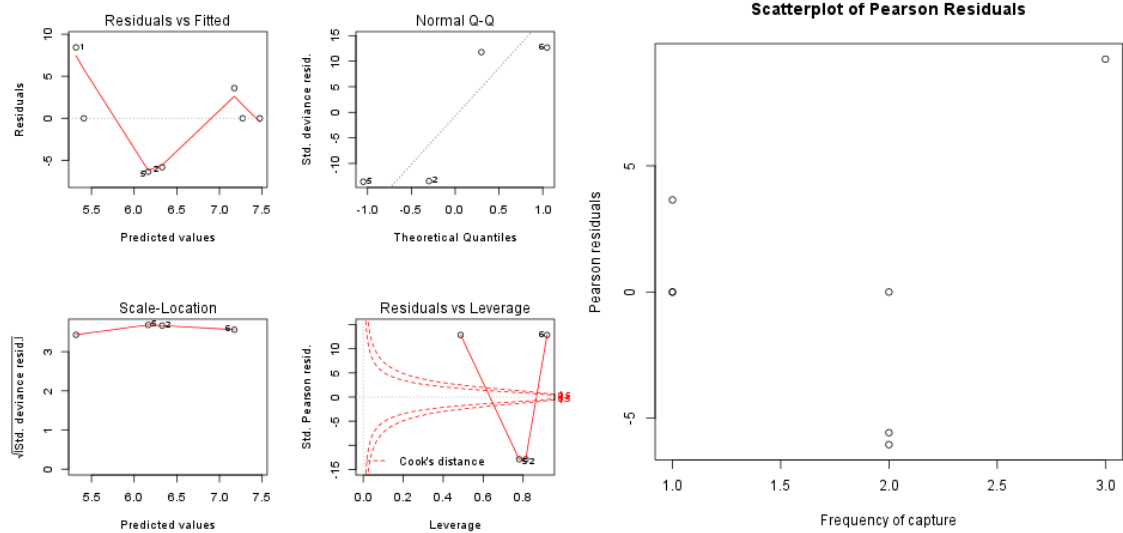
	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.5406	0.0215
újramegfigyelési valószínűség	0.5394	0.0194
becsült belépők száma	4486.2	167.5
becsült populáció méret	6293	67.1

2002 – 2004

N	deviance	df	AIC
5966	158.358	1	228.368

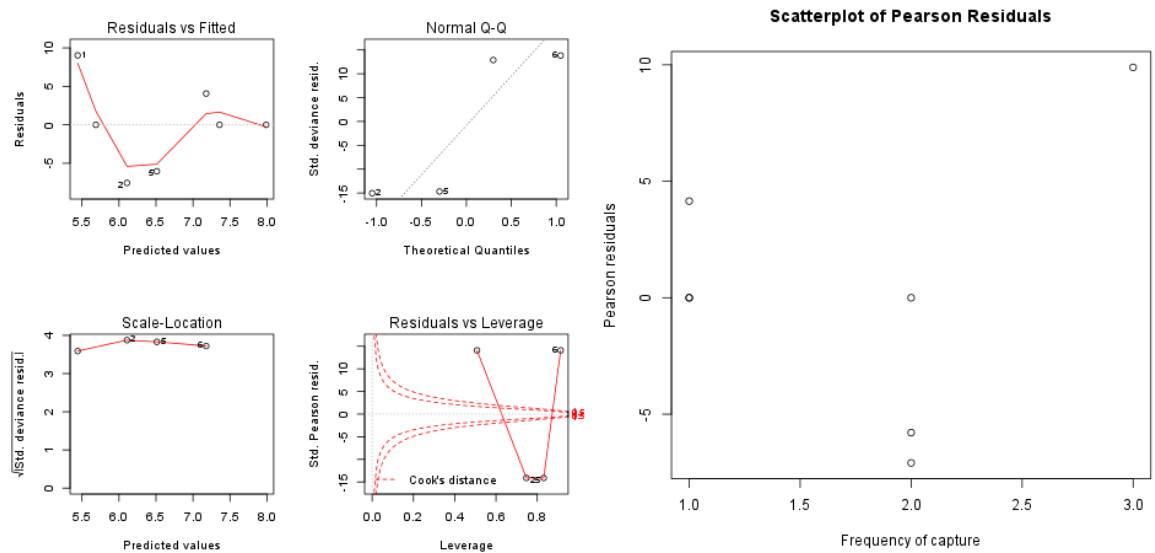
	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.4768	0.0206
újramegfigyelési valószínűség	0.6608	0.0247
becsült belépők száma	5337.7	218.1
becsült populáció méret	6876	101.3

2003 – 2005

N	deviance	df	AIC
7477	191.595	1	262.687

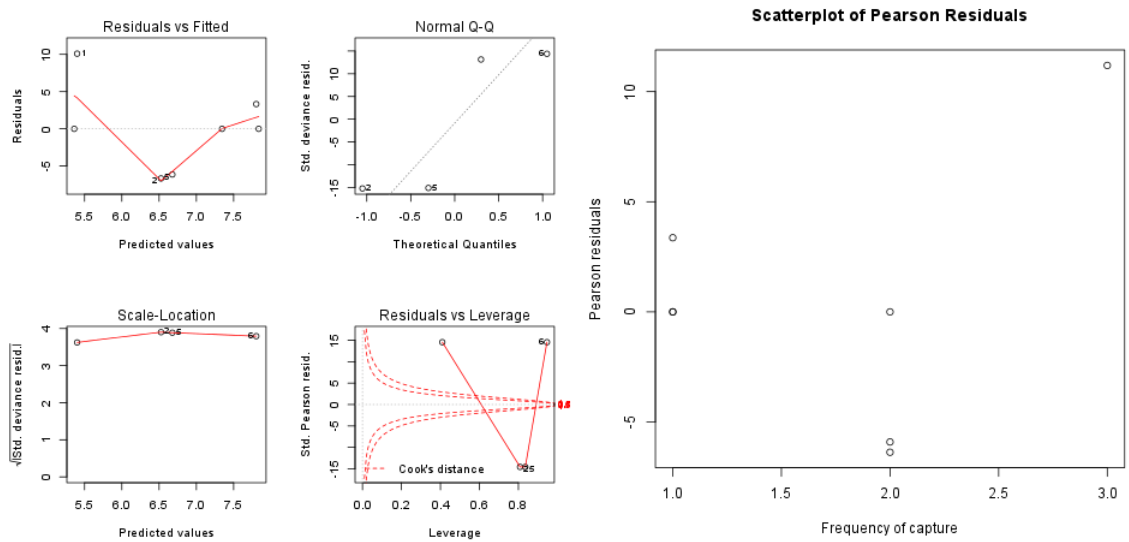
	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.4389	0.0184
újramegfigyelési valószínűség	0.6088	0.021
becsült belépők száma	6069.8	238.9
becsült populáció méret	8292	95.3

2004 – 2006

N	deviance	df	AIC
8438	195.164	1	267.091

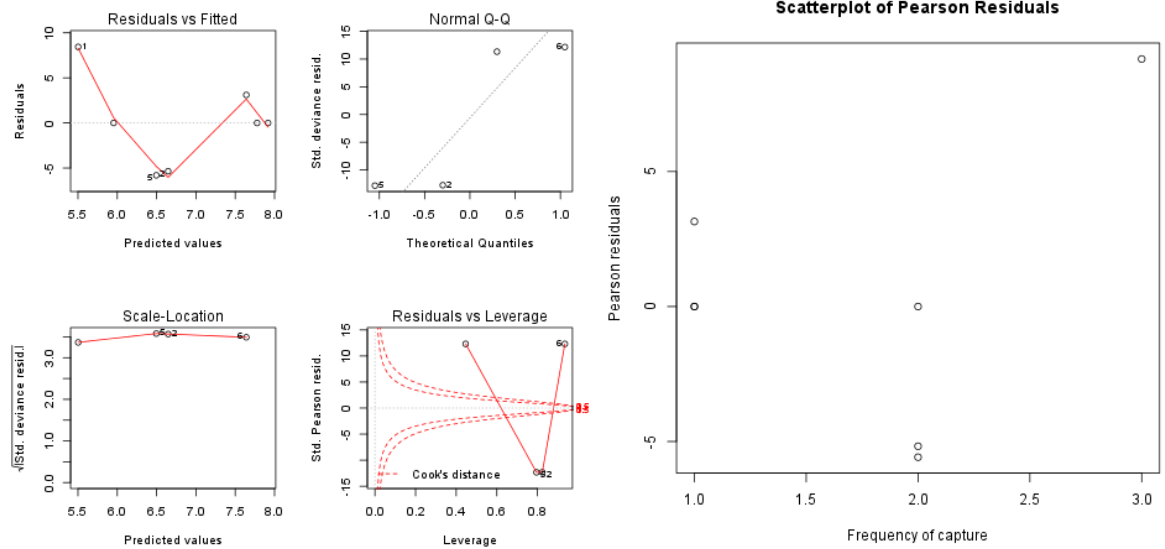
	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.5098	0.0202
újramegfigyelési valószínűség	0.6657	0.0232
becsült belépők száma	8135.3	310.3
becsült populáció méret	10028.7	155.8

2005 – 2007

N	deviance	df	AIC
9279	143.249	1	216.129

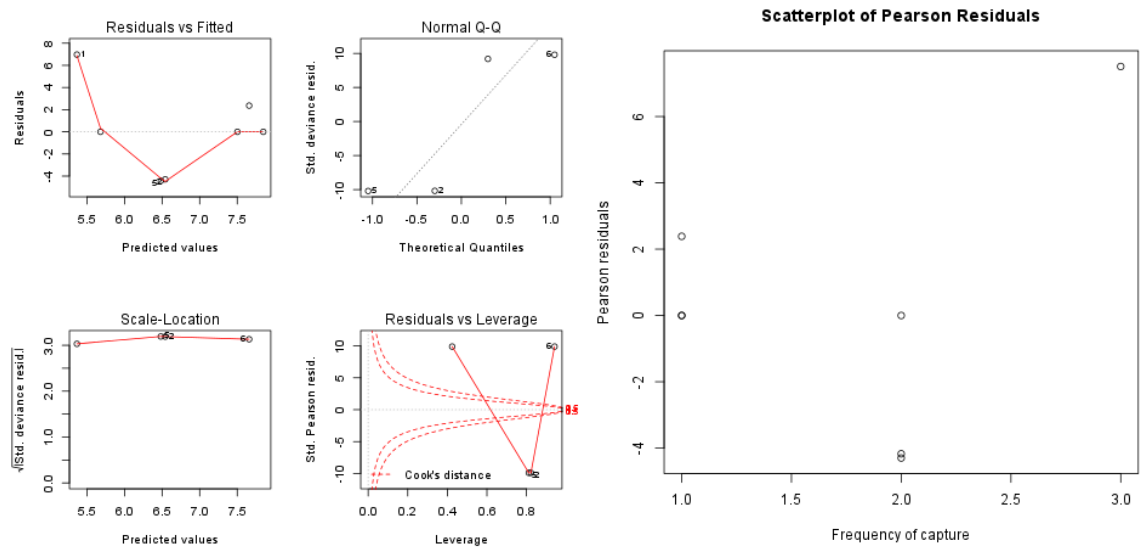
	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.3892	0.0158
újramegfigyelési valószínűség	0.6294	0.0217
becsült belépők száma	9660.1	372.3
becsült populáció méret	11505.2	193.1

2006 – 2008

N	deviance	df	AIC
8345	92.258	1	164.313

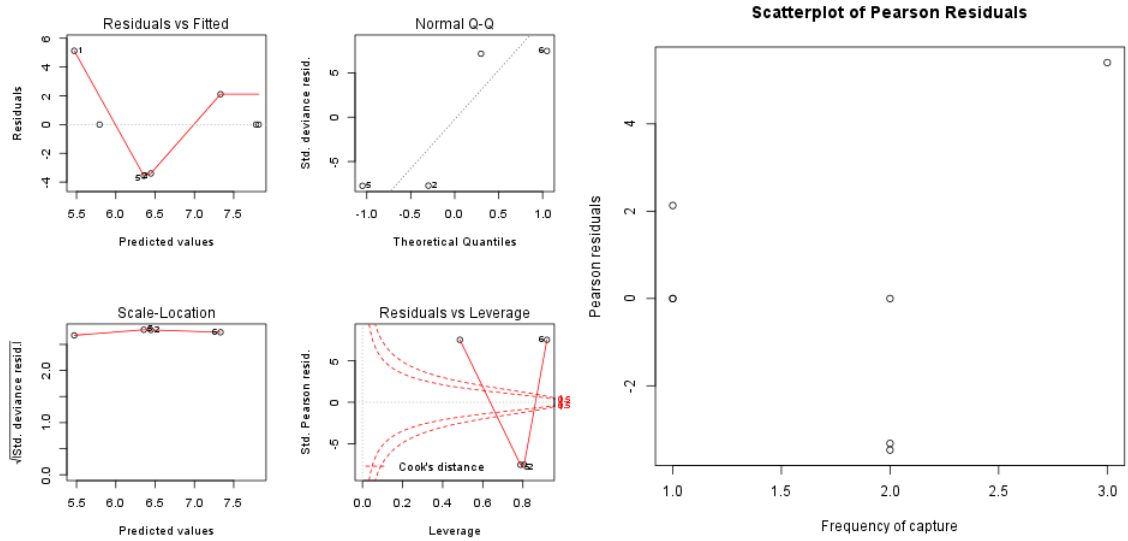
	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.4222	0.0179
újramegfigyelési valószínűség	0.572	0.0211
becsült belépők száma	8718.3	353.5
becsült populáció méret	10350.1	185.2

2007 – 2009

N	deviance	df	AIC
8187	54.991	1	126.914

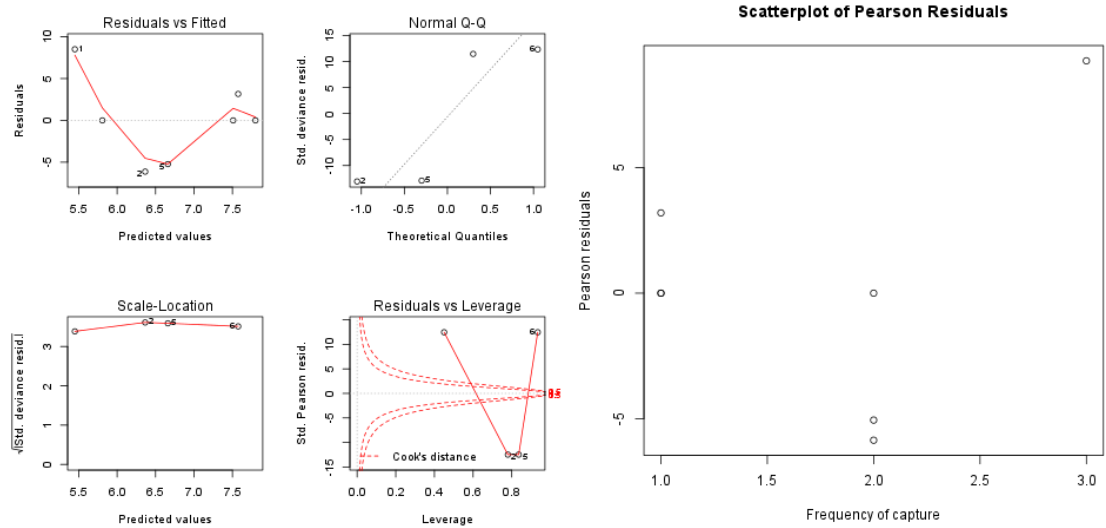
	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.4201	0.0174
újramegfigyelési valószínűség	0.5613	0.0199
becsült belépők száma	7076.2	275.6
becsült populáció méret	9501.3	130.1

2008 – 2010

N	deviance	df	AIC
8143	147.074	1	219.175

	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.4114	0.017
úramegfigyelési valószínűség	0.6655	0.0226
becsült belépők száma	8612.4	338.4
becsült populáció méret	9814.9	159

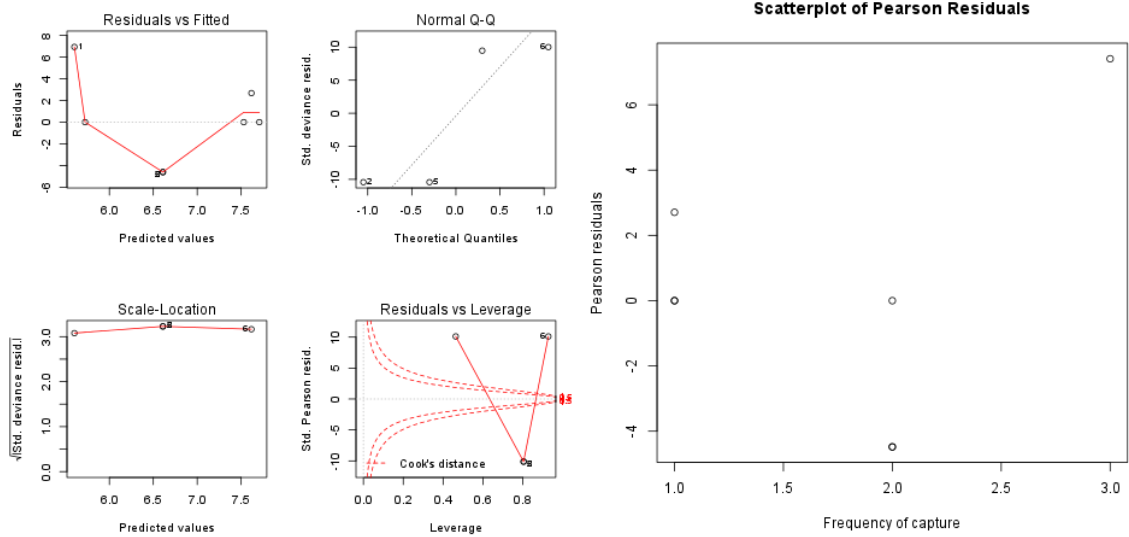

2009 – 2011

N	deviance	df	AIC
8180	97.897	1	170.233

	becslés	hiba
megfigyelési valószínűség	0.4696	0.0176
újramegfigyelési valószínűség	0.6088	0.0198
becsült belépők száma	8063.5	286.3
becsült populáció méret	9636.7	135.5

1999-2011

N	deviance	df	AIC	becslés	hiba
23786	9814.445	8155	13917.32	36311.5	224.7

Megfigyelési valószínűség

	becslés	hiba
1999	--	--
2000	0.3860	0.0136
2001	0.2859	0.0102
2002	0.3437	0.0102
2003	0.2814	0.0090
2004	0.2515	0.0082
2005	0.3309	0.0090
2006	0.2777	0.0080
2007	0.2843	0.0082
2008	0.2858	0.0084
2009	0.3140	0.0093
2010	0.4067	0.0123
2011	--	--

Újramegfigyelési valószínűség

	becslés	hiba
1999 -> 2000	0.8162	0.0191
2000 -> 2001	0.7663	0.0194
2001 -> 2002	0.7085	0.0169
2002 -> 2003	0.8699	0.0205
2003 -> 2004	0.7971	0.0197
2004 -> 2005	0.8201	0.0191
2005 -> 2006	0.7565	0.0176
2006 -> 2007	0.7352	0.0183
2007 -> 2008	0.6859	0.0178
2008 -> 2009	0.7561	0.0207
2009 -> 2010	0.6585	0.0199
2010 -> 2011	--	--

Becsült populáció mérete

	becslés	hiba
1999	--	--
2000	6815.8	216.3
2001	8599.7	270.6
2002	7056.3	174.9
2003	9043.0	245.3
2004	10592.1	295.0
2005	12531.8	299.2
2006	13540.9	342.5
2007	12948.5	325.0
2008	10403.5	261.6
2009	11281.8	294.5
2010	9312.2	256.9
2011	--	--

Becsült belépők száma

	becslés	hiba
1999 -> 2000	--	--
2000 -> 2001	3377.0	260.6
2000 -> 2001	963.2	202.7
2000 -> 2001	2904.8	221.4
2000 -> 2001	3383.6	273.7
2000 -> 2001	3845.5	288.5
2000 -> 2001	4060.5	297.5
2000 -> 2001	2993.3	282.1
2000 -> 2001	1521.6	224.6
2000 -> 2001	3415.6	233.4
2000 -> 2001	1883.5	183.9
2000 -> 2001	--	--

